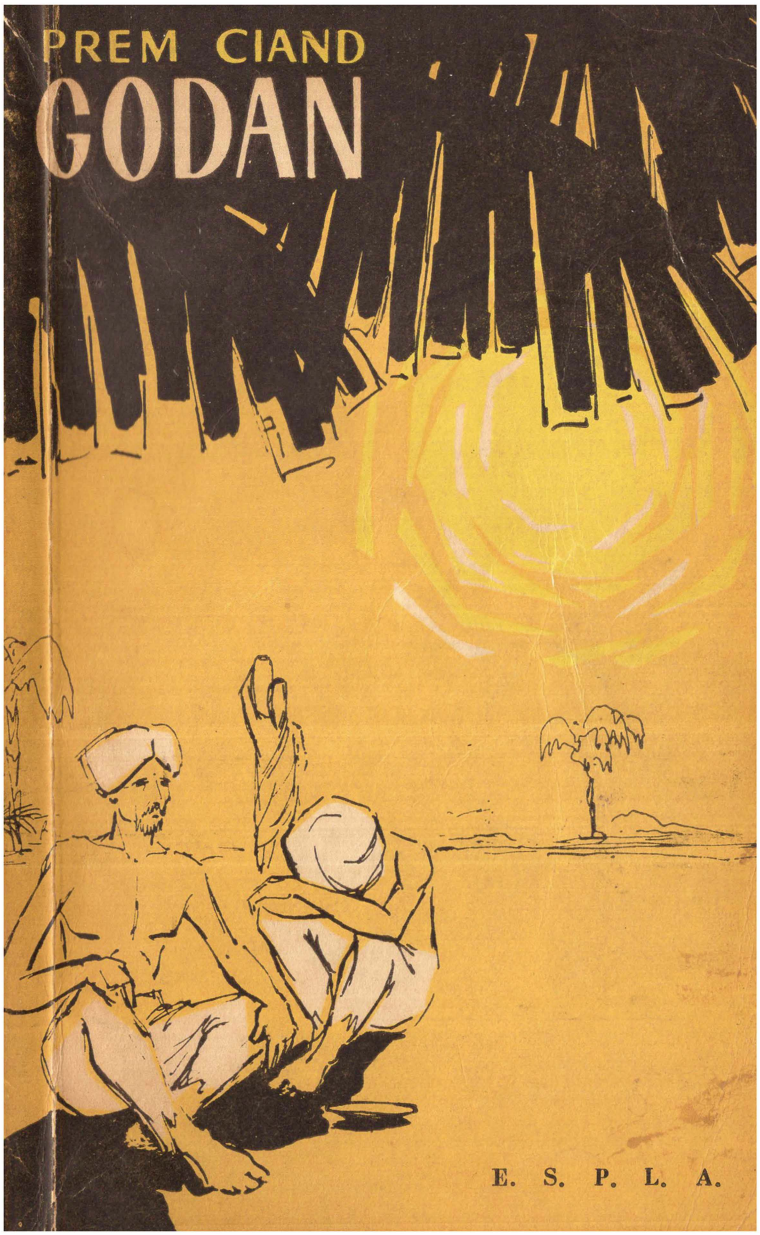
PREM CIAND

GODAN

E. S. P. L. A.

Coperta de *P. Vulcănescu*

G O D A N
a novel of peasant India
by
Premchand
Jaico Publishing House
Mahatma Gandhi Road, B o m b a y

PREM CIAND

GODAN

UN ROMAN CLASIC
AL INDIEI RURALE

Traducere de
AL. ȘTEFĂNESCU - MEDELENI

1960

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Prem Ciand este unul dintre marii scriitori indieni ai secolului nostru. Literaturile moderne în limbile indi *şi* urdu *— cele mai răspîndite dintre cele aproximativ două sute de limbi vorbite în India — sînt dominate de opera sa, vast tablou al societăţii indiene şi al însemnatelor frămîntări politice prin care a trecut ţara în anii 1900—1936.*

Succesul şi răspîndirea largă a schiţelor, nuvelelor şi romanelor lui Prem Ciand se datorează faptului că el oglindeşte în opera sa viaţa poporului indian, cu mizeria şi suferinţa lui, cu obiceiurile străvechi şi superstiţiile lui, cu năzuinţa lui spre o viaţă mai bună; ele se datorează de asemenea faptului că opera sa este pătrunsă de patriotism, de ferme convingeri democratice, de dragoste pentru cei mulţi şi asupriţi, de o înţelegere profundă a gîndurilor şi sentimentelor omului simplu.

Toate acestea au făcut ca Prem Ciand să devină unul dintre cei mai populari scriitori ai patriei sale, iar scrierile sale să fie cunoscute şi apreciate nu numai în India, dar şi peste hotare. Pe bună dreptate, el este socotit ca întemeietor al curentului realist în literaturile indi *şi* urdu.

Prem Ciand — pe numele său adevărat Dhanpat Raj Şrivastav — s-a născut la Mundhva Lamhi, un mic sat în apropiere de Benares, la 31 iulie 1880. Şi-a pierdut de timpuriu mama, iar la moartea tatălui său, modest funcţionar de poştă, viitorul scriitor, care nu împlinise încă cincisprezece ani, a trebuit să-şi întreţină mama vitregă şi doi fraţi. Încă din această perioadă cînd, pentru a cîştiga cîteva rupii, parcurge zilnic şaisprezece kilometri ca să dea lecţii particulare, Prem Ciand cunoaşte viaţa aspră şi sărăcia. Cu toate că întîmpină greutăţi uriaşe, el continuă

să învețe pentru a termina școala medie și devine învățător, profesiune pe care o va exercita timp de aproape douăzeci de ani.

Trăind vreme îndelungată în strîns contact cu țărănimea, scriitorul a cunoscut felul ei de viață, a văzut că cele mai largi pături ale poporului trăiesc în neagră sărăcie, îndură lipsuri îngrozitoare. Deși nu și-a dat limpede seama că rădăcina adîncă a acestor rele sociale stă în caracterul profund nedrept al societății bazate pe exploatarea omului de către om, el s-a situat cu hotărîre pe poziția înaintată a luptătorului împotriva jugului colonialist, împotriva înapoierii economice și politice a patriei sale, a înapoierii de veacuri a satului indian, unde relațiile feudale se păstrau aproape neschimbate. Opera sa constituie o istorie contemporană a satului indian, a țăranului chinuit de lipsa de pămînt, de secetă, de foame, de exploatarea moșierilor și cămătarilor.

Prem Ciand și-a îndeplinit cu cinste misiunea de cetățean al țării sale, de scriitor în slujba poporului. În toate operele sale el i-a demascat pe exploatatori, pe moșierii și pe cămătarii care sugeau ca niște lipitori vlaga țăranului, pe perceptori și pe ceilalți funcționari corupți și lacomi ai administrației, pe preoții fățarnici și paraziți, care exploatau cu abilitate ignoranța și superstițiile oamenilor simpli. Dar, mai presus de orice, Prem Ciand s-a ridicat cu deosebită energie împotriva colonialismului, în care vedea, pe bună dreptate, cauza adîncă a împilării, a nedreptăților și a relelor care bîntuiau țara și popoarele Indiei.

Inceputul activității literare a lui Prem Ciand coincide cu marile frămîntări din anii 1905—1910, cînd în întreaga Indie ia avînt mișcarea antiimperialistă de eliberare națională, cînd în întregul Orient, după cum spunea Lenin, „Sute de milioane de oameni, aparținînd unei populații oprimate, sălbăticite în stagnarea ei medievală, s-au trezit la o viață nouă și la lupta pentru drepturile elementare ale omului, pentru democrație“ [1]. *Această mișcare a zguduit stăpînirea britanică în India; sub directa ei influență, Prem Ciand își desfășoară munca de activist social și-și începe activitatea pe tărîm publicistic.*

După unele articole apărute în diferite ziare și cîteva povestiri publicate izolat în reviste cu orientare democratică, apare, în

[1] Lenin, *Opere*, vol. 19, pag. 68, E.S.P.L.P., 1957.

1909, primul volum de schițe al lui Prem Ciand, intitulat Dragoste de patrie, *titlu sugestiv pentru conținutul volumului, care cuprindea povestiri pătrunse de patriotism fierbinte și de o dreaptă indignare față de regimul impus de imperialiștii-colonialiști. Conținutul patriotic progresist al schițelor înmănuncheate în acest volum a primit o strălucită confirmare prin însuși faptul că autoritățile coloniale l-au considerat „un îndemn la rebeliune" și au ordonat confiscarea cărții și arderea ei în mod public.*

Pedeapsa aspră cu care a fost amenințat autorul nu i-a zdruncinat însă convingerile: el a rămas pînă la sfîrșitul vieții un luptător consecvent pentru libertate și progres social, împotriva robiei colonialiste și a nedreptății. Mai tîrziu, în 1920, Prem Ciand participă activ la acțiunile antiimperialiste de masă și la campania însubordonării civice, inițiată de Mahatma Gandhi, părăsind demonstrativ slujba pe care o deținea la o școală guvernamentală, slujbă care-i îngăduia să trăiască omenește. Deși a îndurat multă vreme sărăcia și lipsurile, el a rămas consecvent în hotărîrea sa, refuzînd să-și reia funcția de stat.

Prem Ciand este, alături de Rabindranath Tagore, unul dintre întemeietorii curentului realist în literatura indiană; el a fost printre cei dintîi scriitori ai patriei sale care și-au dat seama de misiunea socială a omului de litere. Opera sa aduce o contribuție însemnată la dezvoltarea realismului critic, înnoiește și îmbogățește tematica literaturii indiene.

„Temelia literaturii este viața, *scria el.* Pe acest fundament se sprijină zidurile edificiului literar." *Credincios acestui principiu, Prem Ciand a dezbătut în opera sa problemele actuale ale țării și poporului său, a zugrăvit realitatea socială a vremii sale, viața în întreaga ei diversitate. El arată că sarcina principală a creației literare este* „aprecierea critică a vieții".

Criticînd cu asprime tendințele decadentiste care, ca urmare a unor influențe venite din Occident, încercau să-și găsească loc și în literatura indiană, el scria: „Oare poate satisface nevoile noastre de idei și sentimente o literatură al cărei conținut se limitează la emoții erotice și la rezultatele lor: suferințele despărțirii, deznădejdea și disperarea etc., o literatură în care retragerea din viață și fuga de vicisitudinile vieții sînt considerate ca sensul principal al vieții?"

Activitatea literară multilaterală şi bogată a lui Prem Ciand este caracterizată printr-o largă viziune a realităţilor vremii şi patriei sale, prin generozitate şi înalte idealuri umanistice. În toate scrierile sale, atît în romanele de mare amploare, cît şi în schiţele cele mai scurte, el pledează cu căldură pentru drepturile oamenilor simpli, este un exponent al ideilor şi năzuinţelor celor mai largi mase ale poporului.

Paralel cu activitatea literară, Prem Ciand s-a ocupat şi de îndrumarea tinerilor scriitori indieni, care au preluat de la el şi au dezvoltat realismul critic. El a grupat în jurul revistei Hans *numeroşi tineri talentaţi, pe care i-a ajutat să se dezvolte, îndrumîndu-le primii paşi. Dintre tinerii de atunci unii sînt astăzi scriitori cu renume: Upendranath Aşk, Aşadevi Mitra, Djainendra Kumar.*

În aprilie 1936 Prem Ciand reuşeşte să unească forţele literare progresiste din întreaga Indie; la conferinţa scriitorilor, care a avut loc la Lucknow, a fost creată „Asociaţia scriitorilor progresişti din întreaga Indie"; mai tîrziu această asociaţie a jucat un rol de seamă în răspîndirea concepţiilor social-politice înaintate în literatura indiană a vremii respective.

Din păcate Prem Ciand nu a mai putut aduce aportul său la activitatea asociaţiei: şase luni după conferinţa de la Lucknow el se îmbolnăveşte grav şi moare la Benares, în ziua de 8 octombrie 1936.

Prem Ciand a fost un scriitor prolific şi multilateral. După mărturia poetului, criticului şi publicistului Ali Sardar Djaafri, moştenirea sa literară cuprinde 13 romane, peste 250 schiţe, nuvele şi povestiri, piese de teatru, numeroase articole de publicistică, povestiri pentru copii, scenarii cinematografice. În activitatea sa, un loc însemnat l-au ocupat traducerile din literaturile europene. El a tradus în limba indi *lucrări de Tolstoi, Bernard Shaw, Anatole France, John Galsworthy.* „Consumînd grîu australian şi ceai chinezesc, sau călătorind în automobile americane — *scria el* — nu vom cunoaşte cîtuşi de puţin pe oamenii care au făurit aceste bunuri. Dar cunoscînd scrierile lui Maupassant şi Anatole France, ale lui Cehov şi Tolstoi, stabilim o legătură spirituală cu Franţa şi cu Rusia. Sfera cunoştinţelor noastre se întinde peste oceane, continente şi mări şi cuprinde astăzi şi Franţa şi Rusia... Ţă-

ranii, muncitorii și studenții de acolo ne par prieteni apropiați."

In multe din articolele sale de publicistică, Prem Ciand a relatat adevărul despre Uniunea Sovietică. El a urmărit cu multă simpatie nașterea și întărirea statului sovietic; de altfel, cunoștea operele lui Turgheniev, Dostoievski, Cehov, Gorki. În special, era un bun cunoscător al operei lui Tolstoi, scriitor pe care-l aprecia în mod deosebit și ale cărui concepții în ceea ce privește rolul social al țărănimii le împărtășea în bună parte.

Schițele ocupă un loc predominant în opera lui Prem Ciand, care considera genul acesta ca deosebit de accesibil cititorului obișnuit. Schițele sale oglindesc realitățile din India primelor decenii ale veacului nostru. Multe din ele redau conflictul dintre clasele de jos, crîncen asuprite, și clasele privilegiate care-și întemeiază bunăstarea pe suferințele milioanelor de oameni simpli. Din aceste povestiri se desprinde limpede atitudinea ferm democratică a scriitorului, ura sa față de societatea bazată pe inegalitate și oprimare.

Eroii povestirilor lui Prem Ciand nu sînt simple personaje care acționează într-un fel sau altul. Scriitorul arată viața lor sufletească, analizează gîndurile, sentimentele și frămîntările lor, scopul către care tind. Această analiză psihologică a personajelor scriitorul o face fără să se abată de la principiile realismului și în limitele scopului ce și l-a propus: acela de a înlesni cunoașterea sub raport moral a oamenilor simpli, a țăranilor, a micilor meseriași și a micilor funcționari, în opoziție cu exploatatorii de toate categoriile, începînd cu reprezentanții aristocrației și moșierimii și sfîrșind cu perceptorii și polițaii satelor.

În povestiri locul principal îl ocupă întotdeauna oamenii din popor, cei care trăiesc din munca proprie; spre ei se îndreaptă simpatiile autorului, care scoate în evidență însușirile lor morale. La Prem Ciand, omul simplu, cu toate scăderile și șovăirile sale, este întotdeauna un erou pozitiv.

Povestirile lui Prem Ciand sînt inspirate de viața țărănimii sărace, de situația nespus de grea a celor din castele inferioare, lipsiți de cele mai elementare drepturi umane, de îngîmfarea și cinismul aristocrației autohtone și ale colonialiștilor englezi; ele vorbesc despre lăcomia moșierilor și cămătarilor, ignoranța și fățărnicia slujitorilor cultului, inconsecvența reprezentanților inte-

lectualității indiene, sau despre emanciparea lentă și inegală a femeii, ținută de veacuri în robia prejudecăților.

Povestirile lui Prem Ciand au găsit un larg ecou în rîndurile maselor largi atît prin actualitatea temelor, cît și prin puterea lor de convingere. În această privință este interesant de amintit procesul care a fost intentat autorului după publicarea ciclului de schițe al căror erou principal este Moteram Șastri. Într-una din povestiri el descrie lăcomia și fățărnicia preoților brahmini, care exploatează cu perfidie ignoranța oamenilor simpli. La scurt timp după apariția acestei schițe scriitorul a fost dat în judecată de către un brahmin care... s-a recunoscut într-unul din personajele povestirii. Procesul a stîrnit vîlvă, Prem Ciand a fost achitat, iar brahminul reclamant a primit un vot de blam public.

Printre ultimele sale schițe sînt cele din volumul intitulat Calea luptei, *care tratează teme legate de evenimentele revoluționare din anii 1928—1933, cînd mișcarea de eliberare națională din India ia o amploare deosebită. Aceste povestiri despre mitinguri, demonstrații, greve, arestări în masă, reprimări brutale dovedesc maturitatea politică dobîndită de scriitor. Ele tind să demonstreze faptul că, în focul evenimentelor revoluționare și al grelelor încercări prin care trec oamenii simpli, voința lor se călește, cucerirea libertății devine scopul central al vieții lor, pentru atingerea căruia sînt gata să înfrunte cele mai grele chinuri și chiar moartea. Într-una din aceste schițe, intitulată* Închisoarea, *eroina spune:* „Un rug care arde pe cîmpul deschis poate fi stins de vînt. Dar aceeași vîlvătaie în focarul unei locomotive devine un izvor nesecat de forță motrice."

Actualitatea politică a povestirilor cuprinse în volumul Calea luptei *a fost cu prisosință dovedită și prin aceea că, imediat după apariție, autoritățile britanice au confiscat volumul.*

Multe din povestirile lui Prem Ciand sînt adevărate satire politice, puternice pamflete. Așa este Setea de putere, *scrisă în stilul fabulelor lui Esop, unde personajul principal este Tommy, un cîine puternic, rău, viclean și laș, care tinde să stăpînească țara minunată unde nimerește din întîmplare. Sub chipul lui Tommy se întrezărește destul de lesne cel al imperialismului britanic. Deznodămîntul povestirii este semnificativ: Tommy, dominat pînă la demență de setea de putere, piere în mod lamentabil.*

În romane, ca și în piesele de teatru, Prem Ciand abordează aceleași teme legate de mișcarea de eliberare națională (romanele Refugiul dragostei *și* Arena, *drama* Lupta) ; *el supune unui aspru rechizitoriu odiosul sistem colonialist, putredul aparat administrativ-birocratic și rînduielile feudale anacronice. Tema emancipării femeii este de asemenea tratată pe larg (romanele* Nirmala *și* Azilul) ; *autorul pune însușirile sufletești deosebite ale femeii indiene în antiteză cu transformarea ei într-o victimă a obiceiurilor tradiționale, complet lipsită de drepturi, condamnată să se supună orbește părinților și soțului.*

Deși au calități indiscutabile, romanele și dramele lui Prem Ciand vădesc pe alocuri unele coincidențe nu întotdeauna justificate și preferința pentru deznodămîntul tragic al conflictelor. Acestea își au originea în faptul că autorul a căutat să facă acțiunea romanelor sale mai atrăgătoare, ținînd astfel seama de gustul unei părți a publicului cititor.

Romanul Godan (Sacrificiul), *ultima operă de amploare a lui Prem Ciand, a fost scris în anul 1936, cu cîteva luni înainte de moartea scriitorului. Tema este asemănătoare cu cea din romanul* Refugiul dragostei, *scris cu aproximativ cincisprezece ani înainte : viața grea a țăranului indian strîns în chingile aparatului administrativ-birocratic și ale rînduielilor feudale la sate.*

Poate nu este întîmplător faptul că, după atîția ani, Prem Ciand a reluat, într-o operă de proporții, această temă. În Godan, *operă de maturitate, relațiile proprii satului indian nu sînt idealizate, exploatatorii de orice fel sînt judecați cu asprime, ideea necesității luptei împotriva asupririi își croiește drum în mințile celor mai înapoiați dintre țărani.*

Eroii principali ai romanului — Hori și soția lui, Dhania — sînt reprezentanți tipici ai țărănimii indiene ; familia lor este una din zecile de milioane de familii țărănești din India, viața lor este viața majorității covîrșitoare a populației acestei țări în prima jumătate a veacului nostru.

Hori și familia sa trăiesc în cea mai cruntă sărăcie. Trei din copii muriseră de mici, fiindcă Dhania nu putuse să le cumpere doctorii nici măcar de o anna. *Deși muncesc din zori și pînă noaptea, ei nu se pot bucura de rodul muncii lor, fiindcă* Rai Sahib-*ul, moșierul-*zamindar, *Nokhey Ram, vechilul acestuia, apoi percep-*

torul Petşuari şi cămătarii satului îi exploatează la sînge, îi osîndesc la foame continuă. În această situaţie se află aproape toţi ţăranii din sat, vlăguiţi de dobînzi, dijme, impozite, corvezi, plocoane obligatorii, chirie pentru păşuni.

Legat de pămînt ca orice ţăran, Hori se spetеşte muncind şi îndură foamea, pentru a-şi putea păstra petecul de ogor moştenit de la părinţi. El este înapoiat din multe puncte de vedere, nedreptăţile şi mizeria îl fac să sufere, dar nu-l revoltă. „Cînd asupritorul ţi-a pus călcîiul pe grumaz — *spune el* — cel mai bun lucru e să-i gîdili talpa." *Iar crescătorul de vaci Bhola, un alt ţăran înapoiat, spune :* „Omul care n-are avuţii, putere şi ştiinţă de carte nu-i om. Nu sîntem cu nimic mai buni decît boii, născuţi ca să tragă la jug".

Aşa judecă Hori, Bhola şi mulţi din ţăranii mai vîrstnici din sat, robi ai prejudecăţilor şi superstiţiilor, care „zăresc" uneori pe dinaintea ochilor drăcescul chip al zeului răzbunător şi leagă vacii o funie neagră de gît ca să nu fie „deocheată" şi să rămînă stearpă. Ei sînt mulţumiţi cînd au cu ce să coacă turte de orz sau de porumb, cînd au bălegar cu care să facă focul şi o mînă de tutun pe care să-l pună în pipă, ca să-l fumeze seara, în tinda casei. Pentru Hori toate acestea constituie fericirea adevărată ; visurile sale cele mai îndrăzneţe nu merg mai departe.

În schimb fiul său Gobar, reprezentant al tinerei generaţii, se transformă cu încetul într-un revoltat. Harnic, cinstit, el îşi respectă părinţii, dar are discuţii aprinse cu tatăl său fiindcă simţul dreptăţii îi porunceşte să nu se supună umilinţelor şi asupririi. Gobar pleacă la oraş, devine muncitor industrial, ia parte la greva de la fabrica de zahăr şi este rănit în timpul unei demonstraţii. Aşa se face că fiul ţăranului dijmaş Hori nu mai seamănă cu tatăl său, nu îndură nedreptăţile fără să murmure şi se dezbară, cu încetul, de superstiţiile, de prejudecăţile şi de obiceiul pămîntului ; el nu „gîdilă talpa care-i apasă grumazul". *Oraşul, fabrica îl schimbă, lumea nouă în care intră îi lărgeşte orizontul ; el îşi dă seama că* „omul trebuie să-şi făurească el însuşi soarta, cu îndrăzneală şi înţelepciune, că nici o putere tainică nu vine vreodată în ajutorul omului dacă nu ştie el însuşi să se apere".

În spatele lui Gobar vedem milioane şi milioane de tineri indieni ; ei sînt încă legaţi de satul natal, dar au tendinţa de a se elibera de prejudecăţi, opun o rezistenţă îndîrjită nedreptăţilor

izvorîte din rînduielile anacronice şi retrograde, iau parte la mitinguri, greve, demonstraţii şi frecvenţează întrunirile politice, luptînd cu îndîrjire pentru revendicările lor legitime, au încredere în eliberarea patriei lor şi într-o viaţă mai bună.

Hori, ţăranul chinuit, care-şi pleacă grumazul şi îndură fără să murmure viaţa aspră şi nedreaptă, reprezintă trecutul; greme de milenii, ţăranii din castele cele mai de jos au robit ca şi el şi şi-au plecat grumazul. Fiul său Gobar, care iese în stradă şi demonstrează pentru mărirea salariilor la fabrica de zahăr, reprezintă viitorul. Tocmai în aceasta stă meritul deosebit al lui Prem Ciand: de a fi surprins şi fixat nu numai două generaţii, ci două epoci. Divergenţele dintre ţăranul Hori şi fiul său Gobar surpă între ei o prăpastie, care nu este altceva decît limita dintre India patriarhală, cu toate rînduielile ei retrograde păstrate cu grijă de colonialism, şi India luptătoare pentru independenţa naţională, căreia îi aparţine viitorul. Totuşi, Hori este şi el un erou pozitiv: atît el, cît şi soţia sa Dhania întrunesc însuşirile tipice ale ţăranului indian: sînt muncitori, oneşti, generoşi, inteligenţi; simţul lor moral şi dragostea faţă de copii sînt foarte dezvoltate.

Nici Gobar nu este tipul luptătorului înaintat, înarmat cu ideologia clasei muncitoare. Activitatea lui se desfăşoară între anumite limite, impuse pe de o parte de faptul că desprinderea sa de condiţiile înapoiate ale satului indian se face anevoios şi în timp — pe de altă parte de faptul că mişcarea de eliberare naţională nu-şi pune drept scop desfiinţarea modului de producţie capitalist, ci înlăturarea jugului colonial, desfiinţarea rămăşiţelor feudalismului.

In opoziţie cu calităţile oamenilor simpli, josnicia şi lăcomia asupritorilor satului apar cu atît mai puternice. Nokhey Ram, administratorul moşierului, Petşuari, perceptorul, thakur[1] *Singh, bogătaşul satului, cămătarul Mangru Şah, negustoreasa Dulari şi fătarnicul brahmin Pandit Datadin — necinstiţi, imorali, avizi de cîştig — sînt reprezentanţii tipici ai claselor exploatatoare. Perceptorul Petşuari, funcţionar al administraţiei birocratice, face elogiul corupţiei şi este convins că la temelia obştii stă frica, iar cămătarul Mangru, care-i cere lui Hori 300 rupii pentru cele 50 împrumutate, afirmă că achitarea dobînzilor este unul din cele*

[1] Vezi nota 3, pag. 62.

mai sfinte precepte ale religiei. Toți acești exploatatori odioși fac ca datoriile să apese ca un blestem asupra satului. Hori și ceilalți țărani se conving tot mai mult cît adevăr conține vechiul proverb indian: „Datoria este ca musafirul nepoftit: o dată intrată în casă, nu mai scapi de ea".

Romanul lui Prem Ciand ne oferă și o bogată galerie de tipuri din burghezia și intelectualitatea orașului. Ceea ce ne izbește din capul locului e faptul că, spre deosebire de viața rurală, care poartă un puternic colorit local, caracteristic Indiei și numai Indiei, burghezia marilor orașe trăiește după modul european, viața ei nu se deosebește, în linii generale, de viața claselor avute din Occident.

Așa este, de pildă, industriașul și bancherul Khanna, care se îmbracă după ultima modă și bea vinuri franțuzești, ba chiar întreține o amantă după obiceiul bogătașilor europeni; sau fostul avocat Tankha, misit, afacerist veros și om de legătură al cămătarilor, care pentru o anumită sumă poate „alege" pe oricine deputat, ceea ce îl face pe cinicul Mirza Kărșed să spună: „Ceea ce noi numim democrație nu e în realitate decît un paravan pentru mașinațiunile monopoliștilor și latifundiarilor. Numai cei care au bani cîștigă în alegeri"; sau ziaristul Onkar Onkarnath, redactorul Fulgerului, *arivist și demagog, care nu se sfiește să-și ascundă încercările de șantaj în spatele sporovăielii fățarnice despre patriotism și care în multe privințe amintește de Cațavencu.*

În opoziție cu aceștia apare figura profesorului universitar Mehta, un intelectual cinstit, care-și cheltuiește leafa întreținînd cîțiva studenți săraci, astfel că ajunge, potrivit vechii zicale indiene, „atît de sărac, încît lasă cerșetorii să plece cu mîinile goale". Mehta își dă seama de acțiunea forțelor reacționare și definește „idealul vieții" sale astfel: „Mă închin în fața naturii și vreau să văd omul în adevărata lui lumină — rîzînd cînd e fericit, plîngînd cînd suferă, ucigînd la mînie. Nu pot trăi în armonie cu aceia care încearcă să înnăbușe durerea și bucuria, cu cei care cred că lacrimile sînt semnul slăbiciunii și rîsul, semnul mărginirii... Ceea ce se numește dumnezeu și mîntuire îmi stîrnește rîsul... Unde e viață, activitate, bucurie și dragoste, acolo e dumnezeu. A face viața fericită, aceasta este adevărata venerație, dreapta mîntuire."

Cu toate acestea nici Mehta şi nici tînăra doctoriţă Malti nu sînt luptători în adevăratul înţeles al cuvîntului. Mehta îi spune, ce-i drept, industriaşului Khanna: „Muncitorii dumitale trăiesc în cocioabe murdare, infecte, în care dumneata n-ai putea sta o clipă fără să-ţi vină să vomiţi. Hainele lor sînt atît de soioase, încît nu ţi-ai şterge nici încălţămintea cu ele. Mîncarea lor n-ar mirosi-o nici cîinele dumitale..." *Dar el nu întreprinde nimic pentru curmarea acestei stări. Mehta îşi împarte salariul cu cîţiva studenţi săraci, iar Malti îi îngrijeşte gratuit pe bolnavii din castele de jos; acestea sînt, desigur, acţiuni generoase, dar nu au nimic comun cu activitatea luptătorului, nu pot constitui un mod de rezolvare a problemelor sociale. Ba, mai mult, Mehta face chiar elogiul pasivităţii:* „Frica de viitor ne face laşi, *spune el;* povara trecutului ne încovoaie la pămînt... Sîntem de pe acum îngropaţi sub ruinele istoriei, ale tradiţiilor ei, ale dogmelor, şi nu putem să ne ridicăm deasupra lor."

Intr-o ţară unde femeia este vîndută pentru bani — Hori nu-l poate însura pe Gobar, fiindcă peţitorii cer o sumă prea mare pentru mireasă — unde femeia este îngropată sub noianul prejudecăţilor milenare, care fac din ea o sclavă, filozoful Mehta se face purtătorul unor idei retrograde: fără a tăgădui însuşirile morale ale femeii, el vede în ea o creaţie a bărbatului, principala ei menire fiind cea de soţie şi de mamă. „Inima femeii e ca pămîntul, *spune el,* poate da roade sau spini: depinde de ce ai semănat." *El limitează rolul femeii în societatea indiană care se dezvoltă, tăgăduieşte rolul ei activ şi dreptul de a fi egala bărbatului, tinde să oprească emanciparea acesteia la jumătatea drumului.*

Filozoful Mehta şi doctoriţa Malti sînt intelectuali de tip burghez: „Banul este fundamentul noii civilizaţii", *spune Malti. Ei îşi dau seama de existenţa nedreptăţilor sociale şi a asupririi, iau atitudine împotriva puternicelor rămăşiţe feudale care stăvilesc dezvoltarea economică şi politică a patriei lor, dar nu sînt consecvenţi: se opresc în pragul luptei pentru revendicări burghezo-democratice, devin pasivi şi se refugiază într-un individualism excesiv, pe care — în mod cu totul greşit şi destul de confuz — încearcă să-l fundamenteze filozofic printr-o tradiţie milenară.*

Romanul se încheie cu o privire sumbră asupra satului indian şi a nefericiţilor săi locuitori.

Sfîrşitul tragic nu ştirbeşte puterea de convingere a romanului, nu umbreşte mesajul său. Scenele de un puternic realism, pe care cititorul le vede cu ochii minţii, îl fac să-şi dea seama că viaţa de cîine a lui Hori şi a celor asupriţi ca el nu poate dura, că va veni în sfîrşit timpul cînd milioanele de Hori îşi vor găsi drumul spre o viaţă omenească.

Prem Ciand nu a avut fericirea să trăiască eliberarea poporului său de sub dominaţia colonialistă, ideal pentru realizarea căruia a luptat pînă la sfîrşitul vieţii. Poporul indian îl cinsteşte astăzi ca pe unul din marii săi scriitori, ca pe un slujitor generos al ideilor eliberării naţionale.

Apariţia în romîneşte a unui roman de Prem Ciand, adevărată cronică a vieţii satului indian din prima jumătate a secolului nostru, va fi primită fără îndoială cu mult interes, înlesnind o mai bună cunoaştere a vieţii şi luptei democratice consecvente a poporului indian prieten.

Horia Matei

CAPITOLUL I

Hori Ram dădu nutreț celor doi boi, îi adăpă, apoi îi spuse nevestei sale, Dhania :

— Trimite-l pe Gobar să prășească trestia de zahăr. Eu plec și poate mă întorc tîrziu. Dă-mi bățu.

Dhania făcuse turte de balegă și era murdară pe mîini.

— Ce-i atîta grabă ? îl întrebă ea. Ia ceva în gură.

Hori își încruntă fruntea zbîrcită.

— Tu zici să iau ceva în gură, și eu sînt necăjit că am întîrziat. Dacă nu ajung la vreme, n-o să pot sta de vorbă cu stăpînu. O dată ce și-a început rugăciunile, o să-mi pierd acolo ceasuri întregi.

— D-aia zic să mănînci ceva, stărui Dhania. Și-apoi, ce mare pagubă dacă n-o să te duci astăzi ? ! Ai fost la el abia alaltăieri.

— De ce te amesteci în treburi pe care nu le înțelegi? o dojeni Hori, nerăbdător. Dă-mi bățu și vezi-ți de-ale tale. Trebuie să facem pe dracu-n patru ca să ne punem bine cu stăpînu. Asta-i grija mea cea mai mare. Dacă nu făceam așa, am fi pierit de mult. Afară de o mînă de oameni din sat, mai știi pe cineva care n-a fost alungat de pe pămîntul lui sau n-a primit hîrtii de popreală ? Cînd asupritoru ți-a pus călcîiul pe grumaz, cel mai bun lucru e să-i gîdili talpa.

Dhania nu se pricepea însă prea bine în treburile lumii acesteia. Ea socotea că tot ce putea cere *zamindar* [1]-ul

[1] Moșier indian.

era dijma pentru pămîntul pe care îl munceau. Atunci de ce să te guduri pe lîngă el? De ce să-i gîdili talpa? Adevărul este că, în cei douăzeci de ani de cînd era nevastă la casa ei, Dhania avusese vreme să-şi dea seama cu prisosinţă că, deşi ducea o viaţă de lipsuri, mulţumindu-se cu mai nimic, cu o mîncare şi-un strai în spate, deşi punea ban pe ban, tot era greu să încropească dijma *zamindar*-ului. Nici atunci însă nu înţelegea să se dea bătută. Din pricina asta se cam ciorovăia din cînd în cînd cu Hori.

Din cei şase copii ai lor trăiau numai trei: un băiat, Gobar, care avea acum şaisprezece ani, şi două fete, Sona, de doisprezece ani, şi Rupa, de opt. Trei băieţi muriseră de mici. Dhania era încredinţată că dacă ar fi avut o îngrijire medicală ca lumea ar fi scăpat cu viaţă. Nu putuse să le cumpere doctorii nici măcar de o *anna*[1].

Ce vîrstă avea? În mod obişnuit nu se poate spune despre o femeie de treizeci şi şase de ani că e bătrînă. Părul ei încărunţise însă de pe acum şi faţa îi era brăzdată de zbîrcituri. Trupul, zvelt odinioară, se urîţise, frăgezimea feţei oacheşe se ofilise, iar privirile îi erau stinse. Şi toate acestea din pricina sărăciei.

Viaţa ei fusese searbădă, şi lipsurile neîntrerupte în care se zbătea îi aruncaseră o umbră în suflet: îşi pierduse încrederea în sine. De ce atîta zbucium pentru o viaţă care nu-ţi dă nici măcar pîinea cea de toate zilele? Mintea Dhaniei se răzvrătea adesea împotriva unei asemenea stări de lucruri. O dojană, două din partea bărbatului o dezmeticeau însă repede.

Se repezi aprinsă în casă şi-i aruncă lui Hori băţul, macatul, turbanul, ghetele şi punga cu tutun.

Hori se mînie.

— Da ce, mă duc la taică-tău, că-mi dai toate marafeturile astea? Unde mai pui că acolo nu mă aşteaptă nici o cumnăţică să mă desfete cu frumuseţea ei.

[1] Monedă divizionară; reprezintă a şaisprezecea parte dintr-o rupie, unitatea monetară indiană.

Un zîmbet șters flutură pe fața lui negricioasă, zbîrcită.

— Chipeș flăcău te mai crezi dacă-ți închipui c-ai mai putea să sucești capu unei fetișcane, îl luă în zeflemea Dhania, cu amărăciune.

Hori împături cu grijă macatul trențăros și, punîndu-l pe laviță, spuse:

— Și zici c-am îmbătrînit, ai? Da n-am încă nici patruzeci de ani. Bărbații nu-s în floare înainte de șaizeci.

— Du-te și te uită în oglindă. Bărbații în floare la șaizeci de ani nu-s ca tine. Cum mai poți gîndi la bărbăție cînd tu n-ai nici măcar lapte și unt topit ca să te hrănești ca lumea? Cînd te văd așa pocîltit, neagră mi se face inima. Ce s-o alege de noi la bătrînețe? La ce ușă o să batem?

Hori nu mai avea chef de glumă.

— Ei, Dhania, nu mai apuc eu șaizeci de ani, zise el luîndu-și bățul. O să plec pe ceea lume cu mult înainte.

Dhania răspunse cu dojană în glas:

— Nu mai vorbi așa, hai! Ce tot cobești? Cînd spun și eu o vorbă bună mi se răspunde numai în răspăr.

Hori ieși cu bățul pe umăr. Dhania se apropie de ușă și privi lung în urmă-i. Vorbele lui dureroase îi sfredeliseră inima rănită; fremăta toată, de parcă s-ar fi străduit, ajutată de puterea neclintită a dăruirii sale și a dragostei pentru bărbatul ei, să-l ocrotească, să-l înconjoare cu un nimb de binecuvîntări care-i izvorau din cele mai ascunse taine ale inimii. În marea asta de suferințe doar prin dăruire mai putea nădăjdui să ajungă cu bine la liman. Acum însă, vorbele lui crude, deși atît de adevărate, păreau să fi smuls din sufletul ei singurul reazem pe care-l mai avea. Pesemne că adevărul lor o copleșea atît de dureros. Poate oare vreodată un om cu vederea întreagă să înțeleagă durerea celui care și-a pierdut un ochi cînd aude spunîndu-i-se că e chior?

Hori mergea repede. Privind verdeața unduitoare a trestiei de zahăr de pe ambele părți ale drumeagului se gîndea: cu voia lui dumnezeu, dacă anul acela ploua bine și totul mergea cum trebuie, avea să-și cumpere o vacă. Nu o vacă din soiurile de prin partea locului, de bună seamă. O, nu, acelea nu făceau doi bani. Dădeau lapte puțin și prăsila lor nu era bună de nimic. Poate doar ca să învîrtească roata vreunuia care scotea țiței. El visa de mult o vacă de soi curat, străin. Ar îngriji-o ca ochii din cap ca să dea lapte din belșug. Oricum, nu mai puțin de patru sau cinci *siir* [1]-i. Bietul Gobar, cum ar bea și el lapte! Dacă acum nu e hrănit bine, cînd o să mai fie! De-ar fi hrănit ca lumea, într-un an ar ajunge o mîndrețe de flăcău. Ce voinic ar arăta! Și din viței ar ieși niște boi de toată frumusețea! Firește, vaca n-o să coste mai puțin de două sute de rupii. Ce-are a face?! Vorba-i că o vacă priponită lîngă ușă e o mîndrie la casa omului, nu? I-ar crește inima cînd ar da cu ochii de ea, dimineața!

Ca orice gospodar, Hori visa de mult să aibă o vacă. Acesta era cel mai frumos vis al vieții sale, dorința arzătoare a sufletului său. Dorința de a trăi bine din dobînzi, de a acapara pămînt sau de a-și clădi un palat era prea mare pentru a-și găsi loc în îngustele granițe ale sărmanei sale inimi.

Soarele de iunie se înălța din spatele păduricii de *mango* [2], săgetînd cu razele sale zaimful purpuriu din înaltul cerului. Începea să fie cald. Văzîndu-l pe Hori, țăranii care munceau la cîmp îi dădeau ziua bună și-l pofteau să fumeze împreună un *celum* [3]. Hori nu avea vreme. Un zîmbet ușor, de mîndrie, flutura pe fața lui uscățivă. Numai fiindcă era în legături atît de strînse cu *zamindar*-ul, doar asta îi făcea pe oameni să-i arate atîta cinstire. Altminteri ce mare ispravă e de capul

[1] Unitate de măsură a greutății egală cu aproximativ 900 g.
[2] Pom cu fructe mari, dulci și aromate, care poartă același nume
[3] Lulea.

unui om care are numai cinci *bigha*[1] de pămînt! Cinstea era cu atît mai mare, cu cît chiar bogătanii cu trei sau patru pluguri se plecau în faţa lui.

Hori ajunse la o vîlcea în care se adunase apa în timpul musonului. Pămîntul era încă umed şi chiar atunci, în iunie, mai păstra urme de verdeaţă. Vitele din satele vecine veneau să pască acolo. Chiar la ceasul acela, în vîlcea stăruia o răcoare plăcută. Hori trase aer în piept, adînc, de cîteva ori. Se simţea ispitit să se odihnească vreo cîteva clipe. Îl aştepta o zi întreagă de drum prin palele fierbinţi ale arşiţei. Mai mulţi ţărani voiseră să cumpere acest petic de pămînt şi se arătaseră gata să dea pe el un preţ neobişnuit. Dumnezeu să-l binecuvînteze pe *Rai Sahib*[2]-ul. El le spusese cinstit că pămîntul acela era păstrat pentru vite şi că nu l-ar fi vîndut pentru nimic în lume. Dacă în locul lui ar fi fost un *zamindar* lacom de bani, ar fi spus: „La naiba cu vacile! De vreme ce-mi pică în palmă bani sunători, de ce nu l-aş da?" *Rai Sahib*-ul se călăuzeşte însă după vechea datină. Om e un *zamindar* care nu se uită la nevoile dijmaşilor săi?!

Hori îl zări deodată pe Bhola, venind cu vacile în întîmpinarea sa. Bhola făcea parte din casta lăptarilor dintr-un sat vecin şi se îndeletnicea cu negoţul de lapte şi unt. Dacă putea scoate un preţ bun, se întîmpla să vîndă şi ţăranilor din vaci. Cînd îl văzu venind cu ele, Hori începu să freamăte. Straşnic ar fi ca vaca aceea dinainte să fie a lui. I-ar plăti-o lui Bhola încet, încet. Bhola ştie că nu are bani gheaţă. Abia izbuteşte să-şi încropească dijma. Trebuie de asemenea să-i plătească lui Bisesar Saha datoria, la care se adaugă dobînzile de o *anna* la rupie.

[1] Unitate de măsură, egală cu aproximativ 1/4 ha.

[2] Titlul atribuit de obicei unui mare proprietar de pămînt. (*Sahib* — domn; se întrebuinţează mai ales la adresa europenilor sau a indienilor musulmani.)

Sărăcia nu ştie însă de griji. Hori fu cuprins pe neaşteptate de o îndîrjire care nu ia în seamă rugăminţile, ocările şi nici chiar bătaia. Deodată se simţi îmboldit de dorinţa înnăbuşită care-i zbuciuma inima ca o furtună, de ani şi ani, căutînd să iasă la lumină.

Îi dădu bineţe lui Bhola:

— *Ram-ram*[1], frate Bhola. Ce mai faci? Am auzit că ai mai cumpărat la tîrg cîteva vaci.

Bhola ghici unde voia să bată Hori.

— Am mai luat două vaci şi două viţele, răspunse el scurt. Vacile alelalte nu prea mai dau lapte. Cum m-aş descurca dacă n-aş avea lapte de vînzare?!

Hori bătu uşor cu palma coapsa vacii din frunte.

— Pare o vacă de lapte straşnică. Cît ai dat pe ea?

— Preţurile sînt ridicate anul ăsta, *mehto*[2], răspunse Bhola cu o mîndrie ascunsă. A trebuit să scot din pungă optzeci de rupii pentru ea. Bani grei! Să te apuce năbădăile, nu alta! Şi pe deasupra am numărat nu mai puţin de treizeci de rupii de fiecare viţică. Muşteriii mei mai fac gălăgie! Zor nevoie să le dau opt *siir*-i de lapte cu o rupie.

— Cărpănoşi, frate. Tii! Ce mîndreţe de vacă! Nu cred să mai fie alta la fel prin partea locului!

Bhola se umflă în pene.

— *Rai Sahib*-ul mi-a dat o sută de rupii pe ea şi cîte cincizeci de fiecare viţică. Da n-am căzut la învoială. La ce? După ce fată pot lua pe ea oricînd o sută de rupii.

— De bună seamă, frate. Ia te uită! Se îndură stăpînu să dea bani pe ea? Una-i să-ţi scociorăşti punga şi alta să ţi se aducă de-a gata plocoane la picioare! Numai oameni ca tine cutează să meargă la noroc, să bage un sac de bani într-o vacă. Da ce vacă! Mă tot uit la ea şi nu mă mai satur! Aşa noroc mai zic şi eu... să-ţi fie dat să slujeşti asemenea vacă! Eu n-am nici măcar balegă pentru foc. Casă grea ca a mea... mai mare ruşinea să n-avem şi noi o vacă! Trece an după an şi tot duc

[1] Exclamaţie cu care se salută hinduşii cînd se întîlnesc.

[2] Preaçinstite.

dorul laptelui. Nevastă-mea mi-a spus de multe ori să stau de vorbă cu tine. I-am făgăduit c-o să vorbesc îndată ce ne-om întîlni. Doar aşa am scăpat de gura ei. Are o părere tare bună despre tine. Spune că rareori a văzut om mai aşezat, că laşi ochii în jos cînd o întîlneşti.

Cupa aceasta plină de laude îl îmbătă pe Bhola şi mai mult:

— Un om cu obraz se uită totdeauna la femei ca la fiicele sale. Acela care le priveşte pofticios ar trebui împuşcat.

— Gîndul tău e un giuvaer. Frumoase gînduri, frate! Ai dreptate. Un om cu obraz se gîndeşte la cinstea celor dimprejur întocmai ca la cinstea sa.

— Ei, da ce folos! Cînd îi moare bărbatu, femeia rămîne singură şi amărîtă. Bărbatu care şi-a pierdut nevasta rămîne ca fără o mînă. Casa mea a ajuns un grajd, o dărăpănătură. N-are nici cine să-mi mai dea o cană cu apă.

Nevasta lui Bhola murise cu un an mai înainte de insolaţie. Hori aflase de nenorocirea lui. Ceea ce nu ştia însă era că Bhola, bărbatul vîrstnic, de cincizeci de ani, doar piele şi os, mai putea fi muncit de patimi. În ochii lui se citea pofta de femeie. Hori era de ajuns de ager pentru a se folosi îndată de acest lucru.

— Înţeleaptă-i vorba din bătrîni, frate: cînd nu-i femeie în casă, bîntuie stafiile. Da de ce nu te însori?

— Am de gînd, *mehto*. Da nu-ţi poţi găsi aşa de repede o nevastă. Chiar sînt gata să dau ceva dacă ar putea să mă ajute careva în treaba asta. Dreptu-i însă că pînă la urmă cel de sus hotărăşte totul.

— Şi eu zic aşa. Cu voia lui dumnezeu o să-ţi înfiripi iar o casă.

Bhola spuse cu aprindere:

— O nevastă mi-ar mai dezlega mîinile. Casa mea e îndestulată, ştii doar. Nu-mi lipseşte laptele. Da la ce bun?!

— În sat la socru-meu e o fată pe care a lăsat-o bărbatu acu trei sau patru ani. A' plecat la Calcutta. Sărmana de ea, trăiește de azi pe mîine. N-are copii, și-i frumușică. În două vorbe, frate, e o adevărată *lakșmi* [1].

Obrazul zbîrcit al lui Bhola se netezi deodată. Dulce e nădejdea, leit ambrozie.

— Mă bizui pe tine, *mehto*. Dacă ai vreme, de ce n-am merge zilele astea s-o vedem?

— Mai bine s-o luăm încetișor, frate. Am să-ți dau de veste îndată ce rînduiesc lucrurile.

— Rînduiește cum crezi că e mai bine. Nu-i nici o grabă. Și uite ce-i: dacă ți-a căzut la inimă bălțata asta, e a ta cînd poftești.

— Nu face pentru un om sărman ca mine să aibă o vacă așa de frumoasă. De altminterea, cinstea mă oprește să te încurc cu banii.

— Vorbești așa, ca și cînd nu ne-am cunoaște. Îmi dai banii cînd poți. Ori că stă la mine, ori la tine, totuna-i. Am dat pe ea optzeci de rupii. Dă-mi și tu tot atît.

— Acu n-am bani.

— Da ce, ți-am cerut să mi-o plătești pe loc?!

Inima lui Hori tresălta de bucurie. Vaca făcea cu ochii închiși optzeci de rupii. Era vînjoasă, făgăduia să dea lapte din belșug și era atît de cuminte, că și un copil putea s-o mulgă. E adevărat, la arman îi ceruseră să plătească patru sute de rupii. El nu recunoștea însă datoria aceea. Dacă putea să mijlocească însurătoarea lui Bhola, ar fi fost liniștit pe puțin doi ani de acum încolo.

Da chiar dacă nu izbutea să-l însoare, ce ar fi putut să-i facă? Cel mult i-ar fi pus sula în coastă să-i dea banii, s-ar fi mîniat pe el și dacă lucrurile ar fi ajuns mai departe l-ar fi luat la ocări. Țăranii sînt însă obișnuiți cu asemenea încurcături. Hori își dădea seama prea bine că umbla cu vicleșuguri. Asta însă nu-l neliniștea.

[1] Lakșmi — zeița frumuseții și a bogăției în mitologia indiană.

Pentru el era aproape totuna dacă lua un împrumut cu iscălitură sau fără — oricum, banii avea să-i dea. Din pricina urgiilor pricinuite de stihiile neîndurătoare ale firii, ţăranul se teme şi de umbra lui. Drăcescul chip al zeului răzbunării dănţuia mereu pe dinaintea ochilor săi. Micile şireţlicuri cu ajutorul cărora se descurca în viaţă erau iscate de nevoia în care se afla, şi nimic mai mult. Făceau parte din viaţa de toate zilele. Pravila sa morală îi îngăduia să sporească greutatea cînepei băgînd-o la apă, sau să amestece sămînţa de bumbac cu bumbac. Asemenea lucruri dădeau farmec vieţii. Şi apoi, bătrîneţea are latura ei caraghioasă: a sfeterisi un ban de la un bătrîn cherchelit nu era o faptă urîtă.

Bhola îi întinse lui Hori funia şi-i spuse:

— Hai, ia-o. O să dea şase *siir*-i de lapte chiar din ziua cînd o să fete. Dar poate că ar fi mai bine să ţi-o duc eu acasă. Ca să spun adevărul, stăpînu mi-a făgăduit nouăzeci de rupii pe ea. Dar ce ştie unul ca el să preţuiască o asemenea vacă! Ar fi dat-o cine ştie cărui slujbaş, şi slujbaşul, la rîndul lui, s-ar fi descotorosit de ea îndată ce ar fi înţărcat. Dumnezeu ştie pe ce mîini ar fi încăput. Banul nu-i totul, frate. Mai e şi bunătatea. Cel puţin la tine o să fie bine îngrijită. Pot să-ţi mărturisesc ceva, frate? Uite ce e, nu mai am acasă nici o mînă de nutreţ. Am dat toţi banii pe vite. Mă gîndeam că pentru fîn o să pot împrumuta bani de la cămătar. Da n-a vrut să-mi dea nici în ruptul capului. Acu ce mă fac, cu ce hrănesc atîtea guri? Grija asta mă ucide. Dacă le-aş da la fiecare numai un braţ de paie pe zi, ar face cu totul un *maund*[1]. Numai dumnezeu mă poate scăpa din încurcătura asta.

Hori strigă săritor:

— Tii, de ce nu mi-ai spus pînă acu? Deunăzi am vîndut un car cu fîn.

Bhola se plesni peste frunte.

— Nu ţi-am spus pentru că nu-mi place să vorbesc cu oricine despre necazurile mele. Toţi îs gata să rîdă cînd

[1] Unitate de măsură egală cu aproximativ 38 kg.

îl văd pe om la aman, nimeni n-are chef să împartă cu el amărăciunile. Vaca pe care am cumpărat-o nu poate trăi fără nutreț. Dă-mi cîteva rupii dacă poți.

E știut că țăranul își apără cu înverșunare interesele. Îți trebuie multă dibăcie ca să scoți ceva de la el. Se tocmește pînă-n pînzele albe. Ca să scadă dobînda cu un singur *penny* [1] se tînguie ore întregi în fața cămătarului. E greu să-l scoți din ale sale. Totuși viața lui e împletită cu întreaga fire. Pomii rodesc, dar nu pentru ei; pămîntul dăruiește bucate pentru a hrăni gurile flămînde; norii toarnă cu găleata pentru a alina ogoarele secate de arșiță. Într-o asemenea rînduială a lucrurilor însăși firea îl îndeamnă pe om să nu fie prea apucător.

Cele povestite de Bhola despre necazurile sale îl făcură pe Hori să se răzgîndească. Îi dădu funia înapoi și-i spuse:

— Bani n-am. Mi-au rămas însă ceva paie. Vrei să le iei? Mi-ar fi rușine să ajung pînă acolo încît să-ți iau vaca pentru o mînă de nutreț.

Bhola întrebă cu glas sugrumat:

— Da boii tăi n-au să flămînzească? De bună seamă că n-ai paie de prisos.

— Ba am, frate. A fost un an bun.

— La urma urmei am făcut o prostie că am vorbit despre toate astea.

— Dacă n-ai fi vorbit, mi-ar fi părut rău. N-am ce zice, frumos ar fi să nu se ajute frate cu frate!

— Oricum, hai, ia vaca.

— Nu acum. O s-o iau altădată.

— Atunci, cît să-ți dau pe paie? Socotește după prețul laptelui.

— Lasă fleacurile. Dacă o s-o mulg și eu o dată sau de două ori, ce, o să-mi pui la socoteală?

— Da vaca e a ta. E lucru hotărît. Ia-o cînd vrei.

— E tot atît de rușinos să iau vaca acu. Ar fi ca și cum aș lua la mezat boii fratelui meu.

[1] Monedă divizionară engleză echivalentă cu a douăsutepatruzecea parte dintr-o liră.

Dacă Hori ar fi fost destul de isteț ca să vadă lucrurile mai adînc, ar fi luat vaca fără remuşcări, făcînd cale întoarsă. În mintea lui se petrecea acelaşi lucru ca în capul unui cal care se opreşte scurt la cel mai uşor foşnet de frunze şi nu se mai clinteşte din loc cu toate îndemnurile călăreţului. Credinţa că era necinstit să tragă foloase de pe urma încurcăturii în care se afla aproapele lui i se întipărise adînc în minte.

Plecă mai departe cu inima uşoară. Ce însemnătate avea c-o să se lipsească de cîteva braţe de paie? Adevărul era că-l ajutase pe Bhola la ananghie.

Se uită înapoi. Vaca bălţată păşea măreaţă, clătina încetişor din cap şi alunga muştele cu coada, de parcă era o regină în mijlocul slujitoarelor sale.

CAPITOLUL II

Semari și Belari, două sate din districtul Oudh, se află la cinci mile depărtare unul de altul. Hori locuia în Belari, iar *Rai Sahib* Amarpal Singh în Semari. În timpul ultimei mișcări *Satyagraha* [1], *Rai Sahib* își depusese mandatul de membru al Consiliului legislativ [2] și ceruse să fie întemnițat. De atunci, prestigiul lui crescuse printre dijmași. Nu fiindcă dijmașii de pe domeniul său ar fi văzut la el vreo mărinimie sau ar fi fost scutiți de pacostea corvezilor. Rușinea unor asemenea silnicii se oprea la ușa vechililor săi, neputînd în nici un caz să păteze onestul nume al *Rai Sahib*-ului. Nu era oare el însuși supus valurilor vieții?

Putea aștepta cineva ca bunătatea inimii lui *Rai Sahib* să abată firul vieții de la canoanele ei obișnuite? Viața trebuia să-și urmeze calea îngăduită de lege. Totuși, deși autoritatea și veniturile lui nu suferiseră întru nimic, prestigiul nu-i fusese zdruncinat. Nu era destul că vorbea blajin dijmașilor? Altceva ce putea să facă? Leul trebuie să vîneze. Dacă, în loc să ragă și să-și arate colții, leul ar toarce ca o pisică, nimic n-ar fi mai ușor decît să-i cazi pradă.

[1] Campania de rezistență pasivă sau *Satyagraha* („rezistență întru adevăr"), organizată de Gandhi, care consta în nerespectarea de către cetățeni a dispozițiilor administrației engleze, fără a se recurge însă la acte de violență.

[2] Organ special pe lîngă viceregele Indiei, extins ulterior în toate provinciile; din acest consiliu făceau parte de obicei cei mai bogați feudali indieni. În realitate, acest organ nu avea nici o putere legislativă.

În ciuda faptului că era naţionalist, *Rai Sahib* întreţinea relaţii sociale cu oficialităţile ; le trimitea cadourile obişnuite şi fixa subsidii anuale pentru micii slujbaşi guvernamentali. Iubea literatura şi muzica şi avea o pasiune pentru teatru ; vorbea curgător, scria viguros şi era un ţintaş excelent. Soţia lui murise cu zece ani mai înainte. Hotărîse să rămînă singur. Distracţiile îl făceau să uite plictiseala unei vieţi triste.

Cînd Hori sosi la curte, pregătirile pentru sărbătoarea *Dussehra*[1] erau în toi. Într-o parte, scena era aproape gata ; dincolo se ridicau un pavilion, o casă pentru oaspeţi şi cîteva chioşcuri acoperite cu stuf, pentru vînzări. Fără a-i păsa de arşiţă, *Rai Sahib* supraveghea el însuşi pregătirile. Împreună cu domeniul părintesc, moştenise devoţiunea către Rama ; an de an această devoţiune îşi găsea expresia într-o scenetă religioasă, care prilejuia uneori şi alte distracţii. Cu această ocazie se trimiseseră invitaţii la un cerc larg de prieteni şi funcţionari. Pentru o zi sau două curtea căpăta un aspect vesel, zumzăind de viaţă. *Rai Sahib* avea rubedenii numeroase : mai mulţi unchi şi fraţi, vreo douăzeci de veri şi o sumedenie de neamuri mai îndepărtate. Un unchi, adept fanatic al lui Radha[2], se stabilise la Brindaban[3]. Îi plăcea să compună poeme cucernice, să le dea din cînd în cînd la tipărit şi să le împartă cu dărnicie prietenilor. Un alt unchi era adorator al lui Rama şi lucra pe atunci la tălmăcirea în persană a *Ramayanei*. Domeniul fixase stipendii pentru fiecare ; nici unul nu-şi punea problema cîştigării existenţei.

Rai Sahib dădu cu ochii pe neaşteptate de Hori.

— Ai venit, Hori, îl întîmpină el. Tocmai voiam să trimit după tine. De data asta vei face pe grădinarul

[1] Sărbătoare în cinstea lui Rama, erou legendar şi zeu din mitologia hindusă, ale cărui peripeţii sînt descrise în străvechiul poem epic indian *Ramayana*.

[2] Numele unei păstoriţe celebre din mitologia indiană, iubita zeului Krishna (vezi şi nota 1, pag. 290).

[3] Mic orăşel între Delhi şi Agra, în care, după cum spune legenda, a trăit zeul Krishna.

regelui Janak[1]. Înțelegi? Vei sta cu un buchet de flori în mînă și, cînd Janak va sosi la templu să se roage, îi vei da buchetul. Hai încoace, că am ceva de vorbit cu tine.

Hori îl urmă. *Rai Sahib* se așează pe un scaun sub umbra deasă a unui copac și, făcîndu-i semn lui Hori să stea jos lîngă el pe pămînt, spuse:

— Îmi trebuie neapărat douăzeci de mii de rupii. Nu știu de unde să-mi procur banii aceștia. Desigur, te întrebi de ce îți spune stăpînul toate acestea? Ți se pare caraghios. Ți le spun fiindcă nu pot suferi zîmbetele celor din lumea mea: sînt pline de invidie și de sarcasm. Și de ce să nu zîmbească? Și eu am rîs din plin cînd ei se aflau în vreo încurcătură. Hori, bogăția și omenia nu merg niciodată mînă în mînă. Facem paradă de caritate, firește, dar numai pentru a fi mai grozavi decît egalii noștri. Bunăvoința noastră duhnește a vanitate. Dacă împotriva unuia dintre noi se emite o decizie sau o sentință de expropriere, ori dacă cineva e întemnițat pentru că nu și-a plătit impozitul, toți ceilalți rîdem copios pe socoteala lui. Dacă fiul unuia moare prematur sau e ademenit de o prostituată, ori o fiică văduvă fuge cu iubitul ei, toți ai noștri găsesc că-i cazul să rîdă. Nostim e că ne dăm aere, ca și cînd am fi gata să ne vărsăm unul pentru altul ultima picătură de sînge. Ceea ce nu pot înțelege cu nici un chip este că mă invidiază chiar verii mei, care trăiesc pe socoteala domeniului. Dacă aș muri azi, ar țopăi de bucurie. Ei nu cred că și eu pot fi nefericit. Dacă strig, zic că-mi bat joc de suferință. Dacă mă îmbolnăvesc, zic că mă simt bine cînd sînt bolnav. Dacă nu mă căsătoresc, sînt un egoist, dacă o fac, am pofte trupești. Dacă nu beau, sînt un zgîrcit, dacă o fac, beau sîngele poporului. Orice-aș face, tot rău e. Ar vrea să închid ochii la toate ca să mă poată prăda în voie. Cred că le-ar plăcea să fiu doar o momîie cu care să poată face ei ce vor.

[1] Împăratul țării Videha (azi Bihara) în mitologia indiană; a măritat-o pe fiica lui, Sita, cu Rama.

Rai Sahib își duse la gură două frunze de *betel*[1] și se uită pătrunzător la Hori ca și cînd ar fi vrut să-i citească gîndurile.

Hori cuteză să spună:

— Credeam că asemenea lucruri se petrec numai printre oameni sărmani ca noi. Nu-mi prea închipuiam că la fel se întîmplă și cu cei bogați.

— Nu te lăsa înșelat de aparențe, răspunse *Rai Sahib*. Numele noastre sînt mari. Faptele noastre sînt însă mici. Săracul este egoist și invidios: asta este expresia instinctului de conservare. Eu consider interesul personal scuzabil. Dacă cineva îți smulge pîinea din mînă îl răpui, firește, și i-o scoți din gît. Dușmănia și invidia unui *zamindar* izvorăsc însă din plăcere. Sîntem atît de mari, încît viclenia este acum sarea vieții noastre. La drept vorbind, am ajuns într-un asemenea stadiu de indiferență, încît lacrimile semenului nostru nu fac decît să ne stîrnească veselia. Știi cum vine asta, Hori? Printre numeroasele mele rude întotdeauna se află cîte unul care e bolnav. Nu-i însă de așteptat din partea noastră să suferim de boli obișnuite. Dacă-i vorba de o febră ușoară sîntem tratați de pneumonie; un coș pe față este întotdeauna un abces. Telegrame febrile sînt expediate chirurgului-asistent, chirurgului și chirurgului-șef. Emisarii aleargă spre Delhi și Calcutta pentru a aduce *hakim*-i și *vaid*[2]-i. În altarul familiei este invocat *Durga*[3]. Astrologii se apucă grabnic să facă horoscopuri. Începe o forfotă grozavă pentru a-l smulge pe bolnav din ghearele morții. La cel mai ușor semn de indispoziție, doctorii sînt gata să scuture pomul cu bani. Închipuie-ți, toți acești bani sînt storși de *zamindar* de la țărani. Mă mir că suspinele sărmanilor n-au făcut încă din noi praf și pulbere. Căci știu că încet-încet toți ne întoarcem iar în pulbere. Pentru a ne apăra împotriva răzmeriților

[1] Frunzele plantei *betel*, cu adaos de condimente.

[2] Medicii, care tratează bolnavii după tradițiile medicinei musulmane și respectiv hinduse.

[3] Înțeleptul, cărturarul.

cerem ajutorul autorităţilor, avocaţilor şi tribunalelor. Ca o femeie frumoasă căreia i s-a sucit capul, nu sîntem decît nişte jucării în mîinile lor. Lumea crede că sîntem fericiţi: avem pămînturi, palate, trăsuri, o sumedenie de slugi şi amante cu care ne facem mendrele. Cred însă cu tărie că o fiinţă care nu dă dovadă de respect pentru sine însuşi şi de tărie spirituală nu poate fi numită om. Un om care nu poate dormi liniştit de teama duşmanilor, care linge tălpile funcţionarilor guvernului şi suge sîngele poporului său nu poate fi fericit. Cînd ofiţerul britanic soseşte în plimbare sau la vînătoare, îl urmez ca o umbră; cînd se încruntă, îmi îngheaţă sîngele în vine. Ce n-aş face ca să-l înveselesc! Dacă ar fi nevoie, n-aş şovăi chiar să mă prostern înaintea lui. Indolenţa ne-a paralizat. Nu mai avem nici o încredere în dîrzenia noastră. Ne gudurăm pe lîngă oficialităţi ca să le intrăm sub piele. Singurul nostru scop în viaţă este să ne asuprim poporul cu ajutorul autorităţilor. Dezgustătoarea linguşire ne-a făcut atît de înfumuraţi, încît simţul toleranţei, al modestiei şi bunăvoinţei e mort în inimile noastre. Uneori mă gîndesc că astăzi guvernul ne-ar face un bine dacă ne-ar deposeda de pămînturi. Dacă semnele timpului arată ceva, atunci tagma noastră şi-a trăit traiul. Sînt gata pentru această zi. Va fi ziua răscumpărării. Sîntem victimele împrejurărilor şi atîta vreme cît proprietatea ne ţine în lanţuri, nu vom fi în stare să trăim o viaţă demnă.

Rai Sahib mai rupse cîteva frunze de *betel* şi le duse la gură. Tocmai voia să continue, cînd un curier aduse vestea că dijmaşii care fuseseră scoşi la corvezi nu mai voiau să muncească. Stăruiau să li se dea să mănînce. Cînd îi ameninţase, încetaseră lucrul.

Fruntea *Rai Sahib*-ului se încruntă mînioasă.

— Vino, îi pun eu la punct pe potlogari. Pînă acum nu li s-a dat de mîncare. Cu ce drept cer aşa ceva? Li s-a dat o *anna* pe zi; n-au să primească un ban mai mult. Vrînd-nevrînd, or să muncească! Se întoarse spre Hori: Poţi să pleci. Să nu uiţi însă ce-am spus. Aştept ca satul vostru să strîngă cinci sute de rupii.

Rai Sahib se îndepărtă furios. Hori observase brusca schimbare a atitudinii lui. Tot timpul vorbise despre datorie şi bunătate, dar se aprinsese deodată la auzul veştilor aduse de curier.

Cînd Hori plecă, soarele se înălţase deasupra capului. Arşiţa se prelingea licărind printre frunzele răsucite, somnoroase. Zarea tremura în pîcla după-amiezii.

CAPITOLUL III

Cînd Hori se apropie de sat, Gobar şi cele două fete încă mai prăşeau la cîmp. Soarele scăpătase, arşiţa prefăcuse totul într-un cuptor. Ce-i apucase să se schingiuiască astfel pe dogoarea aceea ? !

— Hai acasă ! le strigă Hori. Nu vedeţi ce arşiţă e ?

Cei trei îşi aruncară sapele pe umeri şi se luară după Hori. Gobar, oacheş, înalt, mlădios, nu părea prea încîntat de muncă. Chipul lui oglindea nemulţumirea şi dispreţul. Se trudea să-şi arate nepăsarea faţă de viaţă. Fata cea mai mare, Sona, avea pielea de culoarea grîului şi era gingaşă, vioaie. Purta un *sari*[1] roşu din pînză de casă, care se ridica în cute de la genunchi, atîrnînd greu pe trupul ei plăpînd. Rupa, de şase ani, cu părul ciufulit şi o fîşie de pînză prinsă în jurul şoldurilor, avea o expresie încăpăţînată, ursuză.

Rupa se agăţă de tatăl ei.

— *Dada*[2], n-a mai rămas nici un muşuroi. Sona îmi tot spunea să stau la umbră sub copac. Da aşa, dacă nu muncim, cînd o să fie odată cîmpul gata ?

Hori o luă în braţe.

— Bine-ai făcut, fetiţa tatii. Acum hai acasă.

Gobar, care nu deschisese gura pînă atunci, spuse :

[1] Îmbrăcămintea femeilor indiene, care constă dintr-o fîşie lungă de pînză înfăşurată într-un anumit mod în jurul trupului.

[2] Termen de politeţe, cu care te adresezi persoanelor mai în vîrstă.

— De ce te înjoseşti mereu înaintea stăpînului? Se poartă cu noi altfel decît cu toată lumea? Vechilul tot ne ocărăşte dacă întîrziem cu plata dijmei, iar de corvoadă nu ne scuteşte. Plocoane trebuie să trimitem ca toţi ceilalţi. La ce bun să ne gudurăm pe lîngă el?

Hori gîndea la fel. Îşi spuse însă că era mai înţelept să strunească răzvrătirea lui Gobar.

— Dacă ne-om semeţi înaintea lui o să ne meargă din rău în mai rău. Dumnezeu ne-a făcut robi şi n-avem încotro, trebuie să ne îndurăm soarta. Ei, am eu socotelile mele, de aceea mă duc pe la dînsu, nu că mi-ar plăcea să-i dau tîrcoale. Nu-i uşor de loc să ajungi la el. Cîteodată aştept ceasuri întregi pînă să mă cheme, alteori zice scurt „nu", şi-mi iau tălpăşiţa.

— Ce ruşine trebuie să-ţi fie cînd îi gîdili pe bogătaşii ăştia! spuse Gobar batjocoritor. Poate că de aceea nu se duc oamenii la alegeri.

— Spui vorbe nesăbuite, fiule. Cînd eram tînăr, gîndeam şi eu ca tine. Da atunci cînd te-ai lovit în viaţă cu capul de pragul de sus, ajungi mai înţelept. Oropsiţii nu pot să-şi îngăduie să se ţină băţoşi.

Uşurat că-şi vărsase focul, Gobar mergea tăcut în preajma tatălui său. Rupa se strîngea la pieptul lui Hori. Sona o privi cu asprime.

— De ce nu mergi pe jos? Ai damblagit?

— Nu, n-am damblagit, îi răspunse Rupa, îmbufnată. *Dada,* nu mă lasă în pace de loc. Zice că ea e aur şi eu numai argint [1]. O să-mi schimb numele.

Hori se încruntă, prefăcîndu-se că e supărat.

— De ce nu-ţi laşi în pace surioara, Sona? Aurul e doar pentru găteală, dar de argint avem nevoie. Din ce s-ar face rupiile dacă n-ar fi argintul? Hai, spune!?

— Fără aur pot să se facă inele de nas, salbe şi brăţări? răspunse Sona.

Gobar o îmboldi pe Rupa:

— Spune-i Sonei că aurul e ca frunzele veştede, da argintul luceşte ca soarele.

[1] În limba indiană: *sona* — aur, *rupa* — argint.

Sona nu se dădu bătută :

— Mireasa poartă întotdeauna *sari* galben. Ar găti-o cineva în alb ?

Rupa privi spre tatăl ei, căutînd ajutor. Lui Hori îi vîjîia capul.

— Aurul e pentru cei bogaţi, şi argintul pentru oameni ca noi. Noi mîncăm orz, şi bogatul grîu ; noi spunem de orz că-i regele grînelor, iar grîul, slujitor. Pentru noi, argintul este rege, şi aurul, slujitor.

Rupa era atît de bucuroasă de biruinţă, încît se dădu jos din braţele tatălui şi o luă la fugă bătînd din palme.

Dhania stătea în prag, aşteptîndu-i.

— De ce aţi întîrziat atîta, Gobar ? întrebă ea. V-aţi spetit muncind. Se uită aspru la Hori. Şi tu, în loc să vii de-a dreptul acasă, de ce-ai mai trecut pe la cîmp ? Credeai că a făcut picioare ?

Puţul se afla lîngă casă. Hori şi Gobar vărsară pe ei cîteva ulcioare de apă şi se aşezară la masă. Deşi făcute din făină de orz, turtele erau totuşi albe şi fragede. Fiertura de mazăre avea în ea, pentru a-i da gust, felii de *mango* crud. Rupa mînca din acelaşi taler cu tatăl ei. Sona se uita la ea cu pizmă. Cum o mai răsfăţau !

Dhania îl întrebă pe Hori ce făcuse la curte.

Hori bău un ulcior plin de apă.

— Nimic deosebit, răspunse el. Aceeaşi poveste. Să adunăm dijma, şi cu asta basta ! Ehei, crezi că bogătaşii ăştia sînt fericiţi ? De ei e mai rău ca de noi ! Noi avem o grijă, pîinea cea de toate zilele, da *Rai Sahib* mi-a spus că pe ei îi muncesc o mie de draci.

— Dacă-i aşa, de ce nu-şi schimbă *Rai Sahib* locul cu noi ?

Gobar izbucni :

— I-am da bucuroşi pămîntul nostru, plugul şi boii, de altminteri, tot ce avem. N-ar vrea să cadă la învoială ? Tîlharu ! Stă într-un palat, are o duzină de maşini, mănîncă toate bunătăţile, duce o viaţă mai frumoasă decît am putea noi să visăm şi zice că nu e fericit !

— N-are rost să ne ciorovăim, fiule, îl domoli Hori. Şi-a părăsit vreodată careva pămîntul strămoşesc ? Gîn-

deşte-te la noi, bunăoară. Ce scoatem noi din pămînt? Nu ne dă nici măcar cît o simbrie de o *anna* de cap. O slujnică cu leafa de zece rupii pe lună trăieşte mai bine ca noi. Da noi nu ne părăsim pămîntul ca să căutăm o slujbă. O facem? Nu, sîntem fuduli. Ei bine, acelaşi lucru se petrece şi cu *zamindar*-u.

Gobar se împotrivi:

— Nu-i aşa, tată. Noi punem anevoie dinainte o masă ca vai de ea sau nişte zdrenţe în spate. Da *zamindar*-u e slugărit de sute şi porunceşte la mii de oameni. De bună seamă, nu poate agonisi cine ştie ce avuţii. Da duce trai de huzur. Păi altceva ce-ar putea face cu banii?!

— Aşadar, tu zici că nu-i nici o deosebire între el şi noi?

— Da, nici una. Dumnezeu ne-a făcut pe toţi deopotrivă.

— Nu-i adevărat, fiule. Dumnezeu te înalţă şi te coboară. Unii ajung bogaţi după ani de smerenie. Totu-i rodul faptelor noastre din trecut. Cine nu seamănă nu culege.

— Astea-s poveşti bune doar să te amăgeşti cu ele. Dumnezeu ne-a făcut pe toţi deopotrivă. Cel care are puterea în mînă asupreşte pe sărac şi se îmbogăţeşte pe spinarea lui.

— Greşeşti. Stăpînu-i om cu frica lui dumnezeu. Se roagă patru ceasuri în fiecare zi şi-i milostiv cu sărmanii.

— Şi ce schimbă-n lume cu asta?

— Nu-i nevoie să schimbe nimic.

— Ba ţăranii şi muncitorii au nevoie. Se roagă şi-i milostiv ca să-şi liniştească cugetul pentru bogăţiile lui blestemate. Să-l văd cum s-ar ruga cu maţele ghiorăind de foame! Dă-mi să mănînc pe săturate de două ori pe zi şi o duc bucuros de dimineaţa pînă seara numai în rugăciuni! O zi să muncească la cîmp şi s-ar scurge toată evlavia din el o dată cu sudoarea!

— Degeaba se ciondăneşte omu cu tine. Eşti o oaie rătăcită.

Spre seară, cînd Gobar tocmai voia să plece la cîmp, Hori îl opri:

— Aşteaptă-mă şi pe mine, fiule. Înainte să pleci, ia nişte paie. Trebuie să le dau lui Bhola.

— Da n-avem paie de vînzare.

— Nu i le vînd. I le dau fără bani. Bhola e la ananghie.

— De ce să-i dăm paie lui Bhola? El ne-a dat nouă vreodată ceva? Să zicem o văcuţă?

— Mi-a dat o vacă. N-am vrut s-o iau.

Dhania întrebă muşcătoare:

— El, o vacă?

Gobar înţelese repede despre ce era vorba.

— Hai să facem un tîrg drept. Să-i vindem paie de douăzeci de rupii şi ce rămîne să-i plătim treptat. Să ne dea vaca.

Hori zîmbi tainic.

— Pot să am vaca pentru o cîntare. Tot ce trebuie să fac e să-i peţesc o nevastă. Atît şi nimic mai mult. I-am făgăduit cîţiva *maund*-i de paie ca să-l îndatorez.

— Aşadar asta ţi-a mai rămas acu, s-o faci pe peţitoru!?

— De altceva n-o mai fi bun! îl înţepă Dhania.

— Da ce e rău dacă îl ajutăm pe Bhola să-şi înjghebe o familie?

Gobar luă *celum*-ul şi-l aprinse. Asemenea vorbe nu-i plăceau.

— Bhola e un om cumsecade, stărui Hori. De cîte ori ne-am întîlnit, totdeauna mi te-a lăudat în fel şi chip.

Un zîmbet uşor flutură pe faţa Dhaniei.

— N-am nevoie de laudele lui, spuse ea. Să-şi vadă de treabă.

— Şi eu i-am spus la fel. Da el îi trage una şi bună! Ştii că nevastă-sa l-a ţinut sub papuc toată viaţa. Ce frică îi era de ea! Da tu eşti cu totu altfel. Zice că de cîte ori te-a zărit dimineaţa, totdeauna i-ai adus noroc. Eu te văd în fiecare dimineaţă, zîmbi Hori, dar mie nu mi-ai adus niciodată noroc.

— Ce să-ţi fac dacă norocu tău e spart în fund!

— Bhola e un om de treabă, urmă Hori. Altu în locul lui n-ar fi stat cu ea o zi. E cu zece ani mai bătrîn ca mine, da niciodată n-a aşteptat să-i dau eu ziua bună.

Dhania se gîndea cu plăcere la vorbele pe care le spusese Bhola despre ea.

— Şi ce zicea despre mine? întrebă visătoare. Ce se întîmplă cînd mă vede?

— Totdeauna îi merge bine.

Gobar le spuse că îl vedea venind pe Bhola. În clipa aceea Dhania era nespus de tulburată la auzul laudelor ce-i fuseseră aduse. Îi spuse repede lui Gobar să vorbească cuviincios cu oaspetele şi s-o trimită pe Rupa după o mînă de tutun.

Bhola trase lung un fum din *celum.*

— Bună nevastă, o adevărată *lakşmi,* frate! Ştie cum să-şi primească musafirii.

Dhania stătea îndărătul uşii, fremătînd de bucurie.

Cînd Hori se duse să care paie pentru Bhola, femeia se luă după el. Hori se mira de unde făcuse Bhola rost de un coş atît de mare. Dacă-i dădea două coşuri pline însemna că se duceau doi *maund*-i de paie bătuţi pe muche.

Dhania îl mustră:

— Fie că l-ai poftit, fie că nu, cu musafiru trebuie să te porţi omeneşte. La ce să fi adus un coş mic? N-a venit să culeagă flori. Dă-i cel puţin trei coşuri pline. Bietul de el, cum o să care atîta greutate? Ar fi trebuit să-şi aducă şi feciorii.

— N-am de unde să-i dau trei coşuri.

— Nu cumva îţi trece prin cap să-l laşi să plece cu un singur coş, ai? Spune-i lui Gobar să umple şi coşul lui şi să-l ajute pe Bhola.

— Da Gobar pleacă la cîmp.

— Nu se usucă trestia dacă mai aşteaptă o zi.

— Putea să vină cu careva. Are doi flăcăi zdraveni.

— S-or fi dus la tîrg.

— Asta-i bună! Eu îi dau paiele şi tot eu trebuie să i le car!

— Lasă, nu-i nimic. O să vedem noi cum facem. Nu-i ruşine să ajuţi un om mai bătrîn.

— Da ia gîndeşte-te, dacă-i dau trei coşuri pline, ce-o să mai mănînce boii noştri?

— Trebuia să te întrebi asta cînd i-ai făgăduit, nu acum.

— Da şi bunătatea are o margine! Cred că nu vrei să-ţi vezi casa prădată.

— Dacă ar fi vorba de vechilul *zamindar*-ului, ai da fuguţa cu povara în spate! Şi tu, şi fecioru-tu, şi chiar fetele! Ba, fără murmur, ai mai pune pe deasupra şi un *maund* sau două de lemne.

— *Zamindar*-u-i altceva.

— Fiindcă te strînge în chingi?

— Nu, fiindcă pămîntul pe care-l muncesc e al lui.

— Pentru asta dai dijmă.

Hori n-avu încotro, trebui să dea trei coşuri de paie. Cînd Hori şi Gobar se iviră cu primul coş, Bhola îşi făcu repede colac şalul şi, punîndu-l pe cap, spuse:

— Îl duc şi acu sînt înapoi.

— Îţi mai dau două coşuri, zise Hori din inimă. Amîndouă-s înăuntru, pline. Ţi le aduc eu şi cu Gobar.

Frumos din partea lui Hori! Bhola era uimit.

Pe drum veni vorba despre sărbătorile *Dussehra*, cu prilejul cărora Hori trebuia să joace şi el în piesă.

— Da de plocoane te-ai îngrijit? Nu se cuvine să te duci cu mîna goală.

Hori îşi şterse sudoarea de pe faţă.

— În privinţa asta sînt necăjit, frate. Mi-au cîntărit şi mi-au luat grînele înainte de a le băga în hambar. *Zamindar*-ul şi-a ridicat partea lui, şi cămătarii pe-a lor. Mi-au rămas numai cinci *siir*-i. Mulţumesc lui dumnezeu că am cărat paiele noaptea, pe furiş. Altfel, un fir nu mi-ar mai fi lăsat. În afară de *zamindar* mai am de furcă şi cu trei cămătari. N-am avut de unde să le plătesc dobînzile. *Zamindar*-ului nu i-am dat încă nici jumătate din dijma pe care i-o datorez. Trebuia să mă împrumut iar la cămătar. Strîng şi eu cureaua cît pot. Da degeaba. Bogaţii ne povăţuiesc să ne mul-

ţumim cu puţin, da ei nu ne dau pildă. *Rai Sahib* a risipit douăzeci de mii de rupii pentru nunta feciorului său, şi nimeni n-a ridicat un deget. Mangru, cămătaru, a cheltuit cinci mii de rupii pentru slujba lui taică-su cînd a murit şi l-au ars pe rug. Nimeni nu i-a zis nici du-te mai încolo. Săracu are şi el fii şi părinţi.

— Noi nu putem ţine pasu cu ăi bogaţi, frate.

— Da sîntem oameni ca şi ei.

— Aşa crezi! Omul care n-are avuţii, putere şi ştiinţă de carte nu-i om. Nu sîntem cu nimic mai buni decît boii, născuţi ca să tragă la jug.

Bătrînii nu cunosc un subiect de discuţie mai plăcut decît amintirile trecutului, necazurile prezentului şi temerile de ceea ce s-ar putea întîmpla în viitor. Amintindu-şi despărţirea lui Hori de fraţii lui, Bhola spuse cu o nuanţă de milă în glas:

— Trebuie că te-ai supărat mult atunci. Ţi-ai crescut fraţii ca pe copiii tăi.

— A fost o întîmplare dureroasă, frate, răspunse Hori cu glas întretăiat. Parcă mi-aş fi înfipt eu însumi ghearele în gît. Păcat că mi-a fost dat să trec prin asta. Fraţii mei buni, pentru care mi-am jertfit tinereţea, s-au preschimbat în cei mai aprigi vrăjmaşi. Pentru ce? Pentru o nimica toată. Ziceau că de ce nu munceşte nevastă-mea la fîneaţă? Da te întrebi: acasă nu-i nevoie să fie cineva, să vadă de gospodărie? Oricum, nu trîndăveşte. Să găteşti, să deretici, să îngrijeşti de copii nu-i puţină treabă. Puneau mîna pe ceva din casă nevasta lui Sobha sau a lui Hiira? Cînd locuiam împreună, una, două, pun'te, masă, strînge-te, masă, din patru în patru ceasuri. Acu, le mai dă mîna să înfulece de patru ori pe zi? Ei, frate, nici nu poţi să-ţi închipui cum ajunsese mama lui Gobar! Bine că s-au dus. Mă bucur c-am scăpat de ei.

— Tevatură e în orice casă, răspunse Bhola. Ce să mai spui de fraţi? Chiar copiii mei se iau la harţă cu mine! Am un obicei păcătos că nu închid ochii la poznele lor. Le spun: dacă vrei să trăieşti boiereşte, zbate-te, scoate bani din piatră seacă. Ei, da să cîştige bani

nu se pricep, dumnealor știu doar să-i risipească. Nu zău, cum s-o mai scot la capăt cu toate? Feciorul ăl mare, Kamta, se întoarce de la tîrg și nu poate să dea socoteală pentru jumătate din marfa vîndută. Cînd îl întrebi, tace chitic. Ăl mic, Jangi, se dă în vînt după muzică. Cînd îl cată omu, tot cu tobe și țimbale. N-am nimic cu muzica, vezi bine. Da, fiecare lucru la vremea lui. Eu să dau nutreț la vite, eu să mulg vacile, eu să alerg la tîrg; îți spun drept, frate, m-am săturat pînă-n gît de toată corvoada asta, e o pacoste pe capul meu: nici s-o lași baltă nu poți, nici s-o duci așa în cîrcă; parcă ți-ar sta în gît un pește de aur: nu poți nici să-l înghiți, nici să-l dai afară. Știi că fata mea, Giunia, n-a avut noroc. De altminterea ai fost la nunta ei. În ce neam bun intrase! Bărbatu ei ținea o lăptărie la Bombay. L-a înjunghiat unu, cînd cu răzmerița *Hindu-Muslin*[1] și de atunci totu s-a dus de rîpă. Am luat-o acasă cu gînd s-o mărit din nou. Amîndouă cumnatele o bîrîie mereu la cap. A ajuns casa un balamuc. O să înnebunească într-o zi.

Vorbind astfel, de una, de alta, ajunseră în satul lui Bhola — o așezare mică, înecată în verdeață și flori în care locuiau îndeosebi crescători de vite. Bhola era căpetenia lor. Legate într-un țarc mare din ogradă, o mulțime de vite mîncau de zor. În tindă se afla un pat lat, de lemn, atît de mare, încît abia l-ar fi putut ridica zece oameni. Într-un cui atîrna o tobă; în altul un țimbal. În firidă, înfășurată într-o pînză, era o carte, mai mult ca sigur *Ramayana*. Amîndouă cumnatele făceau turte de balegă. Giunia stătea în ușă, cu ochii roșii — pesemne că plînsese. Avea buzele mari, pline, obrajii frumos rotunjiți, ochii mici, duși în fundul capului și fruntea îngustă. Gingășia deplin dezvoltată a pieptului și trupul mlădios îi dădeau un farmec atrăgător; *sari*-ul trandafiriu îi tăinuia cu greu tinerețea.

Păși repede spre taică-său și puse mîna pe coș, să-l ajute.

[1] Ciocniri între hinduși și musulmani.

— Adu un *celum*, fato, îi spuse Bhola. Şi nişte şerbet. Îl cunoşti pe Hori *mehto*, nu-i aşa?

Giunia se întoarse cu un *celum* într-o mînă şi cu o frînghie şi un ulcior în cealaltă.

— Stai, lasă-mă pe mine, o rugă Gobar, sfios, întinzînd mîna spre ulcior.

Giunia nu-i dădu însă ulciorul. Urcă sprintenă treptele scării care ducea la puţ şi privi înapoi zîmbitoare:

— Doar eşti oaspetele nostru!

— Vecinii nu sînt oaspeţi.

— Ba da, sînt. Cînd trec să te vadă o dată-ntr-un an.

— Da chiar un vecin nu poate să treacă în fiecare zi.

— Asta am spus-o şi eu, răspunse Giunia, aruncîndu-i o privire lungă cu coada ochiului. Vino o dată pe lună, şi-am să-ţi dau o băutură răcoritoare. O dată la două săptămîni, şi-am să-ţi dau un *celum*. O dată pe săptămînă, şi-am să-ţi dau cel mai bun scaun. În fiecare zi, şi n-ai să mai capeţi nimic.

— Nimic? Nici măcar nu mă laşi să te văd?

— Ăsta-i lucrul cel mai greu, răspunse Giunia, clătinînd capul.

După ce musafirii fură ospătaţi, Bhola spuse:

— Vaca taman mănîncă. Vino mîine, Gobar, şi ia-o.

Gobar nu-şi mai lua ochii de la vacă.

— Nu-i nici o grabă, spuse Hori, stăpînindu-şi nerăbdarea. Trimit eu într-o bună zi după ea.

— Da mă grăbesc eu, stărui Bhola, apăsînd pe cuvinte mai mult decît trebuia. Stînd la uşa ta o să-ţi amintească de făgăduială.

— Vorba mea-i vorbă, frate. N-am uitat.

Hori şi Gobar îşi luară rămas bun de la Bhola. Amîndoi erau fericiţi. Hori pentru înfăptuirea atît de uşoară a unei dorinţe pe care o nutrea de multă vreme, Gobar pentru că găsise o comoară şi mai nepreţuită încă. În el se născuse dorinţa.

Privi înapoi cu coada ochiului. Giunia rămăsese în uşă. Ghicea că simţămintele fetei zburau spre el, nerăbdătoare, şovăielnice, ca nădejdea.

CAPITOLUL IV

În noaptea aceea Hori n-a închis ochii nici o clipă. Întins pe laviţă, sub *neem*[1] privea stelele şi se gîndea la vacă. Trebuia să facă pentru ea o iesle, departe de boi. Da unde oare s-o lege? Vara era uşor, o priponea afară, lîngă uşă. Da cînd aveau să vină ploile? Da dacă o deochea careva? Înţărca pentru totdeauna. Ba, mai mult, văzînd-o, vechilul *zamindar*-ului ar putea să-i facă zile fripte. Trebuie să se ferească din răsputeri, ca de foc, să nu se pună rău cu el. Cel mai bun lucru ar fi să facă în ogradă un şopron acoperit cu stuf. Îndată ce făta, vaca avea să dea aproape cinci *siir*-i de lapte. Gobar ar avea nevoie cel puţin de un *siir* pe zi. Dar Rupa? O găleată întreagă ţi-ar bea! Mai bine să nu-i spună nimic Dhaniei. Frumos era s-o vezi ce ochi mari ar fi făcut văzînd că-i intră vaca în ogradă. Ei, nu-i nimic, i-a spus. Da ce bătaie de cap o să aibă de acum încolo cu vaca! Bine ar fi fost ca Gobar să aibă mai multă tragere de inimă la treabă. Da poate că un tată n-ar trebui să ceară atît de la copii. La urma urmei un flăcău are şi el ale lui. El nu umbla teleleu toată ziua cînd trăia taică-său? Toţi zic că dacă ai lui s-au dus de rîpă, el e pricina. Ei, la urma urmei, s-a schimbat cu totul cînd a trebuit să ia răspunderea pe umerii lui. Aşa o să facă şi Gobar. Păcat, totuşi, că cei doi

[1] Copac răspîndit în India, ale cărui frunze au proprietăţi curative.

fraţi ai lui s-au răzleţit, căci acum, în loc de un singur plug ar fi arat trei, laolaltă.

Se crăpa de ziuă. Era vremea să facă ieslea. Ori mai bine să aştepte să vadă întîi vaca în ogradă? Dacă Bhola s-ar răzgîndi, ar rîde tot satul.

— S-a luminat de ziuă, tată, spuse Gobar, care se trezise. Ai făcut ieslea?

— Nu încă, fiule. Mă gîndesc să aştept pîn-om vedea vaca aici. Niciodată nu eşti sigur de Bhola.

— Ce vorbă-i asta? Ochii lui Gobar se îngustară. A zis că ne dă vaca.

— Nu-l cunoşti pe Bhola? Mai ştii ce ar putea să-i şoptească diavolul la ureche?

Gobar îşi luă băţul şi se îndepărtă cu un aer hotărît.

Hori se uită cu mîndrie după fiul lui. Chipeş flăcău! Îi venise vremea însurătorii. Hori n-avea însă bani de nuntă. Din pricina vrajbei stîrnite între ai lui, trăiau zile grele. Oamenii ar fi venit să-l vadă pe Gobar şi le-ar fi plăcut băiatul. Cînd îi ştiau însă dezbinaţi pe toţi, se lăsau păgubaşi. Cei care căDeau la învoială cereau pentru mireasă atîţia bani, încît Hori se uita la ei neputincios. Apoi, trebuia măritată şi Sona. Mare pacoste să nu poţi însura un băiat, dar cînd rămînea nemăritată o fată mare, asta era de-a dreptul o nelegiuire. Cum să-şi mai poată privi în ochi prietenii dacă fata lui ar împleti cosiţe albe?

Hori se frămînta cu aceste gînduri cînd Damri, împletitorul, îi dădu ziua bună şi-l întrebă dacă n-are de vînzare bambus. Damri era negricios, scurt şi îndesat. De pe faţa lui zbîrcită, cu mustaţa ţanţoşă, doi ochi înroşiţi te sfredeleau cu privirea. Purta la cingătoare un cuţit lung. O dată sau de două ori pe an umbla din loc în loc, cumpărînd bambus pentru paravane, scaune, panere şi alte lucruri. Hori se duse cu Damri la hăţişul de bambus, îi dădu ocol şi încheiară tîrgul la douăzeci şi cinci de rupii suta.

— Eşti muşteriu vechi şi nu mă tocmesc, se învoi Hori. Bambus ca al meu nu se vinde cu mai puţin de

treizeci de rupii suta. Da, fiindcă veni vorba, ia spune, ţi s-a întors fecioru, ăl care se însurase?

— Băiatul ăsta e nenorocirea mea, *mehto*, răspunse Damri. Şi-a lăsat nevasta şi acu trăieşte la oraş cu altă femeie. Da ce-i şi mai rău e că nevastă-sa a fugit cu alt bărbat. I-am spus să fie cuminte, să aibă răbdare, să nu mă facă de rîsul lumii, da nu m-a ascultat. Femeile astea-s nişte destrăbălate, nişte tîrfe. Teleleice! Orice să dea dumnezeu unei femei, numai frumuseţe nu. Dacă-i frumoasă, n-ai cum s-o ţii. Hăţişul ăsta de bambus l-ai împărţit cu fraţii?

— Da, am luat fiecare deopotrivă, cîte o parte. Nici nu m-aş gîndi să m-ating de bunul fraţilor mei. O să le spun că am vîndut bambusul la douăzeci de rupii. Rămîne între noi, de bună seamă.

Hori aruncă o privire fugară spre Damri ca să vadă ce părere o să-şi facă de propunerea lui. Împletitorul părea un cerşetor bine hrănit care cere de pomană.

Damri îl încolţi.

— Poţi să te bizui pe mine, *mehto*. N-o să te dezamăgesc. Da cîştigul e cam mic pentru tîrgul ăsta îndoielnic. O să le spun că am luat cincisprezece rupii dacă mai laşi ceva. Să zicem la douăzeci de rupii.

Căzură la învoială. Damri se dezbrăcă pînă la brîu şi se apucă să taie bambusul.

Punia, nevasta lui Hiira, tocmai se ducea la puţ, cînd îl văzu prin văl pe Damri în hăţişul de bambus.

— Hei! strigă ea. Cine-i acolo? N-ai voie să tai bambusul.

Damri se opri.

— Am dreptul. Am plătit pentru asta.

Nevasta lui Hiira îi învrăjbise pe fraţi. Cînd şi cînd, Hiira o snopea în bătăi. Totuşi ea avea ultimul cuvînt în casă. Hiira i se supunea ca un cal care dă cu copita în stăpînul lui, dar nu-i tăgăduieşte dreptul de a-l călări.

— Eu n-am bambus de vînzare, strigă ea.

Damri era un om destul de hîrşit cu viaţa pentru a face greşeala de a se lua la ceartă cu o femeie.

— Aş vrea să stau de vorbă cu bărbatul dumitale, spuse el cuviincios.

Punia era ascuţită ca o gheară. Viaţa plină de lipsuri îi uscase orice simţămînt. Înşfăcă braţul lui Damri.

— De ce să stai de vorbă cu bărbatul meu cînd sînt eu aici? Nu te atinge de bambusu meu! Asta-i tot!

Cînd văzu că nu poate cu nici un chip s-o scoată la capăt cu ea, Damri îi dădu un brînci şi Punia căzu grămadă. Ridicîndu-se de jos, începu să-l ocărască. Orbită de mînie, îşi scoase sandaua din picior şi-l lovi de mai multe ori. Damri îndură loviturile fără să crîcnească. Vedea că intrase într-o încurcătură urîtă.

Hori auzi strigătele Puniei şi veni în fugă spre ea. Punia se tînguia în gura mare. Hori gîfîia de alergătură. Se năpusti asupra lui Damri.

— Dacă ţi-e dragă viaţa, ia-o din loc, strigă el lovindu-l pe Damri cu piciorul. Cum cutezi să ridici mîna asupra unei femei din neamul meu?

În vremea asta sosi şi Hiira, pus pe bătaie. Toţi se temeau de el din pricină că era năbădăios la mînie. Îi scăpărau ochii, iar vinele de la gît îi zvîcneau. Nu era însă mînios pe Damri, ci pe Punia, nevasta lui. Ce o apucase să se ia la harţă cu un om străin, dintr-o castă atît de joasă?

Se repezi la Punia, o trase deoparte şi începu s-o biciuiască. Punia urla.

— Lovi-te-ar toate boleşniţele din lume, blestematule! îl ocăra ea. Mînca-ţi-ar lepra mădularele, unul cîte unul!

Hiira se şi văzu zăcînd de lepră. Aprinderea de plămîni sau holera îţi făceau seama repede. Da să mori încet, mîncat de lepră, de asta n-avea chef nicidecum. Atunci îi trase din nou un toc de bătaie.

După aceea se întoarse spre Damri şi-i strigă:

— Ce caşti gura la mine? Vezi-ţi de treabă. Ştii preţul: cinşpe rupii.

Punia îşi dădea cu pumnii în cap:

— Dacă vrei neapărat să-ţi dai foc casei n-ai decît! Dă-i foc! De mine ce-ţi pasă?! Ce soartă nenorocită, ce

soartă blestemată! Să cad pe mîinile unui parlagiu ca tine!

Femeia plecă spre casă.

— Unde te duci? tună Hiira. Du-te după apă. Numaidecît.

O fripsese destul biciul, nu mai avea poftă să-l încerce din nou. Ascultătoare, Punia se îndreptă spre puț, suspinînd.

— Nu mai face tărăboi! strigă Hori după Hiira.

— Nimeni nu te ascultă, da tu o ții una și bună, îl întîmpină Dhania din prag. Ce, n-o știi? Zi-i Punia și pace! Nu te-a bălăcărit și pe tine mai deunăzi? Bine i-a făcut de-a chelfănit-o nițeluș! O mînca pielea de mult!

Îndreptîndu-se spre ușă, Hori o dojeni:

— Ți-ar plăcea să guști și tu așa o șfichiuială?

— Parcă n-am avut și eu parte!

— Nu chiar de așa ceva. Tu ți-ai fi luat cîmpii dacă ai fi simțit-o pe pielea ta.

— Am pătimit eu și mai rău. Dacă Hiira își bate nevasta, o și drăgostește. Tu știi numai să bați, da să drăgostești, ba.

— Nu spune așa ceva. Ți-aduci aminte cînd ai fugit la părinți și n-ai mai vrut să te întorci? A trebuit să viu după tine ca să te aduc înapoi.

— Fiindcă n-o puteai scoate la capăt fără mine. Nu că mă iubeai.

Viața celor căsătoriți de timpuriu clocotește de tinerețe și dorință; ca și zorile, aurora vieții pare învăluită într-o strălucire trandafirie. După-amiaza vieții destramă amăgirea cu razele-i străpungătoare, punîndu-ne față-n față cu lumea cea adevărată. Peste zbucium se așterne pacea înserării cînd, asemenea unor călători obosiți care au poposit pe un țărm stîncos, ne gîndim cu alean la trecut, aruncîndu-ne din vreme în vreme privirile spre vîltoarea vieții ce tălăzuiește la picioarele noastre, atît de îndepărtată, atît de străină.

Ochii Dhaniei se înrourară.

— Cum vorbești, spuse ea. Nu mi-ai iertat niciodată cea mai mică greșeală.

— Ești nedreaptă, Dhania, răspunse Hori. Întreabă-l pe Bhola cît te-am lăudat totdeauna.

— Oare se întoarce Gobar cu vaca, ori vine cu mîinile goale? schimbă ea vorba.

Dhania tocmai intrase în casă, cînd Damri sosi gîfîind de alergătură.

— Hai să numeri bambusu, *mehto*, spuse el. O să-l iau cu căruța mîine.

Hori nu socoti de cuviință să-l mai numere și el; dezlegîndu-și punga, Damri puse în mîna lui Hori șapte rupii și jumătate.

— Asta-i tot? întrebă Hori. Hai, hai, mai pune două rupii și jumătate.

— De ce? se împotrivi Damri rece. Am făcut tîrgul pentru cinșpe rupii. Așa-i?

— A fost vorba de douăzeci.

— Cinșpe. Hiira *mehto* s-a învoit la preț de față cu dumneata. Să-l chem?

— Știi foarte bine că ne-am înțeles să dai douăzeci de rupii. Dacă ești un cîine și jumătate, asta nu înseamnă că trebuie să-ți faci de cap. A rămas două rupii și jumătate. Da hai, fie și două rupii.

Damri era ca o nucă greu de spart. Știa că Hori, avînd cugetul încărcat, nu putea s-o scoată la capăt cu el.

— Nu-i frumos, Ciaudhori, spuse Hori încruntat. N-ai să ajungi *maharadjah*[1] cu cele două rupii ale mele.

— Nici dumneata n-o să-ți înșeli frații.

Damri plecă. Hori rămase necăjit sub pom, gîndindu-se în ce încurcătură intrase. Banii stăteau dinaintea lui neatinși.

Cînd Dhania ieși din casă văzu banii jos, pe pămînt.

— Trebuia să fie zece rupii. Unde-s banii?

[1] „Marele împărat"; se folosește de asemeni ca termen de respect la adresa brahminilor.

Hori nu îndrăzni să-i spună că Damri îi jucase festa. Se simţea ca un hoţ care se căţărase într-un pom pentru a fura *mango* şi, căzînd jos, încerca să-şi ascundă păţania, scuturîndu-şi praful de pe haine.

Faţa lui se ascuţi.

— Ce pot să fac? Hiira s-a învoit cu cincisprezece rupii.

— Hiira poate să vîndă şi cu cinci rupii dacă-i place. De ce să facem şi noi la fel?

— A fost o încăierare în toată legea. N-am avut vreme de tîrguială.

— Firește, cum nu! Drăgălaşul de frate-tău s-ar fi simţit mic dacă te împotriveai, nu-i aşa? Mai cu seamă că şi preaiubita-ţi cumnăţică mîncase papara!

Hori fierbea. Îi înghiţi însă vorbele în tăcere, fără a ridica nici măcar o sprînceană, şi luă sapa, vrînd să plece la cîmp.

— Unde pleci? îl întrebă Dhania, smulgîndu-i sapa din mînă. Du-te şi te spală. Mîncarea e gata.

— Nu mi-e foame!

— Nu ţi-e foame? Ce, ţi-a dat frate-tău să mănînci vreo bomboană? se răsti ea. De ce n-o dărui dumnezeu oricui aşa frăţiori de treabă?

Hori izbucni:

— Mi se pare că te mănîncă pielea.

— Nu-i vina mea, răspunse Dhania cu o nevinovăţie batjocoritoare. M-ai răzgîiat prea mult cu dragostea.

— Hai, lasă-mă în pace. Ori vrei să plec?

— Cine sînt eu ca să te alung? Aici e casa ta. Tu eşti stăpîn.

Obosit de întîmplările zilei, Hori n-avea chef de gîlceavă. Puse deoparte sapa şi se duse să se spele. Se întorsese acasă de mult, dar Gobar nu dădea încă nici un semn de viaţă. Ce-o fi cu băiatu? Nu cumva dă tîrcoale Giuniei? N-avea nici o poftă să mănînce fără Gobar. Ciuguli de ici, de colo, fără chef, şi se întinse la umbră, sub *neem*.

Cu părul cîrlionţat, ciufulit, Rupa se apropie de el, scîncind. Se plînse de Sona care îi spusese că atunci

cînd or să aibă vacă n-o s-o lase să facă turte de balegă. Da de ce s-o obijduiască aşa? Cu ce era Sona mai brează decît ea? Sona făcea de mîncare, da cine spăla vasele, nu ea? Sona scotea apă, da cine aducea ulciorul, nu ea? Sona săpa la cîmp, da cine păştea capra, nu ea?

— Tu o să faci turte, spuse Hori, înveselit de copilăriile ei. Dacă Sona se apropie de vacă, goneşte-o.

— Eu am s-o şi mulg, spuse Rupa cuprinzîndu-l cu braţele pe după gît.

— De bună seamă. Cine altul poate s-o mulgă?

— Atunci vaca e a mea?

— A ta e, firește.

Nespus de bucuroasă, Rupa o luă la fugă pentru a duce ştirea surioarei sale învinse.

Sona era încă o fetişcană. La trup se dezvoltase deplin, dar mintea îi rămăsese de copil. Părea că femeia şi copilul luptau în ea pentru a se înlocui unul pe altul. În unele privinţe era atît de isteaţă, încît ar fi avut ce învăţa de la ea şi un om trecut prin ciur şi prin dîrmon; în altele însă era cît se poate de copilăroasă şi ar fi păcălit-o şi un ţînc. Faţa ei era prelungă şi aspră, dar deschisă, cu o uşoară sclipire de voioşie. Nu-şi dădea cu ulei pe păr, nici cu *kajal*[1] în jurul ochilor şi nu purta podoabe. Părea că lipsurile din casă făceau tot ce pot ca să-i întunece bucuria.

— În vreme ce tu ai să faci turte de balegă, îi spuse ea Rupei, eu am să beau tot laptele.

— O să-l încui.

— Am să rup încuietoarea.

Sona se îndepărtă tropăind spre crîngul de *mango*. Poamele se pîrguiau, îngălbenindu-se uşor sub dezmierdarea soarelui. Copiii dădeau mereu tîrcoale pe acolo; ce mai învălmăşeală se stîrnea cînd adierea vîntului dădea jos cîteva roade de *mango!* Rupa făcea totdeauna ceea ce vedea că face şi sora ei; de astă dată se luă după ea spre crîngul de *mango*. În ultima

[1] Funingine amestecată cu ulei, cu care se încondeiază sprîncenele.

vreme se tot vorbea despre măritişul Sonei. Pe Rupa o supăra faptul că nu spunea nimeni nimic şi de măritişul ei. Uneori aducea ea însăşi vorba despre treaba asta. Povestea cu vioiciune cum i-ar fi plăcut să arate mirele, ce lucruri drăguţe şi ce bunătăţi avea să-i aducă. Printre copii ţinea nasul sus, fiindcă în închipuirea ei măritişul care o aştepta trebuia să fie foarte apropiat.

Ziua era pe sfîrşite, dar lui Hori nu-i ardea să plece la cîmp. Dădu nutreţ boilor şi puse tutun în *celum*. Avea încă datorii mari - vreo trei sute de rupii, şi la capete se adăugau dobînzile - o sută de rupii pe an. Cu cinci ani mai înainte împrumutase şaizeci de rupii de la Mangru, cămătarul, ca să cumpere un bou. Plătise pînă atunci şaizeci de rupii, drept dobîndă. Împrumutul de treizeci de rupii pe care-l luase de la Pandit[1] Datadin ca să pună cartofi se ridicase acum la o sută. Mai făcuse şi alte împrumuturi, iar parte din dobînzi nu erau încă plătite. Banii luaţi pe bambus picaseră la ţanc. Asta îl scăpa de grija ploconului pe care avea să-l ducă *zamindar*-ului de sărbătorile *Dussehra*. O să-i ajungă oare? Chiar dacă ar mai lua de undeva vreun ban, vestea s-ar răspîndi numaidecît prin sat şi cămătarii ar da năvală. O să pună bine banii ăştia pentru plocon. Mai avea încă două griji mari: să-i vadă căpătuiţi pe Gobar şi pe Sona. Treaba asta avea să coste pe puţin trei sute de rupii. Cît ar fi vrut să sfîrşească odată, pînă la ultimul ban, cu datoriile astea veşnice! Deşi se străduia din răsputeri, datoriile se agăţau de el ca boala de omul sănătos. Ptiu! Dacă lucrurile mergeau mai departe aşa, dobînzile aveau să crească pînă-ntr-atîta, încît într-o bună zi putea să-şi vadă casa scoasă la mezat şi, mai ştii, copiii lui să ajungă pe drumuri.

După truda zilei, pufăia din *celum* şi simţea cum grijile îl împresoară ca un zid negru, fără nici o scăpare.

[1] Preot slujitor al cultului, cunoscător al vechilor cărţi sacre; formă respectuoasă de a se adresa persoanelor din casta brahmină. Aci nume propriu.

Avea o singură mîngîiere: nu numai el era atît de nefericit. Şi alţi săteni se aflau în aceeaşi vîltoare; la drept vorbind, unii se şi înecaseră. Sobha şi Hiira, fraţii lui, erau datori patru sute de rupii. Jhengar ducea în cîrcă o mie. Jewan *mehto* era atît de sărac, încît îi lăsa pe cerşetori să plece de la uşa lui cu mîinile goale. Datoriile apăsau asupra satului ca un blestem.

Sona şi Rupa se apropiau în goană, aprinse la faţă:

— Gobar vine cu vaca, strigară ele şi fugiră înapoi spre crîngul de *mango*.

Hori şi Dhania se uitară înfrigurați unul la altul.

— Vaca a mers prin soare. Mă duc să-i fac nişte plămadă de făină cu ulei, spuse Dhania fericită. Aleargă şi meştereşte ieslea. Avem undeva un clopot. Să i-l legăm la gît. Unde-i Sona? Spune-i să cumpere o funie neagră de la prăvălie. Apără de deochi!

— Asta-i ziua zilelor noastre, zise Hori. Mi-am văzut visul cu ochii.

Dhania îşi tăinuia însă simţămintele, temîndu-se ca nu cumva zeii să-i pizmuiască fericirea, trimiţînd năpasta pe urmele bucuriei.

Frămînta făina cu ulei, cînd Gobar sosi, urmat de o droaie de copii. Hori alergă înaintea lui şi îmbrăţişă greabănul vacii, iar Dhania rupse repede o fîşie dintr-un *dhoti*[1] negru şi i-l legă de gît. Hori se uită la vacă pierdut, ca şi cum o zeiţă preschimbată în vacă ar fi venit să-i binecuvînteze casa. Ce noroc dumnezeiesc!

— Ce caşti gura? rosti Dhania copleşită. Hai, du-te şi-i fă ieslea în ogradă.

— În ogradă? Acolo nu e loc. O leg în faţa casei.

Pentru Hori vaca nu era numai o făptură sfîntă, dar şi o avuţie vrednică de arătat, o întruchipare vie a buneistări. Ar fi vrut ca oamenii să arate spre casa lui şi să spună: Uite, aici stă Hori *mehto*! Dhania era

[1] Îmbrăcăminte bărbătească; o fîşie lungă de pînză, înfăşurată în jurul şoldurilor şi care coboară pînă mai jos de genunchi.

bănuitoare. Ar fi ţinut vaca închisă în a şaptea ogradă dacă ar fi putut. Ba chiar ar fi încuiat-o în casă cu şapte lacăte. Hori o ţinea morţiş că vrea să facă ieslea în faţa casei. Nici ea nu se lăsă însă mai prejos, pînă ce, în sfîrşit, Hori se dădu bătut.

Vaca nu fusese adusă în pataşcă şi stîrnise vîlvă în sat. Sătenii se îmbulzeau. O cercetau: nu era o vacă obişnuită! Sosirea ei era o împrejurare deosebită, o sărbătoare. Costase într-adevăr optzeci de rupii? Aşa de bine îi mergea lui Hori? Hori se bucura deopotrivă şi de laude, şi de îndoieli.

Pandit Matadin, un moşneag scofîlcit, de şaptezeci de ani, se sprijinea în toiag şi-l privea ţintă cu ochii lui stinşi.

— Lasă-mă s-o văd, Hori, se rugă el. Am auzit că e o mîndreţe.

Hori atinse piciorul bătrînului şi-l duse în ogradă. Moşneagul privi vaca pe o parte şi pe alta, de la coarne pînă la uger, bătînd-o pe coapse.

— E fără cusur, încuviinţă el, dînd din cap. Fără cusur. Ţine minte vorba mea. Fiecare viţel al ei o să facă o sută de rupii bătute pe muche. Îngrijeşte-o bine. Pentru nimic în lume să nu-i dai iarbă cosită de curînd.

— Totul se datoreşte milostivirii tale, *maharadj*[1], îi mulţumi Hori, recunoscător.

— Nu, fiule, e bunătatea Lui. Matadin scuipă sucul de tabac din gură. Trebuie c-ai dat pe ea bani gheaţă.

— Da, *maharadj*. Peşin. Optzeci de rupii. Neguţătoreşte. Lui Bhola.

Hori trebuia să ştie mai bine ca oricine că Matadin era prea ager ca să nu adulmece minciuna. Ispita de a se fuduli îl biruise însă.

— Nu eşti în pagubă, fiule, spuse bătrînul. Ai ieşit bine. O să scoţi de la ea cinci *siir*-i de lapte pe zi. După ce şi-a alăptat viţelul, fireşte.

[1] Prescurtare de la *maharadjah* (vezi nota 1, pag. 49).

— Oh, nu, *maharadja!* Cum poate o vacă bătrînă ca asta să dea cinci *siir*-i? se amestecă în vorbă Dhania. Mai cu seamă că nu avem cu ce s-o hrănim ca lumea.

— Oricum ar fi, ascultă sfatul meu şi n-o lega afară.

Dhania se uită la Hori cu înţeles, ca şi cum ar fi vrut să-i spună: „Ei, ce ai de zis?"

Se strînsese tot satul. Hiira şi Sobha, fraţii lui Hori, nu veniseră însă. Voia să-i primească frumos. Sosirea lor l-ar fi bucurat. Dar spre seară cei doi fraţi trecură pe lîngă uşa lui fără să-i arunce nici măcar o privire.

Nepăsarea lor îl mîhnea. Împărţirea moştenirii nu trebuia să ducă la asemenea dihonie: fratele e tot frate. Aduse vorba despre asta cu Dhania.

Dhania îşi încreţi nasul.

— Ţi-am spus de atîtea ori că nu mai vreau să aud de ei. A venit tot satul, numai ei nu. Aşa departe stau? Ce, nu le mai ajungi cu prăjina la nas? Ascultă-mă pe mine. Plesneşte fierea în ei de necaz!

Trebuiau să aprindă lampa. Dhania alergă la prăvălie să ia gaz.

Hori o luă în braţe pe Rupa.

— Dă fuguţa la unchiu Hiira, îi spuse el mîngîind-o. Vezi dacă-i acasă. Du-te şi la unchiu Sobha. Spune-le că vreau să-i văd. Dacă nu vor să vină, ia-i de mînă şi adu-i încoace.

— Nu mă duc. Mătuşa îmi împuie capul.

— Nu vorbi cu ea. Du-te la unchiu. Şi la nevasta lui Sobha... Ea te iubeşte, nu?

— Mă iubeşte. Da unchiu Sobha nu mă lasă-n pace. Îmi povesteşte... nu, n-am să-ţi spun.

— Hai, spune.

— Nu, nu vreau.

— Cum nu te lasă-n pace? Hai, Rupa, spune-mi.

— Zice că a prins o muscă pentru mine. Vrea s-o prăjesc şi s-o mănînc.

Hori zîmbi.

— Spune-i să guste el întîi din ea.

— Da mama nu mă lasă să mă duc la ei.

— Tu eşti fetiţa mamei, sau a mea?

Rupa îl îmbrăţişă.

— A ei, vezi bine, răspunse fetiţa cu un zîmbet şăgalnic, cuceritor.

— Atunci, jos din braţele mele. Jos, îţi spun. Să nu mai mănînci cu mine din acelaşi taler.

— Ba-s fetiţa ta, o întoarse ea repede. Nu-s a mamei.

— Atunci o să faci ce zice mama, sau ce zic eu?

— Ce zici tu, *dada*.

— Dacă-i aşa, dă fuga la unchii tăi.

— Şi dacă mă ceartă mama?

— N-o să te certe.

Dhania tocmai se întorcea de la prăvălie, cînd o întîlni pe Rupa în drum spre Hiira.

— Te duceai la Hiira? se răsti ea. Hai acasă!

Hori meşterea ieslea. Se făcu că nu ştie despre ce e vorba.

— Iar ai început, se plînse el. Dai din gură mereu! O ţii una şi bună ca un cîine orb care latră la lună.

Cele dintîi ceasuri ale nopţii trecuseră. Ieslea era gata şi nutreţul pus în ea. Vaca stătea însă mohorîtă ca mireasa în prima zi, acasă la socrul ei. Hori şi Gobar o îmbiau cu turte. Nici nu se uita la ele.

Hori se duse şi se culcă pe laviţă. Pufăia din *celum* şi se gîndea la fraţii lui. După o vreme se sculă, ferind jarul din *celum* să nu cadă pe laviţă, şi plecă, îndreptîndu-se spre casa lui Hiira. Hiira şi Sobha se culcaseră afară. În întuneric nu-l văzură pe Hori apropiindu-se. Vorbeau despre el. Hori se opri.

Hiira spuse:

— Cînd trăiam laolaltă nu putea să cumpere nici o capră. Acum îi dă mîna să-şi ia vacă. Procopseala pe spinarea fraţilor nu-i a bună. S-alege prafu de ea.

— Eşti nedrept cu Hori. A pus ban pe ban.

— Asta s-o crezi tu, spuse Hiira. Află că şi-a cumpărat vaca cu banii sfeterisiţi din moştenirea noastră.

— E prea de tot.

— Atunci de unde atîţia bani? Au picat din cer? Avem tot atîta pămînt şi scoatem tot atîta de pe el.

Cum se face că la noi nu găsești bani nici pentru un giulgiu în vreme ce lui îi dă mîna să-și ia vacă?

— O fi luat-o pe datorie.

— Hm! Bhola, și să i-o dea pe datorie!

— E o mîndrețe de vacă, spuse femeia. Am văzut-o cînd trecea Gobar cu ea spre sat.

— O să rămînă curînd fără ea. De haram a venit, de haram se duce.

Hori nu mai putu să stea locului. Învinuirile lor îi sfredeleau inima. Făcu cale întoarsă. Acasă, se culcă din nou pe laviță, mai trase cîteva fumuri din *celum* și apoi încercă să adoarmă. Dar somnul nu venea. Se duse și mîngîie boii pe spate. Nu putea să scape însă cu nici un chip de gîndurile înveninate. Puse din nou tutun în *celum*. Își simțea gura coclită. Gîndurile lui semănau acum cu o întindere de apă care, dînd de o ieșire, se revarsă pe acolo, puhoi. Cum putea să țină vaca de vreme ce începuseră să îndruge cîte-n lună și-n stele, terfelindu-i numele? Fierbînd de mînie, se duse și dezlegă vaca, hotărît să i-o dea înapoi lui Bhola.

Dhania se ridică de pe rogojină.

— Ce te scoli în toiul nopții?

Hori făcu un pas spre ușă.

— O duc înapoi la Bhola.

Dhania îi tăie calea.

— De ce? Ai adus-o aici ca să i-o dai înapoi?

— Da. Asta-i cel mai bun lucru pe care trebuie să-l facem.

— Ce te-a apucat? Ardeai de nerăbdare s-o vezi aici, și acum vrei s-o duci înapoi? Bhola a cerut să-i dai banii numaidecît?

— Nu, nu e vorba de asta.

— Atunci ce s-a întîmplat?

— Aș vrea să-ți spun. Da o să te superi.

Dhania îi luă funia din mînă.

— Nu-i nevoie să-mi spui. Am priceput: ți-e frică de frații tăi. Așa-i? Du-te și cazi la picioarele lor dacă vrei. Pe ea n-o dau, însă. Nu-mi pasă de ei. N-au decît să ne pizmuiască pînă n-or mai putea.

— Mai încet, *maharani*[1]. Oamenii or să creadă că iar ne certăm. Dacă ai şti ce-am auzit! Toată lumea vorbeşte că mi-am înşelat fraţii şi acu m-am procopsit cu banii lor.

— Hiira trebuie să fi spus asta.

— Nu numai Hiira. Tot satul trăncăneşte.

— Sînt sigură că Hiira a spus aşa ceva. El e capul răutăţilor.

Dhania priponi vaca şi, mai înainte ca el s-o poată opri, ieşi repede pe uşă. Cunoscîndu-i firea aprinsă, nu-i ardea însă să se ducă după ea şi să stîrnească alt tărăboi. O dată pornită, Dhania mergea pînă-n pînzele albe. Hiira era şi el arţăgos. Dacă ridica mîna la Dhania? ! La gîndul acesta Hori se înfioră. Se blestemă el însuşi că-i spusese Dhaniei ce vorbise Hiira. Clătinînd din cap, se aşeză jos, pe pămînt.

Lucrul care îl speria cel mai mult se întîmplă. Deodată auzi glasul ascuţit al Dhaniei, urmat de răcnetele asurzitoare ale lui Hiira, apoi de ţipătul Puniei. Hori se gîndi fulgerător la Gobar. Se repezi afară. Laviţa lui Gobar era goală. Nu se vedea nicăieri. În sat se iscase zarvă.

Hori, ca orice ţăran, era om paşnic din fire. Ştia bine că sfada sfîrşea totdeauna cu sîcîiala poliţiei şi cu vreme pierdută prin judecăţi, în timp ce pămîntul rămînea de izbelişte. Ar fi vrut să nu se amestece în sfadă, dar nu se putu stăpîni multă vreme. Pîndea de lîngă un zid cele ce se întîmplau. Ca o căpetenie de oşti destoinică, voia să-şi dea seama cum stăteau lucrurile. Dacă cearta se desfăşura prielnic pentru Dhania, nu era nevoie să se amestece şi el. Dar, dacă femeia intra în încurcătură, trebuia să-i trimită ceva întăriri. Se strînsese lume ca la urs. Hori privea încordat.

Dhania îl luase sub foc pe Hiira. Limba ei muşcătoare meliţa iute. Împunsăturile-i veninoase, care nu

[1] „Marea împărăteasă", soţia *maharadjah*-ului; în cazul de faţă, termen respectuos.

şedeau însă bine unei femei, făcuseră ca mulţimea s-o privească chiondorîş.

Hiira răcnea mînios:

— Piei de la uşa mea. Ori acu te pocnesc cu sandaua. Cum pot să-ţi iasă din gură asemenea ocări, vrăjitoareo!

Glasul lui Hori detună ca un butoi cu pulbere.

— Pîn-aici, Hiira! Să nu mai aud asemenea vorbe!

Se petrecu o schimbare. Acum toţi erau împotriva lui Hiira. Dacă în clipa aceea careva din mulţime i-ar fi strigat că e o vită încălţată, un altul l-ar fi făcut bandit şi al treilea, diavol. O vorbă deşucheată a Dhanei aplecase cumpăna de partea lui Hiira. O altă vorbă grosolană de-a acestuia o înclinase acum de partea ei.

— Ai auzit ce mi-a strigat fratele tău? zbieră ea întorcîndu-se spre Hori. Vrea să mă pocnească cu sandaua.

— Nu mai turui atît, i-o reteză Hori. Hai acasă.

Dhania se trînti însă jos, pe pămînt, încăpăţînată.

— Întîi să mă pocnească cu sandaua. Să arate cît e de viteaz. Ai auzit, Gobar fiule? Mama ta o să fie pocnită cu sandaua. Temîndu-se de mulţimea care se aprindea uşor, Hiira încercă să dea înapoi. Dhania se năpusti însă asupra lui ca o leoaică mînioasă, şi-l îmbrînci din răsputeri. El căzu lat la pămînt.

— Ţi-a pierit vitejia? Aşa mototol eşti!? scrîşni Dhania. Hai, pocneşte-mă cu sandaua! Ce stai, pocneşte-mă! Unde ţi-e vitejia?

Hori o luă de mînă şi o tîrî spre casă.

CAPITOLUL V

În ziua cînd se întorsese cu vaca din satul lui Bhola, Gobar stătuse îndelung de vorbă cu Giunia. Giunia venise cu el, fiindcă vaca se tot oprea, încăpăţînată, aproape jumătate din drumul care ducea spre satul lui Gobar. Tot mergînd, aruncă o privire plină de înţeles spre Gobar şi-i spuse:

— Ştiu că de-acu n-o să mai vii pe la noi.

Pînă atunci, lui Gobar, care era încă tinerel şi nepriceput, nu i se întîmplase să vadă în femeile din sat decît nişte surori ale sale sau neveste ale altora. Schimbase uneori priviri cu vreo femeie mai focoasă, totuşi cele mai multe erau tare nevinovate. Era prea devreme ca bărbăţia să dea muguri în băieţandrul care mai umbla cu ceata de ştrengari. De bună seamă că nimeni nu zvîrle cu pietre într-un pom mai înainte ca acesta să dea rod. Giunia ştia însă să facă zîmbre; inima ei bătea năvalnic cînd auzea flecăreala şi chicotele cumnatelor şi se simţise ademenită pe neaşteptate de fecioria împlinită a lui Gobar. Şi tot atît de neaşteptat atinsese o strună în Gobar — întocmai cum fiara de pradă adormită ciuleşte urechile la foşnetul unei frunze.

Cu uitarea de sine a îndrăgostitului, Gobar răspunse:

— În nădejdea că o să i se dea de pomană, cerşetorul stă bucuros în picioare la uşa binefăcătorului său zile şi nopţi în şir.

Giunia schimbă vorba.

— Sufli orișiunde suflă vîntul și nici că-ți pasă.

Gobar simți o furnicătură prin tot trupul.

— Flămîndul care cere de pomană trebuie iertat.

Giunia aruncă din nou nada.

— Dacă nu bate la zece uși, cerșetorul flămînzește. Ce să faci cu asemenea cerșetori? Îi găsești zăcînd pe toate ulițele. Și ce dau ei în schimb? Binecuvîntări. Pot binecuvîntările să potolească foamea?

Vorbele Giuniei lunecau pe lîngă cugetul încețoșat al lui Gobar. Din copilărie Giunia ducea lapte la mușteriii tatălui ei. Chiar și acum vindea brînză. Avea de-a face cu fel și chip de oameni. Pe lîngă că-i aducea bani, îndeletnicirea aceasta era plină de haz. Plăcerea rămînea însă trecătoare ca un lucru de împrumut, asupra căruia nu avea nici un drept. Tînjea după o iubire curată pentru care să poată trăi și muri: nu o iubire plină de toane ca sclipirile licuriciului, ci una molcomă, dar neclintită ca făclioara opaițului. În străfundul sufletului, Giunia era o femeie de casă: chiar ocheadele filfizonilor care roiau în jurul ei nu izbuteau s-o amăgească.

Gobar se aprinse la față de dorință:

— Dacă cerșetorul primește destul la o casă, de ce ar bate la mai multe uși?

Ce prostuț! Cum de n-o înțelege?

— Cerșetorul primește destul pentru un degetar la fiecare ușă, răspunse ea. Ca să primească tot, trebuie să dea tot.

— Dar eu n-am ce să dau, Giunia.

— N-ai? Tu care poți să dai ce nu poate nici cel mai bogat dintre bogați?!

Gobar o privi uimit.

— De bună seamă că poți. Dar trebuie plătit un preț, adăugă Giunia. Dacă ai fi al meu și te-aș vedea cerșind înaintea altora, te-aș părăsi numaidecît, pentru totdeauna.

Gobar, care bîjbîise atîta vreme în întuneric, își dădu seama că găsise tocmai lucrul pe care-l dorea. Făptura lui fremăta de bucurie și teamă. S-o ia? N-au să-i stea în cale opreliștile, legile nescrise ale satului? O să

înceapă pălăvrăgeala. Iar maică-sa o să-i închidă ușa în nas. N-o să se lase tulburat de asta, firește. Dacă Giunia, o femeie, era gata să înfrunte tărăboiul, el de ce să șovăie? La o adică, au să-l izgonească din sat. Era gata să îndure surghiunul pentru o fată gingașă ca Giunia. Lumea-i mare și largă. Dacă au să-l alunge, o să se aciueze în alt sat. Dar, oare, lucrurile ar putea ajunge pînă acolo? Nu ține Matadin, un brahmin[1], o femeie dintr-o castă de rînd? Datadin, taică-său, a scrîșnit din dinți deznădăjduit, dar n-a putut să facă nimic. Asta trebuie spus spre cinstea lui Matadin, deși el n-a îngăduit să-i fie pîngărită credința. Își face mîncarea singur[2] și nu mănîncă pînă nu-și spune rugăciunile. Chiar Datadin s-a mai împăcat cu el. Da *thakur*[3] Jhenguri Singh? A luat de nevastă o brahmină. A pățit ceva din pricina asta? Se bucură încă de toată cinstea, ba chiar de mai multă cinste ca pînă atunci. Înainte de a o lua, cînd îl vedeai, bătea la toate ușile, căutînd de lucru. Acum s-a căpătuit pe lîngă ea și a ajuns să dea bani cu împrumut. La cinstea *thakur*-ului se adăugase fala de temut a cămătarului.

— Vorbești adevărat, Giunia? întrebă el. Iaca, eu sînt al tău. Da tu ai să fii a mea?

— Cum pot să știu că ești al meu?

— Numai să-mi ceri, și-mi pun viața la picioarele tale.

— Nu zău! Știi ce vorbești?

— Știu, dar tu să mă faci să știu și mai bine.

— Da, aș putea. Ascultă. Trebuie să stai lîngă mine, orice s-ar întîmpla. Să fii neclintit în dragoste. Chiar atunci cînd se ridică cineva împotriva ta. Chiar dacă ar trebui să-ți părăsești casa, pe ai tăi și pe prieteni. Am

[1] Brahman sau brahmin — membru al castei sacerdotale, considerată prima dintre cele patru caste indiene; preot al lui Brahma.

[2] Conform legilor de castă din India, un brahmin nu poate să consume mîncarea pregătită de un membru al castei pielarilor, din care face parte Selia.

[3] Staroste sătesc, proprietar de pămînt.

întîlnit mulţi bărbaţi care fac pe grozavii. Aceia-s albine care-şi iau zborul după ce au sorbit din floare. Poţi fi sigur că nu eşti ca ei?

Gobar ţinea funia vacii cu o mînă. Cu cealaltă luă repede mîna Giuniei. Un fior îl străbătu cînd îi atinse pentru întîia oară făptura, de parcă ar fi atins un fir electric. Ce fragedă, ce gingaşă era încheietura ei!

Giunia nu-şi trase mîna. Îi spuse cu multă seriozitate:

— Nu uita: astăzi mi-ai ţinut mîna într-a ta.

— N-am să uit, Giunia. Niciodată. Pînă la sfîrşitul vieţii mele.

Un zîmbet uşor ca umbra unei îndoieli flutură pe faţa ei.

— Aşa vorbesc cu toţii, Gobar, spuse ea. Chiar mai dulce, mai duios. Dacă e ceva care a rămas nespus, spune acum. Am să te ascult cu multă grijă. Eu nu-mi dăruiesc inima ademenitorilor. Glumesc cu ei, rîd cu ei. Ani în şir am dus lapte la tîrg. Am întîlnit mulţi care-mi făgăduiau dragostea lor — slujbaşi, ostaşi, tot felul de clănţăi, *thakur*-i, cămătari. Toţi doreau să le cad în mreje. Unu îşi ducea mîna la inimă şi spunea: Giunia, fie-ţi milă de mine! Altu se uita pătimaş şi zicea că leşină de dragoste pentru mine. Unu mă ispitea cu bani, altu cu giuvaeruri. Toţi erau gata să fie robii mei şi pe lumea asta, şi pe cealaltă. Vedeam prin toţi ca prin sticlă. Le zîmbeam, zburdam niţeluş cu ei. Se căzneau să mă ispitească; da îi păcăleam, şi chiar aşa se cuvenea să fac. Mie nu-mi sucesc capul nici banii, nici giuvaerurile. Tot ceea ce-mi doresc este un om cinstit despre care să pot spune: e al meu. Am să rămîn alături de un asemenea om toată viaţa. Să-ţi povestesc despre un *panditji*[1]. Îşi dădea pe frunte cu unsoare de santal şi cumpăra de la mine jumate *siir* de lapte în fiecare dimineaţă.

[1] *Ji* — stimat, stimată. Particula *ji* la sfîrşitul unui nume indică respectul pentru persoana desemnată.

Într-o zi m-am dus acasă la el cu lapte. Îl văd că încuie uşa pe dinăuntru. Nevasta lui plecase undeva la nişte prietene. Am înţeles numaidecît.

— De ce ai încuiat uşa? i-am strigat. Ia laptele dacă pofteşti. Dacă nu, plec.

— Giunia, regina mea, mi-a spus şi s-a apropiat de mine. Zi după zi fugi şi-mi sfredeleşti inima cu frumuseţea ta. Dar astăzi ai să fii a mea!

— Crede-mă, Gobar, mă încolţise rău.

Gobar o întrerupse mînios:

— Arată-mi unde stă potlogarul. Îl jupoi de viu!

— Lasă-mă să sfîrşesc, spuse Giunia. Pot să mă răfuiesc şi singură cu ticăloşii ăştia. Ei bine, mă speriasem de moarte, dar mi-am luat inima în dinţi şi i-am spus: „Nu te amăgi singur, *panditji*. Eu sînt fiica unui văcar. Lasă-mă să plec. Altfel am să-ţi smulg şi ultimul fir de păr din mustaţă. Aşa te învaţă cărţile dumitale sfinte? Să te legi de fetele fără apărare, să le încui în odaia dumitale? Unsoarea de santal de pe frunte îţi arată sfinţenia, sau îţi ascunde ticăloşia?"

A căzut la picioarele mele şi a început să se văicărească: „N-ai să pierzi nimic dacă eşti puţin îngăduitoare cu un om care te iubeşte. Giunia, regina mea, numai a mea. Fii milostivă cu cel sărman. Ce ai să răspunzi cînd te va întreba dumnezeu: ţi-am dat atîta frumuseţe şi tu nici măcar nu l-ai privit blînd pe un brahmin. Vorbeşte. Eu sînt brahminul acela, însetat după un cuvînt de pe buzele tale. În fiecare zi capăt ofrande de la unul şi de la altul. Astăzi te rog să-mi dai ofranda frumuseţii tale."

I-am aruncat în faţă ulciorul plin cu lapte. Deodată s-a lăsat jos, stropit tot de lapte şi supărat rău; îşi depăna mătăniile şi gemea de durere. L-am lovit de două ori cu piciorul în spate drept rămas bun, am deschis uşa şi-am fugit.

Gobar izbucni în rîs:

— Bine-ai făcut. Pesemne că i-ai luat şi unsoarea de pe frunte. Da mustaţa de ce nu i-ai smuls-o?

— A doua zi am trecut din nou pe la el. Nevastă-sa era acasă. El zăcea în odaia din față cu capul oblojit. „Să-i spun nevestii dumitale ce s-a întîmplat ieri, *panditji?*" l-am întrebat. Se lovea cu capul de pămînt și scîncea : „Cinstea mea e în mîinile tale. Dacă soția mea află așa ceva, mă ucide." Mi s-a făcut milă de el.

Gobar nu încuviință o astfel de milă.

— De ce nu i-ai spus neveste-si ? Un asemenea *pandit* nu-i vrednic de milă. Arată-mi mîine unde stă. Fărîme ți-l fac.

Giunia îl privi din cap pînă în picioare și răspunse :

— Nu te poți pune cu el. E o namilă. Capătă o mulțime de bunătăți, mănîncă din belșug, vezi bine.

— Nu toate namilele-s și puternice, se semeți Gobar. Ia uită-te la mine ! Am mușchi de oțel. Fac în fiece dimineață trei sute de mișcări cu bățul. Dacă aș avea lapte, uite așa piept aș face ! și-i arătă cu vioiciune ce piept ar face.

Giunia se uită la el cu îndoială.

— Bine, am să ți-l arăt într-o zi. Da nu e singuru, sînt mulți ca el. Nu poți să te răfuiești cu toți. Acu nu mai sînt așa ca atunci. M-am mai ofilit de supărări.

— Ce fată poate să fie mai frumoasă ? se împotrivi Gobar.

Giunia îl lovi în glumă pe spate.

— Ai început să mă încînți și tu ca și ei. Știu eu bine cum arăt. Oamenii ăștia vor o fetișcană cu care să se hîrjonească. Alte însușiri îi cer atunci cînd e vorba s-o ia de nevastă. Am auzit și-am și văzut ce bine se pricep bogătașii la asta. Pe strada unde se afla casa socrului meu locuiau niște *kașmir*[1]-i, îi chema Gapru sau așa ceva. El era un om voinic. Le dădeam cinci *siir*-i de lapte în fiecare zi. Avea trei fete, toate tinerele și drăguțe. Se duceau în fiecare zi la colegiu, cum îi zic ei școlii. Am auzit că una era profesoară acolo și cîștiga trei sute de rupii pe lună. Cîntau la

[1] Membru al celei mai numeroase populații din statul indian Kașmir.

sitar[1], la armoniu şi din gură, şi dănţuiau tustrele. Da nici una nu voia să se mărite. Dumnezeu ştie dacă *ele* nu-şi găseau bărbaţi aşa cum doreau, sau bărbaţii nu le găseau *pe ele* potrivite. O dată am întrebat-o despre asta pe fata cea mai mare. A zîmbit şi mi-a răspuns: „O, nu prea îmi bat capul cu aşa ceva. Căsnicia e o povară." Totuşi duceau viaţa cea mai veselă. Oriunde se iveau, în jurul lor roiau tot felul de tineri fluşturatici. Cea mai mare chiar se îmbrăca bărbăteşte şi pleca să se plimbe călare pe cal. Tot oraşul vorbea de ele. Gapru *Sahib*-ul îşi lăsa capul în jos. Se vedea că-i e ruşine. Le dojenea. Da ele îi răspundeau: „Nu te priveşte ce facem noi." Ce putea să mai zică sărmanul! Nu putea să bată nişte fete aşa de mari. Bogătaşii îşi au legile lor. Fac tot ce poftesc. Nu le pasă de ce-o să zică lumea. Da un lucru nu înţeleg: de ce o fi omu aşa de viclean? Nu-i el oare mai bun ca sălbăticiunile? Să ştii că eu nu mă tînguiesc. Unii oameni sînt fericiţi cu o nimica toată. Pe alţii nu-i mulţumeşti să le dai ce le-i da. Bunăoară cumnatele mele. Fraţii mei nu-s nişte stîrpituri. Îi vezi de la o poştă. Da nevestele lor se uită chiorîş la ei. Zic că un bărbat bun trebuie să le cumpere cercei de aur, *sari*-uri frumoase, să le aducă în fiece zi dulciuri. Şi mie îmi plac cerceii şi dulciurile, dar nu cu preţul cinstei mele. Bucuria mea cea mai mare e să-mi trăiesc viaţa cu omul meu. Sînt unii bărbaţi care-şi jefuiesc nevestele. Dacă un bărbat aleargă după femei, nevasta lui are dreptul să se uite şi ea după alţi bărbaţi. Eu i-am spus în faţă bărbatului meu că, dacă o ia razna, fac şi eu la fel. E drept să-ţi ţii nevasta încuiată cu şapte lacăte şi tu să-ţi faci de cap? Ce faci tu pe faţă ea o să facă pe furiş.

Vorbele Giuniei deschideau o fereastră într-o lume cu totul nouă pentru Gobar. O asculta încordat şi uneori se oprea, uimit. Giunia îl vrăjise de pe acum cu atîtea lucruri pe care le ştia despre ale lumii şi, firește, cu cinstea ei.

[1] Instrument muzical cu şapte coarde.

Cînd își dădu seama că Gobar se afla cu totul sub puterea ei, Giunia se mira nespus.

— Ia te uită, aproape că am ajuns în sat la tine, spuse ea mușcîndu-și degetul. Ce urît din partea ta că nu mi-ai spus nici măcar o dată să mă întorc.

Se prefăcu că pleacă înapoi.

Gobar stărui:

— De ce nu vii la noi pentru o clipă? Mamei i-ar face plăcere să te vadă.

Ochii Giuniei licăriră sfioși.

— Nu, nu acum, nu în felul ăsta. Rău am făcut că am mers atît. Da ia spune-mi, cînd mai vii pe la noi? Astă-seară se adună lumea și cîntă în fața casei noastre. Hai, vino! Am să te aștept în dosul casei.

— Și dacă n-o să fii acolo?

— Pleacă înapoi.

— Hm!

— Ai să vii? *Vino!*

— Făgăduiește-mi c-ai să fii acolo.

— Nu făgăduiesc.

— Atunci n-am să viu.

— Să nu faci asta. Țin foarte mult să vii.

El îi apucă degetul cel mare și apoi plecă. De la prima întîlnire, hotărîseră ce așteptau unul de la altul. Giunia era sigură că avea să vină. Trebuia să vină. Gobar știa că ea o să-l aștepte.

Singur, pe drum, Gobar se gîndea la cele petrecute, simțindu-se în al nouălea cer.

CAPITOLUL VI

Ulițele satului Semari, care pînă atunci licăreau orbitor în arșița copleșitoare a lunii iunie, fuseseră bine stropite, și acum, readuse la viață, arătau strălucitoare și răcoroase. În pavilionul care forma atracția zilei se instalaseră ventilatoare electrice; vasele cu flori, așezate în ronduri, creau o atmosferă festivă. Polițiști, cu tunici galbene, elegante, și cu turbane albastre, păzeau țepeni și semeți prin mulțime. Sprinteni, servitorii *Rai Sahib*-ului, în cămăși imaculate, cu turbane de culoarea șofranului, se îngrijeau de oaspeți. Un automobil stopă la poarta principală și din el coborîră trei bărbați. Cel dintîi, îmbrăcat în *khaddar*[1] și cu *ciapal*-i,[2] era Pandit Onkarnath, binecunoscutul redactor al ziarului *Fulgerul*. Meditînd zi și noapte asupra relelor existente în țară, ajunsese numai pielea și osul de el. Al doilea, în costum european, domnul Shyan Behari Tankha, era agent de asigurări. Începuse ca avocat, eșuase și trecuse în branșa asigurărilor. În particular, aranja împrumuturi pentru *zamindar*-i la bănci și cămătari. Îndeletnicirile acestea se dovediseră mult mai remuneratorii decît practica legală. Al treilea oaspete, în *achkan*[3] de mătase și o *pajana*[4], domnul B. Mehta, preda filozofia la universitate. Urmaseră toți trei colegiul împreună cu *Rai Sahib*.

[1] Pînză grosolană de bumbac, țesută în casă.
[2] Un fel de sandale.
[3] Haină lungă închisă pînă la gît, asemănătoare cu caftanul.
[4] Pantaloni strîmți.

În noaptea aceea dijmaşii de pe domeniu urmau să aducă plocoane *Rai Sahib*-ului. Punctul culminant al acelei zile trebuia să fie prezentarea unei scene din *Ramayana,* anume cununia lui Rama cu Sita[1]. După reprezentaţie urma ospăţul. Hori apucase să-i dea *Rai Sahib*-ului ploconul lui — cinci rupii. Îmbrăcat într-o cămaşă trandafirie, purtînd un turban şi o *pajana* scurtă de aceeaşi culoare, care abia îi ajungea pînă la genunchi, grimat din belşug, cu o mică greblă într-o mînă, Hori aştepta să joace rolul grădinarului regelui Janak. Gîfîia, supraveghind scena, ca şi cum succesul reprezentaţiei atîrna pe umerii săi.

Rai Sahib-ul, înalt, lat în umeri, atletic, bine făcut, strălucea de sănătate. Un şal gălbui, aruncat pe umeri, îi dădea o înfăţişare şi mai impozantă.

Îşi conduse oaspeţii spre un mic cort în faţa căruia erau aşezate cîteva scaune.

— Ce piesă vei reprezenta de data asta? întrebă Pandit Onkarnath lăsîndu-se într-un scaun. Mie unul nu-mi place decît drama.

— Alegerea piesei a fost o problemă, răspunse *Rai Sahib*-ul. Unele sînt atît de lungi, încît reprezentarea lor ar necesita cinci ore. Altele sînt atît de subtile, încît n-ar fi înţelese de toţi spectatorii. Am tăiat nodul gordian, scriind eu însumi o piesă, o farsă. Reprezentaţia ţine aproape două ore.

Pandit Onkarnath nu prea îl vedea pe *Rai Sahib*-ul ca dramaturg. Părerea lui era că, întocmai ca un licurici care străluceşte îndeosebi în bezna cea mai adîncă, sclipirea intelectuală este apanajul săracilor. Întoarse disprețuitor capul, fără a încerca să-şi ascundă scepticismul.

— Adevărul este că succesul unei piese depinde de modul în care e pusă în scenă, îşi dădu cu părerea domnul Tankha. Chiar cea mai bună piesă nu poate rezista

[1] Fiica regelui Janak (vezi şi nota 1, pag. 30).

dacă se neglijează distribuţia. Fiţi siguri că atîta vreme cît nu sînt distribuite în roluri actriţe cultivate, teatrul indian nu va fi pus în drepturile sale. Dar, în altă ordine de idei, să ştii că la ultima sesiune a consiliului interpelările dumitale au stîrnit mare vîlvă. I-ai lăsat cu mult în urmă pe ceilalţi membri, i se adresă domnul Tankha *Rai Sahib*-ului.

Un asemenea elogiu direct era prea mult pentru domnul Mehta. Domnul Mehta lucrase ani întregi la o carte de filozofie, sperînd că va da cu ea o lovitură. Atunci ar fi răsuflat, în sfîrşit, savurînd aplauzele. Dar cartea se dovedise un eşec, şi asta îl făcea să sufere. De aceea era mereu pornit împotriva oricui şi a tuturor.

— Eu nu prea pun bază pe interpelări, spuse el. Vreau ca viaţa să fie bazată pe principii bine statornicite. Doreşti bunăstarea ţăranilor, vrei să li se facă concesiuni, vrei ca drepturile *zamindar*-ilor să fie suprimate, mergi mai departe şi spune că *zamindar*-ii sînt un blestem pentru societate. Totuşi, chiar dumneata eşti un *zamindar* şi rămîi ca atare, asemenea altor mii de *zamindar*-i. Dacă socoteşti că trebuie să se găsească o soluţie onestă problemei ţărăneşti, de ce nu iei taurul de coarne? Dă ţăranilor dreptul de folosinţă fără să accepţi daruri; desfiinţează corvezile; renunţă la dijme; rezervă păşuni pentru vitele tuturor. N-am nici o simpatie pentru cei care vorbesc ca nişte comunişti şi trăiesc ca prinţii.

Rai Sahib-ul era mîhnit. Sprîncenele domnului Tankha se arcuiseră.

— Eu cred că *Rai Sahib*-ul se poartă bine cu ţăranii, interveni domnul Tankha. Dacă toţi *zamindar*-ii ar fi ca el, n-ar mai exista nici o problemă.

Domnul Mehta atacă în continuare.

— Eu nu spun că eşti rău cu dijmaşii. Problema este însă: dumneata personal ce faci pentru curmarea răului? Mîncarea fiartă la un foc încet e mai bună. Cel care ucide senin merge la sigur, şi nu acela care ucide cu otravă. Iată părerea mea. Ori sîntem socialişti, ori nu sîntem; nu există cale de mijloc. Dacă sîntem, s-o

dovedim prin fapte; dacă nu, să nu ne mai batem cu pumnii în piept.

Rai Sahib-ul era un om cu tact, obişnuit să trateze cu răbdare asemenea afronturi. După cîteva clipe de tăcere spuse:

— Domnule Mehta, cred că ai perfectă dreptate. Îmi place calea tranşantă pe care o indici. Dumneata uiţi însă un lucru. Aşa cum o călătorie se face pe etape, şi evoluţia gîndirii umane se desfăşoară tot pe etape. Am crescut într-o tradiţie în care un rege era privit ca un dumnezeu şi un *zamindar* ca reprezentantul lui. Tatăl meu era un om atît de generos, încît în perioade de secetă sau de mălură renunţa la dijmă pe jumătate sau chiar în întregime. Mai mult, împărţea grîne şi-şi vindea propriile sale bijuterii contribuind la cheltuielile de nuntă ale fetelor din sat. Asta însă numai atîta vreme cît oamenii îl priveau ca pe un reprezentant al lui dumnezeu pe pămînt. Dar cînd aceştia doreau ceva care aducea cu un drept, era ultimul care să cedeze o iotă. Aşa am văzut lumina zilei. Şi o spun cu mîndrie. Astăzi, prin concepţiile şi ideile mele, i-am depăşit pe toţi. Am ajuns să cred că soarta ţăranilor poate fi îmbunătăţită nu prin intenţii pioase, ci prin concesii acordate de bunăvoie, ca un drept implicit al lor. Dar a pretinde ca un despot să renunţe de bunăvoie la interesele sale personale ar însemna să ceri prea mult. În pofida celor mai bune intenţii, eu însumi nu pot renunţa la interesele mele; va trebui să-mi fie smulse. Vei spune că asta e laşitate; eu îi spun slăbiciune. Sînt de acord că nimeni nu are dreptul să se îmbogăţească prin exploatarea semenului său. E o ruşine să fii parazit. Munca este cea dintîi datorie a omului. O societate în care cei mulţi asudă şi cîţiva huzuresc nu va duce niciodată la fericire. Cu cît mai curînd va fi luată cu asalt citadela bogăţiei şi a culturii, care nu este decît o faţadă a bogăţiei, cu atît mai bine pentru noi toţi. Starea actuală de lucruri ne-a făcut uşuratici şi slugarnici. Nu sînt însă împotriva ei: am motivele mele personale. Nu putem justifica ex-

ploatarea nici chiar invocînd interesul personal. Nenorocirea este că trebuie să ne ucidem conştiinţa în aşa măsură, încît nu mai rămîne în noi nici urmă de respect pentru sine însuşi. Sîntem siliţi să ne asuprim dijmaşii. Dacă nu trimitem daruri costisitoare oficialităţilor, sîntem stigmatizaţi ca rebeli. Dacă nu ducem un anume stil de viaţă, sîntem calificaţi drept nişte prăpădiţi. La cel mai mic indiciu de trezire politică a maselor tremurăm de frică şi cerem guvernului să ne apere. Sîntem ca nişte prunci hrăniţi cu biberonul — sănătoşi la înfăţişare, dar plăpînzi în realitate.

Domnul Mehta aplaudă.

— Îţi urez ca mintea să-ţi fie tot atît de sprintenă ca şi limba.

— Domnule Mehta, interveni în discuţie Pandit Onkarnath, un luptător izolat este neputincios. Cooperarea este tot atît de necesară pentru a combate relele societăţii, ca şi pentru a promova buna stare a acesteia. Ia spune, cum justifici un salariu de opt sute de rupii cînd milioane de indieni trebuie să se descurce cu opt rupii pe lună?

— Nu face personalităţi, *panditji*, îl ponderă *Rai Sahib*-ul cu o dezaprobare simulată. Discutăm despre instituţii, nu despre persoane.

— Dar nu mă supăr de loc, răspunse calm domnul Mehta. Societatea e alcătuită din indivizi şi nu poţi lăsa deoparte indivizii cînd discuţi despre instituţiile sociale. Primesc un salariu de opt sute de rupii fiindcă cred în orînduirea socială actuală.

Raţionamentul acesta era oarecum nou pentru Pandit Onkarnath:

— Înţeleg. Atunci susţii instituţiile actuale.

— Cred în teoria că bogaţi şi săraci vor exista întotdeauna. Şi aşa va trebui să fie. Dispariţia deosebirilor actuale va duce la dispariţia omenirii.

— Mai ai aceste concepţii desuete în secolul al douăzecilea?

— Le am, şi cu toată convingerea. Nici dogmele în care crezi dumneata nu sînt prea moderne. Totul a

început atunci cînd în om s-a născut lăcomia. Budha [1], Platon [2] şi Isus au încercat să dreagă lucrurile, propovăduind dragostea între oameni. Grecia, Roma şi Asiria au pus dragostea la încercare şi au constatat că nu face nici doi bani.

— Concepţiile dumitale mă uimesc.

— Uimirea este un alt nume al ignoranţei.

— Ia ascultă, ai putea să-mi scrii o serie de articole pe această temă?

— Dacă plăteşti bine, da.

— O să încasezi bani buni. Concepţiile dumitale vor fi bine primite, fiind populare.

— Într-un fel sau altul ai putea să obţii cîştig de cauză în ceea ce priveşte distribuirea bogăţiilor. Cum vei face însă o distribuţie echitabilă a inteligenţei şi caracterului, a frumuseţii şi sănătăţii? Nu numai bunăstarea înalţă sau coboară. Am văzut milionari plecîndu-se înaintea unor fachiri săraci, sau regi îngenuncheaţi la picioarele unor frumuseţi tuciurii. Nu e ciudat?

Se aduseseră frunze de *betel*. *Rai Sahib*-ul îşi pofti oaspeţii să se servească.

— Pentru mine, intelectul dezbrăcat de interesul personal este un lucru drept. Respectăm un *sadhu* [3] pentru că posedă voinţa de a renunţa la lume. De ce să nu plasăm oare intelectul pe piedestalul puterii şi conducerii? Nu însă proprietatea, firește. Puterea intelectului creşte o dată cu pieirea individualismului. Setea de proprietate personală continuă însă în moştenitorii lui. Societatea nu poate progresa fără intelect. Mai înainte însă trebuie să-i netezim asperităţile.

Sosi o maşină care-l aduse pe domnul Khanna, director de bancă şi administrator delegat la o fabrică de

[1] Fondatorul budismului, una dintre cele trei religii principale ale lumii, care propovăduieşte pasivitatea, împăcarea cu realitatea crudă, tinzînd a înnăbuşi protestul maselor împotriva mizeriei şi a lipsei de drepturi.

[2] Filozof grec antic (427—347 î.e.n.), unul dintre fondatorii idealismului obiectiv.

[3] Ascet, sfînt, călugăr evlavios.

zahăr. Cu el veniseră două doamne: Govindi, soţia lui, care, îmbrăcată în *khaddar*, avea o expresie meditativă; cealaltă, cu tocuri înalte, era domnişoara Malti, o tînără expansivă, fardată din belşug, spirituală, emancipată, aţinîndu-se în calea bărbaţilor, însetată după bunurile vieţii, cochetă, într-un cuvînt foarte modernă. Se întorsese din Anglia după ce-şi luase diploma de doctor şi deschisese un cabinet particular contînd pe familiile de *zamindar*-i în clientela ei.

Dădu mîna cu domnul Mehta.

— Respiri filozofia prin toţi porii. Ţi-am citit noua carte, aceea în care îi faci praf pe metafizicieni. Să ştii că am o răfuială cu dumneata. Trebuie oare ca filozofii să fie atît de lipsiţi de suflet, atît de telurici?

Domnul Mehta se înroşi. Era celibatar şi păstra o distanţă prudentă faţă de fete, îndeosebi de tipul modern. Exuberant în compania bărbaţilor, amuţea de îndată ce se ivea o femeie.

Domnul Khanna dori să ştie dacă în înfăţişarea unui filozof există ceva deosebit.

Domnişoara Malti privi cu condescendenţă spre domnul Mehta:

— Da, există. Dacă domnul Mehta nu are ceva de obiectat...

Domnul Khanna era un profund admirator al domnişoarei Malti; se ţinea după ea pretutindeni, ca o umbră.

— Oh, spune-ne, o rugă el făcîndu-i cu ochiul. Un lucru frumos ce se poate afirma despre filozofi este acela că nu-ţi fac niciodată rău.

— Filozofii sînt nişte oameni uscaţi ca praful. Întotdeauna se află pe altă lume. Privesc totul, dar nu văd nimic, ascultă totul, dar nu aud nimic, trăiesc într-un vid.

Toată societatea izbucni în rîs. Domnul Mehta ar fi vrut să se deschidă pămîntul sub el şi să-l înghită.

— La Oxford, continuă ea, aveam ca profesor de filozofie pe un oarecare *mister* Husband.[1]

— Ce nume! comentă domnul Khanna.

[1] In limba engleză *husband* înseamnă soţ.

— Şi, firește, era celibatar.

— Şi domnul Mehta e celibatar, spuse domnul Khanna. Domnișoara Malti rîse.

— Toți filozofii suferă de complexul celibatului.

— Dar şi dumneata suferi de complexul celibatului. Nu-i așa? replică domnul Mehta adresîndu-se domnișoarei Malti.

— Da, dar am să mă mărit cu un filozof. Tribul ăsta se sperie atît de mult cînd aude de căsătorie! *Mister* Husband încremenea cînd auzea de femei. Cum zărea o femeie, se refugia în camera lui. Un om pur, într-adevăr! Cîştiga splendid. Întotdeauna însă îl vedem cu acelaşi costum. Îi făcea menajul o soră văduvă. Pentru a evita vizitatorii, se închidea întotdeauna în birou. Sora lui obişnuia să se strecoare printr-o uşă laterală spre a-i aduce aminte să mănînce. Într-o zi, sora a încercat să-i smulgă cartea din mînă. El nu s-a lăsat şi s-a dezlănţuit un război aprins. *Mister* Husband nu se dădea însă bătut, şi ea a fost nevoită să-l tîrască cu scaun, cu carte, cu tot în sufragerie.

— Domnul Mehta este un om sociabil, spuse *Rai Sahib*-ul, deşi nu-i prea place să se amestece în mulţime.

— Atunci este un filozof de clasă, conchise domnișoara Malti.

Pandit Onkarnath era adîncit într-o conversaţie cu doamna Khanna.

— Viaţa unui redactor de gazetă este o trudă nesfîrşită, spunea el. Redactorul nu poate să facă vreun bine nici pentru sine, nici pentru alţii. Publicul aşteaptă de la el să fie în avangarda oricărei mişcări; redactorul însă riscă în orice clipă să fie întemniţat şi să i se confişte averea. Trebuie să fie orice şi oriunde, să vorbească pe limba fiecărei ramuri a ştiinţei şi artei. Dreptul de a trăi nu i se recunoaşte însă. Dar, *à propos*, nu prea aţi mai scris în ultima vreme. De ce mă lipsiţi de privilegiul de a fi în serviciul dumneavoastră?

Doamna Khanna obișnuia să scrie versuri. Pandit Onkarnath îi făcea cînd și cînd cîte o scurtă vizită în legătură cu această înclinare. Deși nu reușea să realizeze mare lucru, totuși Pandit Onkarnath, îndatoritor, o îmbăta cu iluzia grandioasă că versurile ei slabe erau poezie autentică.

— Mi-a secat inspirația, ocoli ea întrebarea. De ce nu-i ceri domnișoarei Malti să scrie pentru dumneata?

Pandit Onkarnath dădu din mînă agitat, alungînd sugestia.

— Parcă are vreodată timp? Numai oamenii cu simțăminte profunde, plini de umanism și de o dăruire nespus de adîncă pot avea succes ca scriitori. Nu cei care aleargă după bani sau după frivolități mondene.

— Dacă va scrie însă pentru dumneata, îți va crește tirajul peste noapte. Nu va fi iubitor de literatură în Luknow care să nu-ți cumpere gazeta.

— Dacă viața mea ar fi fost călăuzită de motive mercenare, m-aș fi lăfăit de mult în bogăție. Nu se poate spune că n-aș cunoaște complicatul meșteșug de a face bani. Eu nu sînt însă un credincios al vițelului de aur. Sînt un umil adorator al literaturii și așa voi rămîne pînă la sfîrșitul zilelor mele.

— Subscriu și eu la asta.

— Nu. Dumneavoastră să subscrieți pe lista susținătorilor noștri.

— Asta s-o facă *rania*[1] și *maharani*[2], nu eu. Măgulindu-le vanitatea, vei putea să le cîștigi sprijinul, în avantajul gazetei.

— În realitate, *rania* este o femeie inteligentă și plină de înțelegere. Mie nu-mi place să flatez.

— Nu mai spune! Pe mine însă m-ai flatat!

— Nu v-am flatat, *deviji*[3]. A fost cea mai sinceră apreciere a talentului dumneavoastră.

[1] Soția *rajah*-ului.

[2] Soția *maharadjah*-ului.

[3] „Zeiță venerată".

Rai Sahib-ul îl strigă pe Pandit Onkarnath. Aerul de bravadă al acestuia se evaporă numaidecît. Stătea înaintea *Rai Sahib*-ului ca o imagine a umilinței.

— Vorbeam despre dumneata, *Panditji*, i se adresă domnișoara Malti. Dacă e cineva pe lume de care mă tem, e gazetarul. El poate doborî lumea cu o trăsătură de pană. Deunăzi, secretarul-șef al provinciei îmi spunea: Dacă aș putea să-l zvîrl în pușcărie pe acest porc de Onkar, aș zice că am făcut o treabă.

Mustața lui Onkarnath se zbîrli:

— Vă mulțumesc foarte mult pentru informație. Sînt bucuros că numele meu se află încă pe buzele lor. Îi puteți spune secretarului șef că Onkarnath nu face parte dintre oamenii care se sperie de amenințări. Pana lui n-are odihnă pînă ce nu face să triumfe adevărul. Și-a luat asupră-și misiunea de a șterge de pe fața pămîntului nedreptatea și tirania.

Domnișoara Malti îl îmboldi:

— Eu însă nu-ți înțeleg politica. Cu puțină demnitate poți cîștiga foarte ușor un ascendent asupra autorităților. Dacă vei pune mai puțin foc în ceea ce scrii, îți promit că pînă în trei luni te vei afla la volanul unei limuzine și vei lua parte la toate festivitățile oficiale. Categoric. Cuvîntul meu e cuvînt.

Onkarnath răspunse cu mîndrie:

— Domnișoară Malti, eu nu-mi pot permite să mă înjosesc pînă într-atît. Am idealurile mele. Le voi apăra cu viața. Sînt un om cu principii.

— După mine acest lucru se numește infatuare.

— Nu vă pot răspunde la acest calificativ.

— Deci nu te interesează banii?

— Nu, dacă vin în conflict cu principiile mele.

— Atunci de ce inserezi reclamele firmelor străine? În nici o gazetă n-am văzut atît de multe reclame. Nu ți-a dat niciodată prin gînd că pentru un profit meschin îi ajuți pe străini să sugă bogățiile țării? Poți să-ți justifici într-un fel această atitudine?

Pandit Onkarnath tăcea, neavînd ce să răspundă.

Văzîndu-l încolțit, *Rai Sahib*-ul sări în ajutorul lui.

— Dacă nu-i dai voie nici încolo, nici încoace, cum își va mai putea scoate gazeta?

Totuși domnișoara Malti nu-l cruță.

— Faptul că faci reclamă mărfurilor străine nu are nici o justificare. Nu e frumos să te ascunzi sub masca principiilor. Dacă nu poți scoate altfel gazeta, lichideaz-o. Asemenea fițuici nu amăgesc pe nimeni. Aș fi foarte bucuroasă să le pot arde pe rug, în public. Un om ale cărui acțiuni merg împotriva principiilor sale greu poate fi numit idealist.

Domnul Mehta se lumină la față. Cu cîteva clipe mai înainte expusese și el aceleași teorii.

— Discrepanța dintre crez și acțiune este un alt nume al ipocriziei, își exprimă el curajos opinia.

Domnul Khanna nu se putu stăpîni:

— Domnișoara Malti este îmbibată pînă peste cap de filozofie.

— Și dumneata de asemeni, i-o reteză ea. Credeam că ai aruncat de mult filozofia în Gange[1]. Altfel cum ai fi putut deveni director la atîtea firme?

— Crezi că un filozof trebuie să fie întotdeauna sărac? întrebă *Rai Sahib*-ul.

— Firește. Dacă un filozof nu-și poate înfrîna dorințele, ce e de capul lui?

— În cazul acesta domnul Mehta nu este un filozof.

Domnul Mehta primi provocarea:

— N-am pretins acest lucru, *Rai Sahib*. Știu doar atît, că sculele cu care lucrează fierarul nu sînt de nici un folos giuvaergiului. *Mango* și *salcîmul* nu cresc în același climat. Eu nu văd în bani decît un mijloc pentru atingerea unui scop. Dacă poți să-mi arăți alte mijloace prin care mi-aș putea atinge țelul în viață, mă lipsesc de bani.

— După acest mod de a raționa, îl întrerupse Pandit Onkarnath, orice muncitor ar putea pretinde că nu-și

[1] Fluviu din India; izvorăște din munții Himalaia și se varsă în golful Bengal; hindușii îl consideră un fluviu sfînt.

poate îndeplini îndatoririle dacă nu este plătit cu o mie de rupii pe lună.

— Ar putea s-o facă, dacă ar fi indispensabil, pară domnul Mehta. Dacă alt muncitor este gata să facă același lucru pentru mai puțin, îl concediezi pe cel dintîi. Dacă muncitorii ar deține puterea, ei ar declara că vinul și femeile sînt ingrediente tot atît de esențiale pentru îndeplinirea muncii lor cum sînt și pentru filozofi.

Domnul Mehta se uită distant la Pandit Onkarnath.

— Nu m-aș simți de fel gelos.

— Dacă o femeie este atît de necesară pentru împlinirea vieții dumitale, de ce nu te căsătorești?

— Fiindcă, răspunse domnul Mehta fără șovăială, cred că uniunea liberă este lucrul cel mai indicat pentru dezvoltarea rațiunii. Căsătoria te îngrădește din toate părțile.

Domnul Khanna se declară de acord.

— Atașamentul și fidelitatea sînt teorii perimate. Uniunea liberă este la modă.

— Ia te uită! Doamna Khanna ar putea să se declare gata de a divorța, spuse domnișoara Malti.

— Legiferarea divorțului este încă în stadiu de proiect, spuse *Rai Sahib*-ul.

— Să sperăm că dumneata vei fi primul care să facă uz de această lege, i se adresă Malti zîmbind domnului Khanna.

Doamna Khanna îi aruncă o privire tăioasă, dar domnișoara Malti se și întoarse spre domnul Mehta:

— Ce părere ai în privința aceasta? îl întrebă ea.

Domnul Mehta rămase cufundat în gînduri, ca și cînd ar fi chibzuit asupra problemei.

— Căsătoria este un contract solemn, răspunse el. Nu are dreptul să-l anuleze nici bărbatul, nici femeia. Înainte de a semna contractul, ai liberul arbitru deplin. Îndată ce l-ai semnat, s-a terminat.

— Așadar, nu ești pentru divorț?

— Firește că nu.

— Ce spui de uniunea liberă?

— E foarte potrivită pentru cei care n-au intenţia să se căsătorească.

— Orice om ţinteşte spre dezvoltarea deplină a personalităţii sale. De ce s-ar căsători?

— Toţi doresc mîntuirea, dar puţini rezistă ispitei.

— Dar dumneata cum consideri că e mai bine: să te căsătoreşti sau să trăieşti de unul singur?

— Din punct de vedere social, să te căsătoreşti; din punct de vedere personal, să rămîi singur.

Era timpul să se pregătească pentru festivitate. Programul consta dintr-o scenă religioasă care avea să dureze de la zece seara pînă la unu noaptea; după aceea urma piesa pînă la trei dimineaţa.

În *bungalow*[1] erau rezervate camere separate pentru oaspeţi, două camere alăturate fuseseră destinate soţilor Khanna. Sosiseră mulţi invitaţi. Se retraseră cu toţii în camerele lor ca să se schimbe pentru dineu. Luau masa împreună, cu excepţia lui Pandit Onkarnath, care era servit în camera sa. Doamna Khanna avea o migrenă şi nu veni la masă. Dineul fu servit pentru aproximativ douăzeci şi cinci de oaspeţi. Menu-ul era variat: fripturi de viţel, potîrnichi, friptură de berbec şi chiar de păun. Lichiorurile fuseseră preparate clandestin anume pentru acel prilej, sub pretext că se făceau medicamente.

— Unde e Pandit Onkarnath? întrebă domnişoara Malti. *Rai Sahib*, trimite te rog după el.

— Dar Pandit Onkarnath e vegetarian. Dacă îl chemăm va fi ofensat în *dharma*[2] lui.

— Porunceşte să fie chemat. O să ne amuzăm copios. Domnişoara Malti privi împrejur. Mirza Kărşed, ce plăcere să te văd aici. Hai, du-te dumneata şi adu-l. Să vedem dacă ai să poţi!

Mirza Kărşed — un bărbat chipeş, cu mustăţi castanii şi ochi albaştri, complet chel, musulman credincios — fusese de două ori în pelerinaj la Mecca. Bea însă ca un

[1] Vilă aşezată în afară de oraş.

[2] Credinţă, convingeri morale şi religioase

burete, era foarte activ în timpul campaniilor electorale şi vota cu partidul naţionalist. Intrase în afaceri ca furnizor la Basra. Se îndrăgostise însă de o englezoaică şi pasiunea îl adusese în faţa justiţiei. Fusese obligat să părăsească ţara în douăzeci şi patru de ore. Avea la el cincizeci de mii de rupii. Agenţii săi din Bombay subtilizaseră însă aproape toţi banii. Amărît, plecase spre Lucknow. În tren, un fals *sadhu* îi furase ceasul, inelul şi puţinii bani pe care îi mai avea. Era vechi prieten cu *Rai Sahib*-ul. Cu ajutorul acestuia deschisese o prăvălie de încălţăminte. Afacerile prosperaseră şi curînd devenise atît de popular, încît intrase din nou în Consiliu, învingînd în alegeri un mare *zamindar* musulman.

— Nu, domnişoară Malti, nu doresc să mă amestec în *dharma* nimănui, spuse el fără a se clinti de pe scaun. Asta-i o treabă pentru dumneata. Are să fie amuzant dacă-l vei face să bea.

Izbucni un cor de aprobări.

— Şi ce capăt dacă reuşesc?

— O sută de rupii.

— O sută de rupii pentru a pîngări o *dharma* de nepreţuit? Nu prezintă interes.

— Fixează dumneata suma.

— O mie, sau o lăsăm încurcată.

— Jocul e făcut.

— Mai întîi depune banii în mîinile domnului Mehta.

Domnul Mirza scoase din buzunar o bancnotă de o sută de rupii şi o flutură dinaintea asistenţei.

— Prieteni, miza este onoarea noastră. Să nu ne dăm bătuţi. Dacă aş avea bani, pentru o privire i-aş pune la picioare un *lakh*[1]. Vă amintiţi de poetul care, îndrăgostit de chipul iubitei, i-a dăruit provinciile Bukhara şi Samarkand? Astăzi sînt puse la încercare cavalerismul dumneavoastră şi preţuirea frumuseţii. În numele frumuseţii, în numele onoarei, în numele farmecului domnişoarei Malti, vă implor să daţi cît mai

[1] 100.000 rupii.

mult! Veniți! Îndrăzniți! Bogăția vine și se duce. Onoarea e însă statornică. O tranzacție în schimbul unui *lakh*. Veniți, veniți, veniți! Veniți să vedeți cum își exercită zîna din Lucknow farmecul ei magic asupra unui puritan inveterat!

Domnul Mirza căută în buzunarul fiecăruia, începînd cu domnul Khanna, care avea la el numai cinci rupii.

— Ce rușine, domnule Khanna. Numai cinci rupii la un director de societate! Domnule Mehta, cere o sută de rupii de la doamna Khanna.

Domnul Khanna privea consternat.

— N-a luat la ea nici un *pais*[1]. De unde să știm că o să ne storci de bani în felul acesta?

— Lasă-ne totuși să ne încercăm norocul.

— Mă duc să-i cer eu.

— Stai la locul dumitate. Mehta, aranjează dumneata. Și nu ne lăsa baltă.

Cherchelit, domnul Mehta devenise hilar, seriozitatea lui aluneca spre exuberanță. Se întoarse numaidecît cu o mină plouată.

— Cu mîinile goale?! exclamă Mirza. Nu ești bun de nimic.

— În casa unui preot și șoarecii sînt isteți, spuse chicotind *Rai Sahib*-ul.

Domnul Mehta izbucni în rîs și flutură cinci bancnote de cîte o sută de rupii pe dinaintea domnului Mirza. Domnul Mirza îl îmbrățișă, luă bancnotele din mîna lui și le sărută.

— Cum ai reușit?

— Ei, iată cum. Mehta își bolti pieptul și-și privi ascultătorii cu ochii injectați de băutură. S-au așezat la masa de *bridge*, i-am spus. Domnișoara Malti a pierdut. A pus drept miză inelul, acela pe care i l-ați văzut în deget. Face oricînd o mie de rupii, dar ia pe el și cinci sute. Chilipir. Domnișoara Malti știe că n-are nimeni bani să-i cumpere inelul. Are să plece

[1] Cea mai măruntă monedă indiană.

fără să plătească. Deştept, nu? Doamna Khanna a zîmbit şi a scos banii din poşetă.

Khanna urmă jalnic:

— Dacă aşa se comportă profesorii, dumnezeu să ne păzească de universităţile noastre.

— Banii merg la domnişoara Malti, spuse Mirza poznaş. Are ea un leac pentru durerea dumitale.

Domnişoara Malti îl apostrofă:

— Mirza, nu-ţi mai dai seama ce vorbeşti.

— Îmi pare nespus de rău, se scuză Mirza în zeflemea, trăgîndu-se de urechi.

Îl buzunăriră şi pe domnul Tankha. Găsiră numai zece rupii. Domnul Mehta avea numai un bănuţ de opt *anna*. Ceilalţi contribuiră cu sume mici. *Rai Sahib*-ul acoperi galant lipsa de trei sute de rupii.

Pandit Onkarnath, care mîncase numai nuci şi alte fructe, se întinsese în pat, cînd *Rai Sahib*-ul intră şi-i spuse că domnişoara Malti dorea să-l vadă.

— Pe mine? Domnişoara Malti vrea să mă vadă *pe mine*? întrebă el zîmbind.

Se făcuse curăţenie pe mese. Domnişoara Malti ieşi în întîmpinarea lui Pandit Onkarnath.

— Vă rog să şedeţi, spuse el politicos. Ce-i atîta ceremonie cu mine? Nu sînt cine ştie cine.

— Onorîndu-te pe dumneata, mă onorez pe mine însămi, răspunse Malti. Nu trebuie să fii atît de rezervat. Toţi cei de faţă ştiu foarte bine ce servicii ai adus ţării şi literaturii. Publicul nu poate aprecia acest lucru acum, dar va veni o zi — cine ştie dacă n-a şi venit — cînd fiecare oraş va avea străzi cu numele dumitale, cînd portretul dumitale va fi văzut în primării. Unii dintre admiratorii dumitale te privesc cu nerăbdare, aşteptînd să dai tonul în lupta pentru ridicarea ţărănimii. Vor să treacă la acţiune în mod organizat, înfiinţînd o asociaţie al cărei preşedinte să fii dumneata.

Pentru prima dată în viaţa lui, Pandit Onkarnath era onorat de aristocraţie. Firește, ţinuse conferinţe publice, şi era fie secretar, fie adjunct al mai multor cluburi. Dar *inteligenţia* îl tratase atîta vreme cu ră-

ceală! Obişnuia să tune şi să fulgere împotriva ei, la conferinţe, s-o stigmatizeze în gazeta sa. Pana lui era înţepătoare, limba caustică; din pricina opiniilor sale dubioase şi nestăpînite mulţi îl evitau însă ca pe un om turbulent. Dar norocul îi surîdea din nou. Un proverb spune: truda grea nu-i niciodată zadarnică. Se ridicase în propriii săi ochi. Copleşit, spuse:

— *Deviji,* de ce mă ispitiţi? Părerea mea e că nu trebuie să alergi în viaţă după onoruri. Eu sînt un militant pe tărîm obştesc. Şi militant am să rămîn.

Domnişoara Malti nici nu voi să audă: trebuia să accepte demnitatea de preşedinte. Pe cît putea ea să-şi dea seama, el era persoana cea mai influentă din oraş. Avea o limbă vioaie, o pană viguroasă şi o personalitate impunătoare. A fost o vreme cînd bogăţia şi influenţa mergeau mînă în mînă. În zilele noastre însă intelectul are cuvîntul. Realizaseră deja un fond de o mie de rupii pentru asociaţie şi puteau acţiona în întreaga provincie.

Pandit Onkarnath îşi stăpîni freamătul.

— Domnişoară Malti, aceasta este o misiune de mare răspundere. Trebuie să dedici timp, nu glumă, pentru o asemenea activitate. În ceea ce mă priveşte, voi fi întotdeauna cel dintîi în sala de conferinţe.

Domnişoara Malti continuă:

— Gazeta dumitale ne va ajuta la popularizarea ideilor noastre. Am dori să-i vedem tirajul ridicîndu-se la cel puţin douăzeci de mii de exemplare. Toţi preşedinţii municipalităţilor şi ai consiliilor districtuale sînt prietenii noştri. Unii dintre ei se află cu noi aici. Dacă fiecare va cumpăra cinci sute de exemplare pentru circumscripţia sa, asta face în total douăzeci de mii de exemplare. *Rai Sahib*-ul şi domnul Mirza au sugerat să se depună în adunare o moţiune prin care să se recomande guvernului achiziţionarea cîte unui exemplar din *Fulgerul* pentru fiecare sat din provincie.

— Să se prezinte de asemeni în audienţă la excelenţa-sa guvernatorul o delegaţie aleasă din rîndul nostru, propuse Pandit Onkar.

— Desigur, desigur, se declară de acord domnul Mirza.

— Ne vom plînge, continuă Pandit Onkar, că deşi *Fulgerul* e singura publicaţie care luptă cu credinţă pentru bunăstarea ţărănimii, este încă tratat ca o cenuşăreasă.

Domnişoara Malti adăugă:

— Am hotărît de asemeni ca, de îndată ce va deveni vacant un loc în adunare, să-ţi pui candidatura. Spune da, şi vom avea noi grijă de celelalte.

Ochii lui Pandit Onkarnath străluceau.

— E o plăcere pentru mine, domnişoară Malti. Sînt cu trup şi suflet la dispoziţia dumneavoastră.

— Destul ne-am închinat la idoli falşi, urmă domnişoara Malti. Astăzi am descoperit în dumneata pe adevăratul conducător. Domnilor, să bem în sănătatea preşedintelui nostru!

Îi oferi un pahar cu vin, fascinîndu-l într-atît, încît scrupuloasa ortodoxie a lui Pandit Onkarnath se topi sub privirile ei. În sinea sa gîndea: împrejurările determină norma de conduită morală. Înaintaşii lui n-au băut, dar poate că nici n-au avut vreodată prilejul s-o facă. Ei n-au călătorit cu trenul, n-au băut niciodată apă de la cişmea şi socoteau un păcat să înveţi limba engleză. Vremurile s-au schimbat însă. Dacă o femeie frumoasă ca Malti îi dă să bea otravă, o va bea bucuros.

Luă paharul de vin şi-l goli pe nerăsuflate, apoi se întoarse mîndru spre asistenţă, ca şi cum ar fi vrut să spună: „Mă mai socotiţi şi acum un impostor?“

Salonul vui de rîsete.

Obrazul lui Pandit Onkar fremăta.

— Pentru domnişoara Malti, închină el, golind alt pahar.

Bea alcool pentru prima dată în viaţa lui. Băutura îl doborî ca un leu ce s-ar fi năpustit asupra lui. Limba i se împleticea, judecata i se întunecase. Asta nu era o iluzie, nu era o reverie romantică, ci o nouă formă de trezire în care concretul devine treptat imaterial.

Mirza se ridică, își anină de gît un șirag de mătănii și anunță că scrisese o odă pentru această ocazie.

Onkarnath se gîndi că în clipa aceea nu avea rost o odă.

— Nu vreau s-o ascult, strigă el. Eu sînt președintele. Anulez procedura. Vă dau afară pe toți. Eu sînt președintele!

— Domnul meu, această odă este scrisă pentru domnia-voastră, spuse Mirza rugător, împreunînd mîinile.

Ochii lui Onkarnath rătăceau de colo-colo.

— Cine ți-a cerut să-mi ridici osanale? Nu sînt sluga nimănui. Sînt redactorul *Fulgerului.* Malti *devi*[1] *lakșmi* a mea, *Saraswati*[2] a mea, *Radha* a mea!

Voi să se încline înaintea ei, dar se poticni și căzu pe brînci. Mirza dădu scaunele la o parte și-l lungi pe parchet.

Rai Sahib-ul spuse:

— Mîine are să ne încondeieze pe fiecare în parte în coloanele sale. Șnapanul ăsta e necruțător. Mă surprinde cum un idiot poate să scrie atît de bine.

Pandit fusese dus în camera lui.

Erau gata să se ducă la slujba de *Dussehra,* cînd în sală dădu buzna un afgan. Înalt, spătos, cu mustăți lungi și ochi aprigi, purta o cămașă neîncinsă și șalvari. Peste ilicul lui cusut cu fir avea o curea cu cartușe; o pușcă îi era petrecută peste umăr, o sabie îi atîrna la șold.

— Nu mișcați! tună el. Prietenul meu a fost jefuit. Cine este mai mare aici?

Rai Sahib-ul păși înainte.

— Ce s-a întîmplat?

— S-a întîmplat? Afganul lovi cu patul puștii în parchet. Unul dintre oamenii voștri a furat o mie de rupii de la prietenul meu care se ducea acasă.

[1] Termen de reverență.

[2] În mitologia indiană, zeița elocvenței, protectoarea științelor și artelor.

Cei de față priveau înlemniți. Domnișoara Malti uitase să mai flecărească. Domnului Khanna îi tremurau picioarele.

Rai Sahib-ul, deși mîndru de a fi un *thakur*, nu vedea totuși cum poate face față neînarmat, intrusului.

— Noi nu sîntem tîlhari. Toți cei de aici sîntem oameni onorabili, spuse el luîndu-și inima în dinți. Eu sînt membru al Adunării. Doamna este medic la Lucknow. Nu știm nimic despre treaba asta. Ai face bine să reclami la poliție.

Afganul bătu din picior.

— Nu mai îndruga baliverne. Îl calc în picioare și pe un membru al Adunării. Nu mă tem decît de dumnezeu. Dați-mi banii. N-am chef de glumă.

Situația devenea încordată. Nici un servitor nu era pe aproape.

— Ar fi trebuit să-mi iau revolverul, șopti Mirza.

— Ia seama. Dă-mi banii, strigă afganul, sau am să jefuiesc tot satul. Cine îndrăznește să-mi stea împotrivă?

Domnul Khanna încercă să se strecoare afară.

— Hei, tu de colo, zbieră afganul. Vrei să te trezești cu un glonț în spate? S-o ia dracul de poliție! Ce-mi pasă de Adunare! Eu am adunarea mea. O să ajung la vicerege, peste capul Adunării voastre.

Domnișoara Malti se mișcă din loc. Afganul se năpusti spre ea ca un uliu.

— Spune ticăloșilor ăstora să-mi dea banii înapoi. Altfel mergi cu mine. Îmi placi. Sînt căpetenia tribului meu. O să mă războiesc cu emirul din Kabul. Ia seama: dă-mi banii, sau jefuiesc satul.

Domnul Khanna se crispă.

— Dați-i ca să scăpăm odată, șopti ea.

Domnișoara Malti se învăpăie de mînie:

— Sînt insultată aici în fața tuturor și nimeni nu ridică un deget! De ce nu-i smulgeți arma din mînă?

Domnul Khanna răspunse:

— Viața e prețioasă. Dați-i o mie de rupii și gata.

Rai Sahib-ul șopti brav:

— Dacă se atinge de Malti, nu mai pot să mă stăpînesc. N-am să mai pot. Chiar dacă o să mă coste viaţa!

— Nu fi nesăbuit, îl struni Khanna, alarmat. Dacă-şi iese din sărite, ne ucide pe toţi.

Domnul Tankha precizase în amănunt că apropiatele alegeri aveau să-i aducă în buzunar patru mii de rupii în cap.

— Dă-i banii, domnişoară Malti, şopti el. Dă-i banii.

Domnişoara Malti îl privi cu dispreţ:

— Nu ştiam că sînteţi atît de laşi.

— Nu ştiam că iubeşti atît de mult banii. Banii *altora*, replică Tankha.

Afganul le asculta şoaptele.

— Vă dau un minut de gîndire, strigă el. Dacă nu plătiţi, oamenii mei vor fi aici numaidecît. Şi fluieră. Apoi se întoarse spre Malti. Hai cu mine, dragostea mea, spuse el. Inima mea este la picioarele tale. Nici nu ştii ce e adevărata dragoste. Îmi voi străpunge inima cu un jungher pînă ce sîngele va curge la picioarele tale.

Tankha scînci:

— Malti, pentru numele lui dumnezeu, dă-i banii.

Khanna se rugă, împreunînd mîinile:

— Malti, fie-ţi milă de noi.

Rai Sahib-ul spuse însă cu hotărîre:

— Nici un ban. O să-i dau tîlharului acestuia o lecţie să mă pomenească, chiar dacă are să fie ultimul lucru pe care-l fac.

Afganul păşise înainte pentru a o apuca de mînă pe Malti, cînd deodată apăru în uşă Hori. Venise să le amintească invitaţilor de slujbă. Îi văzu însă stînd ca nişte stane de piatră în timp ce afganul se lupta cu Malti.

Rai Sahib-ul strigă:

— Hori, poliţia, poliţia!

Afganul îndreptă fulgerător puşca spre Hori:

— Nici o mişcare, dobitocule, ori eşti mort!

Hori era un sătean. Ca orice sătean se temea de poliție, dar nu fiindcă era laș.

La o vorbă a stăpînului s-ar fi luat la trîntă și cu un elefant.

Se repezi la necunoscut și-l izbi zdravăn cu piciorul, dîndu-l grămadă pe parchet. Apoi sări pe el și-l apucă de barbă. Barba rămase în mîinile lui. Afganul își zvîrli cît colo turbanul, îl dădu la o parte pe Hori și se ridică. Era domnul Mehta.

Se strînseră în jurul lui. Domnul Mehta se uita însă nepăsător de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic.

Domnișoara Malti se uita la el cu o mînie prefăcută.

— Ne-ai speriat îngrozitor. Și acum îmi bate inima.

— Am vrut să văd cît sînt de viteji. Scuzați dacă am fost în vreun fel necuviincios, spuse domnul Mehta.

CAPITOLUL VII

Incidentul trecuse, ceremonia înclinării de asemeni, şi acum se făceau pregătiri pentru spectacol. Dar nici unul dintre oaspeţi nu era într-o dispoziţie prielnică pentru a asista la reprezentaţie. Domnul Mehta ascultă totuşi piesa pînă la sfîrşit, amuzîndu-se copios. Deşi în aparenţă nu era decît un capriciu al *zamindar*-ului, piesa avea totuşi o sensibilă doză de nerv dramatic. Referinţele din codul penal, care se întîlneau la fiece pas, intentarea unei acţiuni împotriva soţiei pentru o neînsemnată întîrziere în servirea cinei, depoziţiile fanteziste ale martorilor, pledoariile extravagante ale avocatului stîrneau hohotele de rîs ale spectatorilor. Pasajul cel mai hazliu era însă acela în care avocatul îi punea pe martori să repete papagaliceşte depoziţiile : ba ridica mîinile deznădăjduit de maimuţăreala lor, ba rămînea cu gura căscată cînd aceştia se întorceau ostili pe banca martorilor.

Scenele erau atît de vii şi de realiste, încît, atunci cînd piesa se sfîrşi, domnul Mehta sări de pe scaun şi anunţă că va da o recompensă interpreţilor principali. În culise, *Rai Sahib*-ul o făcea pe suflerul.

Mehta îl îmbrăţişă.

— Nu mi-aş fi închipuit că eşti atît de talentat.

A doua zi, după micul dejun, ieşiră la vînătoare. Cei mai mulţi dintre oaspeţi plecaseră. Prietenii apropiaţi ai *Rai Sahib*-ului plecară la partida de vînătoare.

Doamna Khanna avea încă migrenă şi nu putu să-i însoţească. Pentru a-şi risipi melancolia provocată de ghiduşiile din noaptea trecută, Pandit Onkarnath transpira asupra unui articol. Domnul Khanna avea accese de nervi la auzul împuşcăturilor. Cum să rămînă însă, cînd domnişoara Malti se decisese să meargă cu toată societatea? Vrînd-nevrînd, domnul Tankha se hotărîse să vină şi el la vînătoare, fiindcă pînă atunci nu avusese ocazia să discute cu *Rai Sahib*-ul amănuntele viitoarei campanii electorale. Domnul Mirza se alăturase societăţii fiindcă era avid de senzaţii noi, îndeosebi acele senzaţii care implicau primejdii, iar domnişoara Malti pentru că îi plăcea să fie înconjurată de admiratori. Domnul Mehta era singurul vînător pasionat printre ei.

Rai Sahib-ul voise să ia cu el o suită întreagă de bucătari şi de servitori. Domnul Mehta era însă împotriva acestei idei.

— Vrei să flămînzim? obiectase enervat domnul Khanna.

— N-ai să flămînzeşti, îi răspunse Mehta. Ne va prepara gustarea domnişoara Malti.

Domnişoara Malti protestase:

— Mi-ai strîns mîna aşa de rău azi-noapte, că mă doare şi acum încheietura.

În cele din urmă, domnul Mirza veni cu o propunere strălucită: vor împuşca o căprioară şi la dejun vor avea friptură.

Plecară cu două automobile. Domnişoara Malti era la volanul celui dintîi. *Rai Sahib*-ul îl conducea pe celălalt. După vreo douăzeci de mile începură serpentinele. Ajunseseră în regiunea colinelor; pe ambele părţi, drumul era mărginit de două lanţuri de munţi. Urcară o pantă repede şi apoi începură să coboare. În depărtare zăriră un pîrîu şerpuitor, subţirel şi firav ca un om bolnăvicios. Opriră la umbra unui *banian*[1]. Se despărţiră doi cîte doi, căzînd de acord să se întoarcă în ace-

[1] *Ficus bengalensis* sau *Ficus religiosa* — arbore cu rădăcini aeriene.

lași loc la amiază. Malti plecă cu Mehta. Khanna clocotea, ros de o dezamăgire ascunsă. Se alătură însă *Rai Sahib*-ului, a cărui societate, la urma urmei, nu era atît de neplăcută. Mirza și Tankha alcătuiră a treia partidă.

Malti și Mehta se plimbau de o bucată de vreme cînd, la un moment dat, Malti spuse:

— De ce mergi atît de repede? Aș vrea să mă odihnesc puțin.

Mehta zîmbi.

— Ai obosit? Atît de repede? N-am făcut nici o milă.

— Nu, n-am obosit. Aș vrea doar să mai stăm puțin, atîta tot.

— Hai mai întîi să vînăm ceva.

— La drept vorbind, nici n-am venit pentru vînat, știi bine.

— Ia te uită! Dar de ce ai venit?

Ea se îmbujoră.

Zăriră o căprioară și se ascunseră după o stîncă. Mehta trase. Căprioara fugi.

Malti exclamă:

— Așa?!

— Hai mai departe. E destul vînat.

Pășeau în tăcere.

— Ce cald e! se plînse Malti. Hai să ne așezăm sub copacul ăsta.

— Șezi dumneata dacă vrei. Eu nu stau.

— Nu ești de loc atent cu mine.

— Ți-am spus. Nu mă odihnesc pînă nu vînez ceva.

— Spune-mi, de ce m-ai stîrnit azi-noapte? Am fost atît de supărată. Îți amintești? „Vino, dragostea mea." Ce strengar! Spune, m-ai fi luat cu dumneata, într-adevăr?

Mehta nu răspunse. Cărarea urca; se făcuse cald. Obosită, Malti se așează jos, pe iarbă.

Mehta se uită la ea.

— Foarte bine, rămîi aici. Mă întorc să te iau mai tîrziu.

— Nu cumva îţi trece prin cap să mă laşi singură!

— De ce nu? Sînt convins că poţi să te aperi de orice primejdie.

— De ce eşti atît de convins?

— Fiindcă fetele moderne n-au nevoie de protecţia bărbaţilor. Merg mînă în mînă cu ei.

Malti se înroşi.

— Generalizezi prea mult, Mehta. Să ştii.

Un păun sări într-un copac. Mehta ochi, trase. Pasărea fugi.

Malti bătu din palme.

— Aşa îţi trebuie. Te urmăreşte blestemul meu.

Mehta îşi luă puşca pe umăr şi spuse:

— De loc. Blestemul te urmăreşte pe dumneata. Dacă l-aş fi nimerit, te-aş fi lăsat să te odihneşti zece minute. Acum, ridică-te.

Malti se agăţă de mîna lui.

— N-ai inimă! Bine ai făcut că nu te-ai însurat. Ţi-ai fi făcut soţia să sufere de moarte. Dar eu n-am să te las să pleci.

Mehta îşi trase brusc mîna şi se îndepărtă repede.

Pe Malti o podidiră lacrimile.

— Stai! Te rog, stai! Am să mă dau cu capul de stînca asta dacă nu te opreşti! strigă ea.

Mehta iuţi pasul. Ea îl privi cum se îndepărtează şi o luă la fugă după el.

— Eşti grosolan! îi spuse cînd îl ajunse din urmă.

— Dacă ucid o căprioară îţi dau dumitale pielea.

— Ce să fac cu pielea? Să ştii că nu mai vorbesc cu dumneata.

La picioarele lor se învolbura un şuvoi larg. Apa curgea repede. Steiurile care ieşeau din unde păreau colţii unei dihănii. Razele dogoritoare ale soarelui jucau însetate pe luciul apei.

Malti spuse bucuroasă:

— Acum ai să te întorci.

— Da de unde! Trecem pe malul celălalt.

— Şuvoiul curge repede. O să mă ducă cine ştie unde.

— Rămîi aici. Trec numai eu.

— Poţi să te duci. Treaba dumitale. Mie încă nu mi s-a urît cu viaţa.

Mehta intră în şuvoi, păşind cu grijă. Curînd apa îi ajunse pînă la piept. Malti se sperie.

— E adînc, strigă ea. Aşteaptă, vin şi eu.

— Nu veni. Şuvoiul e grozav.

— Stai. Viu îndată.

Împăturindu-şi *sari*-ul, coborî de pe mal. Vîrtejul apei o cuprinse şi pe ea.

Mehta se nelinişti şi-i făcu semn să se întoarcă.

— Nu fi nebună ! strigă el. Aici ajunge pînă la gît.

— Nu-mi pasă, răspunse Malti, făcînd încă un pas. Dacă trebuie să mor, voi muri lîngă dumneata.

Mehta se apropie prin apă şi, sprijinind-o cu o mînă, o opri pe loc.

Ea îl privi indignată.

— N-am mai văzut un om atît de insensibil. Ai o inimă de piatră. Chinuieşte-mă, răneşte-mă. O să-mi vină şi mie rîndul într-o zi.

Simţi c-o fură apa. Se agăţă de el.

— O să te ia şuvoiul, spuse Mehta. Lasă-mă să te ridic.

— Trebuie neapărat să treci pe malul celălalt ? E aşa de necesar ?

Mehta o ridică pe umăr.

Malti îşi tăinui bucuria.

— Dacă ne vede cineva ?

— I s-ar părea foarte ciudat, într-adevăr.

— Dacă m-aş îneca, ai suferi ? Cred că nici nu ţi-ar păsa, spuse Malti cu glas tremurător.

Mehta răspunse pe un ton jignit :

— Atît de puţin uman mă crezi ?

— Da.

— Glumeşti, Malti.

Apa i se ridicase pînă la gît. Inima ei zvîcnea năvalnic.

— Nu merge mai departe, îl rugă ea. Am să sar.

Încet-încet, apa începu să scadă.

— Acum poți să mă lași, spuse ea ușurată.

— Nu încă, răspunse Mehta. Stai liniștită. S-ar putea să nimerim într-o vîltoare.

— Probabil că mă crezi o egoistă.

— Dacă te frămîntă acest lucru, răsplătește-mă pentru oboseală.

— Cum?

— Foarte simplu. Doar să-mi spui atunci cînd vei intra din nou într-o asemenea încurcătură.

Ajunseră la malul celălalt. Malti își stoarse *sari*-ul, își uscă pantofii și se aranjă pe cît putu. În urechi îi răsunau tot timpul cuvintele provocătoare ale lui Mehta.

— Am să-mi amintesc toată viața de ziua asta, spuse ea.

— Te-ai speriat? întrebă Mehta.

— La început, da. Mi-am dat însă repede seama că ești destul de puternic ca să te aperi și pe dumneata, și pe mine.

Mehta se uită la ea cu mîndrie.

— Știi cît de fericit sînt cînd vorbești astfel?

— De unde să știu? Tot ce știu e că m-ai tîrît în jungla asta pustie. Ce îngrozitor! Va trebui să trecem din nou șuvoiul! Dacă aș fi nevoită să conviețuiesc cu dumneata, n-aș putea să te suport nici o zi.

Mehta zîmbi semnificativ.

— Sînt atît de imposibil? Dar dacă ți-aș spune că te iubesc, te-ai mărita cu mine?

— Cum aș putea să mă mărit cu un butuc insensibil? Mi-ai căuta pricină toată ziua. Și îl privi tandru.

Mehta răspunse ca și cînd s-ar fi trezit dintr-un vis.

— Ai dreptate, Malti. Nu prea fac eu casă bună cu femeile. Dacă o femeie este prefăcută, văd prin ea, și atunci nu mai prezintă pentru mine nici un interes.

— Ce părere ai despre dragoste? întrebă ea tremurînd.

— În dragoste sinceritatea e alfa și omega. Frumusețea și farmecele amăgitoare sînt secundare. Eu doresc

hrană pentru suflet. Condimentele nu mă interesează prea mult.

Malti îşi răsfrînse buza.

— Eşti un om inteligent. Nu te lăsi uşor prins în mreje. Ia spune: ce gîndeşti despre mine?

Mehta se strîmbă maliţios.

— Eşti inteligentă, abilă, amabilă, spirituală şi expansivă. Poţi face orice, numai să iubeşti nu.

— Greşeşti, spuse Malti. Dacă crezi că înţelegi o femeie, te înşeli.

Mergeau pe malul şuvoiului. Trecuse de amiază. Malti nu mai dorea să se odihnească sau să se întoarcă. Convorbirea cu Mehta reprezenta pentru ea o nouă experienţă. Pînă atunci cucerise cu o privire, un zîmbet, un spirit oameni cultivaţi şi plini de sine. Acum însă dăduse de o stîncă tare, aspră, din care săreau scîntei cînd o loveai. Duritatea lui Mehta era ispititoare.

O pasăre moţată trecu în zbor. Mehta trase. Pasărea, rănită, fîlfîi, şi căzînd în mijlocul şuvoiului, pluti la vale.

— Aşteaptă, o prind îndată.

Mehta zvîrli puşca pe nisip şi se aruncă în apă, împroşcînd stropi. Nu izbutea însă nicidecum să prindă pasărea, care sălta în sus şi-n jos pe undele şuvoiului, de parcă ar fi fost vie.

Deodată, Mehta văzu o tînără femeie ieşind dintr-o colibă de pe malul apei. Scoţîndu-şi *sari*-ul şi înfăşurîndu-şi-l strîns în jurul coapselor, tînăra se aruncă în apă.

— Am prins-o, domnule, spuse ea ridicînd pasărea.

Mehta fu uimit de curajul şi agilitatea ei. Era neagră ca abanosul. *Sari*-ul, din pînză ieftină, era murdar, iar laţele părului încîlcite. Avea drept podoabe numai două brăţări. Judecînd după criteriile obişnuite, nu se putea spune că e frumoasă. Viaţa în aer liber şi în soare imprimase însă trupului ei negru un aer de sănătate strălucitoare. Făptura îi era atît de atletică şi de bine făcută, încît ar fi putut servi ca model ideal al tinereţii,

pentru pînza unui pictor. Mehta îi privea fascinat liniile vînjoase.

— Ai sărit tocmai la timp, îi spuse el recunoscător. Ar fi trebuit să înot departe ca s-o prind.

— V-am văzut din colibă și m-am repezit să vă dau o mînă de ajutor. Sînteți vînători, domnule?

— Oarecum. Am venit să vînăm. Pasărea asta este însă tot ceea ce am vînat pînă acum.

— Dacă vreți să vînați un leopard, vă arăt urma. Vine în fiecare noapte să bea apă. Uneori dă pe aici și ziua. Tăcu vreo cîteva clipe, apoi urmă: Da să-mi dați mie pielea. Poftiți sub smochin. N-o să stați așa aici. Hainele dumneavoastră sînt ude.

Sari-ul ei ud i se lipea de trup.

— Și dumneata ești udă, spuse Mehta.

— Pentru noi n-are a face, răspunse ea nepăsătoare. Noi trăim în junglă. Muncim toată ziua în soare și-n ploaie. Dumneavoastră, nu.

— Ce vrei să faci cu pielea?

— O s-o vîndă tatăl meu. Din asta trăim.

— S-ar găsi ceva de mîncare dacă rămîn după-amiază aici?

— Nu avem nimic pe gustul dumneavoastră, spuse ea cu părere de rău. Numai turte de porumb. Pot să gătesc însă pasărea pentru dumneavoastră dacă mi-arătați cum doriți. Avem și ceva lapte. Leopardul s-a năpustit asupra vacii noastre. Da ea l-a împuns și a scăpat cu viață. De atunci leopardul se teme de ea.

— Dar nu sînt singur. E și o doamnă cu mine.

— Soția dumneavoastră?

— Nu, o prietenă. Nu sînt căsătorit.

— Mă duc s-o chem. Stați aci la umbră.

— Mă duc eu.

— Dumneavoastră trebuie să fiți obosit. Pesemne că doamna a rămas undeva, pe malul apei.

Se îndepărtă repede, mai înainte ca Mehta s-o fi putut opri.

Mehta se simțise întotdeauna atras de viața simplă și curată în sînul naturii. În fața ochilor lui se întin-

dea lanțul nesfîrșit și de nepătruns al munților — depozitarul simbolic al înțelepciunii veacurilor, întruparea uriașă a splendorii naturii elementare. Pe un pisc, un templu solitar se înalța ca o pasăre singuratică în căutarea unui loc de popas.

Mehta privea munții cufundat în gînduri, cînd femeia sosi cu Malti ; una era proaspătă ca o floare de cîmp în plină strălucire, cealaltă, firavă și pipernicită ca o plantă de seră. Tînăra femeie avea în mîini două ulcioare.

— Rămîneți aici, spuse ea. Vă aduc numaidecît apă. Pe urmă fac focul și vă coc niște turte, dacă nu vă e silă să mîncați din mîinile mele. Ce să fac, n-am făină de grîu și nu-i nici o prăvălie pe aproape.

Malti era supărată pe Mehta.

— Ce te-a făcut să vii aici ?

— Trebuie să guști din viața asta, spuse Mehta ironic. Ai să vezi că turta din făină de porumb e delicioasă.

— N-am să pot mînca așa ceva. Chiar dacă aș înghiți, n-o să pot digera. M-ai făcut să alerg tot drumul și acum mă înfunzi în vizuina asta mizeră.

Mehta își scosese hainele. Rămăsese în chiloți albaștri. Luă ulciorul din mîna femeii și plecă spre puț. Trupul lui arăta linii frumoase. Deși avea o profesiune sedentară, își îngrijea sănătatea. În timp ce el scotea apă, tînăra femeie îl privea cu admirație.

Puțul era adînc, ulcioarele mari. Pînă să umple cel dintîi ulcior, Mehta abia mai răsufla. Ea îi luă frînghia din mînă și spuse :

— Scot eu acum. Stați pe ghizd.

Neputînd suporta această lipsă de considerație, Mehta îi luă frînghia din mînă și se trudi din greu, umplînd și al doilea ulcior. Femeia făcu repede focul, jumuli pasărea, o despică și puse bucățile într-o oală pe care o așeză pe vatră. Laptele fierbea pe altă vatră.

Malti privea scena de pe lavița din colibă, încruntată de parcă s-ar fi aflat lîngă masa de operații. Mehta

stătea la uşă, admirînd în tăcere îndemînarea gospodinei.

— Pot să te ajut? o întrebă el. Spune-mi, ce să fac?

Tînăra îl dojeni cu blîndeţe:

— Duceţi-vă şi staţi cu doamna. Îi e foame, sărmana. Laptele fierbe într-o clipă.

Luă cîteva mîini de mălai dintr-un borcan şi se apucă să-l frămînte. Uitîndu-se cu interes la mişcările ei, Mehta îi surprinse o privire îndreptată spre el.

— Ce tot stai acolo? îi strigă Malti. Am o migrenă îngrozitoare. Îmi plesneşte capul de durere.

— Trebuie să fie din cauza căldurii, spuse Mehta.

— Am impresia că m-ai adus aici ca să mă ucizi.

— N-ai întîmplător la dumneata vreun medicament?

— Ce, am venit aici la bolnavi? De ce să fi adus medicamente? N-am decît o trusă. Am lăsat-o la Semari. Ce groaznic mă doare capul!

Mehta se aşează lîngă ea şi-i luă capul în mîini. Malti închise ochii.

Tînăra femeie, cu mîinile albite de mălai şi cu ochii înroşiţi de fum, se apropie şi se uită la Malti.

— Ce are? întrebă ea.

— O doare rău capul.

— Jumătate de cap, sau tot?

— Zice că numai jumătate.

— Partea dreaptă, sau stîngă?

— Stînga.

— Vă aduc îndată ceva.

Mehta se uită după ea. Urca pe dîmb. Parcă era o păpuşă.

Malti deschise ochii.

— Unde s-a dus ulcica asta? Ce neagră e! Spune-i să alerge la *Rai Sahib*-ul, să-i spună să trimită maşina. Am să mor în căldura asta!

— A plecat să-ţi aducă ceva pentru durerea de cap.

— Buruienile de leac sînt bune pentru nişte pădureţi ca ea. Mie n-o să-mi fie de nici un folos. Ia spune, te-ai îndrăgostit de fata asta? Ce ruşine!

Mehta nu şovăia niciodată să spună adevărurilor pe nume.

— Dacă dumneata ai avea unele dintre calităţile ei, ai fi o zeiţă, i-o trînti el.

— Să-i fie de bine cu calităţile ei. Nu doresc să fiu zeiţă.

— Dacă vrei, mă duc eu după maşină. Mă îndoiesc însă că va putea să răzbească pînă aici.

— De ce n-o trimiţi pe ulcica asta?

— S-a dus după buruieni. Şi-apoi, trebuie să pregătească mîncarea.

— Atunci spune-i că eşti oaspetele ei. Poate vrei să-ţi petreci şi noaptea aici!? Noaptea se vînează totdeauna mai bine decît ziua.

Mehta spuse contrariat:

— Am un mare respect pentru fata asta. Să-mi scoţi ochii dacă mă uit la ea libidinos. Nici pentru cel mai bun prieten nu m-aş fi cătărat pe coclauri pe o asemenea căldură. Ea o face pentru un musafir întîmplător. S-ar fi obosit chiar şi pentru o femeie nevoiaşă. Eu vorbesc şi scriu tomuri întregi despre fraternitatea universală, despre dragostea universală. Ea însă pune în practică acest lucru. Să predici e mult mai uşor decît să practici. Cred că eşti de acord.

Malti replică ironică:

— M-am săturat de vorbele dumitale mari. Ea este tocmai ce-ţi trebuie. Are tinereţe, sănătate şi farmece atrăgătoare. Asta-i ce se cere unei femei adevărate, nu?!

Mehta se ridică, se îmbrăcă la repezeală şi-şi luă puşca. Era gata de plecare.

— Nu cumva vrei să pleci? spuse Malti cu glas şuierător. Ce, vrei să mă laşi singură?!

— Dar cine să se ducă după maşină?

— Ea, femeia *adevărată*.

Tînăra se ivi cu o buruiană într-o mînă.

— Am găsit, spuse ea. Fac îndată alifia. Unde vă duceţi, domnule? Mîncarea e gata. Coc numaidecît tur-

tele. Doamna poate să bea lapte. Plecați spre seară, cînd e mai răcoare.

Fata descheie delicat o parte din *achkan*-ul lui Mehta. Mehta simțea o dorință aproape irezistibilă de a-i săruta piciorul.

— Lasă buruiana jos, îi spuse Malti sec tinerei femei. Pe marginea rîului, la umbra unui *banian* se află o mașină. Trebuie să fie cineva pe lîngă ea. Spune-i să vină cu mașina aici.

Tînăra femeie se uită la Mehta rugătoare și lăsă buruiana jos, pe pămînt.

— Dar, *baijii*[1], pot să coc turtele înainte de a pleca? O să se stingă focul.

Intră în colibă și aduse o ceașcă cu lapte. Malti se strîmbă la vederea cești urîte. Nu se îndură însă să refuze laptele. Mehta fu servit lîngă ușa colibei. Femeia stătea lîngă el și-i făcea vînt.

— Lasă-l în pace, îi spuse Malti. N-o să fugă. Aleargă și adu automobilul.

Femeia se uită la Malti. Nici un semn de recunoștință sau de căldură, așa cum arată de obicei bolnavii față de cei ce-i salvează din ghearele bolii! În loc de asta, dispreț și neobrăzare.

— Nu sînt roaba dumneavoastră, *baijii*, spuse ea. Vă credeți prea mult. Nu mă duc după automobil.

— Cum îndrăznești? se răsti Malti la ea. Al cui e pămîntul acesta?

— Al *Rai Sahib*-ului.

— Bine! Am să-i cer să te biciuiască.

— Dacă vă face plăcere, *baijii*. N-are nevoie de o oștire întreagă ca să pedepsească o biată femeie ca mine.

Mehta începuse să mănînce cînd ajunseră la urechea lui aceste cuvinte. I se opri îmbucătura în gît. Se spălă în grabă pe mîini.

— Nu fi aspră cu fata, spuse el. Lasă, că mă duc eu după mașină.

[1] Doamnă.

Malti se ridică:

— Ea trebuie să se ducă.

— E absurd să te porți astfel.

— Ha, ha! Răzui omul și dai de fiară. Ce fete zănatice! Fac zîmbre bărbaților și cred că lumea e a lor.

— N-o să se ducă, spuse Mehta cu tărie. Nu trebuie tratată astfel după ospitalitatea pe care ne-a arătat-o.

Mehta nu înțelegea cu nici un chip cum o fată ca Malti, cu vederi atît de largi, și care de obicei era atît de veselă, putea acum să dea dovadă de o gelozie atît de adîncă, atît de morbidă.

— Foarte bine, răspunse Malti cu amărăciune. Am să plec de aici chiar dacă abia mă mai țin pe picioare. Întrebuințează-ți timpul cu folos și vino după ce te-ai prosternat la picioarele ei.

După ce plecă Malti, Mehta se întoarse recunoscător spre tînăra femeie și-i spuse:

— Și acum rămîi cu bine, surioară.

Ochii ei se înrourară de lacrimi.

Rai Sahib-ul și domnul Khanna plecaseră să se plimbe împreună. Ușor ciupit de vărsat, dar cu trăsături frumoase, domnul Khanna era un excelent *causeur*[1]. Își făcuse apariția într-un costum de vînătoare pe care și-l comandase, după toate probabilitățile, pentru acea ocazie, fiindcă rareori ieșea la vînat. Un om al cărui timp era în cea mai mare parte luat de hăituirea clienților nu prea avea cînd să alerge după vînat.

Conversația lunecă spre domnul Mehta, care, din ajun, îl tot enerva pe domnul Khanna.

— O pasăre dubioasă, spuse domnul Khanna. Vorbele lui sună ipocrit.

Rai Sahib-ul îl socotea pe domnul Mehta un om integru, cu vederi înaintate. Avea însă relațiuni de afaceri cu Khanna.

— Eu nu-l iau pe Mehta în serios, răspunse el prudent, și nici nu mă angajez în discuții cu el. Chiar dacă

[1] Persoană care posedă darul conversației (în limba franceză).

o fac, nu-i pot egala subtilităţile juridice. Mă amuză însă cînd un om cu totul lipsit de experienţa practică a vieţii începe să emită teorii excentrice. E singur, n-are nici o grijă, şi încasează nici mai mult, nici mai puţin decît o mie de rupii pe lună. Ce altceva ar putea face pentru a-şi omorî timpul decît să filozofeze asupra vieţii?

— Am auzit că nu are o reputaţie prea bună.

— Ei, în mod firesc un om ca el, fără obligaţii, nu ţine seama de convenienţe.

— Nu înţeleg de ce se preocupă Malti atît de mult de el!

— N-o atrage în chip deosebit. E o simplă stratagemă; îl foloseşte ca pe un instrument spre a-ţi provoca gelozia.

— Ei, cine ar putea să se gîndească la aşa ceva? Pentru mine Malti e un amuzament, un bibelou. Joacă după cum îi cînt.

— O iubeşti însă, domnule Khanna. Nu nega lucrul acesta.

— Aş putea spune acelaşi lucru despre dumneata.

— Ai putea. Eu însă o privesc într-adevăr ca pe un bibelou, pe cînd dumneata ţi-ai făcut din ea o zeiţă.

Domnul Khanna rîse zgomotos, deşi nu era cazul.

— Pierd ceva dacă îmi văd dorinţele împlinite, aducînd o mică ofrandă zeiţei? întrebă el.

Rai Sahib-ul izbucni şi el în rîs.

— N-o înţelegi, spuse el. Cu cît îi dai tîrcoale, cu atît te neglijează mai mult. Ignoreaz-o şi ai să vezi că va alerga după dumneata.

— Atunci ar trebui să alerge după dumneata.

— După mine? Eu nu particip la jocul ăsta. Nu mă mai ocup de mondenităţi. Îmi dedic toate gîndurile şi energia îngrijirii domeniului. Toţi membrii familiei mele îşi pierd timpul cu fleacuri. Unii vor să-şi cîrpească sufletul, alţii să-şi desfete trupul. Trebuie să mă îngrijesc de întreţinerea acestor paraziţi. Sînt de acord că ceilalţi *zamindar*-i nu-s decît nişte desfrînaţi incorijibili, înglodaţi în datorii şi mereu cu un picior

în groapă. Eu nu sînt însă dintre cei care își sapă singuri groapa. Mai curînd moartea decît această umilință. Cred că drept răsplată a faptelor mele din trecut mai am încă unele slabe sclipiri de conștiință, care mă îndeamnă să-mi servesc patria și semenii. Cînd s-a dezlănțuit mișcarea *Satyagraha* și toți *zamindar*-ii o duceau numai în zaiafeturi cu vin și femei, eu am răspuns la chemarea țării mele și am cerut să fiu întemnițat. Am fost destul de prejudiciat sub aspect financiar. Nici acum n-am recuperat aceste pierderi. Totuși nu regret nimic. Cîtuși de puțin. Sînt mai degrabă mîndru de asta. Un om ca mine nu va alerga niciodată după Malti sau după orice altă fată în genul ei. Firește, un mic divertisment din cînd în cînd, asta e cu totul altceva.

Domnul Khanna se îmbrăca după ultima modă și bea vinuri franțuzești. Dar cînd împrejurările o cereau, putea să îndure greutățile cu zîmbetul pe buze. Participase și el la mișcarea *Satyagraha.* În închisoare, deși clasificat deținut categoria „A", stăruise să fie pus la hrană în categoria „C". Totuși socotea că o mică distracție oferită din cînd în cînd era un ingredient esențial al succesului în viață.

— *Rai Sahibji,* cred că un om care nu poate iubi o femeie nu-și poate iubi nici țara, observă el.

— Îmi întorci propriul meu bumerang? zîmbi *Rai-Sahib*-ul.

— Nu, am enunțat o simplă realitate.

— Poate să fie just ceea ce spui.

— Cercetează-ți inima și vei vedea că așa e!

— Știu că nu sînt perfect. Senzualitatea nu este însă una din tarele mele.

— Te plîng. Poate că din cauza aceasta ești mereu posomorît și deprimat. Eu n-am să renunț cu una, cu două. Voi juca farsa asta din plin, chiar dacă va sfîrși în tragedie. N-am știut cum să mă comport față de Malti, fiindcă pînă acum n-am înțeles în ce ape se scaldă.

— Cînd vei reuşi în sfîrşit s-o înţelegi va fi a lui Mehta.

În depărtare păştea o căprioară neagră. *Rai Sahib*-ul duse puşca la ochi.

— Nu trage, strigă Khanna. Las-o în pace. Tare-i cald. Hai să stăm jos sub copacul acesta. Am ceva de vorbit cu dumneata.

Totuşi, *Rai Sahib*-ul trase, dar nu nimeri căprioara, care o rupse la fugă.

— Bun, exclamă domnul Khanna cu o nuanţă de satisfacţie. Ţi s-a cruţat păcatul de a ridica o viaţă. Ia spune, cultivi trestie de zahăr pe pămînturile dumitale?

— Foarte multă.

— Nu vrei să fii acţionar la fabrica noastră de zahăr? Cumpără o mie de acţiuni dacă nu mai mult.

— N-am bani, drăguţule.

— Un latifundiar ca dumneata trebuie să fie plin de bani. Acţiunile costă cincizeci de mii, dar dumneata poţi începe numai cu douăzeci şi cinci la sută în numerar.

— N-am bani.

— Îţi dau eu cîţi vrei. Banca mea este la dispoziţia dumitale. Dar, în altă ordine de idei, o asigurare pentru viaţă ai făcut? Ia o poliţă bună de la compania noastră de asigurări. Cred că poţi pune uşor deoparte două-trei sute de rupii pe lună pentru prime. Pentru copiii dumitale nici o investiţie nu e mai bună decît o poliţă de asigurări. Spicuieşte clauzele poliţelor noastre. Şi încă ceva, ascultă sfatul meu. Apucă-te încet-încet şi de speculaţii. Milionarii ăştia de care te loveşti la tot pasul s-au îmbogăţit în chip murdar, prin speculaţii. Bumbacul, zahărul, cerealele, cauciucul, toate acestea sînt astăzi valori sigure. Dai o lovitură ca lumea şi apoi te lăfăi în bani. Firește, speculaţiile sînt afaceri complicate. Ageamiii îşi frig repede degetele la bursă. Dar pentru un om instruit şi clarvăzător ca dumneata nu există o afacere mai profitabilă decît speculaţiile. Creşterea şi scăderea acţiunilor nu sînt accidente întîmplătoare pe piaţa valorilor. Sînt fenomene guvernate de

factori bine determinați. Studiază-le cu grijă și n-ai să pierzi.

Rai Sahib-ul nu avea prea multă încredere în firmele de afaceri. O dată sau de două ori căzuse în ghearele lor. În același timp văzuse însă că domnul Khanna, plecînd de jos, prosperase. Îi admira perspicacitatea în afaceri și nu putea să-i ignoreze sfatul, să nu se gîndească bine la propunerile lui. De aceea îi ceru relații asupra unui aspect sau altul.

Un sătean cu un paner pe cap trecu pe lîngă ei. Domnul Khanna îl opri.

— Ce ai în coș? îl întrebă el.

Omul îl privea sfios.

— Nimic de seamă, domnule, răspunse el umil. Niște buruieni și niște rădăcini. Le vînd la oraș.

Săteanul îi arătă conținutul „spițeriei" sale. Erau niște plante obișnuite pe care sătenii le vindeau droghiștilor pe prețuri de nimic.

Omul cerea opt *anna* pentru toată marfa. Domnul Khanna îi dădu o rupie și-i spuse să pună coșul în mașină.

— Ce vrei să faci cu buruienile astea? întrebă *Rai Sahib*-ul.

— Le prefac în aur. Eu sînt și alchimist.

— Care-i marele secret?

— O să afli. Dar mai întîi trebuie să devii formal discipolul meu și să-mi prezinți, după datină, un *siir* și un sfert de dulciuri. Eu am de-a face cu tot felul de oameni. Unii au o mare încredere în însușirile curative ale diferitelor plante. Ei, și le ofer asemenea plante. Dacă, cu o rupie, pot duce de nas cîțiva prostănaci, cîștigîndu-le în schimb recunoștința, nu-i o afacere rea.

— Dar cum ții minte proprietățile atîtor plante?

Domnul Khanna rîse.

— Naiv mai ești, *Rai Sahibji*. Asta-i o problemă? Oricărei plante îi poți atribui ce însușire vrei. Credința vindecă, nu buruiana. Mulți oameni au pete albe pe materia lor cenușie. Surprinzător e că mulți profesori de botanică nu pot distinge o plantă de cealaltă. Swa-

miji al nostru rîde de se prăpădește de ei. Nu-l cunoști pe Swamiji. Am să-ți fac cunoștință cu el cînd o să mai vii pe la noi. Chiar din prima zi a sosirii sale a fost asaltat de vizitatori. A petrecut ani întregi în meditare, claustrat în Himalaia. A încercat *realizarea*. Trebuie să-l cunoști! Dintr-o privire îți spune trecutul și-ți prezice viitorul. O să-ți placă. Veselia lui e molipsitoare. Lucrul cel mai pozitiv la el e că, deși-i un asemenea *mahatma*[1], nu crede în renunțare. Templele, așezămintele, daniile și tradiționalele secte religioase, spune el, sînt o farsă. Decît un *sadhu* imperfect, fii mai bine un om perfect.

— Dar de ce a renunțat la lume, de vreme ce nu crede în renunțare?

— El nu spune că a renunțat la lume, *Rai Sahibji*. Crede că un om ar trebui să se îngrijească de îndeplinirea îndatoririlor sale ca orice ființă umană normală. Esența mesajului său este detașarea spirituală.

— Ce înseamnă asta? Nu înțeleg prea bine.

— Între noi fie vorba, nici eu. Cînd mai vii pe acolo o să discutăm cu el. Zice că dragostea e temelia vieții. Vorbește minunat despre acest subiect. Rămîi în extaz cînd îl asculți.

— Malti îl cunoaște?

— Ți-e teamă de el? Ce naiba!

Tufele din fața lor foșniră pe neașteptate. Domnul Khanna se ghemui repede în spatele *Rai Sahib*-ului. Din tufiș ieși un leopard, trecînd ceva mai departe de ei. *Rai Sahib*-ul ridică pușca. Domnul Khanna puse însă mîna pe ea și-i șopti:

— Ce vrei să faci? Nu-l provoca. Dacă se uită înapoi sîntem pierduți.

— Cu un foc l-am dat gata.

— Așteaptă să mă sui întîi pe stînca aceea. Nu-mi place vînătoarea.

— De ce ai venit cu noi?

[1] Sfînt, prooroc, profet; epitetul suprem pentru sfinți și profeți.

— Așa. Am făcut o prostie.

Leopardul ieșise din bătaia focului.

— Am scăpat o ocazie minunată, spuse *Rai Sahib*-ul punîndu-și pușca pe umăr.

— Nu mai rămîn aici, spuse domnul Khanna agitat. E un loc periculos.

— Ai răbdare. Vînez ceva și mergem. Nu pot să mă întorc cu mîinile goale.

— Atunci așteaptă să mă urc în mașină. După aceea poți să tragi în ce poftești — pantere, leoparzi, tigri...

— Ești un fricos, domnule Khanna.

— N-am chef să-mi risc capul degeaba.

— Foarte bine. Atunci poți să pleci înapoi.

— Singur?

— Poteca se vede.

— O, nu. Singur nu mă duc. Hai cu mine.

Domnul Khanna era atît de palid, atît de speriat, încît, dacă ar fi auzit mișcîndu-se chiar și o veveriță, ar fi scos un țipăt și ar fi leșinat. *Rai Sahib*-ul se văzu nevoit să-l însoțească pînă la mașină.

— Nu mi-e frică, spuse domnul Khanna, cînd se văzu în afară de pericol. Dar e o nebunie să-ți vîri capul de bunăvoie în gura leului.

— Ei, copilașule, te-ai speriat la vederea unui leopard.

— Vînătoarea a fost menirea omului pe vremea cînd el însuși nu era mai bun decît o fiară. De atunci însă civilizația noastră a progresat.

— O să-i povestesc domnișoarei Malti episodul acesta.

— Nu e nimic rușinos în dorința de a nu fi violent.

— Splendid! Deci dumneata ai făcut o demonstrație de non-violență [1].

— Chiar așa. Dumneata citești învățăturile lui Budha și totuși nimicești viața. Dumneata trebuie să te simți rușinat, nu eu.

[1] Unul dintre principiile de bază ale religiei și filozofiei hinduse.

Mergeau în tăcere. Domnul Khanna întrebă pe neașteptate:

— Cînd ne faci o vizită? Mi-ar părea bine să completezi, chiar astăzi dacă s-ar putea, blanchetele pentru asigurare și pentru acțiuni. Le am la mine pe amîndouă.

Rai Sahib-ul răspunse șovăielnic:

— În privința aceasta trebuie să mă mai gîndesc.

— Ce-i de gîndit aici?

A treia pereche era formată din Kărșed Mirza și Tankha. Pentru domnul Mirza trecutul și viitorul erau ca niște foi de hîrtie albe, imaculate. Nu-l interesa decît prezentul. Jovialitatea sa în cercul prietenilor se preschimba într-o gravitate surprinzătoare atunci cînd se afla în incinta Consiliului legislativ. Altminteri era un om impetuos pînă la imprudență și politicos pînă la umilință. Nu făcea însă niciodată fanfaronadă. În materie de bani n-ar fi amintit cu nici un preț ce îi datorau alții lui, dar nici ce datora el altora. Singurele lui slăbiciuni erau poezia și vinul. Înclinările pentru sexul frumos i se temperaseră de multă vreme.

Tankha, tipul machiavelic[1], lunecos ca un țipar, era expert în materie de tranzacții, arbitraje și preliminarii de negocieri. Putea face să plutească o barcă pe nisip și să crească iarbă pe stîncă. Aranja la bancheri împrumuturi pentru *zamindar*-i, punea pe linia de plutire societăți dubioase și selecționa candidații pentru alegeri; acestea erau principalele expediente cu care-și cîștiga existența. Alegerile îi dădeau prilejul să-și arate toată energia, sprijinindu-l pe învingătorul probabil. Combătea pentru el cu rîvnă, adăugînd astfel cîteva mii de rupii la contul său bancar. Cînd era în ascensiune Congresul național[2], îi sprijinea pe candidații congresului; cînd predominau capitaliștii, îl seconda pe

[1] Aci în sens de fără scrupule, perfid.

[2] Congresul național indian, astăzi partidul de guvernămînt din India, înființat în 1885.

Hindu Mahasabha[1]. Avea însă argumente atît de trainice pentru a-şi justifica desele sale *volte-faces*[2], încît nimeni nu putea să-l pună la index. Era în termeni buni cu notabilităţile şi cu funcţionarii din oraş. Fără îndoială că se vorbea despre lipsa lui de onestitate, dar din consideraţie pentru politeţea sa excesivă nimeni nu spunea pe faţă acest lucru.

Mirza îşi şterse sudoarea de pe sprîncene şi spuse:

— Asta nu-i o zi pentru vînat. Am fi putut organiza mai bine un simpozion poetic.

— Ar fi fost cu mult mai plăcut.

— Puteam să-l ţinem în grădină.

În sfîrşit, Tankha abordă subiectul lui preferat.

— Ei, de data aceasta alegerile vor pune probleme serioase. N-o să pot manevra uşor pentru dumneata.

— Nici n-am intenţia să-mi mai pun candidatura.

— De ce?

— Alegerile sînt o ruşine. Mi-am pierdut încrederea în democraţie. Se screme muntele şi fată un şoricel. O perdea de fum grosolană cu care e indusă în eroare opinia publică. S-ar obţine rezultate mult mai pozitive dacă conducerea ar fi încredinţată unui guvernator, britanic sau indian, indiferent. Locomotiva poate trage uşor o garnitură de vagoane, pe o distanţă de o mie de mile, dar o mie de oameni n-o pot trage nici o milă. M-am săturat de farsa asta care se joacă în consilii. Dacă ar fi după mine, aş lichida Consiliul Camerelor. Ceea ce noi numim democraţie nu e în realitate decît un paravan pentru maşinaţiunile monopoliştilor şi latifundiarilor. Numai cei care au bani cîştigă în alegeri.

— Democraţia noastră este jaful organizat! conchise Mirza.

O ciurdă de căprioare păştea în depărtare. Mirza se aprinse la faţă; ochii lui scăpărau de aţîţat ce era;

[1] „Marea Uniune Hindusă", partid reacţionar şi şovin, creat în 1906, azi partid de opoziţie; exprimă interesele marilor latifundiari şi ale marilor capitalişti.

[2] Schimbări la faţă (în limba franceză, în original).

detunătura puștii despică liniștea junglei. O căprioară neagră se clătină și căzu.

— În plin!

Mirza o luă la fugă nebunește spre căprioară, sărind și bătînd din palme ca un copil zvăpăiat.

În apropiere, un om tăia crengi într-un copac. Își dădu drumul în jos și o luă la fugă după Mirza. Căprioara, lovită la gît, se zvîrcolea în chinurile morții. Ochii i se încețoșaseră ușor.

— Frumoasă vietate, spuse tăietorul de lemne, privind-o mișcat. Are pe puțin un *maund*. Vreți să vi-o duc eu, domnule?

Mirza privea în tăcere ochii căprioarei, care-l învinuiau. O clipă mai înainte era plină de viață; păștea pe cîmpia nemărginită, împreună cu puii și tovarășele ei, atentă la cel mai ușor foșnet al frunzelor; acum zăcea, o masă inertă de carne care nu va mai simți niciodată suferința. Trupul ei mort era acum un leș lucios, respingător, care nu va mai zburda sprinten, cu gingășie.

— Unde s-o duc, domnule? întrebă din nou tăietorul de lemne.

Domnul Mirza îl privea absent.

— Bine, ia-o. Dar unde s-o ducem?

— Unde spuneți dumneavoastră, domnule.

— Du-o unde vrei. Ți-o dau dumitale.

Tăietorul de lemne se uita nedumerit la Mirza.

— O, nu, domnule, cum am s-o iau cînd ați împușcat-o dumneavoastră?

— Ți-o dau dumitale. Stai departe de aici?

Tăietorul de lemne se uita cu îndoială la Mirza.

— Acum înțeleg. Nu e ucisă după datină. De-aia nu vreți s-o luați, spuse el înveselit.

Religia mahomedană îl obligă pe adevăratul musulman să rostească rugăciuni peste animalul muribund și să-i taie gîtul, altminteri carnea lui rămîne nesfințită, mîncarea ei fiind interzisă. Mirza nu avea însă asemenea scrupule. El nu-și spusese niciodată rugăciu-

nile din *Namaz*[1] în ultimii zece ani şi ţinea post numai o dată la două luni.

— Asta e, spuse el uşurat. Acum ştii care-i pricina.

Cu cugetul împăcat, tăietorul de lemne ridică vînatul, îl aruncă pe umăr şi se îndreptă spre casă.

Tankha îi aştepta sub un copac. Văzîndu-i că se îndreaptă în partea opusă, o luă la fugă după ei.

— Unde te duci? Ai uitat drumul?

— Am dat căprioara acestui om, spuse Mirza cu un aer vinovat. Mă duc acasă la el. Hai şi dumneata dacă vrei.

— Ce te-a apucat? Nu eşti în toate minţile?

— Asta aş vrea să ştiu şi eu.

— Nu văd nici un motiv ca să dai vînatul.

— Omul acesta se va bucura de el mult mai mult decît m-aş putea bucura eu sau dumneata.

Domnul Tankha era necăjit.

— Am fi savurat o friptură... Să sperăm că vor aduce ceva *Rai Sahib*-ul sau Mehta. Dar n-am terminat ce aveam de vorbit în legătură cu alegerile. Dacă nu mai doreşti să candidezi, nu te silesc. Am putea să-i tapăm însă pe adversari de o sumă frumoasă. Tot ce-ţi cer este să nu spui nimănui că nu mai candidezi. Fă-mi această favoare. Khwaja Jamal Tahir e propus chiar de circumscripţia lui electorală. Cartierele bogate ale oraşului vor vota pentru el, şi oficialităţile îl vor sprijini. El se îndoieşte însă de succes din cauza influenţei dumitale asupra alegătorilor. Poţi să cîştigi uşor zece sau douăzeci de mii de rupii, abandonînd în favoarea lui, în ultimul moment. Ascultă-mă pe mine. Nu trebuie să ridici un deget, aranjez eu totul. Am să concep şi să dau publicităţii un manifest în numele dumitale. În aceeaşi seară vei primi de la mine zece mii de rupii.

Mirza îl privi dispreţuitor.

— Să te ia naiba cu banii dumitale cu tot.

Tankha nu luă în seamă această izbucnire.

[1] *Namaz* sau *Salat* — unul dintre principalele ritualuri islamice, alcătuit din rugăciuni însoţite de mişcări ale corpului şi de spălare rituală.

— Poţi să mă ocărăşti dacă asta îţi face plăcere, spuse el. Dar dacă dai cu piciorul banilor, pierzi o ocazie admirabilă.

— Nu mă voi atinge de aceşti bani murdari.

— Dumneata nu ţii cu prea multă grijă canoanele religioase.

— Nu este necesar să respecţi canoanele pentru a refuza să te murdăreşti.

— Acesta e ultimul cuvînt al dumitale?

— Da.

— Atunci să nu mai vorbim despre bani. Ai avea însă vreo obiecţie dacă ai fi numit director la o societate de asigurări? Pentru asta nu e nevoie să investeşti nici o sumă în acţiuni. Tot ceea ce vreau e să pot uza de numele dumitale.

— Regret, dar nu pot fi de acord.

Tankha nu îndrăzni să mai facă alte propuneri. Mirza scăzuse pe neaşteptate în ochii lui. Cum mai putea să aibă vreo consideraţie pentru un om care nu cunoştea valoarea banului?

Cu căprioara pe umăr, tăietorul de lemne păşea repede, legănîndu-se sub povară. Mirza iuţi şi el pasul. Tankha rămînea mereu în urmă.

— Stai, domnule Mirza, îl implora Tankha. Aşteaptă-mă şi pe mine, nu mai goni aşa.

Mirza răspunse fără a se opri:

— Hai, hai, pas viu. Omul acesta merge atît de repede cu povara în spate şi noi să nu ne putem ţine după el, cu mîinile goale? Hai, nu fi cal leneş.

Tăietorul de lemne puse căprioara pe un buştean şi se opri ca să mai răsufle.

— Ai obosit? îl întrebă Mirza, apropiindu-se din urmă.

— E a naibii de grea, domnule.

— S-o duc şi eu puţin.

Tăietorul de lemne zîmbi.

— De ce zîmbeşti? îl întrebă domnul Mirza. Crezi că nu pot s-o duc?

— Asemenea greutate nu-i pentru oameni ca dumneavoastră. E pentru d-alde noi.

— Dar sînt de două ori mai înalt ca dumneata.

— N-are a face, domnule.

Mirza luă căprioara în spate şi-şi continuară drumul. Abia făcu însă cincizeci de paşi, că şi începu să-l doară gîtul. Tremura ca varga. Vedea stele verzi în faţa ochilor. Înverşunîndu-se, mai făcu douăzeci de paşi. Dar la fiece pas căprioara devenea tot mai grea, parcă ar fi fost de plumb. Cîţiva paşi încă şi nu mai putea.

— Cum merge, domnule? întrebă tăietorul de lemne, cu o licărire în ochi. Greu, nu?

— Nu mă las pînă n-o duc tot atîta cît ai dus-o şi dumneata.

— O să vă doară gîtul zile întregi.

— Crezi că sînt un burtă-verde?

— La asta mă gîndeam cînd v-am văzut. Da acum nu mai cred aşa ceva. Da, vă rog, nu vă obosiţi. Puneţi-o pe stînca asta. Nu pot să vă văd că duceţi povara, şi eu să merg cu mîinile goale.

Domnul Mirza lăsă căprioara pe un colţ de stîncă, îşi întinse gîtul şi-şi frecă umerii pentru a-i dezmorţi.

Între timp se apropiase şi Tankha.

— Du-o şi dumneata o bucată de drum, prietene, îl provocă Mirza.

Acesta nu mai avea însă nici o importanţă în ochii lui Tankha.

— Te rog să mă ierţi. Nu-mi fac nici o iluzie în privinţa forţei mele fizice.

— Dar nu e grea de loc. Ai cuvîntul meu.

— Nu mă păcăleşti dumneata pe mine, răspunse domnul Tankha, aruncînd o privire fugară spre căprioară.

— Adineauri îmi făceai nişte propuneri. Le accept pe toate dacă duci greutatea asta o sută de paşi.

— Aha, vrei să mă legi la gard. Nu mă las eu prostit cu una, cu două.

— Ascultă, răspund pentru fiece cuvînt pe care îl rostesc. Îmi voi pune candidatura în orice circumscripţie electorală pe care mi-o vei indica şi mă voi retrage

în momentul în care îmi vei spune. Voi accepta un post de director, de membru în consiliul de administraţie, contabil sau agent electoral în orice firmă pe care o vei numi. Pun numai o condiţie: du căprioara o sută de paşi.

Tankha se simţea ispitit. Dacă Mirza putuse s-o ducă, de ce n-ar putea şi el? Era vorba doar de o sută de paşi.

— Doar o sută de paşi! Nici unul mai mult! precizează el. Numai o sută. Voi număra.

— Ei, ai să te ţii de cuvînt? Nu umbli cu înşelăciuni?

— Blestemat să fiu dacă nu te opresc la o sută de paşi.

Tankha îşi scoase haina şi o întinse tăietorului de lemne. Îşi legă cu grijă şireturile pantofilor, îşi suflecă pantalonii şi se şterse pe faţă. Se uită cu vrăjmăşie la căprioară, ca ucigaşul osîndit la călăul lui.

— Gata, i-am dat drumul! strigă el cu un aer de bravadă.

Lăsîndu-se pe un genunchi, încercă să ridice căprioara şi să şi-o pună pe umăr. După două încercări izbuti s-o ridice. Nu putea însă de loc să-şi îndrepte gîtul. Era gata s-o arunce jos, dar Mirza îl sprijini, cumpănindu-l pe picioare. Tankha făcu primul pas. Piciorul său parcă se înfundase într-o mlaştină.

— Bravo, băiete! îl îmbărbătă Mirza. Dă-i înainte!

Tankha mai făcu un pas. Simţea că i se frînge gîtul.

— Perfect, îl încurajă din nou Mirza. Mai ai puţin şi ai cîştigat.

Tankha înaintă încă doi paşi. Îi ieşiră ochii din cap.

— Încă puţin, strigă Mirza, şi victoria e a dumitale! Voi măsura cincizeci de paşi! Cincizeci! Dă-i înainte!

Domnul Tankha abia mai răsufla. Nu mai simţea pe umăr căprioara neînsufleţită, ci un leu care-şi înfipsese ghearele în gîtul lui. Lăcomia de bani îl ţinea însă pe picioare, ca o centură de fier care susţine o casă dărăpănată. I se învîrtea capul, vedea negru înaintea ochi-

lor şi i se muiaseră picioarele. Poticnindu-se de pietrele din drum se opri în loc, ţintuit de povara pe care o purta în spate.

Mirza îl ajută să-şi recapete echilibrul şi-l şterse de sudoare cu batista lui.

— Ai făcut tot ce ai putut, prietene. Nu e vina dumitale. N-ai avut noroc.

Tankha era doborît de oboseală.

— M-ai adus în pragul morţii, spuse el gîfîind, şi-şi întoarse privirile spre căprioară. Lighioana asta atîrnă pe puţin doi *maund*-i.

Mirza izbucni în rîs.

— Eu am dus-o o bucată bună, dragă prietene.

— Am făcut-o din consideraţie pentru dumneata, răspunse Tankha măgulitor. Ai vrut să te distrezi pe socoteala mea, ai? Acum îmi eşti îndatorat. Trebuie să-ţi ţii promisiunea.

— Dar ai pierdut pariul.

— Totuşi, mi-am dat toată silinţa, nu?

— N-a fost vorba numai de atît.

Tăietorul de lemne intră din nou în acţiune. Trecură printr-un pîrîu nu prea adînc. Casa tăietorului de lemne se afla într-un cătun pe marginea apei. Cîţiva copii care se jucau la umbra unui *tamarin*[1] alergară în întîmpinarea lor. „Cine a ucis căprioara, *dada*? Cum? Unde? În ce loc a lovit-o? La gît?“ strigau ei. Tăietorul de lemne le răspundea în monosilabe. Îşi lăsă povara sub copac şi alergă spre colibă ca să aducă o lăvicioară.

Mirza hotărî să-şi petreacă după-amiaza în cătun. Trimise după ceva de băut, şi după făină, la bazar, în satul apropiat. Căprioara fu pusă la cuptor şi tot satul fu poftit la ospăţ. Oamenii aduseră vin de ţară; se ameţiră repede şi începură să cînte. Mirza băuse şi el zdravăn şi cînta împreună cu ei.

Seara, cînd plecară, sătenii îi petrecură o bună bucată de drum.

[1] *Tamarindus indica* — arbore care ajunge pînă la înălţimea de 25 m.

Îndepărtîndu-se, Mirza privea spre siluetele lor, care rămîneau tot mai mult în urmă.

— Ce fericiți sînt! spuse el. Aici aș dori să-mi petrec o bună parte din viață. A fost minunat!

— Pentru mine, nu! răspunse Tankha scurt. Mi-am pierdut toată ziua în pustietatea asta.

Ceilalți parteneri de plimbare se și întorseseră. Domnul Mehta părea indispus. Domnișoara Malti ședea deoparte, lucru cam neobișnuit pentru ea. *Rai Sahib*-ul și domnul Khanna, flămînzi, abia scoteau cîte o vorbă. Domnul Tankha sta îmbufnat fiindcă îl păcălise domnul Mirza. Numai pe fața domnului Mirza se oglindea o expresie de beatitudine.

CAPITOLUL VIII

O dată cu sosirea vacii în ograda ei, Dhania suferi o schimbare adîncă: era mîndră, şi nu mai vorbea de nimic altceva.

Paiele se isprăviseră, şi puseseră printre trestia de zahăr nişte fîneaţă cu care vitele să-şi poată amăgi foamea pînă la venirea ploilor. Se uitau cu ochii la cer după ploaie şi-i întorceau spre iarba pe care o doreau să crească năvalnic sub dezmierdarea ei binecuvîntată. Trecuse însă de jumătatea lui iunie şi pe cer nici urmă de nor.

Într-o bună zi însă norii îşi înălţară în sfîrşit pînzele şi începură să cadă primele picături. Ţăranii se repeziră la pluguri. Mai înainte însă ca ei să pună piciorul pe cîmp, vechilul *Rai Sahib*-ului dădu de veste că, dacă nu-şi vor plăti dijmele la zi, nimeni nu va fi lăsat să are pentru secerişul de toamnă. O tăcere adîncă pogorî peste tot satul. *Rai Sahib*-ul nu fusese niciodată atît de aspru. Trebuia să înţeleagă: dacă nu munceau pămîntul, de unde aveau să-i plătească dijma? Întorseseră lucrurile şi pe faţă, şi pe dos cu vechilul. Acesta nu era un om prea hapsîn. Dar ce putea să facă: porunca era poruncă.

Înnebuniţi, sătenii alergară valvîrtej la cămătari. Cîţiva bătură la uşa lui Mangru Şah. Acesta făcuse o trebuşoară bună cu cînepa, aşijderea cu grîul şi cu sămînţa de in. Steaua lui se înălţa tot mai sus. Mai erau şi Pandit Datadin, şi Dulari — plevuşcă mai mică. Aceştia dădeau împrumuturi prădalnice cu dobînzi neînchipuite, să-ţi stea mintea-n loc! Adevărul este că cel care

avea ceva bani se preschimba peste noapte în cămătar. Hori își încercase și el mîna cîndva în treaba asta. Oamenii credeau că și acum agonisise bani frumușei despre care nu scotea o vorbă.

Căpetenia cămătarilor din sat era însă *thakur* Jhenguri Singh, care pe lîngă afacerile învîrtite pe socoteala lui mai lucra și pentru un bancher putred de bogat, de la oraș. Oamenii acestuia cutreierau din sat în sat dînd împrumuturi. Jhenguri Singh nu dădea niciodată din mînă un ban fără a face formalitățile strict legale. În afara împovărătoarei taxe de timbru și a obișnuitului aldămaș, înainte de a înmîna banii reținea dobînda pe un an înainte.

Cînd îl strigă Hori, Jhenguri Singh se scobea în dinți cu o rămurică. Gras, bondoc, negricios, avea nasul lung și o mustață încă și mai lungă, care-i dădea o înfățișare caraghioasă. Era om norocos, toate îi mergeau strună, rîdea și glumea cu oricine, dar în afaceri ținea hățurile strîns și nu ieșea niciodată în pagubă.

Hori îi spuse ce nevoie îl adusese.

Jhenguri Singh zîmbi cu viclenie.

— Da ce-ai făcut cu banii agonisiți?

— Ce bani, *thakur*? întrebă Hori cu umilință. Dacă aș fi avut bani, aș fi scăpat de mult din ghearele cămătarilor. Cui îi arde să-i crească mereu dobînzile?

— Toți puneți bani la ciorap, da mai bine vă înglodați în datorii decît să scoateți un gologan la iveală.

— Îți spun că n-am nici un ban, stărui Hori. Băiatul mi-a crescut, fetei i-a sosit vremea măritișului, și ce bine mi-ar prinde acum niște bani!

Jhenguri Singh pusese ochii pe vaca lui Hori. Chibzuise să lucreze cu băgare de seamă.

— Hai, treacă de la mine, zise el, sînt gata să te ajut. Fie, îți dau cît vrei. Dar te sfătuiesc spre binele tău: pune amanet, să zicem un giuvaer sau două. Împrumuturile astea iscă gîlceavă. Parcă te văd: la soroc ai să zici că plătești dobînda pentru nimic.

Hori se jură că nu are în casă nici un giuvaer. Firește, Dhania avea brățări de nichel.

— Atunci fă altceva, spuse Jhenguri, rînjind la gîndul isteț care-l săgeta. Vinde-mi vaca. Ți-o iau dacă o dai cu un preț potrivit. Știu că ți-e greu să te desparți de ea. Da cum poți să te descurci altfel?

Hori izbucni în rîs. Nici nu i-ar fi trecut prin cap un asemenea gînd. Jhenguri Singh îi zugrăvi însă în culori atît de înspăimîntătoare năpasta datoriilor, încît Hori fu încredințat că nu avea nici un rost să facă încă un împrumut pe lîngă cele pe care le mai avea. Datoria e ca musafirul nepoftit, o dată intrată în casă nu mai scapi de ea.

— Să vorbesc cu nevastă-mea, răspunse el.

Propunerea stîrni zarvă în casă. Fetele îndrăgiseră vaca și nu s-ar fi despărțit de ea pentru nimic în lume.

— De ce nu mă vinzi pe mine în locul ei? spuse Sona cu amărăciune. Ai scoate un preț mai bun decît pe ea.

Dhania se obișnui greu cu gîndul că vor trebui să vîndă vaca. Gobar se împotrivi o vreme, dar pînă la urmă se dădu învins. Hotărîră ca Hori să ia vaca noaptea, cînd fetele dormeau.

Ziua se scurse încet. Seara, Hori așteptă ca fetele să adoarmă. Gobar nu avea inima să vadă că vaca e luată din ogradă și se făcu nevăzut înainte de a se înnopta. Hori părea liniștit, dar inima lui se zbuciuma. Se duse și se opri înaintea vacii. Ochii ei negri păreau plini de lacrimi, parcă vorbeau, ca și cînd vaca i-ar fi spus: te-ai plictisit atît de repede de mine? Ai spus că n-o să mă vinzi cît îi lumea. Așa îți ții făgăduiala? Ți-am cerut eu vreodată ceva prea mult? Mi-am îndurat soarta fără murmur. Spune, de ce vrei să mă dai?

— Fetele au adormit, spuse Dhania intrînd. Ce mai așteptați? Ia-o.

— Nu pot, nu pot! spuse Hori cu glas tremurător. Nu-i vezi ochii? N-o mai vînd. Ce să-mi bat atîta capul

pentru trei sute de rupii? Cu voia lui dumnezeu, dacă trestia de zahăr iese bine, am să plătesc toate datoriile.

— Da, n-o vinde, spuse Dhania, privindu-şi bărbatul cu mîndrie. Mîine ia împrumutul. Cum om plăti celelalte datorii o să-l plătim şi pe ăsta.

Ograda era jilavă. Nu se mişca nici o frunză. Cerul, deşi înnourat, nu dădea semne de ploaie. Hori dezlegă vaca şi o priponi afară.

Sobha, fratele lui, suferea de năduf, şi Hori se duse să vadă ce mai face. În afară că nu avea îngrijirea şi hrana care-i trebuiau, Sobha era nevoit să trudească din greu, şi boala lui se înrăutăţea tot mai mult, zi cu zi. Hori stătu la el un timp îndelungat, vorbind despre greutăţile băneşti în care se zbăteau, despre cel din urmă firman al *Rai Sahib*-ului şi se întoarse acasă tîrziu.

Cînd să intre în casă, i se păru că vede în întuneric o mogîldeaţă, lîngă vacă.

— Cine-i acolo? strigă el.

— Eu-s, frate. Am venit să iau oleacă de jar din vatra ta.

Aha, era Hiira. Hori se bucură că mezinul venise să ia foc din vatra lui. Şi aşa de curînd după ceartă! Hiira avea, fără îndoială, o fire aprinsă, dar, la urma urmei, nu era om rău.

— Vrei şi niţel tutun? îl întrebă el cu duioşie.

— Tutun am, *dada*. Vreau numai să aprind.

— Viu de la Sobha. Îi e tot mai rău.

— La ce te poţi aştepta dacă nu vrea să ia nimic? Crede că toţi doftorii, şi *vaid*-ii şi *hakim*-ii, sînt nişte zănatici şi că toată deşteptăciunea din lume i-a fost hărăzită lui şi neveste-si.

— Nu vrea să asculte de nimeni. Da şi tu aveai obicei să arunci doftoriile cînd te doborîse răceala. Ţi-aduci aminte? A trebuit să te ţin pentru ca Dhania să-ţi toarne doftoria pe gît. Ce mai răcneai la ea!

— Da, *dada*, mi-amintesc. Dacă nu ţi-ai fi bătut capul atunci cu mine, n-aş mai fi trăit azi ca să mă cert cu tine.

Lui Hori i se părea că glasul lui Hiira e sugrumat. Şi el era copleşit de tulburare.

— Uită tot ce-a fost, frate, spuse el. Se mai întîmplă neînţelegeri în viaţa omului. Asta nu înseamnă să se duşmănească frate cu frate.

Pufăiau amîndoi din *celum*. După ce Hiira plecă, Hori intră în casă, să mănînce.

Dhania era supărată.

— Ai auzit cu ce se îndeletniceşte fecioru-tău? spuse ea, punîndu-i dinainte o farfurie. Uite, e miezul nopţii, şi el nu s-a mai adunat de pe drumuri. O ştii pe fata aia a lui Bhola, pe Giunia? Îi tot dă tîrcoale.

Îi ajunseseră şi lui la urechi vorbele astea, dar nu le luase în seamă. Îl socotea pe Gobar prea neprihănit pentru a fi în stare de vreo ispravă urîtă.

— Toată lumea pălăvrăgeşte despre asta, stărui Dhania. Băiatul e crud încă, da ea a simţit gustul dragostei. Îl învîrteşte pe deget. El crede că a dat-o gata, prostovanu! E vremea să-l struneşti. Dacă ne face o ruşine, n-o să mai poţi scoate capul în lume. După ce stătuse de vorbă cu Hiira, Hori se simţea mai vesel.

— De ce, nu-i fată frumoasă? răspunse el poznaş. N-ar fi rău s-o ia de nevastă. N-o să găseşti noră mai bună.

— Cine-ţi mai ia fetele dacă ţi-a intrat în casă fiica unui văcar? îl repezi ea. N-o să-ţi mai calce nimeni nici prin faţa uşii.

Gobar dădu buzna pe uşă. Părea tulburat.

— Ce are vaca? strigă el aprins. Trage să moară. N-o fi deocheat-o careva?

Hori împinse cît colo blidul din faţa lui.

— Ce-s vorbele astea? spuse el ridicîndu-se. Adineauri era foarte bine. Stătea în picioare.

Cercetară vaca la lumina opaiţului. Făcea spume la gură. Pîntecul i se umflase. Zăcea pe spate, cu picioarele ţepene.

Dhania începu să se bată cu pumnii în cap, deznădăjduită. Hori alergă la Pandit Datadin, care se pricepea

să lecuiască vitele. Vestea se răspîndi din casă în casă, şi oamenii se strînseră la uşa lui Hori. Vădit lucru, vaca fusese otrăvită. Să otrăveşti o vacă, animal sfînt? Toţi erau uluiţi, şi Hiira mai mult decît toţi. Turbat de mînie, striga că o să-l facă bucăţi pe ticălosul care săvîrşise isprava aceea dacă o să pună mîna pe el.

Mulţimea se risipi abia spre miezul nopţii. Sleit de vlagă, copleşit, Hori se întinse pe laviţă. Cînd Dhania intră ca să pună ulciorul cu apă sub laviţă, el îi atinse uşor mîna şi-i şopti tainic:

— Poţi să-ţi ţii gura? Nu, nu, nu-ţi spun. O s-o iei la goană ca un crainic şi-o să începi să strigi în gura mare.

— Ţi-am înşelat eu vreodată încrederea? întrebă Dhania, arzînd de nerăbdare să afle despre ce e vorba. Ce-ai vrut să spui? Hai, zi-i.

— Tu nu bănuieşti pe nimeni?

— Pe cine aş bănui? Trebuie să fie mîna unuia străin de satul nostru.

— Nu sufli o vorbă!

— Ţi-am spus. Nu suflu.

— Dacă află careva, să ştii că te snopesc în bătaie.

— Mă ucizi, şi tot de tine-i rău. Nu mai găseşti tu nevastă ca mine. Hai, spune.

— Cred că Hiira a făcut-o.

— Nu, nu se poate. Hiira e murdar la gură, dar nu e în stare de aşa ceva.

— L-am văzut cu ochii mei. Pe viaţa ta! Jur!

— L-ai văzut cu adevărat? Cînd?

— Cînd m-am întors de la Sobha. Stătea pitit lîngă vacă. Mi-a spus că a venit să ia jar din vatra noastră. Am stat de vorbă şi am fumat cîte un *celum*. Cred c-a otrăvit vaca cînd eram la Sobha şi a venit să vadă dacă a murit sau mai trăieşte.

— Va să zică d-alde ăştia e frăţiorul mătăluţă! scrîşni Dhania. Cînd ţi-e lumea mai dragă îţi retează beregata! Negru mai e la inimă! Cătrănit rău! Şi cînd te gîndeşti că l-am crescut de mic copil ca o mamă!

— Ei, acum du-te de te culcă. Şi nu sufla o vorbă nimănui.

— Să nu suflu o vorbă? Dhania îşi înalţă capul ca un şarpe. Dacă n-am să-l tîrăsc la poliţie în zori, nu sînt fiica tatălui meu. Nu ţi-e frate, e o viperă!

— Bagă de seamă, Dhania! o ameninţă Hori. Dacă ai să...

— N-o să am linişte pînă nu-l văd cu lanţuri de picioare, strigă Dhania. Trei ani o să tragă la pietre de moară. Trei ani. Şi cînd o să iasă de acolo, o să plece în hagialîc să-şi ispăşească păcatele. Da, şi o să rîdă tot satul! Nu scapă el cu una, cu două! Mai mult decît atît, chiar tu o să te înfăţişezi la judecată ca martor. Da, tu!

Şi trînti uşa. Hori îşi dădu seama că făcuse cea mai mare greşeală din viaţa lui.

Satul era cufundat în întuneric. Vaca zăcea moartă. La cîţiva paşi de ea, Hori se zvîrcolea în aşternut. Numai tălăngile de la gîtul boilor se bălăbăneau cînd şi cînd. Era atît de necăjit, încît noaptea i se părea şi mai neagră.

CAPITOLUL IX

Dimineaţa, încordarea ajunse la culme. Hori sări s-o bată pe Dhania. De fiecare dată cînd se repezea să dea, nici ea nu se lăsa mai prejos, împroşcîndu-l cu ocări. Fetele se agăţau de picioarele tatălui. Gobar îşi apăra mama. La fiecare ocară a Dhaniei, Hori îl îmbrîncea cît colo pe Gobar şi-i mai trăgea cîţiva ghionţi neveste-si. Era uimitor cîtă îndîrjire stîrnise în el mînia. Sătenii veniţi să potolească zurbaua stăteau cu mîinile în sîn privind tărăboiul.

— Nu eşti în toate minţile, Hori? îl dojeni Datadin. Să baţi o *lakşmi* a casei în felul acesta?! Te-a apucat şi pe tine nebunia lui Hiira?

— Nu te amesteca, *maharadj*, răspunse Hori, atingînd piciorul lui Datadin. Nu mă liniştesc pînă nu-i frîng cerbicea. Îi trec mereu cu vederea greşelile, da ea e tot mai neobrăzată.

— *Maharadj*, mi-eşti martor, spuse Dhania cu ochii în lacrimi. N-o să mă mai ating de un strop de apă pînă nu-i văd după gratii şi pe el, şi pe frate-său. Vream să mă duc să spun la poliţie despre moartea vacii, şi ucigaşul a tăbărît pe mine. Mi-am mîncat viaţa pentru el şi iată cum mă răsplăteşte acum!

Hori scrîşni.

— Iar trăncăneşti anapoda? L-ai văzut tu că a otrăvit vaca?

— Chiar tu ai spus că l-ai văzut pe Hiira stînd lîngă ieslea vacii. Jură că nu-i aşa.

— Jur că nu l-am văzut.

— Nu l-ai văzut? Jură pe fiul tău.

Hori puse mîna pe fruntea lui Gobar şi jură că nu-l văzuse pe Hiira lîngă ieslea vacii.

Dhania scuipă.

— Cum poţi să minţi? Ce neruşinare, s-o întorci aşa!

— Dhania, nu mă scoate iar din sărite! strigă Hori bătînd din picior.

— Plesneşte-mă din nou dacă-ţi place, se jelui Dhania. Aţi văzut cum mă loveşte fără milă, nemernicu, şi tot nu e mulţumit! Ucigaş ce e!

Satul înclina încet-încet de partea Dhaniei. În sinea lor oamenii nu se mai îndoiau că Hiira otrăvise vaca şi că Hori jurase strîmb. Cînd Datadin îl luă de braţ ca să-l tragă deoparte, Hori îl urmă liniştit.

Sobha se afla şi el de faţă. Stătea sprijinit în băţ. Datadin îl întrebă dacă ştia ceva de treaba aceea.

— De opt zile zac în casă, răspunse Sobha. Cînd şi cînd Hori-*dada* mi-a adus cîte ceva. Şi azi-noapte a fost la mine pentru un timp. Nu ştiu ce s-a întîmplat aici. Da — să nu uit — Hiira a venit la mine aseară şi mi-a cerut o săpăligă. Zicea că-i trebuie să scoată nişte rădăcini. După aia nu m-am mai întîlnit cu el.

— Pandit-*dada*, sînt sigură că asta-i isprava lui Hiira, spuse Dhania. De cînd ne-am certat, a tot pîndit prilejul să se răzbune.

— Dacă e adevărat, a săvîrşit un mare păcat, spuse Datadin. Chiar dacă poliţaii n-or să-l bage la temniţă, *dharma* nu iartă o asemenea nelegiuire. Rupa, du-te şi cheamă-l pe Hiira încoace. Spune-i că vrea să-l vadă Pandit Datadin. Dacă n-a otrăvit el vaca, are să jure pe sfînta apă a Gangelui de faţă cu tot satul.

— În zadar, spuse Dhania, dînd din cap cu îndoială şi uitîndu-se la Hori. Dacă omul ăsta cu frica lui dumnezeu a îndrăznit să jure strîmb, ce-l poate împiedica pe Hiira să facă la fel?

Rupa veni repede înapoi. Hiira nu era acasă. Nu, nu întrebase unde se dusese. Nu, nu se uitase pe fereastră.

Datadin îşi netezi gînditor barba.

— Sona, dă tu fuga, spuse el, şi nu uita să arunci o privire înăuntru.

Dhania se împotrivi: Hiira era un descreierat, nu se dădea înapoi de la nimic.

Datadin se duse el însuşi şi se întoarse cu vestea că Hiira plecase de acasă. Luase cu el ulciorul, funia şi băţul. Nu-i spusese neveste-si unde pleacă. Cinci rupii, pe care le ţinea ascunse în firidă, lipseau.

— Pesemne că a fugit după ce a săvîrşit isprava, spuse Dhania.

Sobha îşi dădu cu părerea că s-o fi dus să facă baie în Gange.

— Dar de ce să ia banii dacă s-a dus la Gange? întrebă Dhania.

Bănuiala împotriva lui Hiira sporea.

În ziua aceea, Hori şi ai lui nu mîncară nimic. Toată lumea nu vorbea decît despre moartea vacii şi fuga lui Hiira. Punia, nevasta acestuia, plîngea.

După-amiază sosi inspectorul de poliţie. Asta puse capac la toate. Datadin, Jhenguri Singh, Nokhey Ram, vechilul *Rai Sahib*-ului, cei patru vătăşei ai lui Petşuari, perceptorul, toţi stăteau smirnă. Fu chemat Hori. Era întîia oară în viaţa lui cînd se înfăţişa înaintea unui poliţai. Încremenise de spaimă, ca un osîndit în ştreangul călăului. Numai ce-l privi pe Hori, şi inspectorului de poliţie i se păru că şi descurcase iţele. Nu era nevoie decît să-l bage puţin în sperieţi şi va spune şi laptele pe care l-a supt. Hori se închise însă în sine ca broasca ţestoasă în carapacea ei.

— Bănuieşti pe cineva? îl întrebă inspectorul.

Hori atinse pămîntul cu mîinile şi le împreună rugător.

— Nu bănuiesc pe nimeni, domnule. Vaca a murit de moarte firească. Era bătrînă.

Dhania şedea înapoia lui Hori.

— Nu-i adevărat, a ucis-o Hiira! spuse ea repede. Domnul poliţai nu e aşa de ageamiu ca să creadă ce îndrugi tu fără să cerceteze ce s-a întîmplat.

— Cine e această femeie? întrebă inspectorul.

— E nevasta lui Hori, domnule, strigară cîţiva deodată, fiecare încercînd să răspundă cel dintîi.

— Să poftească încoace. Vom consemna mai întîi declarația ei. Unde e Hiira?

— N-a mai fost văzut din zori, domnule.

— Perfect. Vom face o descindere la domiciliul lui.

Ia te uită! Hori asculta cu răsuflarea tăiată vorbele inspectorului. Să intre în casa lui Hiira, în lipsa lui! Nu, necinstea asta n-o să se întîmple atîta vreme cît trăia el! Chiar dacă ar trebui să se despartă de Dhania!

Cei de față șușoteau între ei.

— Ce să caute în casa lui Hiira? șopti Datadin.

Petșuari era înalt, dar prost — nu. Lungi gîtul și răspunse tot în șoaptă:

— N-o s-o lase mai moale fără sfănțuială.

Jhenguri Singh îi făcu semn lui Hori să se apropie și-i șopti la ureche:

— Acu-i acu, Hori. Nu poți scăpa fără să-l ungi.

Inspectorul strigă:

— Ați auzit cu toții? Voi face o percheziție la domiciliul lui Hiira.

Hori se îngălbeni. Să scotocești casa lui Hiira era ca și cum i-ar fi scotocit chiar casa lui. Erau doar frați! Hori era însă legat de mîini și de picioare. Dacă ar fi avut bani la el ar fi strecurat cincizeci de rupii inspectorului și s-ar fi milogit: „Scutiți-mă de necinstea asta, domnule". Dîndu-și seama însă de neputința lui, stătea amuțit.

— De ce stai cu mîinile-n sîn și nu faci nimic? îi șopti Datadin. Fă rost de niște bani.

Hori răspunse cu glas întretăiat:

— Sînt și așa înglodat în datorii pînă-n gît. Cine o să-mi mai dea alt împrumut? Scapă-mă de năpasta asta, *maharadj!* Am să-ți plătesc cu viața mea pînă la o *anna*. Dacă n-o să mai fiu eu, rămîne Gobar să se îngrijească de datoriile mele.

Se sfătuiră unii cu alții; șoaptele treceau din gură în gură. Cu cît ar fi oare mulțumit polițaiul? Datadin gîndea că cincizeci de rupii ar fi de ajuns. Jhenguri Singh socotea că o sută. Hori, nerăbdător să înlăture rușinea amenințătoare, nu mai ținea socoteală — ce mi-e cinci-

zeci, ce mi-e o sută ! Pentru un mort totuna e dacă-i ars cu un *maund* de lemne, sau cu zece.

Nedreptatea care i se făcea lui Hori era însă prea mare, îşi dădea cu părerea Petşuari, perceptorul. Hori nu săvîrşise un omor sau cine ştie ce altă nelegiuire. După cum credea el, douăzeci de rupii erau mai mult decît îndestulătoare pentru a înlătura o cercetare la faţa locului.

— Noi ne spălăm pe mîini, spuseră ceilalţi fruntaşi ai satului. N-ai decît să te descurci singur, cum te-o tăia capul. N-avem nici un chef să-l vedem pe poliţai că se zburleşte la noi,

Hori îşi puse capul la picioarele lui Petşuari.

— Scapă-mă de năpasta asta ! se rugă el. Am să-mi amintesc de bunătatea dumitale pînă la sfîrşitul zilelor mele !

Ridicîndu-şi glasul stentoric la volumul maxim, inspectorul strigă :

— *Ohe, ohe !* cine mi-arată casa lui Hiira ? Trebuie să procedez la percheziţie.

Petşuari ieşi înainte şi-i şopti la ureche :

— Socoteşte înălţimea-voastră că trebuie să cerceteze neapărat casa ? Fratele lui Hiira are obraz, o să se simtă...

Inspectorul îl luă pe Petşuari deoparte.

— Stă bine acest Hori ?

— E sărac lipit pămîntului, domnule. N-are nici după ce bea apă.

— Oare ? !

— Da, domnule. Ăsta-i adevărul.

— Nu poate face rost nici măcar de cincizeci ?

— Nici pomeneală, domnule. Zece rupii fac la el cît o mie. Şi astea numai dacă i le dă un cămătar. Cît despre cincizeci, n-ar fi în stare să le plătească nici în cincizeci de vieţi.

Inspectorul rămase o clipă pe gînduri.

— Atunci n-are rost să ne mai pierdem timpul de pomană. Ce să mai storc şi eu un om aşa de prăpădit !

Petşuari îşi dădu seama că prin pledoaria lui pentru Hori îşi tăiase singur craca de sub picioare.

— Totuşi, nu-l lăsaţi să scape aşa de uşor, domnule, spuse el. Gîndiţi-vă şi la sărmanii de noi. Doar trebuie să trăim cu toţii.

— Cum îndrăzneşti să spui aşa ceva în faţa mea?! Nu uita că eşti agent fiscal în circumscripţia asta!

— E adevărat, domnule, dar şi un agent fiscal trebuie să trăiască. Numai la un asemenea prilej mai punem şi noi mîna pe-un ban. Altminterea cine are grijă de un biet perceptor!

— Ei bine, spune-i să scoată treizeci de rupii. Dă-mi mie douăzeci şi păstrează restul.

— Înălţimea-voastră să aibă bunătatea să nu uite că mai sînt patru căpetenii din sat care trebuie de asemenea puşi la socoteală.

— Bine, bine, fă juma, juma. Dar grăbeşte-te. Şi aşa am întîrziat prea mult.

Petşuari se sfătui la repezeală cu Jhenguri, şi Jhenguri îi făcu semn lui Hori să vină după el. Îl duse acasă şi-i numără treizeci de rupii.

— Îţi dau banii pe încredere, fiindcă eşti un om cinstit, spuse el punînd rupiile în mîna lui Hori. Nu uita totuşi să te întorci şi să iscăleşti poliţa pentru împrumutul pe care l-ai făcut.

Nespus de bucuros, Hori legă banii într-un colţ al şalului şi o luă la goană înapoi. Mai înainte ca banii să treacă în celelalte mîini, Dhania se ivi pe neaşteptate şi-l trase de şal. Rupiile se rostogoliră pe pămînt, clinchetind.

— Unde duci banii ăştia? îl întrebă ea, aprinzîndu-se deodată de mînie. Dacă ţi-e milă de tine, dă-i înapoi numaidecît! Ăsta e deci preţul cu care vrei să-ţi aperi cinstea ta?! Crezi că un om sărac lipit pămîntului, căruia i s-a luat şi cenuşa din vatră, mai are vreo cinste? Întîi pierzi vaca şi acu, colac peste pupăză, tot tu plăteşti oalele sparte!? Nu, zău, ce om vrednic de cinste mai eşti!

Hori se simţea sfredelit de cuvintele ei. Mulţimea fu cuprinsă de un fior. Fruntaşii satului îşi lăsară capetele

în jos, ruşinaţi, iar inspectorul se simţi nespus de mic. În viaţa lui nu fusese umilit pînă într-atît.

— Mi se pare că femeia aceasta îndrăcită a otrăvit vaca, să-l bage la apă pe Hiira, spuse el, căutînd astfel să iasă cu obraz curat din încurcătură.

— Ce face? strigă Dhania, pocnind din degete. Să-mi otrăvesc vaca *mea!* Dacă la asta a dus cercetarea dumitale, atunci ia-mă şi du-mă la închisoare. M-am dumirit ce cap ai şi ce dreptate ştii să faci!

Hori îşi dădea seama că femeia întrecuse măsura. Ochii îi ardeau şi tocmai voia s-o înşface, cînd Gobar păşi între ei.

— Opreşte-te, tată, îi spuse el mînios. Nu pot să ridic mîna asupra tatălui meu, dar am să mă spînzur în faţa ochilor dumitale dacă te atingi de mama.

— Lasă-l, Gobar! Lasă-l să-şi facă de cap! strigă Dhania cu îndrăzneală. Crede că-i e cinstea pătată fiindcă vor să cerceteze casa lui frate-su, da nu-i e ruşine să-şi bată nevasta în faţa întregului sat. Aşa se poartă un om vrednic de cinste?

Între timp, unul dintre fruntaşii satului adunase rupiile şi făcea aprins semne inspectorului să se îndepărteze. Dhania îl văzu.

— Dă banii înapoi celui de la care i-ai luat, strigă ea din nou. Eu n-am nimic de-a face cu un asemenea împrumut. Dacă vrei să-i dai cuiva, pune-l pe acela să dea seama de împrumut. Eu n-am să plătesc un ban chiar dacă am să fiu tîrîtă la judecată!

Căpeteniilor satului şi inspectorului le venea să intre în pămînt de ruşine. Ca să scape cu faţa curată se îndepărtară repede spre casa lui Hiira.

În timp ce se îndreptau într-acolo, inspectorul le spuse fruntaşilor care îl însoţeau că femeia era într-adevăr tare isteaţă.

— Isteaţă ziceţi? se împotrivi Petşuari. Ar merita să fie împuşcată. V-a pus beţe în roate, le spuse el, rînjind, fruntaşilor. Aţi pierdut fiecare cîte patru rupii şi înălţimea-sa a rămas fără cincisprezece rupii.

— Nu pierd eu banii. Dacă nu-i dă el, o să-i dea căpeteniile satului. Cincizeci în loc de cincisprezece. Mai bine aranjaţi lucrurile numaidecît.

— Ce-i drept, înălţimea-voastră ştie să glumească! rîse Petşuari.

— Oamenii mari ştiu totdeauna să glumească. E o plăcere să stai de vorbă cu ei, adăugă Datadin.

— Lăsaţi linguşeala, le curmă vorba cu asprime inspectorul. Vreau cele cincizeci de rupii ale mele. Cincizeci în cap. Dacă o scăldaţi, am să fac percheziţie în casele a patru dintre voi. Aşa se prea poate să iasă o treabă. Să fie nevoiţi să scoată bani şi Hiira, şi Hori. *Trebuie* neapărat să anchetez cazul.

Căpeteniile satului încă se mai amăgeau că inspectorul glumeşte cu ei.

Jhenguri îi făcu cu ochiul lui Petşuari.

— Scoate cincizeci de rupii, domnule perceptor! rînji el.

Nokhey Ram îl sprijini pe Jhenguri:

— Fireşte, aici taie şi spînzură Petşuari. E o cinste pentru el să mulţumească pe înălţimea-voastră.

Ajunseră la armanul lui Nokhey Ram. Inspectorul se aşeză pe o lăvicioară şi întrebă:

— Ei, ce-aţi hotărît? Daţi banii, sau fac percheziţie?

— Dar, domnule... cîrti Datadin.

— Nici un dar. N-am vreme de taifas.

— Domnule, cuteză să crîcnească Jhenguri Singh, e cu totul şi cu totul...

Inspectorul i-o reteză:

— Vă dau cincisprezece minute. Dacă nu plătiţi în timpul acesta, vă fac percheziţie în case. Aţi auzit de inspectorul Ganda Singh? Pe cine a pus el ochii nu mai scapă cu una, cu două.

Petşuari Lal spuse cu aprindere:

— Da aşa ceva e nemaipomenit! Unul a săvîrşit o nelegiuire şi tragem noi ponoasele în locul lui!

— Lucrez în poliţie de douăzeci şi cinci de ani. Nu ştiţi asta?

— N-am mai văzut niciodată atîta samavolnicie!

— Atunci nu ştiţi ce înseamnă samavolnicia ! Vreţi s-o încercaţi pe pielea voastră ? E o joacă pentru mine să vă trimit la puşcărie pentru cinci ani. Să nu vă închipuiţi că n-am s-o fac !

Cei patru intrară în ţurlă şi începură să se sfătuiască în ce fel să iasă din dandanaua aceea.

Ce s-a întîmplat mai departe poate ghici oricine. Curînd după aceea inspectorul era numai zîmbet, iar feţele celor patru se împietriseră.

Cînd inspectorul plecă pe calul lui, alergară după el, petrecîndu-l, pînă ce calul dispăru în zare. Apoi făcură cale întoarsă mohorîţi, ca şi cînd ar fi venit de la înmormîntarea unei rude apropiate.

Datadin spuse :

— Dacă n-o să-l ajungă blestemul meu, să nu-mi spuneţi pe nume !

Nokhey Ram adăugă :

— Un om atît de mîrşav n-ajunge bine niciodată.

Petşuari prezise :

— Banii murdari nu ţin de cald — de haram vin, de haram se duc.

Iar Jhenguri Singh începu să se îndoiască de dreptatea lui dumnezeu : de ce oare nu-i pedepseşte pe răufăcători?

Nostim ar fi fost ca un aparat fotografic să-i fi prins în obiectiv pe toţi aceşti domni : ar fi ieşit un studiu de caractere nespus de izbutit !

CAPITOLUL X

Zilele treceau, şi Hiira nu dădea nici un semn de viaţă. Hori cercetă în dreapta şi-n stînga cum îl tăie capul şi, pînă la urmă, pierzînd orice nădejde, o lăsă baltă. Trebuia să muncească pămîntul. Ba acum trebuia să-l muncească şi pe al lui Hiira. Cum să pridideascâ un singur om atîtea treburi deodată? Mai mult decît pentru pămîntul lui se frămînta acum pentru al lui Hiira. Acum, că rămăsese singură, Punia era şi mai arţăgoasă decît înainte. Cît fusese Hiira în preajma ei, se mai stăpînea, dar acum, cînd el se făcuse nevăzut, zvîrlise cît colo orice urmă de înfrînare, şi Hori se chinuia cumplit să-i intre în voie. Văzîndu-i bunătatea inimii, căuta să stoarcă de la el tot ce putea. Hori şi Hiira erau amîndoi dijmaşi, aveau aceeaşi învoială şi, firește, se luau la întrecere în munca pămîntului, care pe care. Punia era însă femeie, şi lui Hori nu-i stătea bine să tragă spuza pe turta lui fiindcă ea era neajutorată. Din fericire, vechilul nu stăruia pentru plata grabnică a rămăşiţei din dijmă. Punia scăpa de el, dîndu-i bacşişuri. Trebuie spus totuşi, spre cinstea lui Hori, că avea de gînd să facă un nou împrumut ca să-i plătească dijma.

Veniseră ploile. La însămînţarea orezului muncile erau în toi — se simţea o nevoie arzătoare de mînă de lucru. Hori n-avea vreme să-şi semene orezul lui. Nu era să lase pîrloagă pămîntul Puniei. Cum ar fi putut s-o facă? N-o luase sub aripa lui? Dacă ea ar fi ajuns la ananghie, gura lumii ar fi început îndată să clevetească. Lăsîndu-şi baltă pămîntul, muncea pînă noaptea tîrziu pe ogoarele

ei, așa că pînă la sfîrșit el seceră mai nimic, în vreme ce hambarul ei gemea de grîne.

După întîmplarea din ziua aceea, traiul Dhaniei cu Hori se înrăutățise. Gobar de asemeni îl ocolea pe tatăl lui. Părea că mama și fiul hotărîseră împreună să nu mai aibă de-a face cu bătrînul. Hori ajunsese acum străin în casa lui. Parcă era un om cu picioarele în două luntri. Sătenii îl priveau chiondorîș. Pe de altă parte, Dhania se ridicase nu numai în ochii femeilor, dar și în aceia ai bărbaților din sat. Luni întregi au tot istorisit oamenii din satele vecine întîmplarea cu polițaiul, pînă ce faptul păru aproape o minune. „A, vorbești de Dhania? ziceau ei. Da, cică așa ar chema-o. O ocrotește zeița Bhavani[1]. Ai auzit ce s-a întîmplat? Abia apucase polițaiul să-l pună pe bărbatul ei în fiare, că ea a și cerut ajutor de la zeița Bhavani, și zeița i-a auzit ruga și i-a dăruit atîta putere, încît dintr-o smucitură a scos fiarele de la mîinile bărbatului. L-a dat grămadă pe polițai, i-a smuls mustața și a încălecat pe pieptul lui. Abia după multe rugăminți l-a lăsat să plece."

Oamenii se îmbulzeau mereu la ușa ei. În vremea aceea frigurile începuseră să bîntuie și prin satul lor. Hori le căzu pradă. Ani de zile fusese sănătos tun și acum boala, care îl crestase pe răbojul ei de multă vreme, se răfuia crunt cu el. Zăcu la pat o lună încheiată. Frigurile îl lăsară firav, vlăguit, dar totodată îmblînziră inima Dhaniei. Cum să-i mai poarte pică omului ei, cînd boala îl adusese în pragul morții? Pe un dușman să-l fi văzut într-o asemenea stare și tot i s-ar fi înmuiat inima, darmite pe Hori? La urma urmei, era bărbatul ei.

Într-o zi, cînd vorbeau despre cele întîmplate, Dhania îi spuse:

— Cum ai putut să-ți ieși așa din fire? Eu, oricît m-aș mînia, n-aș putea să-mi pierd pînă-ntr-atît cumpătul.

[1] Una dintre denumirile zeiței Kali în mitologia indiană, zeița sîngeroasă a răzbunării.

— Să uităm ce-a fost, o rugă Hori stînjenit. Nu eram în toate minţile. Îţi închipui cît m-am căit mai tîrziu.

— Şi dacă m-aş fi zvîrlit pe gîrlă din deznădejde?

— Crezi că aş mai fi putut trăi, ca să-mi plîng pierderea? Mi-ar fi ars şi leşul meu pe acelaşi rug.

— Taci, nu mai spune asemenea blestemăţii.

— Vaca a murit şi m-a lăsat într-o mare încurcătură. Vorbesc de Punia. Nu ştiu ce să fac cu ea.

— Mare pacoste să răspunzi de tot neamul. Dacă nu merge ceva cum trebuie, tu tragi ponoasele, toată ruşinea cade pe capul tău!

Venise luna ianuarie. Se statorniciseră ploile timpurii de iarnă. Hori mîncase şi acum se odihnea într-o colibă pe locul cu mazăre al Puniei. Noaptea era friguroasă, iar burniţa rară, care nu mai contenea, părea să-i sporească liniştea fioroasă. Era întuneric. Atît de întuneric, încît trebuia să te încordezi ca să vezi chiar întunecimea. Hori încercă să uite de frig şi să adoarmă. Frigul se strecura însă pe dedesubt, prin velinţa destrămată, prin cerga zdrenţuită şi prin acoperişul umed de paie. Somnul nu cuteza să se apropie de el, alungînd atîtea rînduri de vrăjmaşi strînşi împotriva lui. N-avea un dram de tutun, nici măcar să-şi mai treacă de urît. Adusese cîteva turte de balegă dar, în frig, spuza lor se stinsese repede. Se ghemuise, cu genunchii la gură, cu mîinile între picioare, cu capul sub cergă, încercînd să se culcuşească în căldura trupului său. Cerga asta o avea de vreo cinci ani. Ce-i mai bătuse capul Dhania s-o facă, cînd Kabuliwala venise să vîndă cîrpe! Ce tăraboi stîrnise şi atunci! Velinţa pe care şedea era mult mai veche; la drept vorbind, era chiar mai bătrînă decît el. În copilărie o împărţea cu tatăl lui; în tinereţe petrecuse sub ea multe nopţi de iarnă cu micul Gobar în braţe. Iacătă că acum îi ţinea de urît şi la bătrîneţe. Nu mai era însă de mare folos. Rămăsese velinţă doar cu numele, ca şi măselele găunoase ale unui bătrîn, cu care acesta nu mai poate mesteca. Nu-şi amintea o zi din viaţa lui în care, după ce-şi plătise dijma şi dobînzile împrumuturilor,

să-i mai rămînă şi lui ceva bani, vrednici de acest nume. Acum intrase în altă dandana. Dacă nu băga bine de seamă, lumea ar fi putut să creadă că o prăda pe Punia, că dădea iama în grînele ei. În loc să-şi dobîndească mulţumire, şi-ar fi pătat numele pe totdeauna. Bhola îl tot pisa să-i găsească o nevastă. Iar Sobha dăduse să se înţeleagă că Punia nu era prea mulţumită de felul în care vedea de treburile ei. Oricum ar fi fost, chiar dacă se zbătea în dreapta şi în stînga, cu zîmbetul pe buze sau posomorît, adevărul este că n-avea încotro, trebuia să poarte răspunderea. Şi, colac peste pupăză, intrase vrajba între el şi Dhania.

Din fericire, toate acestea rămăseseră acum în urmă. Noaptea trecută, vorbele pornite din inimă, pe care le schimbase cu Dhania, fuseseră binecuvîntate, ca hrana pentru flămînd. Simţămintele ei, izvorîte de-a dreptul din suflet, îl copleşiseră. Ar fi vrut să-şi pună capul la picioarele ei şi să spună: „Îmi pare rău că te-am bătut, Dhania. Acu stau să mă baţi şi tu pe mine."

Deodată i se păru că aude un clinchet stins de brăţări. Trase cu urechea. Cine să fie? Cine, decît fata perceptorului sau nevasta lui Pandit Nokhey Ram! Or fi venit să fure mazăre. Nu poate pricepe de ce sînt aşa de necinstiţi oamenii aceştia! Trăiesc bine, au grămezi de bani îngropaţi în pivniţe, iau sfănţuială de la unul şi de la altul, scornesc tot felul de pricini împotriva unuia sau a altuia şi totuşi se înjosesc pînă acolo încît aruncă priviri lacome spre mazărea altcuiva. Şi ceea ce-i mai ruşinos e că oamenii ăştia nu vin ei înşişi, ci îşi trimit femeile din casă să fure. Să-i vezi cum s-ar simţi de atinşi în mîndria lor dacă le-ar prinde asupra faptului! Dar nu, cum ar putea fi el răutăcios cu o femeie? N-au decît să fure pînă n-or mai putea. „Vedeţi-vă de treabă, domniţelor, vedeţi-vă de treabă! Eu închid ochii, nu văd ce faceţi. Luaţi cît puteţi şi plecaţi."

— Eşti treaz? se auzi un glas afară.

Era Dhania.

— Cum pot să dorm pe frigul ăsta ? ! răspunse Hori. Ce te aduce încoace aşa de tîrziu ? S-a întîmplat ceva ? De ce nu l-ai trimis pe Gobar ?

Dhania se aşeză pe paiele umede.

— Gobar ne-a terfelit numele, răspunse ea. De ce mi-a fost frică n-am scăpat.

— Ce s-a întîmplat ? S-a certat cu cineva ?

— Mai bine întreab-o pe vrăjitoarea aia.

— Ce vrăjitoare ? Te-ai zărghit la cap ? Ce tot vorbeşti anapoda ?

— Întreab-o pe Giunia. Pe care alta ?

— Giunia a venit la noi ?

— Unde să se ducă în altă parte ? E grea, în cinci luni, Gobar a fugit.

Hori îl văzuse de multe ori pe Gobar că tot pleca spre satul lui Bhola şi lucrul acesta îi cam trezise bănuieli. Nu-şi închipuise însă niciodată că Gobar avea să cadă într-un păcat aşa de mare. Tinerii-s fluşturatici, îşi spusese el, umblă haihui o vreme şi apoi se potolesc. Hori alungase gîndul acesta, ca pe ceva neînsemnat. Auzise tunînd în cer şi clătinase din mînă, zîmbind, fără a-şi da seama că tunetul era prevestirea unei furtuni care avea să-i înnegureze viaţa. Putuse oare băieţandrul acela pe care-l socotea încă un copil să facă o asemenea ispravă ? Hori nu era, totuşi, supărat că avea să fie chemat să dea socoteală în faţa satului, că avea să îndure osînda *panciaiat*[1]-ilor ; nu se întreba dacă o s-o poată ţine pe Giunia în casa lui. Era supărat fiindcă nu ştia ce se întîmplase cu Gobar. Se temea ca nu cumva mîndrul dar nepriceputul băiat, copleşit de deznădejde, să-şi facă cu mîna lui vreun rău.

— Giunia nu ştie unde e ? întrebă el plin de nelinişte. Ei trebuie să-i fi spus.

— Ai tărîţe-n cap ? răspunse Dhania aprinsă. Unde poate să fie, de vreme ce drăguţa lui e aici ? Trebuie că s-a ascuns pe undeva, pe aproape. Nu-i un prunc în scutece. N-o să se rătăcească. Mi-e şi frică de negricioasa

[1] *Panciaiat* — membru în consiliul celor mai bătrîni.

asta. Nu rămîne ea o clipă în casa mea. Au pus la cale păcatul ăsta în ziua cînd Gobar s-a dus la ei în sat să ia vaca. N-am fi ştiut nimic dacă Giunia n-ar fi rămas grea. Mi-am cam dat eu seama ce s-a întîmplat cînd a început să se vază. L-a rugat pe Gobar s-o ducă undeva, dar el a tot tărăgănat. Astăzi a văzut-o deznădăjduită şi i-a spus să vină să stea la noi. Pe drum el a şters-o binişor. Ea a început să-l strige în toate părţile. Cînd s-a înnoptat şi a văzut că el nu se mai întoarce, a venit la noi. De atunci stă pe prag şi plînge. Nu vrea să se clintească de acolo. Dimineaţa o să înceapă pălăvrăgeala în sat. Un lucru trebuie să-ţi intre bine în cap: la noi n-are să stea. Dacă te amesteci în treaba asta, unul din noi nu mai are ce căta în casă!

— N-ar fi trebuit s-o laşi să intre.

— Am făcut tot ce-am putut, dar nu vrea să se urnească din loc.

— Vino. Stăm noi amîndoi de vorbă acu! Să plece de unde-a venit!

— Ai văzut, drăguţul de Bhola?! A ştiut ce se petrece şi n-a zis nici pîs!

— Nu cred c-a ştiut prea bine ce era între ei.

— Cum să nu ştie? Nu vedea că Gobar vine mereu pe la ei?

Se îndreptară spre casă. Trecuse de miezul nopţii. Pretutindeni domnea liniştea.

Deodată Dhania îl apucă pe Hori de braţ.

— Nu cumva să faci tărăboi. S-ar strînge tot satu.

— Am s-o alung şi din sat! scrîşni Hori. Mai devreme sau mai tîrziu şi aşa o să se afle. De ce n-am da totu pe faţă chiar acu?

Dhania îl ţinea de braţ.

— Dacă te atingi de ea o să înceapă să ţipe.

— N-are decît!

— Da, cînd te gîndeşti, unde să se ducă? E întuneric beznă.

— Unde-o vedea cu ochii. Ce ne pasă nouă?

— Nu-i bine s-o goneşti în toiul nopţii. E însărcinată şi poate să i se întîmple ceva.

— Da ce ne privește pe noi dacă i se întîmplă ceva? De ce să-mi păteze numele? O să-l alung și pe Gobar.

Pe neașteptate, Dhania își aruncă brațele de gîtul lui Hori și-l rugă:

— Făgăduiește-mi că n-ai s-o bați. A ispășit și așa destul. Ce vrei, n-a avut noroc, a dat năpasta peste ea!

Ochii lui Hori se umeziră. Duioșia de mamă a Dhaniei lumina ca o stea, alungîndu-i gîndurile negre. În inima lui, care îmbătrînea, învie încă o dată chipul acelei fete duioase pe care o adusese acasă ca mireasă cu douăzeci și cinci de ani mai înainte.

Se uitară spre ușă. Giunia ședea cu capul pe genunchi în lumina firavă a opaițului. Cufundată în întuneric, căuta oare bucuria aceea care își arătase o clipă fața amăgitoare, ca apoi să lunece înapoi în beznă pentru totdeauna? Viitorul se căsca acum înaintea ei ca un balaur ce sta la pîndă ca s-o înghită.

Se ridică tremurînd de spaimă și căzu la picioarele lui Hori:

— *Dada*, n-am alt adăpost în afară de casa dumneavoastră, hohoti ea. Nu mă alungați.

Hori se aplecă spre ea și o mîngîie pe umăr.

— Nu te teme, fata mea, spuse el. Asta-i casa ta. Ești fiica mea tot atît pe cît ești și a lui Bhola.

Ea îi cuprinse piciorul.

— Nu mai am pe nimeni în lumea asta. Dă-mi adăpost. Tata și frații mei n-au să-mi cruțe viața.

Dhania nu mai putu să-și stăpînească tulburarea:

— Rămîi în casa noastră. Cît despre tatăl și frații tăi, o să stăm noi de vorbă cu ei cînd or să vină încoace.

Aceste cuvinte erau un balsam alinător pentru inima zbuciumată a fetei. Îl lăsă pe Hori și căzu la picioarele Dhaniei. Dhania o ridică și o strînse fierbinte la piept, ca o pasăre care-și strînge puii sub aripi.

Hori îi făcu semn nevestei să-i dea Giuniei ceva de mîncare, apoi se întoarse și întrebă:

— Nu știi unde e Gobar?

— Nu. Nu știu nimic, răspunse fata suspinînd. Eu v-am pricinuit... și izbucni într-un hohot de plîns.

Hori nu-şi putea ascunde îngrijorarea.

— Cînd l-ai văzut ultima oară părea supărat? întrebă el.

— Nu. Da nu ştiu ce se petrecea în capul lui.

— Crezi că o fi încă în sat?

— Cred că a plecat, se tîngui ea.

— Şi eu cred la fel. Ce netot! Doar nu sîntem duşmanii lui. S-a întîmplat, s-a întîmplat. Trebuie să iei lucrurile aşa cum sînt. Fuga lui ne amărăşte pe toţi.

— Becisnic ce e! spuse Dhania ducînd-o pe Giunia în casă. Ar fi trebuit să stea lîngă tine. Dacă vine, n-are decît să rămînă afară.

Hori se întoarse în colibă, frămîntîndu-se cu gîndul la Gobar. Neliniştea fremăta în inima lui aşa cum o pasăre îşi fîlfîie aripile în nemărginirea cerului.

CAPITOLUL XI

Luni întregi nu s-a şters din amintirea oamenilor această întîmplare neobişnuită. Cei doi fraţi ai Giuniei, înarmaţi cu bîte, l-au căutat pe Gobar peste tot prin împrejurimi. Bhola jurase că nu va mai pune piciorul în satul lui Hori — să nu-l mai vadă în ochi! Nu mai stătuse de vorbă cu Hori în legătură cu însurătoarea lui şi-i ceruse să-i numere de îndată banii pentru vacă. Spusese că dacă Hori o să umble cu vicleşuguri îl dă în judecată şi-i scoate casa în vînzare. Sătenii începuseră să-l ocolească pe Hori; nici unul nu mai stătea să fumeze un *celum* împreună cu el sau să bea apă din mîna lui. Ba, mai mult, umbla vorba ca Hori să nu mai fie lăsat să ia apă din puţurile satului. Doar firea aprinsă a Dhaniei stăvilea încă luarea unei măsuri atît de aspre. Cea mai nefericită dintre toţi era Giunia, pricina ascunsă a acestui zbucium. Fuga lui Gobar îi adîncea nenorocirea. Stătea toată ziua închisă în casă şi, atunci cînd făcea un pas afară, o întîmpina o ocară atît de cumplită, încît faţa ei zvîcnea de ruşine. Se îndeletnicea cu treburile casnice, tremurînd ca nu cumva Dhania să fie nemulţumită de ceva. Ar fi vrut să gătească, dar se temea că ai casei n-au să se atingă de mîncarea făcută de mîna ei. Cînd nu avea ce face, plîngea.

Într-o zi Dhania se întorcea de la bazarul din sat, cînd deodată îl zări venind în întîmpinarea ei pe Pandit Datadin. Îşi lăsă capul în piept vrînd să se strecoare pe lîngă el.

Datadin nu era însă omul căruia să-i scape un prilej ca acela.

— Vreo veste de la Gobar? o întrebă el veninos. Ce rușine pentru voi! V-a făcut numele de rîs.

Dhania părea să creadă adesea despre Gobar același lucru.

— *Dada,* cînd un om e urmărit de năpastă, își pierde judecata, zise ea amărîtă. Ce-aș putea să spun mai mult?

— Rău ai făcut că ai primit-o în casă pe ticăloasa aceea, stărui Datadin. Dacă o muscă a căzut într-o sticlă cu lapte, nu arunci laptele cu muscă cu tot. Scoți musca și păstrezi laptele. Ați ținut-o în casă și v-ați făcut cu toții de rîsul lumii. Dacă nu i-ați fi dat adăpost, n-ar fi ajuns lucrurile pînă aici. Nu spun că un flăcău nu-și face de cap din cînd în cînd. Dar asta-i altceva. Pînă nu împărțiți orez obștei și nu dați un ospăț în cinstea brahminilor, n-o să vă puteți păstra *dharma.* Despre Hori știu că n-are minte. Pe tine te socoteam însă cu mai multă judecată.

Matadin, fiul lui Datadin, era încurcat pe ascuns cu o femeie dintr-o castă de rînd. Își dădea însă cu unsoare de santal pe frunte, spunea pe dinafară cînturi din cărțile sfinte, oficia ritualurile, păzea cu grijă canoanele religioase și făcea băi în Gange, spălîndu-se de păcate. De aceea *dharma* lui rămăsese neîntinată. Dhania știa că Giunia era răspunzătoare pentru zbuciumul ei. Dar totodată își dădea seama că lumea judeca pe bogat și pe sărac după legi morale deosebite.

— Nu sînt gata să jertfesc viața unei tinere fete pe altarul cinstei închipuite, răspunse ea. Știu bine că Giunia nu e nevasta legiuită a fiului meu. Au stat totuși mînă în mînă. Cum pot s-o alung din casa mea? Cînd bogatu face vreun rău, nimeni nu-și bate capul cu el, nimeni nu-l osîndește. Cînd săracu săvîrșește același rău, toți sînt cu ochii pe el. Bogatu poate spune că cinstea e mai de seamă decît nimicirea unei vieți. N-am nevoie de cinstea asta!

Datadin avea pielea prea groasă pentru a înțelege asemenea cuvinte izvorîte din inimă. Bîrfeala făcea parte din viața lui. El nu săvîrșise niciodată un furt pentru care să-l pască pedeapsa. Lua însă parte la pradă pe căi

ocolite, fără remuşcare. Se bătea în piept, căinîndu-se că-i sărac lipit pămîntului şi strigînd că se aruncă în fîntînă atunci cînd vechilul *zamindar*-ului venea să strîngă datoriile. Totuşi, avea de unde să dea bani cu împrumut. Făcea treburi bune ca peţitor, căpătînd daruri şi cîştigîndu-şi mulţumirea ambelor părţi. Era vraci de ţară şi potrivea îngrijirea bolnavilor după gustul lor, dîndu-le droguri plăsmuite sau leacuri băbeşti. Nimeni nu avea încredere în el. Totuşi era aşa de mieros la limbă, încît oamenii îi cădeau mereu în nadă.

— Ai dreptate, Dhania, încuviinţă el clătinînd din cap cu înţelepciune. Dar niciodată nu e bine să stîrneşti gura lumii.

Hori avusese un schimb de vorbe asemănător cu Petşuari, perceptorul. Cunoscut pentru evlavia lui, Petşuari îndeplinea ritualurile cuvenite de fiecare dată cînd era lună plină. Îşi făcea o fală din a chema bolnavii şi a le împărţi fără bani chinina dată de autorităţi în timpul epidemiilor de malarie. Dădea o mînă de ajutor pentru potolirea certurilor dintre ţărani, mai înainte de a se amesteca poliţia, şi cu prilejul nunţilor împrumuta rudelor miresei pataşca lui, covoraşe şi alte lucruri.

Asta nu însemna însă că nu era un chilipirgiu. Pămîntul lui îl arau şi-l udau oamenii scoşi la corvezi. Meşter în asmuţirea zîzaniilor între săteni, lua bacşişuri şi de la unii, şi de la alţii. Dădea de asemeni mici împrumuturi ţăranilor şi, cu timpul, făcuse o avere frumuşică. În fiecare an storcea grîne de la ţărani, pe care le trimitea ca din partea lui poliţiştilor şi judecătorilor districtului. Trăia în belşug sub ocrotirea mai-marilor districtului. Toţi se temeau de el, fiind bine cunoscut ca un om cîrcotaş şi cusurgiu. Nu era însă nerecunoscător: îi strîngea în chingi pe ţărani, dar îi mai şi ajuta uneori.

— De ce ţi-ai adus pe cap pacostea aceea? îl întrebă el pe Hori.

Acesta îl privi pieziş.

— Ce vrei să spui?

— Ţi-ai pierdut şi tu minţile ca Dhania? Iuţi pasul ca să se ţină după Hori. De ce n-o trimiţi pe Giunia

înapoi la taică-su? Dumnezeu ştie al cui o fi pruncul din pîntecul ei. La fetele tale nu te gîndeşti? Cine ţi le mai peţeşte acum?

Hori era sătul de atîtea sfaturi prieteneşti, necerute şi făţarnice.

— M-am gîndit şi eu la treaba asta, răspunse el, iritat. Da ce să fac? Vrea Bhola s-o ia înapoi? S-o trimit la moarte cînd ştiu că băieţii lui îi aţin calea? Netrebnicu de fiu-meu a lăsat-o singură în restrişte. Dacă am s-o părăsesc şi eu, de deznădejde şi-ar putea face seama. Pe mine ar cădea atunci toată ocara. Dacă ai putea să vorbeşti cu Bhola s-o ia înapoi, mi-ai face un mare bine. Cît despre măritişul fetelor, cum o vrea dumnezeu. El o să-mi arate calea. Pînă acu, în obştea noastră n-a rămas nici o fată nemăritată.

Hori era cunoscut ca un om paşnic, şi nimeni nu-i voia răul. Cum putea însă lumea să treacă cu vederea o asemenea înfruntare? Ce încăpăţînat, smintitul! Nu voia cu nici un chip s-o ia pe calea cea dreaptă. Ei bine, dacă nu ţine seama de obşte, nici obştea n-o să-l lase în pace!

Păzitorii legilor ţinură sfat de război chiar în noaptea aceea.

Datadin spuse următoarele:

— În lume colcăie păcatul, dar eu nu vreau să mă gîndesc la asta, n-am obiceiul să fac rău nimănui. Zgripţuroaica asta de Dhania m-a înfruntat însă fără nici o pricină. Hori s-a căpătuit cu banii sfeterisiţi de la fraţii lui şi asta a scos-o din minţi. Cum văd că s-au procopsit cît de cît, prăpădiţii ăştia o iau razna! Bine zic cărţile noastre sfinte: fii înţelept, strînge-i bine în chingi pe bicisnicii de ţărani.

Petşuari trase un fum prelung din *celum*.

— Asta-i beleaua lor: cum au cîţiva bani în buzunar, cum încep să şi-o ia în cap. Deunăzi, mojicia lui Hori m-a lăsat fără grai. Ia gîndiţi-vă ce-o să se aleagă de sat dacă îngăduim să bîntuie nestăvilit un asemenea rău? Celelalte văduve din sat n-or să urmeze oare pilda Giuniei? Astăzi pătimeşte Bhola, mîine ai putea să pătimeşti tu sau chiar eu. Nu uitaţi că la temelia obştei

stă frica. Cum n-o să mai fie frica de nimic, cum or să-şi facă toţi de cap.

Thakur Jhenguri Singh se însurase de trei ori pînă atunci. Cea dintîi nevastă îi murise, lăsîndu-i cinci copii, cînd el avea patruzeci şi cinci de ani. Luase altă nevastă ; aceasta se dovedise stearpă, şi el se însurase a treia oară. Acum avea cincizeci de ani şi ţinea în casă două neveste. Umblau însă tot felul de vorbe pe socoteala lor. Oamenii se temeau de el şi nu cutezau să-i aducă la cunoştinţă asemenea zavistii. E adevărat că nici nu se ivise prilejul pentru asta ; la adăpostul bărbatului, ca sub o perdea groasă de fum, nevestele puteau să-şi facă de cap nepedepsite. *Thakur*, totuşi, era încredinţat că-şi struneşte nevestele cu o mînă de fier. Ba mai mult : făcuse în aşa fel încît nimeni să nu le vadă la faţă. Ce se întîmpla însă în spatele lui... ei, asta era altă poveste.

— Giuniei ar trebui să i se taie capul ! grăi el cu asprime. Încumetîndu-se să-i dea adăpost, Hori a otrăvit izvoarele curate ale obştei. Satul nostru e pîngărit dacă el mai rămîne aici. Trebuie să-i dăm de veste despre asta şi *Rai Sahib*-ului. Să-i spunem că dacă mai bîntuie în sat vîntul ăsta rău, cinstea nici unuia dintre noi nu mai e pusă la adăpost.

Pandit Nokhey Ram, vechilul *Rai Sahib*-ului, era un brahmin dintr-o castă înaltă. Bunicul lui fusese în *divan*[1]-ul unui stat. Se pustnicise însă, ajungînd *sadhu*. Tatăl lui îşi închinase de asemeni o parte din viaţă proslăvirii lui dumnezeu. Nokhey Ram avea în el o înclinare religioasă, moştenită pesemne de la tatăl lui. Îndată ce se lumina de ziuă, se aşeza la rugăciuni, care ţineau cîteva ceasuri. În clipa cînd se ridica însă din cugetare, mintea lui se cufunda în mlaştina îndeletnicirilor lumeşti.

Socotea jignitoare pentru cinstea lui propunerea lui Jhenguri Singh de a se încredinţa întreaga tevatură *Rai Sahib*-ului.

[1] Adunarea sfetnicilor unui şef de stat.

— Nu e nevoie să-i spuneţi *Rai Sahib*-ului, se împotrivi el, privind împrejur poruncitor, cu ochii lui ca două crăpături înguste, pierdute în adîncimile obrajilor puhavi. O să stau eu de vorbă cu omul ăsta. Ar trebui să i se dea o gloabă de o sută de rupii. Atunci o să-şi ia singur tălpăşiţa din sat. Între timp, o să cer să i se pună sechestru pe pămînt.

— Da dijma şi-a plătit-o, nu? întrebă Petşuari.

— A împrumutat de la mine treizeci de rupii pentru treaba asta, spuse Jhenguri Singh.

— Nu i-am dat încă hîrtie la mînă, zise bucuros Nokhey Ram. N-are nici o dovadă că şi-a plătit datoriile.

Hotărîră cu toţii să-i pună lui Hori o amendă de o sută de rupii. Singurul lucru care mai rămăsese de făcut era ca hotărîrea să fie întărită de adunarea satului — *panciaiat*-ii.

Aceasta avea să întîrzie lucrurile cu cîteva zile. În aceeaşi noapte, Giunia născu un băiat.

În ziua următoare, *panciaiat*-ii se adunară în pripă. Venise lume multă. Hori şi Dhania fuseseră chemaţi în faţa adunării. Obştea vesti că Hori trebuia să plătească o sută de rupii în bani şi treizeci *maund*-i de grîne.

— *Panciaiat*-i, strigă Dhania cu glasul răguşit, cu ochii în lacrimi. N-o să vă aştepte nici o bucurie dacă asupriţi un om sărman. Noi o să pierim, dar nici unul dintre voi n-o să fiţi fericiţi. Fie că o să rămînem în sat, fie că nu, blestemul meu o să vă ajungă negreşit. Ne-aţi dat pedeapsa asta grea fiindcă nu ne-am alungat nora să cerşească pe uliţe. Asta numiţi voi dreptate?

Petşuari strigă:

— Nu-i nora ta. E o desfrînată!

Hori îi spuse Dhaniei să stea liniştită.

— Dacă prin gura voastră a vorbit glasul lui dumnezeu, am să îndur pedeapsa asta pînă la sfîrşit. Dacă dumnezeu vrea să plecăm din sat, de bună seamă că o să plecăm.

Se întoarse spre săteni şi urmă:

— N-am scos o singură grăunţă din hambar. Luaţi-le pe toate. Dacă grînele nu sînt de ajuns, vindeţi-mi boii.

— Ñ-o să dau o singură grăunţă şi n-o să plătesc nici un ban din gloabă, îl întrerupse Dhania. Ce e batjocura asta? Vreţi să ne luaţi şi cenuşa din vatră pe temei că trebuie să plătim gloaba? Nu puteţi să faceţi aşa ceva. Alungaţi-mă! Pînă acu n-am făcut decît să trudim din greu. Tot aşa o să trăim şi de acu-nainte dacă o să ne goniţi. Ce zor avem de voi?

Hori încerca s-o potolească.

— Toţi sîntem ramuri ale aceluiaşi trunchi, zise el. Cum o să ne rupem unul de altul? Trebuie să te supui hotărîrii satului. Moartea este oricînd mai bună decît să trăieşti cu numele pătat.

Se întoarse către adunare:

— Oameni buni, n-am decît grînele din hambar. Să nu-mi mai văd fiul dacă vă mint. Sînt aici ca să mă supun poruncilor voastre. Dacă însă în inimile voastre sălăşluieşte mila, lăsaţi-mi ceva pentru copiii mei.

Dhania turba de mînie.

Hori s-a spetit însă pînă noaptea tîrziu cărînd grînele din hambarul lui în acela al lui Jhenguri Singh: douăzeci de *maund*-i de grîu, cinci *maund*-i de orz şi tot atîta mazăre.

Strînsese grînele astea cu trudă grea. Dhania şi fetele asudaseră pe cîmp alături de el. Hori nădăjduise că acum o să poată face rost de bani, îndeajuns ca să plătească o parte din dijmă şi din dobînzile împrumuturilor. Firește, trebuiau să se mulţumească la masă cu turte de orz. Într-un fel sau altul vor izbuti ei s-o scoată la capăt în următoarele cîteva luni, după care aveau să culeagă porumbul, meiul şi orezul. Acum, însă, toate socotelile acestea erau date peste cap. Pe deasupra îl striviseră cu o gloabă de o sută de rupii. Nici nu ştia ce-o să mai pună a doua zi pe masă. Iar de la Gobar nici o veste. Dacă era aşa de fricos, cum de căzuse neghiobul într-o asemenea greşeală? Da vorba ceea: ce ţi-e scris în frunte ţi-i pus; nimeni nu se poate lua de piept cu soarta. Iată-l, îşi cară la altul grînele, ca un om care-şi sapă el însuşi groapa. Îl rodea supărarea amarnic, gîndindu-se ce-o să le dea de mîncare copiilor. Teama de obşte îl îmboldea,

însă, ca spaima de o fiară cumplită. Nu-şi putea închipui cum ar putea trăi în afara obştei. Simţămîntul că nu putea fi viaţă în afara obştei, că nunţile, slujbele religioase, naşterea şi moartea aveau un înţeles numai înlăuntrul obştei era adînc înrădăcinat în el. Scos din sînul ei, nu-l mai aştepta decît pieirea.

Cînd dădu să umple coşul cu ultimii doi *maund*-i de orz, Hori simţi deodată mîna Dhanei pe a lui.

— Nu mai pot să rabd! strigă ea. Ai oprit ceva pentru copii? Trebuie oare să dai totul? Ia te uită! Mi-am trăit viaţa alături de un om fără inimă!

Hori îşi smulse mîna din strînsoarea ei.

— Nu pot să fac aşa ceva, Dhania. O singură grăunţă oprită înseamnă necinstea mea. Dacă mai au milă în inimă, au să-mi dea chiar ei ceva pentru copiii mei. Ce-au să-mi dea o să primesc. Dacă nu-mi dau nimic, facă-se voia domnului.

— Nu sînt *panci*[1]. Sînt diavoli. Dacă aştepţi milă de la ei, trăieşti în raiul nerozilor.

Văzîndu-l însă că nu se dă bătut, înşfăcă iute coşul.

— Ucide-mă, dar n-am să te las să-l duci! strigă ea. Nu vreau să-i văd pe blestemaţii ăia că se îngraşă din munca mea! Lor să le crească perciunii, iar copiii mei să moară de foame? Nu-s toate grînele de aici ale tale. Eu şi copiii mei am trudit şi noi pentru ele. Lasă coşul jos. Altfel nu mai am ochi să te văd.

Hori se opri. Într-adevăr, ce drept avea el să ia pîinea de la gura copiilor? Răspunderea faţă de ai lui îl îndatora să se îngrijească de ei, nu să aducă o jertfă pe spinarea lor, pentru a cîştiga preţuirea deşartă a obştei. Nu avea nici un drept asupra părţii lor.

— Ia-l d-aci. Am să vorbesc cu *panci*-i despre asta, încuviinţă el lăsînd coşul jos.

Dhania luă coşul şi intră în casă; începu să îngîne un cîntec de leagăn drept urare de bun venit pe lume pentru nepoţel. Pentru întîia oară i se întîmpla ca femeile din sat să nu fie lîngă ea într-o clipă fericită a

[1] Prescurtare de la *panciaiat*-i.

vieții. Cînta însă din răsputeri ca s-o audă tot satul. Ce-i păsa de gura lumii?

În aceeași clipă, Hori își zălogea casa lui Jhenguri Singh pentru optzeci de rupii. Altă cale nu avea spre a face rost de bani pentru plata gloabei. Vînduse ceva grîu și mazăre pentru douăzeci de rupii. Nu erau însă de ajuns. Nokhey Ram îl sfătuise să-și vîndă boii. Petșuari și Matadin se împotriviseră, spunînd că dacă își vindea boii nu mai avea cu ce să are pămîntul. Mai bine să ia bani, punînd drept chezășie casa. Vînzarea boilor ar fi fost pentru el totuna cu izgonirea din sat.

Cînd Hori se întoarse acasă după ce iscălise hîrtia, Dhania îl întrebă unde stătuse noaptea, atît de tîrziu.

Înghițindu-și amarul, acesta răspunse:

— M-am dus să plătesc pentru fărădelegile netrebnicului de fiu-meu. Hori aprinse opaițul și zise: Nu trebuia să plătesc datoria? Am zălogit casa pentru optzeci de rupii. Ce puteam să mai fac? Acum obștea m-a primit înapoi: pot să fumez cu oamenii un *celum*.

Dhania își mușcă buzele.

— Mare pagubă ar fi fost dacă nu fumai cu ei cîteva luni. De ce îi fi tu atît de tont? Doar o căsuță ne mai rămăsese din moștenirea strămoșească și ai dat-o și pe ea pentru un hîrb. Mai avem cîteva *bigha* de pămînt. Într-o zi o să-l pierdem și pe el. Atunci ai să pleci la cerșit. Te întreb: n-ai limbă în gură să le ceri să-ți spună pentru ce te-au pedepsit cînd ei înșiși sînt atît de păcătoși? Da, e un păcat să te și uiți în ochii lor.

Hori îi strigă să-și țină gura.

— Tu n-ai vrut niciodată să fii în rîndul lumii. D-aia îndrugi la prostii.

— Ce păcat săvîrșesc dacă nu mă tem de gura lumii? Păcat e să fii nărod. Și cîinii din uliță îl cunosc pe un prostovan și nu s-apropie de el. Mi-a fost norocul spart în fund cînd te-am luat. În casa ta nici măcar n-am mîncat ca lumea vreodată.

— M-am dus eu să mă ploconesc la taică-tău pentru tine? El mi te-a dat.

— Pesemne că atunci nu era în toate minţile, răspunse Dhania. Mă miram şi eu de ce te îndrăgise aşa. Nici măcar chipos nu erai.

Din fericire, ciondăneala lor sfîrşi doar în înţepături. La urma urmei ce era dacă pierduseră optzeci de rupii? Cîştigaseră în schimb o comoară nepreţuită.

— Cu cine seamănă? întrebă Hori.

— Cu Gobar, răspunse veselă Dhania.

— E sănătos?

— E cel mai vioi copil pe care l-am văzut!

CAPITOLUL XII

Gobar fugise noaptea copleşit de spaimă şi tremurînd ca varga. Se temea că atunci cînd Giunia avea să se ivească în sat va izbucni tărăboiul. Se temea că maică-sa o va bate. Gîndul acesta părea să-i atîrne de picioare o ghiulea de plumb. Îi era mai puţin frică de taică-su decît de ea. Hori îşi ieşea repede din sărite, dar se liniştea numaidecît. Dhania putea să strige că se otrăveşte ori că pune foc casei. Nu, nu îndrăznea să dea ochii cu ei. Oftă. Unde o să se ducă sărmana fată dacă Dhania o alungă din uşă cu mătura? Să fie maică-sa atît de haină? Gălăgie o să facă, fără îndoială. Dacă însă Giunia o să plîngă şi o să-i cadă la picioare, ar putea s-o îmbuneze. Desigur, el ar trebui să se ascundă pînă se va potoli furtuna, apoi să se întoarcă şi să se dea pe lîngă maică-sa ca să-l ierte. Dacă pînă atunci ar putea să muncească undeva ca salahor cîştigînd cîteva rupii, mai mult ca sigur că s-ar potoli.

— Mi-e inima grea, spuse Giunia. Piaza rea a făcut să ne întîlnim. Dacă n-ai fi venit să iei vaca, nu s-ar fi întîmplat nimic. Du-te înainte şi rînduieşte lucrurile. Eu am să vin mai tîrziu.

— Nu. Mai bine du-te tu înainte, stărui Gobar. Poţi să spui că te întorci de la tîrg şi ai întîrziat pe drum. Am să fiu pe aproape.

— Mama ta se mînie repede, spuse Giunia. Dacă mă bate?

— Nu te bate, o asigură Gobar. Mama nu e aşa de rea. Dacă se mînie, mă scutură pe mine, nu pe tine.

Ajunseseră la marginea satului.

— Du-te, o îndemnă Gobar.

— Vino după mine, îl rugă Giunia.

— Sînt acolo într-o clipă. Du-te.

— Îmi spune inima c-o să fie tămbălău. Nu-mi place că mă pui în încurcătura asta.

— N-avea grijă, am să fiu pe aproape.

— N-am putea să fugim undeva? întrebă ea.

— Cînd avem casa noastră? Nu te mai necăji degeaba.

— Dacă se întîmplă ceva, să vii repede.

— Am să viu, răspunse Gobar.

— N-o să mă lași singură acolo? Ce mă fac dacă nu vii?

— Ai încredere în mine, Giunia. Nu sînt un ticălos. Am să fiu alături de tine cîte zile oi avea.

Gobar privea nehotărît făptura nedesluşită a Giuniei, care se îndepărta topindu-se în întunericul din preajma casei lor. Deodată îl fulgeră un gînd: soarta care îl aştepta era de neînlăturat. Stătea locului, ca ţintuit. Simţurile i se ascuţiseră: o auzi deodată pe maică-sa ocărînd-o pe Giunia. Îi îngheţă sîngele în vine. O clipă după aceea o zări pe Dhania luînd-o la fugă spre cîmp. Începu şi el să alerge pe urmele ei ca împins de o vijelie. Alerga peste cîmp călcînd grîul şi orzul crud. Dhania ajunse la coliba lui Hori. Se furişă tiptil în spatele ei şi ascultă.

Dhania vorbea. O, doamne, ce necruţătoare erau cuvintele ei! N-avea un pic de milă pentru o fată nefericită. Şi taică-său vorbea cu mînie împotriva ei. Iată cum era răsplătit pentru cinstirea pe care i-o arătase totdeauna tatălui său! Hotărî să se ducă şi el acasă. Dacă taică-său o bate, face hărmălaie mare. O, doamne, cum de nu şi-a dat seama că lucrurile or să ia o întorsătură atît de urîtă? Da ce drept are taică-său s-o bată pe Giunia sau s-o gonească? Casa era şi a lui, pe cît era şi a tatălui său. Ce fel de părinţi erau dacă nu-şi iubeau copiii? Se ţinu pe furiş după taică-său. Aproape de casă simţi că i se taie picioarele. Se rezemă de perete. Acum pesemne că strigau la sărmana fată,

în vreme ce el aştepta neputincios afară. Într-o clipă de nesăbuinţă scăpără cu amnarul fără a-şi da seama că ar putea să ia casa foc. Nu îndrăznea să iasă la iveală şi să mărturisească totul. Cum are s-o mai poată privi în ochi pe Giunia? Se îndepărtă.

Merse o bucată de drum, împovărat de un simţământ de vinovăţie, ca un fugar de pe cîmpul de luptă. Îşi aminti cum îi mărturisise Giuniei dragostea sa, ce făgăduieli neasemuite îi făcuse. Îşi aminti clipele de vrajă cînd, cu suflarea cucernică şi cu privirea aprinsă de dragoste, puseseră alături, dezvăluindu-le, inima lui lîngă a ei, tîmpla lui lîngă a ei... Înainte ca el să-i lumineze viaţa, trăise ca o păsăruică într-un cuibuşor, singuratică, fără iubire. Dar dacă nu cunoştea tîrcoalele otrăvitoare ale bărbătuşului, plăcerile nespuse şi bucuria dulcelui ciripit al acestuia, îi era cruţată totodată teama de juvăţul şoimarului, de vicleşugurile cu care erau prinse în laţ păsărelele. Gobar nu era cu totul încredinţat că adusese vreo rază de soare în inima ei, dar că-i pusese viaţa în mare primejdie, despre asta nu avea nici cea mai mică îndoială. La gîndul acesta, ca la strigătul de îmbărbătare al unui tovarăş de luptă, în inima lui mohorîtă încolţi un nou imbold cutezător.

Făcu cale întoarsă. Găsi însă uşile închise. Lumina se strecura prin crăpături. Se apropie de o crăpătură şi o văzu pe Giunia cu faţa scăldată în lacrimi, lîngă mama lui; taică-său şedea lîngă ele. Maică-sa spunea: „Rămîi în casa noastră, fata mea. Am să stau eu de vorbă cu taică-tău şi cu fraţii tăi dacă vin încoace. N-ai nimic de temut atîta vreme cît trăim noi."

Bucuria tresăltă în el. Giunia era în sfîrşit la adăpost de primejdie. Bucuros şi-ar fi acoperit părinţii cu aur dacă ar fi avut. Îşi dădu seama că Giunia putea gîndi că o părăsise la ananghie. Hotărî însă cu tărie să nu intre în casă pînă ce nu va fi cîştigat destul pentru a şterge pata de pe numele lui. Pînă acum muncise fără tragere de inimă, socotind că i se cuvenea de drept traiul în casa tatălui său, fără a se simţi îndatorat cu ceva faţă de ai săi. Iertarea pe care părin-

ţii o dăruiseră atît de repede şi atît de mărinimos dădea un nou înţeles vieţii lui. În ziua aceea, pentru întîia oară, ceva ca o scînteie luminoasă se aprinse în inima lui.

Cînd Dhania şi toţi ai casei se duseră la culcare, el se întoarse la ţurla lui Hori şi începu să clădească castelele visului pentru viitor.

Auzise undeva că simbria unui salahor de bina la oraş era de şase *anna* pe zi. Dacă ar fi cheltuit o *anna* pe zi pentru mîncare, îi rămîneau cinci, ceea ce făcea zece rupii pe lună, adică vreo sută douăzeci într-un an. Cînd s-ar întoarce acasă cu o sută douăzeci de rupii, nimeni n-ar mai îndrăzni să-l ia peste picior. Chiar Datadin şi Petşuari i-ar vorbi cuviincios, iar maică-sa firește că ar fi mîndră. Şi dacă ar cîştiga aşa mai departe, ar scoate sărăcia din casă. Oamenii din obştea lui l-ar condamna. Puţin i-ar păsa. Nu-i nici o ruşine să fii muncitor. Şi simbria lui n-ar rămîne doar la şase *anna,* pe măsură ce ar învăţa meseria ar scoate tot mai mult.

O *anna* pe zi ar fi mai mult decît îndestulător pentru mîncare, gîndea el. De odaie n-ar avea nevoie. Şi-ar petrece noaptea la marginea drumului, într-un templu sau într-o casă pentru pelerini. Poate că cei la care ar lucra i-ar da voie să doarmă într-un cotlon. Zece *siir*-i de făină ar costa o rupie. Ia te uită! La preţul ăsta o *anna* s-ar duce numai pe făină. Da: lemne, mazăre, sare, legume... Ei, la urma urmei poate că nu i-ar trebui pîine de două ori pe zi. Ar scoate-o foarte bine la capăt, o dată cu un pumn de boabe, iar altă dată cu o jumătate *siir* de făină. N-are decît să-şi potrivească nevoile după pungă. În loc de lemne, balega de vacă culeasă de ici, de colo ar fi foarte bună. Iar ca legume, ar cumpăra cînd şi cînd mazăre de un *pais* ca s-o pună la turte şi uneori cartofi, tot de un *pais.*

La naiba, nu se ducea la oraş să huzurească! Trebuia să pună ban pe ban. Chiar şi acasă mîncau la o masă boabe prăjite.

Da dacă nu găseşte de lucru? De ce să se gîndească la aşa ceva? Topor de oase are cătare totdeauna. Doar haimanalele nu găsesc de lucru. Şi munca cîmpului e grea. Mereu trebuie să lupţi cu seceta, cu mălura, să scapi trestia de zahăr de furnicile albe, orzul de rugină, muştarul de mană. Dacă are noroc, găseşte şi o slujbă de paznic de noapte. Ar fi straşnic să adauge două *anna* sau aşa ceva la simbria cîştigată ziua. Ar aduce daruri tuturor — un *sari* pentru Giunia, un turban lui taică-său — ehei, cîte şi mai cîte!

Moţăia, legănat de aceste gînduri plăcute. Cînd se lăsă frigul mai mare adormi, cufundîndu-se într-un somn zbuciumat. În zori, porni spre Lucknow, cale de douăzeci de mile. Îşi făcea socoteala să ajungă la oraş spre seară. N-o să spună nimănui unde se duce. Taică-său ar putea să afle şi să-l aducă înapoi în sat. Îi părea rău numai de un lucru — că nu mărturisise totul, deschis, maică-si. Pe de altă parte, îşi zicea că bine făcuse nedînd nimic în vileag: s-ar fi ţinut după el la oraş şi, oricum ar fi fost, l-ar fi împiedicat să facă ce-şi pusese în gînd. Soarele se înălţase sus pe cer. Gobar nu băgase nimic în gură din ajun şi acum era hămesit de foame. N-avea însă bani să-şi cumpere ceva de mîncare. Culese şi ronţăi cîteva poame sălbatice, amăgindu-şi foamea cu somnul. Într-un sat din drum oamenii făceau *gur*[1] din trestie de zahăr, şi aroma lui dulce, ameţitoare îi gîdila nările. Se apropie repede de teascul lîngă care fierbea într-un vas mare sucul de trestie şi ceru ulciorul şi funia ca să scoată apă din fîntînă. Îşi făcu mîinile căuş ca să bea, cînd un ţăran îi spuse:

— Nu bea apă pe inima goală, măi băiete. Na, trage-i mai bine olecuţă de *gur*. De-acu înainte n-o să mai facem. Ia, acuşi începe să lucreze fabrica de zahăr. O să cumpere trestia încă verde. Cînd zahăru o să coste ca şi *gur*-u, cine mai cumpără *gur*? Îi dădu lui Gobar cîteva mîini de *gur* şi-l pofti să fumeze cu ei un *celum*.

— Nu fumez, minţi Gobar.

[1] Zahăr din trestie, făcut în casă.

— Bine faci, frate, zîmbi săteanul. Tutunul e scîrbos, răufăcător. O dată ce te-ai învăţat, nu mai poţi să scapi de el.

Înviorat, Gobar mergea acum mai repede. Era iarnă, ziua scurtă. Nici nu băgă de seamă cînd trecu de prînz. Pe drum, zări o tînără femeie şezînd sub un copac şi lîngă ea un om, pesemne bărbatul ei. Părea că se certaseră. Omul încerca s-o liniştească. Cîţiva drumeţi se adunaseră lîngă ei şi făceau haz. Gobar se opri.

Femeia se holba la bărbat.

— Nu vreau! Nu vreau! Nu vreau!

— Hai să mergem!

— Nu vreau!

— Nu?

— Nu!

Omul o înhăţă de păr şi dădu s-o tîrască după el. Ea se trînti la pămînt.

Neştiind ce să mai facă, omul strigă:

— Nu mă scoate din minţi! Ridică-te odată!

— Nu vreau! M-am săturat de tine pînă-n gît! zbieră femeia, înfruntîndu-l. Poţi să mă tai în bucăţi, da de mers nu merg!

— Am să-ţi retez beregata...

— O să te spînzure pentru asta!

El îi dădu drumul, se aşeză lîngă ea şi-şi sprijini falca în palmă, ca şi cînd şi-ar fi dat seama că e înfrînt. Apoi se ridică.

— La urma urmei, spune-mi, ce vrei? strigă el scos din ţîţîni.

— Să mă laşi în pace! Asta vreau!

— Da ce te-a apucat?

— De ce să-i ocărască pe părinţii mei?

— Cine ţi-a ocărît părinţii?

— Du-te acasă şi întreab-o pe maică-ta.

— Nu mă duc dacă nu vii cu mine!

— Nu te duci, nu? Ţi-e frică de ea! Du-te şi te culcă în poala ei. E mama ta, nu a mea. Tu poţi s-o asculţi cînd ocărăşte. Eu de ce s-o ascult? Mănînc la voi o turtă şi muncesc cît patru. De ce să ascult de unul şi

de altul? Nu mi-ai dat nici măcar un inel de aramă pentru cît ți-am slugărit.

Privitorii se înveseleau nespus pe socoteala lor, dar cum nu era nici un semn că ciorovăiala avea să se sfîrșească în curînd plecară care încotro, unul cîte unul sau cîte doi. Gobar socotea că bărbatul n-avea pricină să se poarte rău cu nevasta lui, și nu-i plăcea lucrul acesta. După ce se îndepărtară toți ceilalți, spuse:

— Nu-i frumos din partea mea să-mi bag nasul unde nu mă privește. Totuși, n-ar trebui să fii așa de rău cu nevasta dumitale.

Omului îi ieșiră ochii din cap de mînie.

— Da tu cine-i mai fi?

— N-are a face cine sînt, răspunse Gobar liniștit. Cînd cuiva nu-i place un lucru urît are dreptul să arate cu degetul.

Omul dădu din cap.

— Văd. Nu te-ai însurat încă. D-aia ești așa de milostiv.

— Cînd mi-oi lua nevastă n-o s-o trag de păr.

— Bine, bine. Vezi-ți de drum. O bat, o fac fărîme — e nevasta mea. Hai, ce mai stai? Ia-o din loc.

— N-am să plec, spuse Gobar. Drumul e al tuturor, nu-i moșia nimănui. Stau cît îmi place. N-ai dreptul să-mi poruncești să plec.

Omul își mușcă buza.

— Nu pleci? Poate vrei să-ți arăt eu drumul?!

Gobar își strînse repede brîul. Era gata de luptă.

— Uite că nu plec, zise el.

— Văz bine că n-o să pleci pînă nu-ți rup un mădular.

— Sau eu ție.

— Nu vrei să pleci?

— Nu.

Omul încleștă pumnii și tocmai voia să se repeadă la Gobar, cînd nevasta îl trase înapoi.

— Ce te bagi unde nu-ți fierbe oala? îi strigă ea lui Gobar. Vezi-ți de drum. Noi ne certăm, noi ne îm-

păcăm — treaba noastră. El mă bate, eu îl turui la cap — ne priveşte. Ce te bagi?

Văzîndu-se bruftuluit astfel, Gobar dădu repede înapoi. „Ce drăcuşor de muiere!" îşi zise el.

După ce Gobar se îndepărtă, femeia începu să-şi dojenească bărbatul pentru năravul lui de a se lua la harţă cu oricine.

— Tînărul părea de neam bun, adăugă ea. Poate-i chiar din casta noastră. De ce nu l-ai tras de limbă? Mai ştii? S-o brodi pentru soră-ta.

Omul rămase pe gînduri o clipă, apoi o luă la fugă după Gobar, strigînd şi făcîndu-i semn să se oprească. Gobar credea că vrea să se bată cu el. Era gata.

Omul zîmbea însă, arătîndu-se prietenos. Îl întrebă cum îl cheamă, vorbi cu el de una, de alta. Numele lui era Kodai.

— Eram cît pe ce să ne încăierăm, spuse el zîmbind. După ce-ai plecat, m-am gîndit la toată dandanaua şi am găsit că ai dreptate. Am făcut rău că m-am luat la ceartă cu dumneata. Ai pămînt?

Gobar spuse că are cinci *bigha* de pămînt şi un plug.

— Iartă-mă pentru vorbele grele pe care ţi le-am spus. Omu-i orb la mînie. Nevastă-mea are multe însuşiri bune. Da uneori o apucă pandaliile. Spune-mi, cum să mă port urît cu mama? Ea m-a născut, ea m-a crescut. Dacă ea şi nevastă-mea nu se înţeleg, nu-mi pot dojeni decît nevasta, nu mama. Am dreptate sau nu? De bună seamă că nu trebuia s-o trag de păr. Da p-o femeie trebuie s-o mai înveţi minte cîteodată. Numai aşa poţi s-o ţii în hăţuri. Ea vrea să plec de la mama. Ia gîndeşte-te, e cu putinţă aşa ceva? S-o părăsesc pe mama, care m-a făcut!? Asta n-o să se întîmple niciodată, chiar dacă nevastă-mea se desparte de mine.

Kodai îl pofti pe Gobar la el acasă. Gobar îşi zise că, oricum, nu putea să ajungă la Lucknow înainte de a se înserа, aşa că trebuia să poposească peste noapte undeva în drum. Spuse că merge bucuros acasă la Kodai. O luară înapoi spre copacul sub care îi aştepta

femeia. Acum arăta însă ca o gospodină cuminte cu vălul lăsat pe față.

— La început n-a vrut să vină, îi spuse Kodai zîmbind nevestei sale. Zicea: cum să vină la noi după vorbele pe care i le-ai spus?

Femeia se uită la Gobar prin văl.

— Dacă te-ai speriat de o dojană așa de blîndă, îi spuse ea, ce ai să te faci cînd te-o lua la rost nevasta?

Satul, care, la drept vorbind, era un mic cătun cu un pîlc de case, se afla în apropiere.

Ajungînd acasă, Kodai scoase afară o laviță și așternu pe ea un macat de bumbac. Îl pofti pe Gobar să fumeze un *celum* și-i spuse soției sale să aducă șerbet. Femeia se întoarse într-o clipă cu un ulcior de șerbet și picură zburdalnică un strop pe Gobar, cerîndu-și astfel iertare pentru vorbele urîte pe care i le spusese. În afară de asta, nădăjduia că el o să fie viitorul logodnic al cumnatei sale și ca atare avea tot dreptul să glumească cu el.

CAPITOLUL XIII

Gobar îşi luă rămas bun de la Kodai cu noaptea în cap. Gazdele aflaseră că e însurat şi nu mai aduseseră vorba despre sora lui Kodai. Firea lui blîndă şi purtarea plăcută îi făcuseră pe ai casei să-l îndrăgească, şi mai cu seamă pe mama lui Kodai, care îl petrecu la plecare cu *sattu*[1] şi cu zahăr drept daruri de despărţire.

Pe drum întîlni mai mulţi oameni care se duceau la Lucknow după lucru. Sporovăind despre una, sau alta, ajunseră înainte de nouă la bazarul Aninabad. În bazar era îmbulzeală mare. Gobar se mira: ia te uită, de unde s-o fi strîns atîta lume?!

Aşteptau să fie tocmiţi la lucru vreo patru, cinci sute de oameni — zidari, dulgheri, fierari, tîmplari, pietrari şi săpători de rînd. Gobar îşi pierdu nădejdea. Cine să-l ia pe el? Nici măcar nu avea unelte şi scule care să-i arate meseria. Oamenii erau tocmiţi cîte unul, cîte doi; încet-încet, mulţimea se rărea; pînă la urmă rămaseră doar bătrînii şi cei de prisos, printre care şi Gobar. Tocmai atunci se ivi ca din pămînt Mirza Kărşed. Rotindu-şi larg mîinile, făcu semn oamenilor să se apropie şi strigă:

— Hei! Care caută de lucru să vină după mine. Şase *anna* pe zi. La ora cinci sînteţi liberi.

O mînă de zidari şi dulgheri alergară buluc după el, asemenea unui batalion de trupă neregulată care nu s-a aliniat niciodată într-o formaţie cumsecade de marş.

[1] Făină de orz prăjită, amestecată cu zahăr.

Cu un baston gros pe umăr, Mirza luă comanda: un şirag de sărmani se luară răzleţi după el, ca oile după cioban.

— Care-i munca, domnule? îl întrebă pe Mirza unul dintre ei.

Răspunsul lui îl nedumeri: trebuiau să joace *kabbadi*[1]! Atîta tot.

Şase *anna* ca să joci *kabbadi!* Era prea frumos ca să fie adevărat. Omul ăsta o fi nebun? Bănuiau că la mijloc era o înşelăciune. Banii sau învăţătura prea multă îl cam scrîntesc pe om. Dacă o să-i ducă la el acasă şi de acolo o să-i trimită la plimbare, fără să le dea de lucru? Să le dea o arvună şi atunci sînt gata să joace *kabbadi* sau *culli-danda*[2], ba chiar de-a v-aţi ascunselea. Gobar îi spuse şovăitor lui Mirza că îi era foame şi că-l ruga să-i dea banii înainte, ca să-şi cumpere ceva de ale gurii. Mirza îi dădu şase *anna* şi strigă că-i va plăti pe toţi înainte.

După aceea îi duse pe un cîmp îngrădit, afară din oraş. Dincolo de îngrăditură se ridica o căsuţă de stuf, năpădită de plante agăţătoare. În căsuţă se aflau numai două scaune şi o măsuţă cu cîteva cărţi pe ea. Într-un colţ al terenului creşteau arbuşti de *mango, guava*[3], un lămîi şi se întindeau răzoare de flori. Dar cea mai mare parte a terenului era pustie.

Mirza îi alinie şi le dădu banii. Acum nu mai aveau nici o umbră de îndoială: omul era într-adevăr sănătos la minte.

Gobar fu pus să ude straturile de flori. I-ar fi plăcut mai bine să joace *kabbadi.* Da nu era nimic. Jucase destul *kabbadi* în copilărie. Lucrul important erau banii.

Acum, la bătrîneţe, îşi găsiseră babalîcii ăştia să joace *kabbadi?* Pentru cei mai mulţi dintre ei jocul acela nu mai era decît o amintire ştearsă. Munceau în

[1] Joc de copii în India.

[2] Joc asemănător cu baba-oarba.

[3] Denumirea unei plante şi a unui fruct tropical.

oraș pentru o nimica toată cît era ziua de mare, se întorceau acasă seara tîrziu, zdrobiți de oboseală, mîncau și se culcau. A doua zi începeau truda din nou. Viața lipsită de orice rază de soare făcuse din ei niște roboți. Acum însă se simțeau din nou tineri. Mai mult morți decît vii, șontorogi, știrbi și zbîrciți, strîngeau în brațe *dhoti*-urile și săreau de colo-colo lovindu-și provocatori șoldurile. Terenul fu demarcat, cei doi căpitani aleși, echipele formate. La prînz, jocul începuse. Era timp de iarnă cu soare blînd, ideal pentru joc.

Voios, domnul Mirza vindea bilete la poartă. Avea totdeauna în buzunar fie un plan năstrușnic, fie altceva ca să scoată banii de la bogați și să-i împartă săracilor. Prin foi volante și afișe făcuse o publicitate largă meciului de *kabbadi* al bătrînilor. „Nemaivăzut! anunțau afișele. Un meci care va demonstra că bătrînii noștri se țin încă bine. Intrarea de la zece rupii pînă la neînsemnata sumă de două *anna*. Scaune și bănci pentru spectatorii simandicoși, peluza pentru galerie." La ora trei, mulțimea spectatorilor se revărsa în afara porților. Un șuvoi de automobile și trăsurici se scurgea încet înăuntru.

Domnișoara Malti, Mehta, Khanna și *Rai Sahib*-ul erau și ei de față.

Cînd începu jocul, Mirza îl invită pe Mehta să joace cu el un tur de *kabbadi*.

Domnișoara Malti îl tachină :

— Un filozof trebuie să joace numai cu un alt filozof!

Mirza își răsuci mustața.

— Crezi că eu nu sînt filozof? Desigur, după numele meu nu am trena unui doctorat, ca Mehta. Asta nu înseamnă însă cîtuși de puțin că nu sînt filozof. Dacă vrei, pune-mă la încercare.

— Ești idealist, sau materialist? întrebă Malti.

— Și una, și alta.

— Nu poți fi și una, și alta.

— Totuși se poate. O întorc și eu după cum bate vîntul.

— Atunci nu ai convingeri proprii?

— Cum aş putea să-mi precizez concepţiile asupra unor probleme care nu vor atinge niciodată un stadiu final? Concluziile la care alţii ajung, buchisind cărţi şi veghind nopţi întregi, eu le deduc prin intuiţie. Ce fac filozofii decît să jongleze cu cuvintele şi să tatoneze ici şi colo?

Doctorul Mehta îşi descheie *achkan*-ul.

— Mă duc să joc un tur de *kabbadi*. Primeşti provocarea?

Mirza îl întrebă pe Khanna dacă dorea şi el un partener la o repriză.

— O idee! exclamă Malti sărind de pe scaun. Un *round* cu Tankha.

— Fă abstracţie de mine, spuse Khanna jenat, înroşindu-se.

Mirza şi Mehta se dezbrăcară, se echipară repede pentru joc şi intrară pe teren, oprindu-se de o parte şi de alta a tuşei.

Spectatorii răcneau, prăpădindu-se de rîs văzînd maimuţărelile jucătorilor bătrîni. Aplaudau, huiduiau, aruncau bani favoriţilor.

— Ia uite la babalîcul ăla! striga unul. Ce ţanţoş e!

— Da ăla din faţa lui! spuse alt spectator. Parcă-i tata lui tata-mare! Da uite, ciolanele lor sînt încă de criţă. Mult trebuie să fi băut la viaţa lor!

Cei cîţiva simandicoşi care şedeau sub marchiză nu păreau interesaţi de joc.

Domnul Khanna goli paharul cu bere de ghimber şi-şi aprinse tacticos o ţigară. Se întoarse spre *Rai Sahib*-ul.

— Crede-mă, banca nu va accepta o dobîndă mai mică. De altfel, ţi-am şi făcut o bonificaţie, dat fiind că eşti ca şi rudă cu mine.

Rai Sahib-ul zîmbi.

— Obişnuieşti să-ţi decapitezi rudele cu cuţitul tocit?

— Nu te înţeleg.

— De la Surya Pratap Singh ai luat dobîndă de şapte procente. Mie îmi ceri nouă! Şi mai ai obraz să-mi spui că-mi faci o favoare!

Khanna neutralizâ remarca printr-un hohot de rîs.

— Ţi se poate acorda creditul în aceleaşi condiţii, acceptă el. Ştii că a dat băncii o ipotecă asupra domeniului său? Se pare că nu va fi în stare niciodată s-o radieze.

— Eu aş fi dispus să vînd ceva. Plasează *bungalow*-ul meu din Jackson Road. Mai bine vinzi o proprietate nefolositoare decît să plăteşti o dobîndă de 9 la sută. La vînzare îţi dau un comision.

— Nu se găsesc acum amatori pentru *bungalow*-ul acela. E prea izolat. Am să mă gîndesc totuşi. Cît ceri pe el?

— Un *lakh* şi douăzeci şi cinci de mii, răspunse *Rai Sahib*-ul. Are împrejurul lui cincisprezece *bigha* de pămînt.

Sprîncenele lui Khanna se ridicară mirate.

— Asemenea preţuri se cereau acum cincisprezece ani, obiectă el. Valorile imobiliare au coborît de atunci sub 50 la sută.

— Ştiu, spuse *Rai Sahib*-ul scurt. Acum cincisprezece ani am dat un *lakh* şi cincizeci de mii pe el.

— Am să mă interesez. Comisionul meu, ştii, e 5 la sută.

— De la partea cealaltă 10 la sută, fireşte! Ce faci cu atîţia bani?

— Dă-mi cît doreşti. Eşti mulţumit? Dar *à propos*, n-ai cumpărat încă acţiuni la zahăr? Ai să regreţi dacă nu iei. N-ai subscris nici poliţa de asigurare! Ai prostul obicei să laşi lucrurile de azi pe mîine; tărăgănezi afacerile care pot să-ţi aducă un profit. La ce se pot aştepta oamenii de la dumneata? De aceea se zice că *zamindar*-ii au cap de alamă. Dacă ar fi după mine, ţi-aş fi confiscat de mult pămînturile.

Tankha conversa în *tête-à-tête* cu Malti. Ea îi atrase atenţia să stea mai departe: nu dorea să se amestece în

campania electorală. Tankha primi cu calm observația. Își sprijini coatele pe masă.

— Te rog să te gîndești bine. Nu vei mai întîlni o asemenea ocazie. *Rani*[1] Cianda nu are nici cea mai mică șansă împotriva dumitale. Doresc să fie aleși în consiliu oameni cu experiență și cu state de serviciu pentru patrie. O femeie care trăiește în lux, care-i urăște pe oamenii simpli, o femeie a cărei singură calitate este aceea că știe să dea mese guvernatorului și altor demnitari nu are ce căuta în consiliul nostru. Sub noua formă de repartizare a mandatelor, membrii legislaturii vor avea multe lucruri de spus. Nu vreau ca de aceste prerogative să abuzeze niște oameni indezirabili.

— N-am bani de cheltuit pentru alegeri, spuse Malti scurt, sperînd să scape astfel de el. *Rani Sahiba* își poate permite luxul de a pune la bătaie un *lakh* sau doi. Eu nu pot.

— Spune-mi însă : ai dori să intri în consiliu, sau nu ?

— Aș dori. N-aș vrea să lupt însă cu alt candidat.

— Atunci, sînt omul dumitale. Am să mă îngrijesc eu de acest lucru.

— Nu înțeleg. Nu vreau să risc rușinea unei înfrîngeri. Dacă *rani* Cianda își dezleagă punga, toți vor vota pentru ea. Chiar și dumneata.

— Vrei să spui că banii sînt secretul victoriei în alegeri ?

— Contribuie și personalitatea. Ce am făcut eu însă pentru țară în afară de faptul că am stat o dată la închisoare ? Și dacă vrei să știi adevărul, nu m-au dus la închisoare pentru o cauză patriotică, ci pentru motive personale — ca și domnul Khanna, ca și *Rai Sahib*-ul. Banul este fundamentul noii civilizații. Educația, patriotismul, noblețea ereditară, ce sînt toate acestea în fața banului ? În istorie sînt capitole în care cei bogați au fost măturați de revoluții. Acestea sînt excepții. Ia propriul meu caz : dacă o femeie săracă

[1] Vezi nota 1, pag. 76.

vine la clinica mea, trebuie să aştepte ore întregi pînă mă ocup de ea. Dar dacă o pacientă soseşte cu maşina, alerg la poartă s-o primesc. Nu pot în nici un caz să rivalizez cu *rani* Cianda. Pentru modul în care sînt constituite astăzi consiliile, cred că ea este candidatul cel mai indicat.

Deşi susţinea această conversaţie, atenţia ei era însă îndreptată spre joc. Echipa lui Mehta avusese ghinion: mai bine de jumătate din jucători „muriseră". Mehta nu jucase niciodată *kabbadi;* Mirza cunoştea toate subtilităţile jocului.

— Ai lui Mehta joacă slab, îi spuse Malti îngrijorată *Rai Sahib*-ului.

Acesta, sătul de nesfîrşitele insistenţe ale lui Khanna în privinţa asigurării, fu bucuros de întreruperea ei. Răspunse repede, ridicîndu-se:

— Văd şi eu. Mirza este un jucător excelent.

— Ce l-o fi apucat pe Mehta să se dea în spectacol? Ce prostie!

— De ce prostie? i-o reteză Malti. La urma urmei e un joc şi nimic mai mult. Tăcu o clipă. Dar jocul acesta nu are o pauză?

— Ce impertinenţă să concurezi cu Mirza! rînji Khanna. Îşi închipuia că e tot atît de uşor cum e să predai filozofia.

— Nu se face pauză? întrebă din nou Malti.

— Jocul se sfîrşeşte curînd, o tachină Khanna. Partea comică va începe cînd Mirza îl va tîrî pe Mehta încoace şi încolo şi-l va da cu capul de pămînt, silindu-l să se declare învins.

— Nu te-am întrebat nimic, îl repezi Malti iritată. Vorbesc cu *Rai Sahib*-ul. Nu se face pauză?

— Nu. Nu cred, răspunse acesta.

— Uite, încă un „mort" dintre ai lui Mehta, spuse ea.

— Hmmm... făcu Khanna cu vervă. E rîndul lui Mehta să „moară" curînd.

— Cum îţi permiţi să vorbeşti astfel? îl apostrofă Malti. Dumneata n-ai avut curaj să intri în joc.

— Nu-mi plac jocurile rustice. Tenisul e mai adecvat pentru mine.

— Nici la tenis nu faci mare ispravă. Te-am bătut de atîtea ori.

— Nu cutez să te dezamăgesc pe dumneata.

Echipa lui Mehta era „pe moarte", mai avea doar douăzeci de supraviețuitori. Rumoarea atinsese un punct culminant; privitorii așteptau cu nerăbdare ca jocul să ia sfîrșit. În sfîrșit, Mehta rămase singurul supraviețuitor. Soarta echipei depindea de el. Trebuia să intre pe terenul adversarului, să atingă jucătorii inamici și să-și croiască drum înapoi peste tușă. Jucătorii pe care avea să-i atingă erau considerați „morți"; dacă se întorcea teafăr peste tușă, un număr echivalent de membri ai echipei sale erau socotiți „înviați".

Toți ochii erau ațintiți asupra lui Mehta. El înaintă calm spre terenul inamic. Tensiunea era mare. Rîndurile inamice păreau însă prea solide pentru a fi forțate. Speranța că ar putea reuși să „învie" cel puțin o duzină sau așa ceva din jucătorii săi se spulberă.

Mirza se repezi, aproape zbură, și-l înșfăcă de mijloc. Mehta se zbătea disperat, trăgîndu-l pe Mirza spre tușă. Văzînd acest lucru, echipa lui Mirza se năpusti asupra lui Mehta și-l imobiliză. Acesta zăcea nemișcat la pămînt; încercă printr-o stratagemă să răzbească spre tușă. Dacă ajungea la ea și-ar fi „înviat" cincizeci dintre jucători.

Nu putea să miște însă nici un deget. Mirza ședea călare pe el.

Malti se îndreptă indignată spre ei.

— Ceea ce faci nu-i corect, Mirza Kărșed. Jocul e pe sfîrșite.

Mirza apăsa grumazul lui Mehta.

— Nu-l las pînă nu se declară învins. De ce nu strigă: „mă predau"?

— Nu fi rău. N-o să-i scoți vorbele cu cleștele, stărui Malti apropiindu-se.

— Am jucat după toate regulile, răspunse Mirza stînd călare pe Mehta. Sfătuieşte-l să spună „mă predau" şi-i dau drumul.

Mehta încercă să se răsucească. Mirza îi apăsă însă capul în jos.

Malti voi să-l tragă la o parte pe Mirza.

— Ăsta nu-i joc, ci brutalitate, spuse ea.

— Hm! făcu Mirza.

Deodată, în chip inexplicabil, Mirza se rostogoli la pămînt şi Mehta o luă la fugă nebuneşte spre tuşă. Spectatorii îşi zvîrliră şepcile în sus. Nimeni nu-şi dădea seama ce se petrecuse.

Mirza îl ridică pe Mehta în triumf şi învingătorul fu dus spre marchiză. Mehta era eroul zilei. Se împărţiră gratuit portocale muncitorilor. Celorlalţi oaspeţi li se servi un ceai. Mehta şi Mirza şedeau unul în faţa celuilalt. Malti era lîngă Mehta.

— Azi am făcut o nouă experienţă, spuse Mehta. Simpatia unei femei poate schimba înfrîngerea în victorie.

Mirza se uită la Malti şi apoi la Mehta.

— Văd. Deci acesta era secretul! Mă miram cum de ai putut să-mi tragi un asemenea bobîrnac.

Malti se simţea jenată.

— Ai fost foarte rău cu Mehta.

— Din cauza lui, răspunse Mirza. De ce nu se declara învins?

— N-aş fi acceptat niciodată aşa ceva, spuse Mehta. Chiar dacă m-ai fi ucis.

După ce băură ceaiul, oaspeţii plecară. Mehta şi Mirza se spălau la puţ. Gobar scotea apă la un pas de ei.

— Pe cînd nunta? întrebă Mirza.

— Ce nuntă? răspunse Mehta mirat.

— A dumitale, firește.

— Nunta mea? Cu cine?

— Ce nevinovat mă priveşti! Ce e de ascuns în asta?

— Habar n-aveam că sînt pe punctul de a mă însura.

— Crezi că Malti se va mulțumi să trăiască cu dumneata ca o soră spirituală?

Mehta deveni grav.

— Greșești întru totul, *Mirzaji*, spuse el. Domnișoara Malti e drăguță, veselă, inteligentă, cu vederi largi, și pe deasupra mai are multe alte calități. Însușirile pe care doresc să le posede tovarășa mea de viață îi lipsesc însă. În concepția mea, soția trebuie să fie o întruchipare a sincerității și abnegației, individualitatea ei să se eclipseze, să se contopească cu personalitatea soțului: trupul să fie al soțului, și sufletul al soției. Ai să întrebi: de ce să nu se eclipseze individualitatea bărbatului? De ce a femeii? Fiindcă nici un bărbat nu e în stare să facă așa ceva. Dacă se eclipsează, devine o arteră goală. Se va retrage într-o peșteră și va visa să-și contopească duhul cu spiritul cel atotpătrunzător. Bărbatul este nestatornic ca mercurul. În vanitatea lui, se crede întruparea înțelepciunii. Năzuiește să se identifice cu dumnezeu-tatăl. Femeia este însă răbdătoare ca pământul, liniștită, miloasă. Dacă bărbatul și-ar însuși din plin calitățile femeii, ar deveni un *mahatma*. Dar dacă o femeie și-ar apropia însușirile bărbatului, ar deveni diabolică. Bărbatul este atras cu adevărat numai spre femeia care posedă atributele esențiale ale feminității. Pînă în prezent, nu m-am simțit atras de Malti. Cum să-ți explic acest fapt? În orice lucru frumos de pe lumea asta văd imaginea femeii. Chiar dacă ai ucide-o, femeia să nu se gîndească la răzbunare sau la violență. Chiar dacă ai iubi o altă femeie în prezența ei, acest lucru să nu-i stîrnească gelozia. Dacă aș întîlni o asemenea făptură, i-aș cădea la picioare.

Mirza clătină din cap cu îndoială.

— N-ai să întîlnești asemenea femeie în lumea asta.

— Nu una, mii, stărui Mehta. Altfel ar însemna că lumea a început de mult să decadă.

— Un exemplu. Dă-mi un exemplu.

— Bunăoară, doamna Khanna.

— Ce-i cu ea?

— Khanna este un nefericit. Posedă o bijuterie şi doreşte un ştras. Cît îl iubeşte ea şi cum se sacrifică pentru el! Nu are însă loc în inima lui. El umblă numai după frumuseţea fizică. Dacă azi Khanna s-ar afla într-o încurcătură, ea s-ar jertfi pentru a-l salva. Dacă ar orbi ori s-ar îmbolnăvi de lepră, ea ar rămîne neclintită lîngă el. Într-o zi îşi va da seama de adevărata ei valoare şi o va venera. Nu-mi doresc o soţie care poate conversa despre Einstein[1] sau îmi poate corecta cărţile. Îmi doresc o soţie care să-mi înalţe sufletul şi să-mi înnobileze viaţa.

Mirza Kărşed îşi mîngîie barba.

— Apreciez idealismul dumitale. Dacă am să întîlnesc o asemenea femeie, am să mă însor şi eu.

— Să fim amîndoi cu ochii în patru, spuse Mehta rîzînd. Poate că într-o bună zi o să avem noroc!

— Domnişoara Malti n-o să renunţe la dumneata atît de uşor. Îţi dau în scris dacă vrei.

— Cu o asemenea femeie nu pot decît să mă amuz. Căsătoria, firește, este cu totul altceva. Căsătoria este o închinare a sufletului.

— Atunci dragostea ce e?

— Dacă dragostea nu-şi găseşte expresia în deplina contopire a două suflete, împlinirea nu este cu putinţă. Fără aceasta, dragostea nu e decît poftă trupească.

Mehta se îmbrăcă şi plecă. Se înserase. Gobar uda încă straturile de flori. Mirza, mulţumit de el, îi spuse:

— Acum poţi să te duci.

Gobar îl întrebă dacă nu are o slujbă pentru el.

— O, vrei o slujbă? spuse Mirza. Perfect, te iau la mine.

— Cît o să primesc, domnule?

— Cît ai vrea?

[1] *Albert Einstein* (1879—1955) — mare teoretician al fizicii contemporane, unul dintre creatorii teoriei relativităţii.

— Ce să spun? Daţi-mi cît doriţi dumneavoastră.

— Îţi dau cincisprezece rupii. Ai să trudeşti însă din greu.

Gobar răspunse că nu se temea de greu. Pentru cincisprezece rupii era gata să muncească pe viaţă şi pe moarte.

— Poţi să te instalezi într-un ungher din căsuţa asta, spuse Mirza.

CAPITOLUL XIV

Hori își dăduse toate grînele pentru plata gloabei și ținuse casa o lună încheiată cu rămășițele sărăcăcioase pe care le mai putuse agonisi de ici, de colo. Spre începutul lui iunie, starea de lucruri din casa lui începu să fie însă deznădăjduită: erau cinci guri de hrănit și nici un grăuncior în casă. Fiind și așa înglodat în datorii, nu-i era cu putință să facă alt împrumut. Nici să se tocmească undeva la muncă nu putea. Trestia lui, udată bine, dădea în pîrg, și-i lua toată vremea. Din păcate însă, chiar pentru a munci pe pămîntul lui, trebuia mai întîi să mănînce.

Seara, pruncul plîngea, dar pieptul Giuniei secase din lipsă de hrană. Rupa, care, spre deosebire de Sona, era prea mică pentru a înțelege ananghia în care se aflau, își mai înșela foamea în timpul zilei sugînd borbotine de *mango*. Acum însă scîncea. Stomacul ei cerea o mîncare mai sățioasă. Hori alergă la dugheana lui Dulari. Era închisă. Cu o ultimă nădejde, se duse la Mangru, cămătarul. Mangru îi spuse de la obraz că nu-i dă nici un ban și pe deasupra îl mai luă și la rost:

— Nu uita că nu mi-ai plătit nici o *anna* drept dobîndă pe ultimii trei ani, spuse el. Ce îndrăzneală! Vrea alt împrumut! Uită-te în ce hal ai ajuns: așa li se întîmplă celor care umblă cu fofîrlica. Cînd vechilul ți-a pus sula în coastă, ai scos banii fără murmur. N-ai zis nici cîrc. Da cu banii mei cum e?

Hori se întoarse acasă cumplit de amărît. Ședea pe prag, cînd se ivi Punia, cumnata lui. Femeia văzu că nu e lumină în bucătărie.

— N-ai făcut focul pînă acum, cumnată? o întrebă ea pe Dhania. E vremea să pui mîncarea la fiert.

— Ce să mai pun? răspunse Dhania. Omul meu dă totul din casă ca să plătească gloaba, fără să-i pese dacă copiii trăiesc sau mor. Acu obştea n-o să se mai uite nici atît la noi.

Anul acela hambarul Puniei era plin. Ea mărturisise pe faţă că lucrul acesta se datora muncii stăruitoare a lui Hori. Cînd muncea pămîntul Hiira, culesul nu fusese nici pe jumătate ca acum.

— De ce n-ai trimis la mine să-ţi dau niscai grăunţe? întrebă ea. Ce-i al meu e tot atît şi al lui *mehto*. La nevoie se cuvine să împărţim amărăciunile. Doar nu-s oarbă: văd ce inimos poate să fie un om. Dacă nu mi-ar fi sărit în ajutor *mehto*, unde aş fi ajuns?

O luă pe Sona cu ea şi se întoarseră repede cu două coşuri uriaşe pline cu orz. Mai înainte ca Dhania să-i fi putut mulţumi, se făcu nevăzută. Curînd după aceea mai aduse un coş de mazăre.

— Las' că fac eu focul, spuse ea.

Dhania văzu că în coşul cu orz erau şi cîţiva *siir*-i de uruială de grîu. O podidiră lacrimile.

— Nu cumva ne-ai dat tot ce aveai? Ţi-ai oprit şi pentru tine?

Pruncul Giuniei plîngea fără istov pe laviţa din ogradă. Punia îl luă în braţe şi-l giugiuli.

— Cu bunăvoinţa ta, cumnată, în casa mea e belşug. De data asta am scos cincisprezece *maund*-i de orz şi zece de grîu. Şi încă cinci de mazăre. Nu ascund nimic de tine. E destul pentru amîndouă casele, pînă cînd s-o coace porumbul. După asta, cum o vrea cel de sus!

Giunia atinse piciorul Puniei. Sona făcu focul. Rupa dădu fuga să scoată apă. Traiul lor intră iarăşi pe făgaşul lui dintotdeauna. Casa zumzăia. Viaţa se alina ca un rîu, năvalnic, care clocoteşte din pricina stavilelor, dar începe din nou să curgă domol o dată cu îndepărtarea lor.

— Era zor nevoie ca *mehto* să plătească gloaba? întrebă Punia.

— Altminteri cum să-şi păstreze cinstea obrazului? răspunse Dhania în batjocură.

— Pot să spun ceva, cumnată? Nu te superi?

— Spune. Nu mă supăr.

— N-ar fi trebuit s-o opreşti pe Giunia.

— Ce puteam să fac? Şi-ar fi făcut seama.

— Ai fi putut s-o trimiţi la mine. Scăpai de orice belea.

— Asta o spui acu. Atunci ai fi gonit-o cu mătura.

— Cu gloaba pe care ai plătit-o, ai fi putut să-i faci o nuntă ca în poveşti lui Gobar.

— Nimeni nu-şi poate înfrunta soarta. Asta-i doar începutul. Bhola dă zor să-i plătim vaca. Zice că nu mai are nevoie să-i găsim logodnică. Feciorii lui ne prigonesc. Cum putem lupta singuri cu ei? Blestemata aia de vacă ne-a mîncat capul.

Hori le asculta vorbele din prag. După ce Punia plecă, el intră în bucătărie şi spuse:

— Punia n-are inimă rea.

— Tot aşa ai zis şi de Hiira, răspunse Dhania.

Dhania primise grîul, dar lucrul acesta o rîcîia la inimă. Nestatornicia lucrurilor o adusese la atîta umilinţă!

— Nu te mulţumeşte omul cu nimic, o dojeni Hori. Nu-i frumos din partea ta.

— De ce m-ar mulţumi? răspunse Dhania. N-ai asudat tu pentru ea zi şi noapte? Nu mi-a dat nimic de pomană. Am să-i întorc totul cu vîrf şi îndesat.

Punia ştia prea bine ce gîndea cumnata ei. Îi era însă îndatorată lui Hori pentru ajutorul pe care i-l dăduse. Îndată ce merindele lor aveau să se împuţineze voia să le trimită şi mai mult.

Cînd veni însă vremea ploilor şi nu căzu nici un strop, lucrurile luară o întorsătură proastă. Un val de căldură se abătu asupra întregului ţinut. Răbufnirile vîntului păleau cîmpurile. Fîntînile secară, trestia se ofilise. Apa din rîu se dădea oamenilor pe rînd, spre a uda cîmpul. Ca urmare a acestor neajunsuri, se isca gîlceavă peste gîlceavă. Pînă la urmă secă şi izvorul

acesta. Prin partea locului începură să bîntuie furturile şi tîlhăriile. Lumea se frămînta.

În sfîrşit, începu să plouă. Oamenii se mai înviorară. Pentru truditorii ogoarelor ploaia era şuvoi de aur. Părea că pămîntul crăpat n-o să se mai sature niciodată de apă. Oamenii scoteau plugurile. Copiii alergau să vadă cîtă apă se strînsese în gropi. Se întorceau strigînd şi bătînd din mîini: „Sînt pe jumătate pline!"

Seceta îşi făcuse însă mendrele. Trestia era sleită de vlagă. La ce mai foloseau tulpinele ei pipernicite şi firave? Soarta oamenilor era legată de trestia de zahăr. Greu te puteai aştepta că vor scoate dijma din vînzarea porumbului şi a meiului, şi cu atît mai puţin că vor putea să-i plătească pe cămătari. Se mîngîiau cu nădejdea că cel puţin vitele vor avea ce să pască.

Luna ianuarie trecuse şi Hori nu plătise încă nici un ban din datorii. Într-o zi Bhola dădu buzna în casă peste el.

— Aşa îţi ţii făgăduiala? strigă el mînios. Ai făgăduit să-mi dai banii după tescuirea trestiei de zahăr. Tescuirea a trecut de mult. Plăteşte!

Hori ceru o păsuire. Bhola nici nu voia să audă.

— Îţi spun că n-am bani, spuse Hori deznădăjduit. Nici de împrumutat n-am de unde. Ce să fac? N-am nici măcar ce să pun pe masă. Dacă nu mă crezi, scotoceşte toată casa. Ce găseşti e al tău.

— La ce să-ţi scotocesc casa? pufni Bhola. Nu mă priveşte dacă ai bani sau nu. Îţi amintesc de făgăduială, atîta tot. Tescuitul a trecut. Vreau banii.

— Spune-mi, ce să fac?

— N-am ce spune mai mult!

— Nici eu.

— Atunci am să-ţi iau boii.

Hori îl privi uluit. Abia îşi putea crede urechilor. Îşi lăsă capul în piept ca şi cînd l-ar fi lovit cineva. Bhola voia să-l doboare la pămînt. Dacă-i lua boii îl lăsa fără mîini.

— Fără boi ajung la sapă de lemn, spuse el. Dacă însă *dharma* ta îţi spune că aşa e cinstit, ia-i.

— Nu mă privește dacă ajungi la sapă de lemn ori ba. Vreau banii mei.

— Și ce-ar fi dacă aș spune tuturor că ți-am dat banii de mult?

Bhola fu luat pe neașteptate. Nu se gîndise o clipă că Hori l-ar putea trage astfel pe sfoară.

— N-ar fi adevărat, răspunse el mînios. Dacă însă ai jura pe sfînta apă a Gangelui, n-aș mai avea ce face decît să mă împac cu gîndul că am pierdut banii.

— Treaba asta mi-ar place foarte mult. Da nu vreau să fac așa ceva.

— Nu poți.

— Da. Nu pot. Am glumit. O clipă, Hori păru adîncit în gînduri. Apoi: De ce mă năpăstuiești, Bhola? Dacă Giunia a venit în casa mea, ce bine mi-a făcut? Mi-am pierdut fiul. Am plătit o gloabă de două sute de rupii. Am rămas sărac lipit pămîntului. Și acu tu vrei să mă nimicești. Crede-mă, habar n-aveam ce făcea pe-acolo fecioru-meu. Credeam că se duce împreună cu ceilalți cîntăreți. Am aflat adevărul cînd Giunia a venit la noi în noaptea aia. Spune, dacă nu i-aș fi dat eu adăpost, unde s-ar fi dus? S-ar fi îngrijit cineva de ea?

Giunia stătea în ușa tindei și asculta. În ochii ei, Bhola nu mai însemna nimic: era un vrăjmaș și atîta tot. Temîndu-se ca el să nu-l facă pînă la urmă pe Hori să-i dea boii, o trimise pe Rupa după maică-sa, la cîmp, unde aceasta se dusese să strîngă balegă.

— Cheam-o repede încoace. E ceva de seamă. A venit tata, îi spuse Dhaniei cînd aceasta sosi.

— Știu. Am văzut casapu în ușă. Nici nu mă gîndesc să dau ochi cu el.

— I-a cerut lui *dada* boii.

— Boii noștri?

— Da. A spus că dacă *dada* nu-i dă banii, ia boii.

— Și ce-a spus *dada* al tău?

— Că să facă după cum i-o fi *dharma*.

— N-are decît să-i ia. Într-o zi o să cerşească la uşa noastră. Să mă scuipi în ochi dacă n-o să fie aşa.

Ieşi.

— Aud că *mehto* vrea boii noştri, spuse ea aprinsă de mînie. De ce nu-i dai? Vrea boii noştri, nu ne vrea mîinile. Cu mîinile noastre o să mai putem munci la alţii. Cu voia lui dumnezeu ne-om lua alţi boi. Ce-i aşa de ruşinos să fii muncitor cu ziua? N-o să mai stăm într-una cu ochii pe cer după ploaie şi n-o să ne mai încovoiem sub povara dijmei. Dacă ştiam că vaca e aşa de vătămată, nu i-aş fi luat-o nicicînd. Din ziua cînd umbra ei a căzut aici, ne-a mers din rău în mai rău.

Bhola tocmai clipa asta o aşteptase. Era încredinţat că în afară de boi nu mai aveau altceva pe care să pună mîna, dar totodată era sigur că nu se vor da în lături de la nimic pentru ca boii să nu-i cadă în mînă.

Ţintaş isteţ, ochise punctul lor cel mai slab.

— Dacă v-aţi închipuit c-o să vă las în apele voastre după ce am îndurat atîta ruşine, vă înşelaţi. Voi plîngeţi după cele două sute de rupii ale voastre; mie însă mi-a fost terfelită cinstea. Aţi face bine s-o trimiteţi pe Giunia de unde a venit. Alungaţi-o şi nu vă mai cer nimic — nici boii, nici banii pentru vacă. Nu pot să mă împac cu gîndul că ea stă aici ca o prinţesă, în vreme ce pe noi ne-a făcut de ocară. E fiica mea; a crescut la sînul meu. Dumnezeu mi-e martor că am iubit-o, nu mai puţin decît pe fiii mei. Da astăzi aş vrea s-o văd că pribegeşte din loc în loc, că cere de pomană la uşile oamenilor, că-şi caută hrana în grămezile de gunoi. Sînt tatăl ei! M-a făcut de rîsul lumii pe mine, pe tatăl ei. Ruşinea pe care blestemata asta a adus-o asupra casei mele n-o să fie spălată pînă la al şaptelea neam. Şi voi o ţineţi în casa voastră, în chip ruşinos. Ce e asta decît ocară?!

— Ascultă, *mehto*, răspunse Dhania apăsat, ca şi cum ar fi vrut ca fiecare vorbă a ei să se întipărească în inima lui Bhola. Nu sînt aşa de neroadă. N-o să fac niciodată ceea ce-mi ceri. Giunia ne e mai dragă decît viaţa! Dacă boii noştri pot răscumpăra cinstea strămo-

şilor tăi, dacă pot să şteargă ocara de pe numele tău, ia-i. Nu zic ba, Giunia a săvîrşit o greşeală. Cînd a venit la noi, voiam s-o gonesc. Da plîngea. Ce să fac, am o inimă în piept. I-am dat adăpost. Dumneata, *mehto*, eşti om bătrîn, totuşi nu poţi să-ţi înfrîngi patima pentru femeie. Cum cutezi atunci să învinuieşti o fată tînără ca ea?

— O auzi, Hori? spuse Bhola cu o chemare îndurerată şi mută în ochi. Nu mă mai osîndi şi tu acum. Hai, dă-mi boii.

— Ia-i, spuse Hori aspru.

— Gîndeşte-te încă o dată.

— M-am gîndit.

În vreme ce Bhola se ducea să dezlege boii, Giunia, în *sari*, cu pruncul în braţe, îi ieşi înainte.

— Tată, nu lua boii. Glasul ei tremura. O să plec. O să cerşesc. Dacă n-o să pot trăi din pomeni, mă zvîrl pe gîrlă.

— Piei din ochii mei! răcni Bhola. Să nu te mai văd înaintea mea, femeie blestemată! Să te zvîrli pe gîrlă e prea puţin pentru ce-ai făcut!

Giunia nu se uita la el. În clipa aceea ar fi vrut să fie pîrjolită de pălălaia mîniei ce ardea în ea şi care nu izvora dintr-o pornire aprinsă, ci din uitarea de sine. Dacă s-ar fi deschis pămîntul şi ar fi înghiţit-o, s-ar fi socotit fericită.

Nu făcuse nici doi paşi, cînd Dhania o apucă de braţ.

— Unde te duci, fata mea? o întrebă ea. Casa asta e a ta acum, la fel ca şi după ce o să murim noi. De ce să te zvîrli pe gîrlă? N-are decît să se zvîrle pe gîrlă tatăl care îşi urăşte copilul, sînge din sîngele lui. Mă mir că nu ţi-e ruşine, urmă ea întorcîndu-se spre Bhola. Ia boii, şi să-ţi fie de cap!

— Dacă tatăl meu mă blestemă, nu mai am pentru ce trăi, spuse Giunia izbucnind în hohote de plîns. Lăsaţi-mă să mă duc şi să mor. V-am pricinuit atîtea suferinţe, atîta nenorocire! Chiar maică-mea n-ar fi fost atît de bună cu mine cum aţi fost dumneavoastră. Am

să mă rog lui dumnezeu că, de m-oi naşte din nou, să mă nasc fiica dumneavoastră.

Trăgînd-o pe Giunia în casă, Dhania îi spuse:

— Omul ăsta nu ţi-e tată: e vrăjmaşul tău. Dacă ar fi trăit maică-ta, nu ţi s-ar fi întîmplat aşa ceva. N-are decît să se însoare din nou. Ai să vezi că îl aşteaptă ceea ce-i trebuie.

Giunia intră înăuntru cu Dhania. Bhola dezlegă boii din pripon şi plecă spre casă gîfîind, ca şi cum se întorcea de la un zaiafet, unde, în loc să se ospăteze cu bunătăţi, fusese bătut măr. Acum Hori n-avea decît să-şi muncească pămîntul cum o şti. Să-i fie de bine! Oamenii ăştia, ştia el, voiseră să-l facă de ocară. Altfel de ce ar ţine-o un om cinstit în casă pe tîrîtura aia? N-au obraz. Nu pot să găsească pentru fiul lor o fată cinstită pe care s-o îndrăgească? Da neobrăzarea tîrfei? Ce l-a mai înfruntat! Alta, în locul ei, nici nu s-ar mai fi arătat dinaintea ochilor lui. Neghiobii! Credeau că Giunia se pripăşise la ei pentru totdeauna? O fată care nu stă cuminte în casa tatălui ei nu se aciuieşte multă vreme nici în casa altuia. Ce-ar mai fi tras-o de păr pe vrăjitoarea asta de Dhania de faţă cu tot satul! Da ar fi fost bine să facă acum asemenea zarvă?

Se uită la boi. Vînjoşi, falnici. Poate să ia pe ei oricînd o sută de rupii. Oricum ar fi, şi-a scos cu vîrf şi îndesat cele optzeci de rupii.

Cînd ajunse aproape de marginea satului îi văzu pe Datadin, Petşuari, Sobha şi alţi cîţiva alergînd după el. Îl străbătu un fior de spaimă. Presimţea că va avea neplăceri. Nu cumva vor să sară pe el şi să-i ia boii? Se opri. O să-şi vîndă scump pielea.

— Ce înseamnă asta, Bhola, strigă Datadin, apropiindu-se. I-ai luat amîndoi boii, şi el stă molcom! Asta te-a făcut să fii aşa de neobrăzat? Noi ne vedeam de treburile noastre. Da un semn dacă ne-ar fi făcut Hori, te jupuiam de viu. Dacă nu vrei să ai de-a face cu noi, du boii îndărăt, chiar acum. Nu ţi-e ruşine obrazului?

— A văzut că-i merge cu Hori. L-a prostit, adăugă Petşuari. Dacă ţi-e dator, du-te de fă plîngere şi scoate

o hotărîre împotriva lui. Cu ce drept pui mîna pe boi? Hm! Acu, dacă te-ar da în judecată pentru fapta asta, te-ar învăţa minte poliţaii!

Bhola spuse sfios:

— Lala, nu i-am luat boii cu anasîna. Tocmai că el a vrut să mi-i dea.

— Nici un ţăran nu-şi dă boii de bunăvoie, răspunse Petşuari. Cum are s-o scoată la capăt fără ei? O să te înjuge pe tine la plug? Sobha, ia-i boii.

Sobha păşi înainte.

— Dă-mi funia. Fă plîngere dacă vrei banii. Altminterea te snopesc în bătăi. I-ai dat bani pe ei? I-ai băgat pe gît o vacă blestemată, iar acum îi mai iei şi boii.

Bhola nu se clinti. Stătea în faţa boilor tăcut, dar gata la orice. N-avea nici un rost să-şi bată limba în gură împotriva lui Petşuari.

Datadin se îndreptă din şale.

— Ce mai aştepţi? sări el în sus mînios. Dă-i la cap. Cum cutează să ia boi din satul nostru?

Banşi, un tînăr vînjos, îl dădu grămadă pe Bhola cu un ghiont năprasnic. Acesta se ridică de jos, dar primi îndată o nouă lovitură.

Îl zăriră pe Hori alergînd spre ei. Bhola se ridică şi se îndreptă spre Hori împleticindu-se pe picioare.

— Hori, spune-le adevărul. Ţi-am luat eu boii cu de-a sila?

— Încearcă să ne prostească, Hori, spuse Datadin.

Hori şovăia.

— Ei, adevărul este, spuse el stînjenit, că mi-a cerut s-o alung pe Giunia sau să-i dau banii, zicînd că altfel îmi ia boii. I-am spus că nici pe Giunia n-o alung, nici bani n-am, dar dacă *dharma* lui îi spune că e frumos să-mi ia boii, n-are decît să-i ia.

— De vreme ce l-ai lăsat să hotărască după cum îi e *dharma,* nici vorbă că nu te-a silit, zise Petşuari, privindu-l dezamăgit. Aşa cum îşi înţelege el *dharma,* ea îi spune că a făcut bine. Boii sînt ai tăi, frate. Du-te.

Îl priveau pe Hori cu dispreţ. Bhola îşi dădu capul pe spate şi plecă mîndru după boi.

CAPITOLUL XV

Părea că „fluturaşul" Malti era în realitate o albină cumpătată şi harnică. Nu-şi petrecea viaţa doar în zburdălnicii : nu poţi mînca tot timpul numai dulciuri. Pentru ea, amuzamentul nu era o necesitate vitală şi nici egocentrism. Frivolitatea însă o ajuta fără îndoială să-şi mai uşureze povara vieţii.

Tatăl ei era unul dintre acei oameni rari, deosebiţi, cărora darul de a vorbi le aduce bănet, nu glumă. Aranja împrumuturi pentru *zamindar*-i, mijlocea tranzacţii pentru vînzarea proprietăţilor acestora, îi scotea din încurcături cu ajutorul înalţilor funcţionari ; asta era îndeletnicirea lui. Ceea ce înseamnă că era un misit. Misiţii sînt oameni foarte descurcăreţi. Îşi iau asupra lor sarcini imposibile şi le fac foarte posibile. De pildă, pun la cale mariaje între *rajah* [1]-i şi prinţese din casele domnitoare şi drept urmare îşi umplu buzunarele cu bani. Samsarii mai mărunţei sînt bine cunoscuţi ca „agăţători de muşterii". Cei care operează însă în stil mare, ca domnul Kaul, ies la vînătoare cu *rajah*-ii şi iau ceaiul cu guvernatorii.

Domnul Kaul avea trei fiice şi dorise ca ele să fie educate în Anglia. Ca orice *nouveau riche* [2], avea credinţa că educaţia engleză transformă radical omul — cine ştie, poate că în direcţia aceasta avea o influenţă climatul Angliei ; în orice caz, i se părea mai mult decît

[1] În vechea Indie — conducătorul statului sclavagist ; în India medievală şi contemporană — titlu nobiliar.

[2] Nou îmbogăţit, parvenit (în limba franceză, în original).

probabil că acest climat ascuțea inteligența. Dorința lui rămăsese însă pe trei sferturi nerealizată. Malti se afla încă în Anglia cînd domnul Kaul avusese un atac de paralizie, pierzîndu-și totodată și graiul; pentru un om ca el, lipsa posibilității de a vorbi însemna a-și lua adio de la mijloacele lui de existență. Cîștigînd bine, trăise pînă atunci pe picior mare. Nu obișnuia să pună deoparte bani albi pentru zile negre. Rezultatul a fost că ani de-a rîndul după aceea au trăit strîmtorați, de pe o zi pe alta. Toată povara întreținerii familiei căzuse pe umerii domnișoarei Malti. Cu venitul ei de patru sau cinci sute de rupii pe lună era exclusă o viață largă. Totuși reușea cît de cît să facă față costului educației celor două surori. Din păcate, domnul Kaul bea, și ca atare era și mînă spartă. Ori de cîte ori avea buzunarele goale, subscria calm polițe pentru mii de rupii, dînd ipoteci asupra *bungalow*-ului său în favoarea unui bancher. Bancherul, un vechi prieten, cîștigase bani frumoși mulțumită bunelor sale oficii și nu-l refuza din politețe. Datoriile se ridicaseră la douăzeci și cinci de mii de rupii. Bancherul putea să le ia oricînd *bungalow*-ul. Dar nu voia să facă acest lucru din considerație pentru vechea lor prietenie. Pe de altă parte, domnul Kaul adoptase o atitudine de indiferență ofensată, atît de caracteristică oamenilor egocentrici. Ignora amabil toate cererile de restituire a sumei împrumutate. Malti, firește, era necăjită. Mama ei însă — bunătatea personificată — nu cunoștea altă îndatorire mai mare decît aceea de a-și sluji soțul. Încerca adesea să-l aducă la realitate pe soțul ei, domnul Kaul, și făcea totul pentru ca divergențele lor să nu degenereze în dușmănie.

Era seară, dar căldura încă mai persista. În văzduh, pîclă. Malti și surorile ei ședeau jos pe peluză. Gazonul se ofilise din lipsă de îngrijire; din loc în loc se vedeau petice golașe de pămînt.

— Grădinarul nu îngrijește iarba? întrebă Malti.

— Doarme tot timpul, răspunse Saroj, sora ei mai mică. E gata să se scuze de douăzeci de ori pentru a explica de ce n-a făcut ceea ce trebuia să facă.

Saroj studia filozofia. Era înaltă, firavă, plăpîndă, irascibilă, supărăcioasă. Medicii o sfătuiseră să nu se oboseaşcă şi să plece la munte. Ai ei nu aveau însă bani ca s-o întreţină acolo.

Varda, mezina, socotea că sora ei Saroj era prea răsfăţată. Dacă e vorba că, îmbolnăvindu-te, cîştigi simpatiile tuturor, ei bine, de ce nu s-ar îmbolnăvi şi ea ?! Iubea orice sub soare, numai pe Saroj nu. Ochii ei scînteiau, tenul ei era radios de sănătate.

— Tata îl trimite în toate părţile. N-are timp nici să răsufle. Şi tu spui că doarme, protestă ea.

— Tata nu-l trimite nicăieri, stărui Saroj, iritată. Nu-i adevărat.

— Îl trimite în fiecare zi, replică Varda. Da, da, îl trimite. Şi azi s-a dus. Întreabă-l.

— Da ?

Malti schimbă subiectul, cu tact.

— Doctorul Mehta şi-a ţinut prelegerea azi, Saroj ?

Saroj îşi încreţi nasul.

— Da, a ţinut-o. Dar nu-l asculta nimeni. A spus că bărbaţii şi femeile au în lumea asta sfere de acţiune deosebite. Şi faptul că femeile se amestecă în sferele bărbaţilor e cea mai mare ruşine a acestui secol. Fetele au început să bată din palme şi să fluiere. El s-a simţit foarte jenat. S-a aşezat pe scaun fără să sfîrşească. Ce caraghios ! A spus chiar că dragostea nici nu există : dragostea este numai o fantezie a poeţilor, a zis el. Doamna Hukku a făcut mare haz pe chestia asta.

— Ea trebuia să fie mai cu moţ ! observă Malti ironică. Mai are obraz să vorbească despre subiectul acesta? Trebuia să-l asculţi pe doctorul Mehta pînă la sfîrşit. Ce impresie neplăcută trebuie să-şi fi făcut despre voi, despre felul în care v-aţi purtat !

— Cine să aibă răbdare să-l asculte ! Ideile lui sînt prea înaintate !

— Atunci de ce să-l sfidezi ? El nu antipatizează femeile. Nu este însă unul dintre aceia care spun anumite lucruri numai ca să placă femeilor. Şi ce dovadă ai că femeile sînt pe drumul cel drept ? E foarte probabil că,

pe măsură ce va trece timpul, toate ne vom schimba opiniile într-o măsură oarecare.

Malti vorbi cu elan despre idealurile care le însufleţeau pe femeile din Franţa, Germania şi Italia şi adăugă că-l invitase pe doctorul Mehta să vorbească la Liga femeilor.

— Tu spuneai însă că femeile trebuie să aibă drepturi egale cu bărbaţii, observă Saroj, nedumerită de înflăcărarea cu care îl apăra pe doctorul Mehta.

— Acelaşi lucru îl spun şi acum, răspunse Malti. Trebuie să asculţi însă şi partea cealaltă. Cine ştie dacă nu greşim mult, mult de tot ? !

Liga femeilor, un club de clasă, fusese înfiinţată de curînd, datorită îndeosebi eforturilor domnişoarei Malti. Aderaseră la ea aproape toate femeile cultivate din oraş. Aprecierile făcute de Mehta, despre care s-a pomenit mai sus, stîrniseră senzaţie, şi liga hotărîse să-i dea o replică zdrobitoare. Sarcina de a pregăti replica revenise domnişoarei Malti. Zile de-a rîndul ea îşi adunase materialul şi-şi clasase argumentele. Şi alte doamne se pregăteau să ia cuvîntul. Cînd Mehta apăru la Liga femeilor, sala era plină pînă la refuz, ceea ce îl făcu să se simtă foarte mîndru. Înflăcărarea auditoarelor era oglindită nu numai pe feţele lor, dar şi în sectorul vestimentar. Doamnele îşi făcuseră apariţia în toalete de gală, încărcate de bijuterii, ca şi cum ar fi venit să asiste la o cununie. Făcuseră toate eforturile pentru a-l domina pe Mehta. Cine poate spune că luxul nu este o armă puternică ! Malti era îmbrăcată într-un *sari* nou-nouţ şi o bluză după ultima modă. Se fardase cu multă atenţie, ca o mireasă. Doctorul Mehta era singur împotriva unei mulţimi de femei. Totuşi, doamnele se simţeau încă neîncrezătoare în forţele lor. O scînteie de adevăr poate face praf un munte de ignoranţă.

Mirza, Khanna şi redactorul girant al *Fulgerului* şedeau în ultimul rînd. *Rai Sahib*-ul venise ceva mai tîrziu şi stătea în spatele şirului de scaune. Mirza îi făcu semn să ia loc.

— Mulţumesc, stau foarte bine, răspunse *Rai Sahib*-ul. E zăpuşeală în sală. Văd că Malti ocupă scaunul prezidenţial. Felicitări, domnule Khanna!

Khanna făcu o grimasă.

— Are ochi numai pentru Mehta. Eu am căzut în dizgraţie.

Mehta îşi începu conferinţa:

— *Deviji!* Mă adresez domniilor-voastre în felul acesta — zeiţelor — şi desigur că nu vedeţi în asta nimic neobişnuit. Interpretaţi acest omagiu drept ceva foarte firesc. Aţi auzit însă domniile-voastre pe vreo femeie spunîndu-i unui bărbat: „zeule"? Dacă îi veţi adresa acest cuvînt, va crede că vă bateţi joc de el. Căci mila, devotamentul şi sacrificiul sînt virtuţi preţioase ale femeii. Ce am putea spune despre bărbat? Ce are el de dat? Nimic. El nu este cel care dă, el este cel care ia. El luptă pentru a-şi smulge drepturile de la alţii; lupta şi violenţa sînt trăsăturile de bază ale caracterului său.

Aplauze furtunoase.

— Ştie cum să învăluie femeile, remarcă *Rai Sahib*-ul.

— N-a spus nimic original, observă redactorul *Fulgerului*, care nu apreciase remarca *Rai Sahib*-ului. De fapt, şi eu am exprimat aceeaşi idee în diverse ocazii.

Mehta continuă:

— Totuşi, cînd văd că femeile noastre instruite nu sînt satisfăcute de viaţa lor de sacrificiu şi devotament, că aleargă după o viaţă de luptă şi violenţă, crezînd permanent că au găsit limanul fericirii, ei bine, regret c-o spun, dar nu găsesc că acesta e un prilej pentru a le felicita.

Doamna Khanna se uită sfidătoare la Malti. Malti lăsă capul în jos.

— Mehta este un om îndrăzneţ. Spune adevărul în faţă, observă Mirza.

— S-au dus vremurile cînd puteai să amăgeşti femeile atît de uşor, replică redactorul *Fulgerului*.

Mehta urmă:

— Cînd văd la o femeie maniere masculine mă indispun tot atît de mult ca atunci cînd văd un bărbat pur-

tîndu-se ca o femeie. Sînt convins că nici una dintre dumneavoastră nu va socoti un asemenea bărbat demn de încrederea şi dragostea sa. Vă asigur în acelaşi timp că nici femeia cu asemenea maniere nu poate cîştiga încrederea şi dragostea statornică a unui bărbat.

Khanna era radios.

— Domnule Khanna, mi se pare că eşti foarte satisfăcut, îl tachină *Rai Sahib*-ul.

— Sînt curios să aud ce are de obiectat la asta Malti !?

— În graficul care ar reprezenta evoluţia civilizaţiei umane, continuă doctorul Mehta, consider poziţia femeii superioară aceleia a bărbatului, în acelaşi sens în care dragostea şi sacrificiul sînt întotdeauna superioare discordiei şi războiului. Nu va fi nici o fericire pentru societate dacă femeile, părăsind templul creaţiei, vor hotărî să coboare pe cîmpul de luptă. Sînt convins de acest lucru. Împins de orgoliu, bărbatul a dat o mare importanţă tendinţelor sale distructive. Lipsindu-şi fratele de libertate şi vărsîndu-i sîngele, el socoteşte că a cîştigat o mare victorie. Cînd seceră cu obuze trase de o mie de tunuri aceiaşi copii pe care mamele i-au hrănit cu sîngele lor, este ovaţionat ca un erou. Şi cînd mamele pun o pecete de şofran pe fruntea lui şi-l trimit pe cîmpul de bătaie cu armura ocrotitoare a binecuvîntării lor, el gîndeşte că nimicirea este tocmai ceea ce îi trebuie omenirii, înclinarea lui spre nimicire devenind şi mai puternică.

Ce vedem astăzi ? Acest instinct diabolic a stîrnit un masacru înspăimîntător ; a nimicit milioane şi milioane de oameni, a pîrjolit şi a ras de pe faţa pămîntului oraşe întregi. *Deviji,* vă întreb, vreţi să daţi o mînă de ajutor pentru perpetuarea acestui joc drăcesc ? Vă implor să părăsiţi aceste puteri ale întunericului şi să vă dedicaţi îndatoririlor dumneavoastră, căci numai ele reprezintă adevărata dumneavoastră menire.

— Malti nici nu mai ridică fruntea, spuse Khanna.

— E adevărat ce spune Mehta, se declară de acord *Rai Sahib*-ul.

Redactorul *Fulgerului* pufni:

— Nimic nou. Toţi antifeminiştii bîiguie asemenea elucubraţii. Nu pot fi de acord că progresul omenirii se datoreşte iubirii şi sacrificiului. Omenirea a progresat în realitate prin perseverenţă, bărbăţie şi inteligenţă.

— Vă rog, vă rog, nu pot urmări ce spune, îi struni Kărşed.

Mehta vorbea în continuare:

— Nu sînt dintre aceia, *deviji*, care cred că bărbaţii şi femeile sînt înzestraţi cu aceleaşi puteri şi însuşiri şi că nu e nici o deosebire între ei. Nu pot crede că există aberaţie mai îngrozitoare. Una din aceste aberaţii încearcă să ascundă experienţa secolelor aşa cum un nor ascunde soarele. Vă previn: nu căderi în cursa aceasta. Femeia e mai presus de bărbat, aşa cum lumina este mai presus de întuneric. Sacrificiul, non-violenţa şi iertarea sînt încă idealuri îndepărtate pentru bărbat; femeia însă le respiră în mod firesc. De veacuri, bărbatul a năzuit să atingă aceste idealuri, în parte cu ajutorul înţelepţilor, în parte prin propria-i *dharma*. În zadar însă. Îmi menţin opinia: toată fervoarea sa religioasă, toate calităţile lui morale nu pot egala sacrificiul femeilor.

Aplauze tunătoare.

— Gîndeşte fiecare cuvînt pe care-l spune, observă *Rai Sahib*-ul bucuros.

— Argumente răsuflate. Numai banalităţi, îşi dădu cu părerea Onkar Onkarnath, redactorul *Fulgerului*.

— Totuşi, dacă un argument perimat are o rezonanţă convingătoare, devine tot atît de concludent ca şi cînd ar fi inedit.

— Un om care încasează nici mai mult, nici mai puţin decît o mie de rupii pe lună şi-şi pierde timpul cu non-violenţa, e lipsit de forţă spirituală. Tot ce a spus a spus ca să placă bărbaţilor şi femeilor credincioşi încă vechiului mod de gîndire.

Khanna se uită la Malti.

— De ce o arăta aşa de umilă? Parcă ar vrea să intre în pămînt de ruşine.

Kărşed îl înghionti pe Khanna.

— Ia cuvîntul, Khanna. Altfel te-a dat gata Mehta! A şi cîştigat bătălia pe jumătate.

— Slăbeşte-mă, îl repezi Khanna morocănos. Am prins multe vrăbii ca ea şi le-am dat drumul.

Rai Sahib-ul îi făcu cu ochiul lui Kărşed şi se întoarse spre Khanna:

— În ultimele zile ai vizitat mereu Liga femeilor. Cît ai subscris pentru ea?

Khanna se înroşi.

— Nu sînt de părere că trebuie să sprijin asemenea cluburi. Sub faţada artei, nu fac decît să încurajeze corupţia morală.

Conferinţa continua:

— Se pretinde că toţi marii gînditori şi oameni de ştiinţă au fost bărbaţi; războinicii, oamenii de stat, navigatorii au fost bărbaţi. Şi ce au realizat toţi aceşti oameni mari? Chiar un *mahatma* sau altul, chiar întemeietorii de religii n-au făcut nimic altceva decît să propage ura şi să provoace vărsarea de sînge. Războinicii sînt imortalizaţi doar pentru că au tăiat gîtul unor fiinţe omeneşti; singurele relicve pe care le-au lăsat oamenii de stat sînt ruinele fostelor imperii; inventatorii au făcut din oameni sclavii maşinilor şi n-au rezolvat nici o problemă. În această civilizaţie creată de bărbat nu există pace şi nici simţămîntul tovărăşiei.

Onkarnath se ridică în scaun:

— Mi se face rău cînd aud pioşia asta trîmbiţată de buzele unui hedonist[1].

Kărşed îl apucă de braţ şi-l sili să se aşeze înapoi pe scaun.

— Nu fi naiv, îl domoli el. Aşa-i piesa! Omul flecăreşte tot ce-i trece prin minte. Unul îl ascultă şi aplaudă, altul tace. Şi cu asta gata. Azi vine un Mehta, mîine altul, dar lumea merge înainte pe drumul ei. Ce te şifonează atît?

[1] Adept al hedonismului, concepţie filozofică care exprimă ideologia aristocraţiei sclavagiste din Grecia antică, conform căreia scopul vieţii este plăcerea.

— Nu pot să ascult asemenea baliverne.

— Cum să nu te necăjești auzind atîtea banalități pioase ieșind din gura unui prost? îl tachină *Rai Sahib*-ul pe Onkar.

Mehta vorbea mai departe:

— Vă întreb: se cuvine ca o lebădă să imite vulturul? Se cuvine ca lebăda să lase deoparte frumusețea ei senină de la Mansarovar[1] și să se apuce să ucidă vrăbii? Chiar dacă o lebădă se transformă într-o pasăre de pradă, nu-i nimic îmbucurător în asta. Ciocul lebedei nu este ascuțit, ghearele de asemeni. Nici aripile ei nu zboară, nici ochii nu-i sînt ageri, ca să se repeadă după vrăbii. Firea ei nu este crudă. Vor trece secole mai înainte ca o lebădă să se poată transforma în pasăre de pradă. Și chiar atunci, aproape că nu are nici o șansă să ajungă vultur. De un lucru puteți fi sigure însă — atunci ea nu va mai fi lebădă — lebăda care ciugulește mărgăritare.

— Nu mă impresionează de loc, comentă Kărșed. Vorbește ca un poet. Femela vulturului vînează tot atît de bine ca și vulturul.

— Pe baza acestor argumente care se bat cap în cap pretinde că e filozof? exclamă amuzat Onkar.

— Nu e filozof, ci impostor, își dădu Khanna pe față gîndurile ascunse.

— Un filozof este un om... care nu se abate de la adevăr, adăugă Onkarnath.

— Habar n-am care-i adevărul și care neadevărul, spuse Khanna, nesatisfăcut întru totul cu definiția lui Onkarnath. Filozof e acela care-i un adevărat filozof.

Kărșed aplaudă:

— Bravo! Eureka[2]! Ai pus punctul pe i. Slavă domnului! Filozof e acela care-i un adevărat filozof. Ca să vezi!

[1] Lac în Himalaia, vestit prin frumusețea lui.

[2] „Am găsit!" în limba greacă. Sînt celebrele cuvinte pe care savantul grec *Arhimede* (272—212 î.e.n.) le-a rostit în momentul cînd a descoperit unul dintre principiile de bază ale hidrostaticii, care a căpătat denumirea de „principiul lui Arhimede".

Mehta continua :

— Nu spun că femeile nu trebuie să pretindă a fi educate. Poate că trebuiesc educate chiar mai mult decît bărbaţii. Nu au însă nevoie de acea educaţie care a transformat de pe acum pămîntul într-o hecatombă. Dacă şi femeile vor hotărî să alerge după o asemenea educaţie, omenirea va ajunge un cimitir. Educaţia dumneavoastră trebuie să vă conducă nu spre distrugere, ci spre natură, spre creaţie. Credeţi că dreptul de vot universal al cetăţenilor majori va duce la o societate mai bună ? Smîngăleala peniţelor sau clănţăneala limbilor în săli de judecată şi în birouri va duce la o societate mai bună ? De ce alergaţi după nişte drepturi iluzorii, pernicioase, artificiale şi renunţaţi la drepturile pe care vi le-a hărăzit natura ?

Saroj, care stătuse pînă atunci liniştită în afara unghiului de vedere al surorii sale, nu se mai putu stăpîni :

— Vrem să votăm întocmai ca şi bărbaţii ! strigă ea.

— Da, vrem dreptul de vot ! răsunară strigăte din toate colţurile sălii.

Onkarnath se ridică şi răcni :

— Jos cu antifeminiştii !

Malti bătu în masă.

— Linişte ! Linişte ! Cei care doresc să ia cuvîntul vor avea prilejul s-o facă mai tîrziu.

Mehta urmă :

— Dreptul de vot al cetăţenilor majori este un capriciu al epocii moderne. E un miraj, o ruşine, o înşelătorie. Cînd ai fost prins în vîrtejul lui, nu mai ştii unde ţi-e capul. Cine spune că personalităţile care se ridică dintre dumneavoastră nu-şi pot găsi deplina desfăşurare a posibilităţilor fiindcă sfera dumneavoastră de activitate e limitată ? În primul rînd noi sîntem fiinţe omeneşti şi numai după aceea altceva. Viaţa noastră începe în cămin. Acolo sîntem născuţi şi crescuţi ; acolo trecem prin fazele cele mai importante ale vieţii noastre. Dacă numeşti această sferă limitată, nu ştiu ce sferă poate fi numită nelimitată. Vreţi să abandonaţi această uzină

unde este făurită soarta omului şi să alergaţi după acelea unde el este strivit şi stors de vlagă ?

— Tirania bărbaţilor a stîrnit spiritul de revoltă în femei, strigă Mirza.

— Sînt de acord, răspunse Mehta. Bărbatul a fost nedrept cu femeia. Trebuie să înlăturăm nedreptatea. Nu trebuie să zvîrlim însă şi pruncul o dată cu apa din baie.

— Femeile vor un drept de care, uzînd cum se cuvine, să-i poată împiedica pe bărbaţi de a abuza de drepturile lor, spuse Malti.

— Cele mai mari drepturi în lumea aceasta, replică Mehta, sînt dobîndite prin devotament şi sacrificiu. Şi dumneavoastră aveţi aceste drepturi. Dreptul de vot este un fleac în comparaţie cu ele. Mă doare cînd văd că femeile noastre iau Occidentul drept ideal al lor. Acolo femeia şi-a pierdut locul ei de onoare : nu mai este doamna casei, ci un exponat, un bibelou, un obiect de plăcere. În Occident, femeia vrea să fie independentă ca să se poată bucura de toate plăcerile vieţii. Plăcerile trupeşti n-au fost însă niciodată idealul femeilor noastre, care au dominat şi au condus familia prin devotament. Să ne însuşim ceea ce este sănătos în cultura occidentală. Întotdeauna există o osmoză între o cultură şi alta. A-i maimuţări însă orbeşte pe alţii este un simptom de decadenţă morală. Femeile din Occident nu mai doresc să rămînă mame de familie. Ele au abandonat modestia, această trăsătură de nepreţuit, pe altarul plăcerii. Cînd văd femeile instruite din Occident etalîndu-şi farmecele fizice, braţele, picioarele, mi-e milă de ele. Goana lor după senzaţii le-a orbit pînă într-atît, încît au uitat de modestie. Un blestem mai mare n-ar putea să se abată asupra femeilor.

Sala răsună de aplauze.

— Nu cred că vei respinge aceste argumente, i se adresă Mirza lui Onkar.

— Singurul lucru cu bun-simţ pe care l-a spus în toată poliloghia lui, admise Onkarnath cu invidie.

— Aici te-a handicapat, stărui Mirza.

— Nu mă handicapează nimeni, răspunse Onkarnath. Îi găsesc eu fisuri. Aşteaptă şi-ai să vezi. Cercetează rubricile din *Fulgerul* de mîine.

— Şi mai ziceai că nu huiduieşti acolo unde adevărul e vădit! Dumneata nu faci decît să cauţi pete în soare, pentru a-ţi reînsufleţi ideile preconcepute.

— Un avocat e diligent cu interesele clientului său. El nu poate sta să cîntărească adevărul şi neadevărul.

— Atunci dumneata eşti avocatul femeilor, neajutoratele, sărmanele de ele!

— Într-adevăr, întreci măsura.

— Există o conspiraţie, continua Mehta, organizată de bărbaţi pentru a coborî femeile de pe înaltul lor piedestal la nivelul bărbaţilor. Lucrul acesta îl fac îndeosebi laşii, care nu sînt în stare să poarte pe umeri responsabilităţile vieţii conjugale, şi aceia care merg pe făgaşul plăcerilor trupeşti, ca taurul care aleargă turbat pe cîmpul altuia. Această conspiraţie a bărbaţilor a şi învins în Occident. Acolo femeile au ajuns pur şi simplu nişte marionete. Mi-e ruşine cînd văd că acest vînt rău a început să sufle acum şi în India, pentru a corupe o tradiţie de sacrificiu şi penitenţă. Femeile instruite, îndeosebi, sînt infectate rapid. Abandonînd idealurile mamei de familie, se transformă ele însele fără nici un sens în nişte nimfe.

— N-avem nevoie de sfatul bărbaţilor, strigă aprinsă Saroj. Dacă bărbaţii pretind să fie independenţi, acelaşi lucru îl pretindem şi noi. Fetele noastre nu mai vor să facă din căsătorie o profesie. Dragostea va fi de acum înainte singura bază a căsătoriei.

Multe aplauze răsunară mai ales în rîndurile din faţă, unde luaseră loc doamnele.

Mehta replică netulburat:

— Ceea ce numeşti dumneata dragoste e o iluzie, e faţa goală a dorinţei, tot astfel cum abstinenţa este adesea un eufemism pentru eşecurile fizice. Adevărata bucurie, adevărata mîngîiere izvorăşte din devotament. Devotamentul este sursa drepturilor, izvorul puterii. Devotamentul este cimentul care ţine cuplul conjugal

unit în dragoste şi în idealuri comune. Unde lipseşte devotamentul, lipseşte şi încrederea. Din clipa în care călăuzeşti viaţa altora, răspunderea ta sporeşte. Dacă vrei, poţi duce barca la liman prin vînt şi furtună. O greşeală, însă, şi barca se va scufunda tîrîndu-te după sine.

Conferinţa se sfîrşi. Tema ei fiind controversată, se înscriseră la cuvînt mai multe doamne. Ora era înaintată. Malti închise dezbaterile cu un vot de mulţumiri adresate doctorului Mehta. Înainte de a pune concluzii, ea anunţă că duminica următoare un număr de doamne aveau să-şi exprime punctul de vedere asupra acestui subiect.

— Sînt de acord cu tot ceea ce ai spus, îl felicită *Rai Sahib*-ul pe Mehta.

— Cine altul să-l felicite dacă nu dumneata? rîse Malti. Cine se aseamănă se-adună. Nu pot să pricep însă un lucru. De ce aceste predici ţintesc numai asupra femeilor? De ce să le incumbe numai lor sarcina realizării idealurilor, a sacrificiilor, a perpetuării tradiţiilor?

— Pentru că ele înţeleg importanţa acestor lucruri, răspunse Mehta.

Khanna se uită atent la Malti, ca şi cînd ar fi încercat să ghicească ce gîndeşte, apoi se aventură:

— După părerea mea, în ceea ce priveşte aceste opinii, doctorul Mehta e depăşit cu o sută de ani.

— Care opinii? întrebă Malti cu un ton bătăios.

— Devotament, sacrificiu şi toate celelalte.

— Dacă dumneata crezi că opiniile lui Mehta sînt învechite cu o sută de ani, hai să auzim opiniile dumitale moderne. Cum se poate face o căsnicie reuşită: ai cumva vreo reţetă anume?

Khanna era jenat: intenţionase doar să-i facă plăcere şi nu izbutise decît s-o supere pe Malti.

— Asemenea reţete sînt cunoscute doar de Mehta, răspunse el posomorît.

Doamna Khanna îi aştepta în vestibul.

— Cum vi s-a părut conferinţa? o întrebă Mehta, salutînd-o. Ea îşi plecă ochii.

— Excelentă. Cu o rezervă: dumneata eşti încă necăsătorit. De aceea vorbeşti despre femei în termeni atît de elogioşi. Ar trebui să ştii cum sînt femeile, în realitate, după o căsătorie. Oh, ştiu că te vei căsători. Ştiu. Ai spus în conferinţa dumitale că acei care nu se căsătoresc sînt laşi, nu-i aşa?

Mehta izbucni în rîs.

— Văd că mi-am săpat groapa cu mîna mea.

— Malti e o partidă bună.

— Cu o condiţie: să vă stea la picioare cîteva zile şi să înveţe de la dumneavoastră ce implică *dharma* unei femei.

— Acum eşti un egoist. Dumneata ai învăţat ce implică *dharma* bărbatului?

— Caut un învăţător.

— Domnul Khanna e omul potrivit.

Mehta rîse.

— Nu. Prefer s-o învăţ de la dumneavoastră.

— Perfect. Cu plăcere. În primul rînd, uită că femeia e superioară bărbatului. Bărbatul e superior femeii. El duce povara familiei. El insuflă femeii spiritul devotamentului şi al sacrificiului. Dacă lui îi lipsesc aceste calităţi, nici femeia nu le va avea. Spiritul de revoltă pe care îl găseşti astăzi la femeie îşi are rădăcinile în faptul că însuşi bărbatul şi-a pierdut aceste însuşiri.

Mirza se apropie în fugă şi-l îmbrăţişă pe Mehta.

— Felicitările mele!

Mehta îl privi ironic:

— Ţi-a plăcut conferinţa?

— Oh, grozav! Grozav! Frumos ai adus-o! Chiar Malti, care nu s-a preocupat de nimeni, niciodată, e cîştigată de partea dumitale.

— Să sperăm că va dura! ură doamna Khanna.

— Pe cine l-a interesat vreodată un şoarece de bibliotecă? spuse Mehta indiferent. Eu sînt un idealist înveterat.

Doamna Khanna îşi urmă soţul spre locul rezervat pentru parcarea maşinilor. Mirza plecă şi el. Mehta îşi

luă bastonul de la vestiar şi tocmai voia să iasă, cînd Malti îl apucă de mînă.

— Nu poţi să pleci aşa! În ochii ei era o chemare. Hai să te prezint tatălui meu. Cinează cu noi.

— Nu astăzi. Nu te supăra, se apără Mehta, ciupindu-şi vesel urechile. Saroj o să mă mănînce de viu. Mi-e frică de fetele astea.

— Te rog. O să am eu grijă să nu facă aşa ceva. De altfel, nici nu va deschide gura.

— Bine, am să vin puţin mai tîrziu.

— Nu, nu mă lăsa singură. Saroj mi-a luat maşina. Du-mă dumneata acasă.

Plecară cu maşina lui Mehta.

— Am auzit despre Khanna că-şi maltratează soţia. Am început să-l detest. N-ai încercat niciodată să-l corijezi? întrebă Mehta.

— Uiţi că într-un joc sînt întotdeauna doi parteneri, răspunse Malti cu căldură.

— Nu pot niciodată să-mi închipui că un bărbat e în stare să-şi bată soţia.

— Chiar dacă e grosolană şi rea de gură?

— Chiar şi atunci.

— Nu eşti un om, eşti o minune!

— Dacă un om este grosolan, trebuie biciuit?

— Bărbatul nu e răbdător ca femeia. Chiar dumneata ai spus astăzi acest lucru în conferinţă.

— Aşadar bătaia e răsplata femeii pentru că e răbdătoare! Mă tem că, fiind amabilă cu Khanna, în fapt l-ai încurajat să-şi maltrateze soţia. Mulţumită ascendentului pe care îl ai asupra lui, îl poţi aduce foarte repede pe calea cea dreaptă. Dacă însă vei pleda pentru el, devii complice la crimă.

— Deci continui să dezbaţi, să dezbaţi, spuse Malti, indispusă. Uite, nu vreau să vorbesc despre Khanna în spatele lui. N-o cunoşti pe doamna Khanna. Eşti indus în eroare de privirile ei inocente, candide, şi o socoteşti o zeiţă sau aşa ceva. Regret, dar n-am o părere prea bună despre ea. Ai să fii scandalizat cînd îţi voi spune cît se străduie să mă calomnieze.

— Trebuie să aibă un motiv ca să-ţi poarte pică.

— Întreab-o. Poate că ştie. Eu nu mă pricep să ghicesc gîndurile altora.

— Nu este întotdeauna necesar să întrebi. Doi şi cu doi fac patru. Dă-mi voie să-ţi explic. Dacă un bărbat încearcă să se infiltreze între mine şi soţia mea, îl omor. Dacă nu pot să-l omor, mă sinucid. Tot astfel, dacă încerc să strecor între noi o a treia persoană, o femeie, soţia mea are tot dreptul să-mi zădărnicească planurile. Asemenea probleme nu admit compromisuri. Aici este vorba de un instinct ancestral. Vei spune că această conduită este necivilizată şi antisocială. Nu sînt însă în stare să-mi înnăbuş acest instinct şi nici nu doresc. În asemenea împrejurări, eu îmi fac legea.

— Cum ai ajuns la concluzia că eu vreau să mă infiltrez între Khanna şi soţia lui ? întrebă Malti cu ostilitate. Mă jigneşti, exprimînd despre mine asemenea impresii neîntemeiate. Nu mă interesează cîtuşi de puţin Khanna.

— Nu spui acest lucru din inimă, domnişoară Malti, stărui Mehta fără convingere. Crezi că oamenii sînt idioţi, nu văd ? Eu n-o condamn pe doamna Khanna dacă crede şi ea ce cred şi alţii.

— Oamenilor le place să-i dea la fund pe alţii, spuse Malti indignată. Asta-i natura umană şi eu n-o pot schimba. Mă calomniază degeaba. Nu pot să-l gonesc cînd vine să mă vadă. Dacă cineva încearcă să răstălmăcească acest lucru, ce pot...

Vocea ei părea sugrumată. Îşi întoarse faţa şi-şi şterse repede ochii cu batista.

— Şi dumneata... Nu m-am aşteptat niciodată la asta din partea dumitale.

Copleşită de milă pentru propria sa slăbiciune, tăcu. Îndată însă izbucni mînioasă :

— N-ai dreptul să-mi spui toate acestea. Dacă şi dumneata eşti dintre cei care nu se pot opri să nu arate cu degetul cînd un bărbat se întîlneşte cu o femeie, ei bine, nu-mi pasă. Dacă o femeie vine să te vadă o dată şi încă o dată, sub un pretext sau altul, dacă îţi cere sfatul în toate privinţele, te măgulеşte, e gata să sară în

foc la cel mai mic semn al dumitale, fac prinsoare că n-ai s-o iei peste picior. Dimpotrivă: nu mă îndoiesc că ea își va găsi curînd drumul spre inima dumitale. Te rog, cu mîinile împreunate, te implor, nu mai rosti numele lui Khanna. Niciodată.

— N-o mai fac dacă nu te mai văd în compania lui, consimți Mehta, înveselit de izbucnirea ei.

— Știu destul de bine ce e buna-cuviință, spuse Malti. Dacă mă caută, nu pot să-l alung.

— Spune-i să se poarte mai frumos cu soția lui.

— N-am dreptul să mă amestec în viața lui personală.

— Atunci nu poți să-mi închizi gura mea personală.

Ajunseseră la *bungalow*-ul domnișoarei Malti. Ea coborî din mașină și intră în casă, fără a spune o vorbă. Pur și simplu uitase că-l poftise pe Mehta la cină. Dorea să fie singură, să plîngă. Mehta îi jignise adesea simțămintele, dar în ziua aceea o rănise mai adînc decît oricînd.

CAPITOLUL XVI

În clipa cînd *Rai Sahib*-ul află că *panci*-i din sat îl pedepsiseră cu o amendă pe Hori, trimise după vechilul său, Nokhey Ram.

— Vreau să fiu informat de tot ce se întîmplă, îl avertiză el. Pe domeniul meu nu e loc pentru oameni care fac ceea ce nu trebuie.

Nokhey Ram fierbea.

— N-am fost singur în treaba asta, spuse el cu un uşor tremur de enervare în glas. Ce puteam să fac împotriva atîtora?

— Închide-ţi gura blestemată! strigă *Rai Sahib*-ul privindu-i încruntat pîntecul rotund. Trebuia să-mi aduci cazul la cunoştinţă imediat. Nu permit ca *panci*-i să încaseze amenda decît după ce am fost informat. Ce drept au *panci*-i să se amestece între mine şi dijmaşii mei? Eu cu ce mă aleg din aceste amenzi? Dacă încasările au să meargă la tezaurul public şi ce pică pe de lături lunecă în buzunarele voastre, unde ajung eu? O să trăiesc cu aer? De unde să scot atîţia bani pentru cheltuielile cărora trebuie să le fac faţă în fiecare an? Familia dumitale a deţinut această slujbă de două generaţii. E regretabil că trebuie să te mai instruiesc în asemenea detalii. Cît a dat Hori?

— Optzeci de rupii, domnule.

— Numerar?

— N-a avut bani numerar, domnule. Parţial a plătit în natură; pentru rest şi-a ipotecat casa.

— Aşa! *Rai Sahib*-ul schimbă deodată macazul, luînd apărarea lui Hori. Aşadar, dumneata şi viclenii dumi-

tale *panci* mi-ați și ruinat un dijmaș credincios! Îa spune, cu ce drept îți bagi nasul în treburile dijmașilor mei, fără să mă întrebi? Pentru asta pot să vă zvîrl în închisoare pe toți, și pe acel escroc de perceptor și pe acel *pandit* ticălos. Vă credeți pe moșia voastră? Trimite-mi pînă seara toți banii pe care vi i-a dat Hori. Bagă de seamă. Du-te. Stai. Hori și fiul lui să vină la mine.

— Fiul lui a dispărut în noaptea cu pricina, spuse Nokhey Ram, foarte umil de data asta.

— Nu umbla cu fleacuri, izbucni *Rai Sahib*-ul. Nici un flăcău nu dispare după ce și-a adus drăguța acasă. Dacă voia să fugă, de ce ar fi adus-o? În spatele acestei întîmplări e unul dintre voi! Dacă mi-ai spune că te vei arunca în Gange ca să-ți dovedești nevinovăția, tot nu te-aș crede. Nu l-ai amenințat cumva sub pretext că vrei să păstrezi prestigiul obștei? Atunci, ce altceva ar fi putut face decît să fugă?

Ce rost avea să discute cu *Rai Sahib*-ul? Stăpînul are întotdeauna dreptate. Nokhey Ram nu îndrăznea nici măcar să-l roage să întrebe pe careva cum se purtase el. Cînd bogătașul e mînios, nu se liniștește pînă nu se dezlănțuie pe deplin. Nu admite să-l contrazici.

Cînd *panci*-i auziră de porunca *Rai Sahib*-ului, îi trecură toate sudorile. Grînele erau neatinse, dar banii îi împărțiseră, ba îi și cheltuiseră. Desigur, casa lui Hori era zălogită! Ce preț avea însă o casă de țară? Pentru Hori era mare lucru, pentru ei, nimic. Acum *Rai Sahib*-ul poftea să se înfrupte și el. Mînia lui Hori trebuia să fi sporit la auzul acestei vești. Petșuari Lal se speriase mai mult ca toți: putea să-și piardă slujba. Se adunară să se sfătuiască, să vadă ce aveau de făcut. De buimăciți ce erau, mintea lor nu mai judeca. Se învinuiau unii pe alții. Pînă la urmă începură să se certe.

Petșuari întinse gîtul și-i mustră:

— V-am spus să nu vă amestecați în daravera aia cu vaca. De, vreați să apucați și voi o ciosvîrtă! Totuși, ar mai fi o portiță de scăpare. Scociorîți-vă de cîte douăzeci

de rupii fiecare. Dacă *Rai Sahib*-ul se duce la poliţie, s-a isprăvit cu noi.

Datadin bodogăni cu o ciudă prefăcută :

— Douăzeci de rupii ! N-am nici douăzeci de *pais*. A trebuit să-i sărbătorim pe brahmini, să facem *hom*[1]. Asta a costat parale, nu glumă. Da ce, o să îndrăznească *Rai Sahib*-ul să mă bage în temniţă ? Ca Brahma, Nimicitorul[2] ? Ehei, praf şi pulbere se alege din casa lui ! Ştie el ce înseamnă să arunci ocara asupra unui brahmin ?

Jhenguri Singh fu de aceeaşi părere. El nu era în slujba *Rai Sahib*-ului. Nu-l bătuse pe Hori, nu-l silise să scoată banii ! La urma urmei, îi dăduseră prilejul să-şi ispăşească păcatul. De ce ar fi băgaţi în temniţă pentru asta ?

Nokhey Ram totuşi tremura — se temea că n-o să poată ieşi din încurcătură cu una, cu două.

Simbria lui de zece rupii pe lună era o nimica toată. Scotea nu mai puţin de o mie din felurite matrapazlîcuri. Tăia şi spînzura peste mii de dijmaşi ; patru vătăşei îi aşteptau tot timpul poruncile ; pămîntul lui era muncit de oamenii scoşi la corvezi, şi chiar inspectorul de poliţie îl poftea să stea jos cînd îl chema la el. Unde ar mai fi putut hălădui astfel ? Cît despre Petşuari, acesta, mulţumită înseşi slujbei sale de perceptor, se mai îndeletnicea olecuţă şi cu camăta. Ce se făcea el dacă-şi pierdea slujba ? Două zile se tot frămîntă neliniştit, apoi deodată îl săgetă un gînd. De cîte ori se întîmpla să treacă pe la judecătorie obişnuia să frunzărească *Fulgerul*. Ce-ar fi să scrie o anonimă redactorului, arătînd cum storcea *Rai Sahib*-ul bani de la dijmaşii lui ? I-ar face bucata ! Nokhey Ram spuse că nu era rău ce gîndise. Ca atare, ticluiră scrisoarea şi o trimiseră la *Fulgerul*.

[1] Ritual în timpul căruia hinduşii, populaţia de bază a Indiei, aparţinînd religiei brahmane, aprind un foc, citesc rugăciuni şi aruncă în foc *ghi* — unt topit.

[2] Zeu din mitologia indiană pe care hinduşii îl venerează ca zeitate supremă.

Pandit Onkarnath aştepta cu limba scoasă asemenea plocoane, şi trimise *Rai Sahib*-ului o notă în care extrăsese esenţialul. Nu voia să admită că asemenea lucruri puteau fi adevărate, scria el. Autorul scrisorii furnizase însă în sprijinul afirmaţiilor sale fapte atît de palpabile, încît se vedea silit să dea crezare sezisării. Responsabilitatea sa ca redactor îl obliga să dea publicităţii scrisoarea în interesul general. Firește, dacă *Rai Sahib*-ul avea ceva de spus în replică, va fi bucuros să publice răspunsul lui. Dar nu va putea să îngăduie ca prietenia să-l abată de pe calea adevărului.

Rai Sahib-ul se bătea cu pumnii în cap deznădăjduit. Primul lui impuls fusese să-l biciuie crunt pe Onkarnath şi să-i spună că era liber să relateze alături de scrisoare faptul că fusese biciuit. Reflectînd însă mai bine, se stăpîni şi hotărî să se ducă numaidecît la Onkarnath. Orice întîrziere putea atrage după sine terfelirea numelui său.

Întorcîndu-se de la plimbare, Onkarnath se aşezase la birou, reflectînd asupra editorialului zilei. Gîndurile lui rătăceau însă de colo-colo... În noaptea trecută, soţia îi adresase anumite ofense, care îl rîcîiau încă. Dacă cineva i-ar fi strigat că este un nevoiaş sau un prostănac ghinionist, nici nu s-ar fi sinchisit. Să spui însă că nu avea nerv, că nu dădea dovadă de curaj, aşa ceva era prea mult. Şi să audă asta chiar din gura soţiei sale! Firește, el nu insera orice fel de relatări. Desigur că nu. Proceda totdeauna cu grijă. Dacă nu-şi vîra capul în gura leului, n-o făcea numai pentru că se gîndea la viitorul familiei sale?! Aşa înţelegea soţia lui să-i răsplătească bunătatea lui? Treburile nu mergeau prea bine. Nu putea să-i cumpere *sari* de brocart. Dacă soţia profesorului Seth sau a doctorului Bhatia purtau *beneras*[1]-i, de ce s-ar fi jenat ea să poarte *khaddar*? Cînd el făcea o vizită unei persoane importante nu uita să se ducă în cel mai ieftin costum, din pînză ţesută de mînă, avînd la îndemînă o

[1] *Sari*-uri de Benares, oraş din India cunoscut prin ţesăturile de mătase care se fabrică aici.

replică zdrobitoare pentru cazul că s-ar fi făcut vreo aluzie la îmbrăcămintea lui. De ce oare își pierduse ea simțul respectului de sine? Trebuia să-și dea seama că e tovarășa de viață a unui devotat slujitor al patriei, și cea dintîi calitate a unui patriot este, fără îndoială, dragostea pentru patria lui. Se gîndea să schițeze articolul redacțional în jurul acestei teme, cînd gîndurile lui se îndreptară deodată spre *Rai Sahib*-ul. Cum va reacționa oare acesta la misiva lui? Dacă *Rai Sahib*-ul avea să lămurească lucrurile, totul se isprăvea cu bine. Dacă își închipuia însă că putea să-l sperie pe Onkarnath prin amenințări, sau să-l abată din drumul lui prin cuvinte mieroase, se înșela amarnic. O asemenea incizie, prin care-i demasca, din cînd în cînd, pe infractorii la lege, era singura răsplată pe care i-o oferea munca lui. Știa că *Rai Sahib*-ul era o personalitate destul de influentă. Ca membru al consiliului se afla în relații destul de apropiate cu oficialitățile. Dacă voia, *Rai Sahib*-ul putea să-l dea în judecată pentru calomnie, sau să tocmească pe cineva care să-l bată. Onkar nu se temea însă de nimeni și de nimic.

Auzi o mașină oprindu-se la scară.

Își aranjă hîrtiile și începu să scrie. *Rai Sahib*-ul intră neanunțat.

Onkarnath nu se ridică în întîmpinarea lui și nici nu-l invită să ia loc. Îl ignora ca și cînd faptele incriminate ar fi fost deja dovedite înaintea unei instanțe de judecată.

— Ai primit nota mea? întrebă el grav, cu morgă. Desigur, nu eram obligat să-ți scriu. Puteam să verific mai întîi aserțiunile respective. Între prieteni, însă... În fine, e ceva adevărat?

Rai Sahib-ul nu primise banii de la Hori și putea să respingă ușor acuzațiile. Era însă curios să vadă pînă unde va merge Onkar.

— Atunci n-am încotro, trebuie să inserez sezisarea, se pronunță Onkarnath cu multă părere de rău. Nu-mi place să procedez astfel cu un prieten apropiat; adevă-

rul este însă mai presus de noi. Dacă aş înţelege să fac compromisuri de conştiinţă, n-aş avea dreptul să ocup acest scaun redacţional.

— Nu e vorba de nici un compromis, spuse *Rai Sahib*-ul aşezîndu-se şi ducînd tacticos la gură cîteva frunze de *betel*. Înainte de a suporta eu vreo consecinţă vei regreta însă dumneata ziua cînd ai făcut acest pas. Dacă dumitale nu-ţi pasă de prieteni, nici mie nu-mi pasă.

— Nu mă ameninţa! Onkarnath luă o poză de martir. În ziua cînd am luat asupră-mi îndatoririle de ziarist am spus adio vieţii. Un ziarist nu-şi poate dori un sfîrşit mai nobil decît să moară luptînd pe baricadele adevărului şi ale dreptăţii.

— Atunci s-a risipit orice îndoială. Primesc provocarea. Pînă acum te-am privit ca pe un prieten. Dacă însă e vorba de luptă, să ne luptăm, amice! Nu te-ai întrebat niciodată, dragul meu, de ce am subscris eu la cinci emisiuni ale fituicii dumitale? Am bani: dumnezeu a fost milostiv cu mine. Am dat şaptezeci şi cinci de rupii ca să-ţi astup gura. Cînd te plîngi că ai deficite şi chiţăi — dacă nu mă înşel chiţăi din trei în trei luni — treci peste dificultăţi datorită faptului că-ţi dau şi eu o mînă de ajutor. De ce? La fiecare *Divali*[1], la fiecare *Dussehra* sau *Holi*[2], îţi trimit cadouri şi te invit la dineu. De ce? Hai spune, nu bănuieşti de ce?

— Eu sînt incoruptibil, replică aprins Onkarnath.

— Dacă asta nu-i pentru a te corupe, scumpe amice, atunci ce este? întrebă *Rai Sahib*-ul tăios. Hai, spune, ce este? Ai oare stupida neobrăzare să crezi că cei care îţi acoperă imperturbabili deficitele sînt cu toţii nişte

[1] Sărbătoare în cinstea zeiţei Lakşmi, care are loc în luna a şaptea din calendarul indian (corespunzătoare cu octombrie-noiembrie). Sărbătoarea este însoţită de iluminaţii şi focuri de artificii.

[2] Sărbătoare în cinstea zeului Krishna şi a iubitei sale, păstoriţa Radha, care are loc în a douăsprezecea lună din calendarul indian (corespunzătoare cu februarie-martie). Oamenii întîmpină cu bucurie venirea primăverii, stropindu-se între ei cu apă vopsită şi presărîndu-se cu pulbere colorată.

idioţi? Scoate registrul. Am să-ţi arăt cîţi bani ai încasat de la mine. Mii, zeci de mii. Dacă dumneata te baţi cu pumnul în piept şi faci pe patriotul, strigînd *Zwadeshi* [1], dar primeşti senin reclame pentru mărfuri şi medicamente străine, de ce aş fi eu atît de scrupulos cînd e vorba să încasez amenzi de la dijmaşii mei? Să nu-ţi treacă prin cap că eşti singurul care luptă pentru cauza ţăranilor! Eu trăiesc împreună cu ei; şi nu poate exista un om care să le dorească binele mai mult decît mine. Rezist aplicînd amenzi. Pentru ce? Ofer recepţii oficialităţilor, subscriu donaţii pentru guvern, îmi întreţin rudele, întîmplător numeroase, o legiune întreagă. Crezi că la mine-i tarapana? Fiecare ban îmi vine de la dijmaşi. Dacă îţi închipui că *zamindar*-ii sînt o categorie fericită de oameni, te înşeli amarnic. Dacă am duce o viaţă corectă, fără tertipuri şi înşelătorii, n-am rezista o zi. Nu fiindcă sîntem nişte scorpioni veninoşi, gata să înţepăm pe oricine; şi nici fiindcă ne-ar face plăcere să-i stoarcem pe săraci. Trebuie însă să susţinem demnitatea şi tradiţia clasei noastre. Profiţi de situaţia mea, şi nu numai dumneata: mulţi cred că sînt o gîscă bună de jumulit. Hai la mine, prietene, şi am să-ţi arăt cum sînt asaltat ca de un blestem, clipă de clipă, de dimineaţă pînă seara. Un negustor încearcă să-mi plaseze un şal de caşmir, altul îmi tot bate capul cu tutun şi parfumuri; al treilea face reclamă cărţilor şi periodicelor; unul face asigurări de viaţă, altul are de vînzare un gramofon! Dar droaia nesfîrşită a celor care umblă cu colecte! Toţi se uită cu coada ochiului la buzunarul meu. Dacă nu salvez aparenţele de fiecare dată, sînt expus numaidecît ridicolului; dacă nu mai trimit cadouri oficialităţilor, sînt calificat îndată drept recalcitrant. Mă scuteşti atunci dumneata de ridicol? Am intrat în congres — mai plătesc şi acum pentru asta: am fost pus de guvern pe lista neagră. Te-ai interesat vreodată ce datorii am? Dacă toţi bancherii m-ar da în judecată, nu mi-ar mai rămîne

[1] Mişcare pentru boicotarea mărfurilor străine şi sprijinirea industriei naţionale.

nici inelul acesta din deget. Dumneata n-ai nimic de pierdut: nici pămînturi, nici proprietăţi, nici chiar prestigiu. Dacă vrei, îţi poţi permite să nu-ţi pese de nimeni şi de nimic, să stai închis aici în bîrlogul dumitale. Ştii cîtă corupţie colcăie în tribunale, cum este stors săracul, cîte fete nevinovate sînt pervertite în fiecare zi? Ai curaj să scrii despre toate acestea? Îţi pot procura fapte concrete şi tot ce vrei.

— Ştii prea bine, *Rai Sahibji*, că atunci cînd e cazul nu sînt niciodată lipsă la apel, spuse Onkarnath, ceva mai îmblînzit.

— Admit că te-ai arătat foarte activ o dată sau de două ori. Întotdeauna ai pus însă interesul personal înaintea binelui obştesc. Ori de cîte ori te-ai aruncat într-o luptă, asta a însemnat un spor de venituri şi de glorie pentru dumneata. Dacă vrei, pune în practică aceeaşi stratagemă şi cu mine; nu-ţi va merge! Evident că bani n-o să-ţi dau. Asta ar echivala cu un şperţ. În schimb, voi oferi un giuvaer soţiei dumitale. Vreo obiecţie? Şi acum, între noi fie vorba, scrisoarea pe care ai primit-o n-are nici o bază. Ca şi alţi *zamindar*-i, aplic şi eu amenzi care îmi aduc un venit de cîteva mii de rupii pe an. Dacă doreşti să mă privezi de această sursă de venituri, vei păgubi şi dumneata. Trăieşte şi lasă-l şi pe altul să trăiască, amice. Ce rost are să ticluieşti un pamflet despre cinste şi datorie, subminînd prin asta şi poziţia dumitale şi pe a mea? Nu sînt duşmanul dumitale, ştii prea bine. Cunosc faptul că uneori eşti strîmtorat, poate mai strîmtorat decît mine. Dacă însă ai făcut legămînt să păşeşti pe îngusta cale a adevărului, atunci, firește, e cu totul altceva. Atîta am avut de spus. Şi acum am să te las nobilei dumitale trude.

Rai Sahib-ul se ridică.

— Şezi, te rog, stărui Onkarnath, luîndu-l de mînă. Aş dori să mă explic. Fără îndoială că ai fost foarte binevoitor cu mine şi îţi sînt nespus de recunoscător pentru acest lucru. În cazul de faţă este însă vorba de principii. După cum ştii, îmi voi apăra principiile chiar cu riscul vieţii.

— Foarte bine, amice, scrie ce dorești, spuse dulceag *Rai Sahib*-ul, așezîndu-se din nou. Nu vreau să-ți calci principiile pentru a salva o reputație oarecare. N-ar fi de nici un folos. Oricine știe că *zamindar*-ii își asupresc dijmașii, unii mai mult, alții mai puțin. Dacă dulăul și-ar tot păzi osul, ce-ar mînca? În orice caz, să sperăm că pe viitor n-o să-ți mai dau prilejul să te plîngi. Dacă ai încredere în mine, uită totul de data asta. Dacă ar fi fost vorba de alt gazetar, aș fi pus să fie biciuit în public. Cu dumneata e însă altceva — ești prietenul meu. Trăim în secolul atotputerniciei presei. Ce să mai vorbesc de mine? Chiar guvernul se teme de presă. Hai să nu mai vorbim despre asta. Ia spune, cum stai cu tirajul?

Onkarnath răspunse indispus că, tîrîș-grăpiș, reușea s-o scoată cît de cît la capăt.

— Nu mă aștept la ceva mai bun în împrejurările actuale, adăugă el. Nu m-am apucat de jurnalism cu gîndul că am să fac bani. Sînt mai mult decît satisfăcut dacă pot fi în serviciul publicului cu toate mijloacele de care dispun. Țara să prospere, acesta e visul meu; indivizii nu contează.

— Apreciez sentimentele dumitale, spuse *Rai Sahib*-ul cu simpatie exagerată. Dar, pentru a lucra bine, omul trebuie să trăiască omenește. Dacă se frămîntă din pricina dificultăților materiale, cum să se mai concentreze asupra lucrului?

— Adevărul e că nu vreau să scad nivelul gazetei mele. Tirajul e același. Dacă m-aș hotărî să public poze și reportaje senzaționale, tirajul ar crește. Sînt convins. Dar asta nu e politica gazetei mele. Există destule mijloace ingenioase pentru a atrage cititorii. Totuși eu le consider nedemne.

— Marea dumitale onestitate impune un respect pe măsura ei. Îți dau o sugestie: adaugă în contul meu o sută de nume pe lista abonaților. Plătesc eu abonamentele respective.

Onkarnath își plecă fruntea recunoscător.

— Mulțumesc. Păcat că publicul și-a pierdut încrederea în ziar. Pentru școli, colegii și temple se găsesc fonduri. N-am văzut însă pe nimeni să vină cu donații pentru propășirea presei, deși e un adevăr bine cunoscut că ziarele constituie instrumentul cel mai puțin costisitor pentru educarea opiniei publice. Dacă ziarele ar primi alocații așa cum primesc universitățile, n-ar irosi atîta timp și spațiu pentru reclame. Îți sînt recunoscător pentru amabila dumitale ofertă.

Rai Sahib-ul își luă rămas bun. Fața lui Onkarnath nu exprima satisfacție. Oferta pe care el nu o solicitase n-avea în aparență nici o explicație. Onkarnath o acceptase, în ciuda sarcasmului mușcător care răzbătea din cuvintele *Rai Sahib*-ului. Realitatea era că Onkarnath se afla într-o mare jenă financiară. Salariile tipografilor nu fuseseră plătite de trei luni; facturile furnizorilor de hîrtie, care se ridicau la aproape o mie de rupii, erau încă neachitate. Oferta venise ca un noroc neașteptat: îl ferise de umilința de-a cere un împrumut.

Soția lui, Gonti, îl dojeni cu blîndețe pentru că întîrziase la masă:

— Ți-ai făcut obicei să întîrzii mereu, îi spuse ea. Cît pot să țiu jarul sub grătar pentru tine?

Fața lui era răvășită.

— De ce ești necăjit? Iar te supără stomacul?

Onkarnath făcu o grimasă:

— Cine e necăjit? Eu? Așa ceva nu mi s-a mai întîmplat în viața mea, nici chiar în ziua cînd m-am însurat. În dimineața asta am cîștigat o mie cinci sute de rupii. Trebuie să mi se fi bătut ochiul cînd m-am sculat.

— Cîte?

— O mie cinci sute. Adineauri a fost la mine *Rai Sahib*-ul. Mi-a promis că va suporta costul a o sută de abonamente.

Bucuria de pe fața ei se șterse.

— Degeaba îți faci iluzii.

— *Rai Sahib*-ul este un om de cuvînt.

— N-am văzut niciodată un *zamindar* care să-şi ţină cuvîntul. Nu poţi avea încredere în ei.

— Primul lucru pe care am să-l fac astăzi este să-i trimit o notă de plată.

— Trimite-i. Asta nu schimbă însă situaţia. O să te amîne pe mîine. Mîine va fi plecat într-un voiaj şi nu se va întoarce mai înainte de trei luni.

Îl cuprinse îndoiala. Ce putea face dacă *Rai Sahib*-ul se răzgîndea!

— Aşa ceva nu prea e posibil. *Rai Sahib*-ul nu umblă cu înşelătorii.

— Nu-ţi spun eu că eşti un naiv! stărui Gonti sceptică. O mică efuziune de simpatie, şi ţi-ai pierdut capul. Bogătaşii aceştia dorm pe grămezi de asemenea promisiuni. Dacă şi le-ar ţine pe toate, ar rămîne săraci. Hai, mănîncă.

Onkarnath era însă atît de agitat, încît nici masa nu-i mai tihni.

— Îl am oricînd la mînă, căuta el însuşi să se îmbărbăteze. Dacă nu-mi dă banii, o să-i servesc o lecţie pe care s-o ţină minte toată viaţa. Evident, idealul mi l-am trădat. Dacă *Rai Sahib*-ul mă va duce de nas — blestem pe capul lui! — va avea de-a face cu mine! Dinte pentru dinte! Jefuiesc un om care îi pradă la rîndul lui pe alţii. De ce mi-aş face scrupule?!

CAPITOLUL XVII

În tot satul se răspîndise vestea că *Rai Sahib*-ul îi chemase pe *panci*, că le ceruse şi le luase banii pe care aceştia îi storseseră de la Hori. Se zvonea că voise chiar să-i bage la închisoare, dar că ei îi căzuseră la picioare, lingînd acolo unde scuipaseră, şi că astfel au scăpat. Dhania, care-şi sărase inima la auzul acestor vorbe, începu să-i ocărască pe *panci:*

— Nimeni n-aude strigătul celor în nevoie, spuse ea, da dumnezeu l-a auzit. Credeau c-or să se îngraşe cu banii noştri? Dumnezeu le-a dat o palmă aşa de grea, că au vărsat şi mama banilor din ei! Acu, dacă mai poftesc să vină să-mi ia casa, n-au decît să-i lingă pereţii, că nu-mi mai pasă.

Venise vremea semănatului. Hori n-avea boi. Să-i iei plugarului boii în septembrie e ca şi cum l-ai lăsa fără mîini. Oamenii arau. Ici şi colo se auzeau cîntecele semănătorilor. Pămîntul lui Hori, pustiu, lăsat de izbelişte, semăna cu cocioaba dărăpănată a unei văduve. Punia avea o pereche de boi. Şi Sobha la fel. Nu puteau să-şi lase însă muncile lor pentru a-l ajuta pe Hori. Cît era ziulica de mare, bietul om rătăcea amărît de colocolo pe ogoare. Ici căpăta de lucru, dincolo stătea de pomană. Cu grăunţele pe care le cîştiga astfel izbutea oarecum să-i hrănească pe ai săi. Dhania, Rupa şi Sona găseau şi ele de lucru în acelaşi fel. Atîta vreme cît ţineau muncile cîmpului mai încropeau ei cîte ceva, aveau cît de cît ce pune pe masă; în sinea lor se răzvrăteau însă împotriva sărăciei în care se zbăteau.

Seara, lipsurile din casă stîrneau încordare între bărbat şi nevastă.

Septembrie trecu. De lucru găseau tot mai puţin. Soarta lor atîrna de trestia de zahăr, al cărei cules venea acum la rînd.

Era o noapte de iarnă în toată puterea cuvîntului. În casă, nimic de-ale gurii. Ziua îşi înşelaseră foamea cu mazăre prăjită. Rupa şedea lîngă vatra rece, dînd din colţ în colţ de foame. Suspina în tăcere lîngă uşă: nu era nimic de mîncare, la ce să mai ceară degeaba? Cînd nu mai putu să rabde, plecă tiptil la Punia. Acolo spuse că a venit după jar. Punia pusese la fiert legume şi făcea turte de mei. Mirosea atît de plăcut, încît Rupa simţea că-i lasă gura apă.

— N-aţi făcut focu pîn-acu? o întrebă Punia.

— N-avem ce găti, răspunse Rupa sfioasă. La ce să mai facem focu?

— Atunci ce nevoie ai de jar?

— Îi trebuie tatei la *celum*.

Punia trase din vatră o balegă aprinsă şi o împinse spre ea. Rupa n-o luă însă. Se apropie de Punia.

— Tuşico, ce frumos miroase! Tare-mi plac turtele de mei.

Punia zîmbi.

— Hai, îmbucă şi tu cîteva.

— Nu. O să mă certe mama.

— De unde să ştie maică-ta!

Rupa înfulecă pe săturate şi o luă la fugă spre casă, fără să se mai şteargă la gură.

Hori şedea pierdut pe gînduri. Deodată, se trezi cu Pandit Datadin. Alta acum: ce-o mai vrea? Atinse piciorul lui Datadin şi-i dădu un scaun.

Datadin spuse ocrotitor:

— Hori, iacătă că de data asta pămîntul tău a rămas pîrloagă. Nu ne-ai cerut niciodată ajutor; dacă cereai, Bhola n-ar fi cutezat să se atingă de boi. Am fi isprăvit cu el o dată pentru totdeauna. Uite, Hori, jur pe şiragul ăsta sfînt că nu ţi-am pus eu gloaba. Degeaba mă vorbeşte de rău Dhania. Lala Petşuari şi Jhen-

guri Singh au făcut isprava asta! Eu am fost acolo numai ca să întregesc numărul trebuincios. Voiau să te pedepsească şi mai rău. Eu m-am împotrivit. Acuma drăguţii de ei nici nu mai ştiu pe unde să scoată cămaşa. Socoteau că pot să facă totu de capu lor. Uitau că aici e un stăpîn. Da ia spune: ce gînd ai cu semănăturile?

— Nu ştiu, răspunse Hori cu glas înnăbuşit. Ţelină o să ajungă ogoru!

— Laşi pămîntu nemuncit? Asta nu-i bine.

— Dacă aşa a vrut dumnezeu, ce să fac?

— Atîta vreme cît sînt eu aci, pămîntul tău nu rămîne pîrloagă. O să-ţi dau o mînă de ajutor. Mîine vreau să-l văd semănat. Ţărîna e încă umedă. Pînă acu nu-i nici o pagubă, doar c-o să întîrzie culesu cu vreo zece zile. Ce-o ieşi luăm pe din două. Cred că e cinstit aşa. Azi mi-a venit gîndul ăsta. Îmi făcea rău cînd vedeam că ogoru tău o să rămînă neînsămînţat. Te doare inima.

Tot timpul cît ţinuseră ploile, Hori cărase bălegar la cîmp şi apoi arase. Acum, după atîta trudă, trebuia să împartă totul pe din două cu Datadin, pentru că-l ajuta la semănat. Şi să-i mai rămînă şi îndatorat! Nu, mai bine să rămînă pîrloagă. Da dacă nu-şi plătea dijma de data asta, îi luau pămîntul. Nu mai avea scăpare. Aşa că, pînă la urmă, căzu la învoială.

— Hai să-ţi cîntăresc sămînţa, spuse Datadin vesel. Mîine de dimineaţă, cum te scoli, începi treaba. Ai mîncat, nu-i aşa?

Hori îi spuse posac că în seara aceea nici nu făcuseră focul.

Datadin îl dojeni:

— Doar eu nu-ţi sînt duşman, ştii bine! O să mă supăr! Măi omule, ce-i atîta sfială? Doar toţi trăim laolaltă, nu? Ce dacă tu eşti dintr-o castă de jos şi eu brahmin? Toţi sîntem o singură familie. Toţi avem şi zile fericite, şi nefericite. Dacă mîine mi se întîmplă ceva, la cine o să caut ajutor dacă nu la voi? Acum,

vorba ceea, ce-a fost a fost. Hai, să-ţi dau un *maund* sau două de grăunţe, să ai în casă.

În mai puţin de o jumătate de ceas Hori se întoarse cu un *maund* de orz într-un coş. Dhania, cu lacrimi în ochi, se apucă să piseze orzul. Ce păcate făcuse de o pedepsea dumnezeu aşa?

A doua zi ieşiră la cîmp să semene. Hori, Dhania şi fetele munceau din răsputeri ca şi cînd toată roada avea să fie a lor. Cîteva zile după aceea udau ogorul cu însufleţire. Datadin găsise muncitori sîrguincioşi, pe degeaba. Fiul lui, Matadin, trecea acum mereu pe la Hori. Un zurbagiu bun de gură. Ce cîştiga Datadin pe căi mai mult sau mai puţin cinstite risipea el pe băutură, petrecînd şi veselindu-se. Avea ţiitoare, o fată de oameni sărmani. Nu fusese în stare să-şi găsească o nevastă ca lumea. Oamenii ştiau de legătura asta, dar vorbeau despre ea numai pe şoptite. Cucernicia noastră stă în hrana noastră: dacă ţinem curăţenia în hrană şi nu încălcăm cele oprite, credinţa noastră nu-i în primejdie: hrana este pavăza credinţei, îşi zicea Matadin.

Fiindcă acum era tovarăş cu Hori, Matadin avea mereu prilejul să stea de vorbă cu Giunia. Potrivea în aşa fel lucrurile, ca să vină cînd nu era nimeni acasă. Giunia, deşi nu întru totul o frumuseţe, era tînără şi mai drăguţă decît ţiitoarea lui. Învăţase la oraş să se îmbrace cu gust şi să vorbească frumos. Pe deasupra, era sfioasă — cea mai preţioasă podoabă a femeii. Cînd Matadin îi lua uneori pruncul în braţe, era nespus de încîntată.

Într-o zi o întrebă:

— Ce te-a făcut să fugi cu Gobar?

— Soarta m-a adus aici, răspunse ea cu sfiiciune. Ce pot să spun mai mult?

— Cît de necinstit se poartă! îşi dădu cu părerea Matadin, privind-o tulburat. Să laşi o *lakşmi* ca dumneata în restrişte şi să umbli haihui! Mare pezevenghi! M-aş mira să nu se fi înhăitat cu vreuna pe undeva. Pe pişicherii ăştia e prea puţin să-i împuşti!

Giunia izbucni în plîns. Matadin se uită în toate părţile şi-i luă mîna.

— De ce suferi pentru el, Giunia? S-a dus? Dus-s-a! Am să-ţi dau orice-i vrea: bani, straie, giuvaere, tot ce-ţi place.

Giunia îşi trase uşor mîna şi se dădu înapoi.

— *Maharadj,* e foarte frumos din partea dumitale. Eu m-am rătăcit între două lumi. N-am dobîndit nici cerul, nici o viaţă fericită pe pămîntul ăsta. Nu ştiam că lumea e aşa de păcătoasă. M-a amăgit cu vorbe dulci.

— Este un derbedeu fără leac, se aprinse Matadin. Un bicisnic. Se sfădea mereu cu părinţii lui. Juca jocuri de noroc, bea; se ţinea numai de potlogării şi de tîrfe. Poliţaiul a vrut o dată să-l ridice, ca pe un ticălos ce era. Am pus o vorbă bună şi l-am scăpat. Ehei, ba chiar vîna fără voie. L-am prins o dată asupra faptului, da i-am dat drumul. La urma urmei, era unul de-ai noştri.

Tocmai atunci intră Sona.

— Cumnată, spuse ea, mama a zis să pui grăunţele la soare, să se usuce. Altminteri ies prea multe tărîţe. Tare umede-s grăunţele astea! Pandit Datadin şi-o fi udat oare hambarul?

Matadin se dezvinovăţi:

— Cînd suflă musonul şi lemnele se umezesc. Ce să mai zici de grăunţe!

Matadin plecă. Sona îi zădărnicise urzeala.

— Ce-a căutat ăsta aici? întrebă ea.

— Ce să caute, se încruntă Giunia. Vrea o funie. I-am spus că nu ne-a mai rămas nici una.

— Cu vorba asta a vrut doar să-şi facă drum. E un stricat.

— Ce e rău la el? N-am găsit nimic de osîndit.

— Tu nu ştii, cumnată. Trăieşte cu Selia.

— Asta înseamnă că e stricat?

— Ce altceva poate să facă un om stricat?

— Şi fratele tău m-a adus aici. El e tot un stricat? Sona ocoli întrebarea.

— Dacă-l mai văd la noi, îl ocărăsc, să ştii.

— Şi dacă te-ai mărita cu el?

— Cum vorbeşti! De ce îmi vrei răul?
— Ce, e rău să fii măritată?
— Cu el? Arde-l-ar focu să-l arză!
— Îţi închipui că tu o să iei neapărat un zeu? E flăcăul cel mai bine îmbrăcat din sat.
— De ce nu-l iei tu? Eşti de o mie de ori mai frumoasă ca Selia.
— De ce eu? N-am un bărbat?
— Şi eu am să stau cu bărbatul pe care o să-l iau, fie bun, fie rău.
— Da dacă o să te măriţi cu un şontorog bătrîn? Sona izbucni în rîs.
— Îi fac turte moi, îl ţin cu meremeturi, îl ajut să se ridice copăcel, şi după ce-şi dă duhul îmi pun un văl pe faţă şi-l bocesc.
— Da dacă o să iei unu tînăr? Ia spune, cum ţi-ar plăcea mai mult să-ţi fie bărbatu — bătrîn ori tînăr?
— Pentru mine, toţi care mă îndrăgesc sînt tineri; şi toţi ăilalţi, bătrîni.
— Dar-ar dumnezeu să iei un babalîc! Aş vrea să te văd atunci cum l-ai iubi! O să te rogi să moară mai repede ca să poţi trăi cu unu tînăr.
— Nu, mi-ar fi milă de el.

Se hotărîse ca noua fabrică de zahăr a domnului Khanna să înceapă producţia în curînd. Agenţii fabricii cutreierau din sat în sat, cumpărînd pe loc trestia de zahăr. Într-o zi, se iviră şi în satul lui Hori. Din cele vorbite cu ei, ţăranii îşi dădură seama că era mai bine să vîndă fabricii trestia decît să facă din ea *gur*. Cînd preţul trestiei avea să ajungă cît acela al *gur*-ului, atunci ce nevoie mai era să trudeşti la tescuit, spuneau ei. Chiar dacă ar fi primit mai puţin pentru trestie, pierderea nu avea însemnătate, de vreme ce luau banii numaidecît. Satul putea să aibă atunci bani gheaţă: unul vrea să-şi cumpere boi, altul să-şi plătească rămăşiţele din dijmă, al treilea să scape din ghearele cămătarilor. Hori dorea arzător să-şi cumpere o pereche de boi. Nădăjduia să scoată pe trestia de zahăr

vreo sută de rupii. Cu banii ăştia putea să găsească doi boi bunişori. Da ce face cu cămătarii? Datadin, Mangru, Dulari, Jhenguri Singh începuseră să facă gălăgie. Dacă îi puneau sula în coastă, banii n-aveau să-i ajungă nici măcar pentru plata dobînzilor. Parcă era un făcut — niciodată nu izbutise să ia un ban de undeva fără să-l simtă cămătarii. Mai întîi şi mai întîi trebuia să-şi cumpere boi. Da cum? Toţi aveau să-l vadă că încarcă trestia în căruţă şi primeşte banii la cîntar. Cum te văd şi mă vezi, Datadin şi Mangru au să se ţină după el ca o umbră şi în clipa cînd are să ia banii or să se năpustească asupra lui.

Seara, Girdhar îl întrebă:

— Unchiule Hori, cînd ai de gînd să cari trestia?

— Nu m-am hotărît încă, ocoli Hori întrebarea. Da tu?

— Nici eu, unchiule, răspunse Girdhar în doi peri.

Şi alţi săteni o scăldau; se pîndeau unii pe alţii. Avînd datorii, cea mai mare grijă a lor era să scape de ochiul ager al lui Jhenguri Singh.

— Dar-ar holera în el! îl blestemă Sobha.

Hori zîmbi.

— Ţine pe palme două neveste şi noi abia putem da de mîncare uneia. O să ne ia totu, n-o să ne rămînă nici un *pais*.

— Vorba-i cum o cărăm, frate? Eu n-am nici măcar boi.

— Ne trebuie cel puţin două sau trei zile pentru treaba asta. Ce-ar fi să vorbim cu cantaragiul Jamadar? Să dea zor la cîntărit. Poate să ne plătească mai tîrziu. În vremea asta îl tot ducem cu vorba pe Jhenguri Singh că aşteptăm să ne dea banii.

— Nu-i el aşa de prost, se îndoi Hori gînditor. O să înşface banii de-a dreptul din mîna celui care ne-o plăti, iar noi o să rămînem cu buza umflată. De vreme ce-i fabrica lui Khanna, vezi bine! Şi el e cămătar! D-ăl mare! Lucrează toţi mînă-n mînă. Corb la corb nu-şi scoate ochii.

Sobha era amărît.

— Nu zău, om mai scăpa noi vreodată din ghearele cămătarilor?

— În viaţa asta, nici pomeneală, răspunse Hori. Şi cînd te gîndeşti că nu vrem să huzurim. Să avem şi noi, acolo, ce pune pe masă, ce îmbrăca, să putem ţine capul sus. Nici măcar de-atîta n-avem parte.

— De data asta trebuie să-l trag pe sfoară, scrîşni Sobha cu ură. Îi dau ceva lui Jamadar şi-l fac să mă amîne cu plata de la o zi la alta. Jhenguri Singh o să se satură tot umblînd după mine.

— Nu faci nimic cu vicleşugurile astea, rîse Hori. Cel mai bun lucru e să te duci să vorbeşti de-a dreptul cu Jhenguri Singh. Am căzut în mreaja lui — cu cît ne zbatem, cu atît ne încurcăm mai mult în ochiurile ei.

— Vorbeşti ca un bătrîn, *dada*. E curată ruşine să stai cu braţele încrucişate. Ce-i dacă mă încurc în ochiuri? Trebuie să lupt. Ce o să se întîmple? La o adică, Jhenguri Singh o să-mi scoată casa în vînzare. N-are decît. Alt împrumut nu mai fac, să ştiu bine că plesnesc. Să mori, să crapi de foame, da să nu iei un ban pe datorie. Dacă nu iei bani, nu dai nici dobînzi. Da vorba-i te lasă-n pace? Dacă unul dintre ei te dă în judecată,ăilalţi te momesc să-ţi dea bani cu dobîndă mică. Şi uite că iar ai căzut în capcană! Ei, asta o să fac — iau banii numai cînd n-o să fie de faţă Jhenguri Singh.

— De, încercarea moarte n-are, încuviinţă Hori îngrijorat.

— Cîntărim trestia şi luăm banii pe furiş.

— Da, n-ar fi rău!

A doua zi, dis-de-dimineaţă, mulţi ţărani începură să taie trestia de zahăr. Hori plecă la cîmp însoţit de Sobha, de Dhania şi de fete. Hori abia începu lucrul, cînd se pomeni deodată cu cămătarii pe cap. Veneau unul după altul — Dulari, Mangru, Datadin, Petşuari şi odrasla lui Jhenguri. Adulmecaseră ce gînduri avea! Dulari purta brăţări groase de argint şi cercei de aur;

îşi dăduse cu *kajal* în jurul ochilor şi se sulemenise gros — o faţă de bătrînă maimuţărind tinereţea.

— Nu tai trestia pînă nu ne dai banii! strigă ea. Cu cît te păsuiesc, cu atît eşti mai neobrăzat. De doi ani nu mi-ai dat nici un ban. Numai dobînda se ridică la cincizeci de rupii.

— Lasă-mă să tai întîi trestia, se rugă Hori. O s-o vînd şi ce pot îţi plătesc. Nu fug din sat, iar de murit, vezi bine, n-o să mor curînd. De unde să-ţi dau bani dacă nu vînd trestia?

Dulari îi smulse coasa din mîini.

— Umbli mereu cu fofîrlica. De-aia nu-ţi merge bine.

Cu cinci ani mai înainte, Hori luase de la Dulari treizeci de rupii. În trei ani datoria crescuse la o sută. Hori iscălise atunci o poliţă. Peste încă doi ani dobînzile se urcaseră cu încă cincizeci de rupii.

Dulari tocmai plecase, cînd se ivi Mangru: tuciuriu, burduhos, cu doi colţi lungi ieşindu-i din gură, de parcă era gata să te muşte. N-avea încă cincizeci de ani, dar din pricina gutei mergea sprijinindu-se în băţ. Pe deasupra, mai suferea şi de năduf.

— Plăteşte-ţi întîi datoria, spuse el rezemîndu-se în băţ. După aia poţi să pui mîna pe trestie. Ţi-am dat bani cu împrumut, nu de pomană. Nu cumva crezi c-o să ţi-i las o veşnicie? Afurisit să fii, am să-mi iau banii înapoi chiar şi de la strigoiul tău, dacă o să fie nevoie.

— Atunci de ce-ţi ieşi aşa din sărite? se amestecă Sobha. Ia-i de la strigoiul lui Hori. Sau, mai bine, cînd o să ajungeţi amîndoi în cer, răfuieşte-te cu el înaintea lui dumnezeu.

La auzul unei asemenea batjocuri, Mangru izbucni într-o grindină de ocări.

— Ce mai dau din coadă şi se gudură ticăloşii cînd vin să-ţi ceară banii! Şi ce se smiorcăie mîrşavii cînd e vorba să ţi-i dea înapoi! Să ştii că-ţi scot casa în vînzare. Şi ţie îţi iau boii. La dracu! Pe ce lume credeţi că vă aflaţi?

Sobha avea alt ghimpe împotriva lui.

— Spune drept, cîți bani i-ai împrumutat de-i ceri acum trei sute de rupii?

— Dacă nu plătești dobînda în fiecare an, datoria crește.

— Nu așa. Spune cîți bani ne-ai dat la început? Cincizeci de rupii. Nu-i așa?

— Da cînd? Cu cîți ani înainte? Asta vă place grozav s-o uitați!

— Ei, acu cinci-șase ani, nu mai mult, spuse Hori.

— Zece ani bătuți pe muche. Ăsta-i al unsprezecelea an.

— Nu ți-e rușine să ceri trei sute pentru cincizeci cît i-ai împrumutat?

— Rușine? La dracu! Ce rușine poate să-mi fie? Nu cerșesc. Îmi cer banii mei!

Hori făcu ce făcu și-l mai îmbună pe Mangru, scăpînd de el. Datadin, firește, era acum tovarăș cu Hori și deocamdată nu socotea potrivit să-l necăjească. Cît despre Jhenguri Singh, acesta se înțelesese cu casierul de la fabrică.

Delegații fabricii erau ocupați cu încărcarea în căruțe a trestiei de zahăr, pe care o cărau la rîu, într-un punct aflat la o jumătate de milă distanță. O căruță făcea opt drumuri pe zi și barcazul încărca trestia din cincizeci de căruțe deodată. Introducînd acest sistem de transport economic, Jhenguri Singh pusese tot ținutul înconjurător sub controlul său.

Îndată ce începu cîntărirea trestiei, Jhenguri Singh se postă la poarta fabricii. Cîntărea numaidecît trestia fiecărui cărăuș, primea bonurile de la socotitor, oprea datoriile oamenilor, și banii rămași îi dădea cărăușului. Țăranii cîrteau, dar el nu se sinchisea. Zicea că primise porunci de sus și el n-avea nici o putere!

În sfîrșit, veni rîndul lui Hori. Trestia lui, cîntărită, făcea o sută douăzeci de rupii. Jhenguri Singh scăzu la repezeală toate dobînzile pe care i le datora și-i dădu douăzeci și cinci de rupii.

Hori se uită înmărmurit la bani.

— Ce să fac cu banii ăştia, *thakur*? Ia-i şi pe ei. O să găsesc de lucru cu ziua.

— Te priveşte. Jhenguri îi aruncă banii la picioare. Îi iei, nu-i iei, treaba ta. Destul m-a boscorodit stăpînu pentru tine. Cere mereu să-i vărs gloaba. Îmi pare rău că o duci atît de greu, prietene. D-aia ţi-am dat douăzeci şi cinci de rupii. N-ar fi trebuit să iei nici un ban. Dacă *Rai Sahib*-ul n-o lasă mai moale, n-am încotro, o să-i dau banii din buzunarul meu.

Hori îşi adună încet banii. La poarta fabricii îl întîmpină Nokhey Ram. Fără a spune o vorbă îi puse în palmă cele douăzeci şi cinci de rupii şi plecă repede. Îi vuia capul.

Sobha îşi vînduse trestia de zahăr pentru aceeaşi sumă ca şi Hori. Cînd ieşi din fabrică, îl încolţi Petşuari.

— N-am bani de dat, îl înfruntă Sobha. Ce pot să fac?

— Nu ţi-ai vîndut trestia? îl întrebă mînios Petşuari.

— Ba da.

— Nu mi-ai făgăduit că-mi plăteşti din ce-o să iei?

— Ba da.

— Atunci de ce nu-mi dai banii? Ai plătit altora, nu?

— Da.

— Şi cu mine cum rămîne?

— Ce mai am îmi trebuie ca să le dau de mîncare alor mei.

— Sobha, ţi-o spun, ai să plăteşti! Să ştii c-o să-ţi pară rău! Ai să plăteşti înainte de a se însera, scrîşni Petşuari. Nu uita că pot să te bag la puşcărie pe şase luni. Şase luni. Nici o zi mai puţin. Eu nu sînt un trepăduş de-al vreunui cămătar sau *zamindar*. Sînt un slujitor al Coroanei, şi Coroana stăpîneşte lumea cu toţi cămătarii şi *zamindar*-ii tăi la un loc.

Petşuari se îndepărtă fierbînd. Sobha şi Hori păşeau în tăcere. Bruftuluiala lui Petşuari le cam luase piuitul. În sfîrşit, Hori căpătă grai:

— Dă-i banii, Sobha. Dacă trestia ar fi fost nimicită de vreun foc, ce făceai? Cu gîndul ăsta m-am mîngîiat şi eu.

— Știu că trebuie să-i dau banii, *dada*, răspunse Sobha cu glas înfundat. N-am încotro.

Girdhar venea în întîmpinarea lor, împleticindu-se pe picioare.

— Unchiule Hori, Jhenguri mi-a luat toți banii. Nu mi-a lăsat nici măcar un *pais* ca să-mi cumpăr grăunțe uscate. Ucigașu! M-am rugat, am plîns! Da nu găsești milă în inima nelegiuitului ăstuia.

— Ești beat, îl dojeni Sobha. De unde ai avut bani să iei rachiu?

— Ha, ha, ha, am ascuns o *anna* în gură! Se lovi cu pumnul în pîntec. Pune mîna. N-am băut toată ziua un strop de apă. Să mor dacă mint. Am cumpărat și eu olecuță de rachiu. Da, mărturisesc, am făcut-o de oaie. Da am și eu dreptul să beau de o *anna*. Crede-mă, nu sînt beat. Crede-mă. Cum o să mă îmbăt cu o *anna*? Mă prefac. Ha, ha. Sînt așa de fericit, unchiule. Mi-am plătit datoria. Am împrumutat douăzeci și am dat înapoi o sută șaizeci. Așa împrumut mai zic și eu!

Cînd Hori ajunse acasă, Rupa dădu fuga să-i aducă apă să se spele. Sona îi pregăti repede *celum*-ul și Dhania puse dinaintea lui boabe prăjite și sare. Apoi se așezară în jurul mesei cu ochii pironiți pe fața lui, așteptînd. Hori era amărît. Nu se spălă, nu se atinse de mîncare. Se simțea vinovat ca un om care tocmai săvîrșise un omor.

— Cît ți-au dat? îl întrebă Dhania, luîndu-și inima în dinți.

— O sută douăzeci. Da a trebuit să împart în stînga și-n dreapta. Nu mi-a mai rămas nimic.

Aprinsă de mînie, Dhania începu să tremure ca varga.

— Tare aș vrea să știu ce-a fost în capul ziditorului cînd a făcut un om așa de întunecat la minte ca tine! De ce nu mă ia o dată dumnezeu, să scap de viața asta blestemată! Frumos din partea ta că ai dat toți banii prigonitorilor! N-ai avut cap să păstrezi măcar atît cît să cumperi boii! Cu ce o să-i mai iei acum? O să mă pui pe mine la jug? O să te înjugi pe tine la plug? Sau ne aruncăm toți pe gîrlă? Da, n-avem decît să ne arun-

căm toţi pe gîrlă. Mai bine să se sfîrşească odată cu viaţa asta, să se isprăvească odată decît să mori aşa, încet, cu zile. Şi deodată se îmblînzi. Degeaba îl ocăra pe Hori. Ce putea să facă sărmanul de el cînd cămătarii îl pîndiseră tot timpul şi-i sugeau sîngele ca lipitorile?

— O să găsim de lucru, spuse Hori, lăsîndu-şi capul în piept cu vinovăţie.

— Aici, în sat, nu! Nu ţi-ar fi ruşine să munceşti ca un amărît, tu, un *mehto*?

Hori trase cîteva fumuri din *celum*.

— Nu-i nici o ruşine să munceşti, spuse el. Cînd muncitorul a agonisit bani de ajuns, se face iar ţăran. Dacă nu mi-ar fi fost ursit să muncesc cu ziua pe la uşile altora, n-ar fi căzut pe capul meu urgiile astea. Întîi a murit vaca, pe urmă a fugit Gobar...

— La ce v-aţi strîns aici?! le luă Dhania la rost pe Giunia şi pe fete. Duceţi-vă la treabă. Degeaba aţi aşteptat ca tatăl vostru să vă aducă zorzoane de la tîrg. Nu s-ar îndura el să cheltuiască o rupie pentru voi. N-are inimă largă! D-aia îi ies toate pe dos.

Hori îşi dădu seama că Dhania îl împunsese în glumă şi izbucni în rîs.

— Trebuia să aduci ceva pentru copii, spuse Dhania. Dacă ai fi fost mai dîrz cu Jhenguri, fără îndoială că ţi-ar fi lăsat şi ţie vreo rupie.

Îşi dădu seama că se pripise prosteşte să-i dea cele douăzeci şi cinci de rupii lui Nokhey Ram. Greşeala-i greşeală. Acu ce să mai facă?

Giunia intrase în odaia ei.

— Mi-e milă de *dada*, îi spus ea Sonei. S-a întors acasă spetit după o zi întreagă de trudă şi mama s-a apucat să-l dojenească. Ce poate să facă, de vreme ce-l schingiuiesc cămătarii?

— Acuma cu ce-o să mai cumpere boii? Cămătaru nu se sinchiseşte de nevoile noastre. Îl doare de banii lui.

— Ei, dacă ar fi fost mama acolo! spuse Sona.

— Ehei, tu să fi fost acolo! Ar fi acu trai pe vătrai la noi, o zgîndări Giunia pe Sona. I-ai fi zîmbit mieros cămătarului, i-ai fi zis una şi bună, iar el ar fi uitat şi de

mama banilor. Ascultă vorba mea, așa ai putea să scoți sărăcia din casă.

Sona astupă gura Giuniei cu amîndouă mîinile.

— Nu fi toantă! Dacă-i spun mamei de cîte ori dă pe-aici Matadin, o să-ți tragă o praftură...

— N-ai decît să-i spui. N-ai nici o dovadă împotriva mea. Dacă vine în casă pot să-l gonesc? Ehei, n-o să capete el nimic de la mine! Doar, așa, cîteva vorbe bune. Eu nu-s o fetișcană năroadă. Pînă nu știu sigur că fratele tău mi-e necredincios, sînt a lui și el e al meu. Dacă el se uită la alta, am dreptul și eu să fac ce-mi place. Da nici chiar să glumesc nu pot atîta vreme cît el nu-i aici? Nu, nu sînt eu d-alde alea, taler cu două fețe.

Tocmai atunci veni și Sobha.

— Dă-i rupiile astea lui Petșuari, frate, spuse el punînd banii în mîna lui Hori. Nu știu cum de mi-am ieșit din fire.

Hori se ridică.

Se auzi chemarea unui corn. La capătul celălalt al satului locuia un *thakur*, Dhian Singh. Era ostaș și venise în învoire, după ce lipsise din sat zece ani. Foarte umblat, Dhian Singh fusese la Bagdad, Aden, Burma, Singapore. Hotărîse să se însoare și, pentru a lua ochii brahminilor, spunea pe de rost o mulțime de *puja*[1].

— Cred că *puja* s-a isprăvit, spuse Hori. Acu urmează *arti*[2].

— Hai să mergem și noi și să gustăm un pic din danie, spuse Sobha.

În ziua cînd *thakur* Dian Singh sosise în sat împărțise cîte un *siir* de dulciuri la fiecare casă. Ori de cîte ori se întîlnea cu Hori, se oprea și-l întreba cum o duc ai lui. Era umilitor să fii de față la *puja* și să nu dai ceva pentru *arti*. El nu putea să dea însă nimic, nici măcar o părăluță de aramă. Ce rușinos să vină la el cu talgerul

[1] Citirea rugăciunilor în cinstea unei zeități, însoțită de stropirea statuii zeității cu apă și punerea florilor în fața ei.

[2] Ritualul aprinderii unei candele cu ulei și mirodenii în fața zeității; denumirea acestei candele; imnuri de laudă care se cîntă în timpul ritualului.

pentru *arti,* şi el să nu pună un bănuţ ! Firește, Hori nu se gîndea atît la sfinţenia slujbei ; îl mîhnea mai ales faptul că avea să-l podidească ruşinea faţă de cei dimprejur, dacă nu dădea nimic atunci cînd talgerul pentru *arti* era purtat de colo-colo. Nehotărît, se întinse pe laviţă. Deodată, sări în sus. De ce să fie el robul unor datini ? De ce să ia în seamă mîndria făţarnică ? Au să rîdă de el ? N-au decît să rîdă pînă li s-o duce gura la ceafă. Nu-i cerea lui dumnezeu decît să-i îngăduie a-şi arăta evlavia cît se putea mai cuviincios.

Şi Hori plecă spre casa *thakur*-ului.

CAPITOLUL XVIII

Relaţiunile lui Khanna cu soţia lui, Govindi, erau permanent încordate. De ce erau încordate nu e uşor de spus. Astrologii îşi dădeau cu părerea că stelele lor erau în opoziţie, deşi înainte de a se căsători *pandit*-ii făcuseră totul pentru ca horoscopurile să fie în perfectă armonie. Conform ştiinţei dragostei, trebuia să existe însă un alt motiv al neînţelegerilor dintre soţ şi soţie. Poate că psihologii ar fi avut altă părere în această privinţă. Fapt este însă că relaţiile celor doi soţi erau încordate. Khanna, un om bogat, frumos, sociabil, jovial şi educat, era una dintre personalităţile de vază ale oraşului. Govindi nu părea un model de frumuseţe dar, oricum, nu arăta rău: avea tenul ca spicul de grîu, ochii candizi, o uşoară paloare în obraji, o expresie visătoare, pigmentată cu mîndrie, o atitudine care dispreţuia convenienţele banale şi manierele mondene. Khanna avea tot ceea ce pot oferi banii: un frumos *bungalow*, mobilat cu mult gust, o limuzină aerodinamică şi, la bancă, un cont activ — o sumă de necrezut. Toate acestea nu aveau însă nici o importanţă pentru Govindi: oceanul învolburat al plăcerilor o lăsa rece. Nu dorea decît să-şi crească copiii şi să vadă de gospodărie. Era atît de obsedată de aceste îndeletniciri, încît mintea ei nu zbura niciodată spre plăcerile mondene. Ea nu era o jucărie: nu dorea cîtuşi de puţin să arate ca o femeie senzuală. Dacă soţul ei nu avea bunul-simţ să-i vadă frumuseţea lăuntrică şi alerga după fete vesele, „de societate", asta era nefericirea lui.

În ea dragostea pentru „poezie" se înfiripase încă din timpul şcolii. Chiar şi acum îşi exersa pana făcînd ver-

suri. Nimeni nu-i aprecia însă efuziunile lirice. Poezia ei nu consta numai în simple zboruri ale fanteziei. Fiecare cuvînt îi reflecta viaţa dureroasă şi era hrănit cu lacrimi calde, totul oglindea visul ei de a trăi într-o utopie unde domneau pacea şi bucuria. Khanna rîdea de poemele ei şi uneori le rupea. Zidul bogăţiei care se ridica tot mai sus ameninţa zi de zi viaţa lor conjugală. Curtenitor, radios cu clienţii, Khanna era de obicei mojic şi irascibil acasă. Politeţea lui nu părea decît o mască cu care înşela lumea, căci nu avea rădăcini în caracterul său. Adesea, la mînie, îi spunea vorbe grele soţiei sale. În asemenea cazuri, Govindi se retrăgea în camera ei şi plîngea toată noaptea, în timp ce Khanna şedea în salon delectîndu-se cu muzică, sau se repezea la club să tragă un chefuleţ. În ciuda acestui lucru, Khanna era totul pentru soţia lui. Chiar după ce căzuse în dizgraţie, rămăsese sclava lui. Nu putea concepe viaţa fără el.

Domnul Khanna trebuie să fi avut probabil vreun semn rău prevestitor, căci dimineaţa, cînd deschise ziarul, constată că multe dintre acţiunile lui înregistraseră scăderi neaşteptate. Muncitorii de la fabrica de zahăr declaraseră grevă. Se temea şi de alte necazuri. Cumpărase argint, sperînd să-l vîndă cu profit, dar preţul lui scăzuse. Negociase o tranzacţie cu *Rai Sahib*-ul, dar acesta tărăgăna lucrurile. Băuse mult noaptea trecută şi acum era mahmur şi se simţea îngrozitor: parcă se dezintegra. Şoferul tocmai îl anunţase că maşina nu mergea prea bine. Dar vestea din Lahore? Acolo fusese intentată o acţiune judiciară împotriva băncii sale. Asta punea capac la toate. Domnul Khanna se frămînta cu gîndul la aceste necazuri, care se ţineau lanţ, cînd Govindi veni şi-i spuse că Bişam mai avea temperatură şi că ar fi fost cazul să trimită după doctor.

Bişam era mezinul lor. Plăpînd din naştere, o indispoziţie sau alta îl dădeau întotdeauna gata. La zece luni ale lui părea de cinci. Khanna era convins că băieţaşul nu avea zile multe şi devenise indiferent. Tocmai de aceea Govindi îl iubea pe acest copil mai mult decît pe toţi ceilalţi.

Simulînd afecţiunea paternă, Khanna spuse :

— Nu e bine să îndopi copiii cu medicamente fără un motiv bine justificat. La cea mai uşoară indispoziţie alergi la doctor. E a treia zi de cînd are temperatură. Mai aşteaptă o zi. Poate să scadă de la sine.

— N-a dormit o clipă în ultimele trei zile, insistă Govindi. Am încercat tot ce a fost posibil.

— Bine, atunci am să trimit după doctor, spuse Khanna. Pe cine vrei să consulţi ?

— Mă gîndesc să-l chem pe doctorul Nag.

— Fie şi doctorul Nag. Un lucru însă : un medic cu reputaţie nu este neapărat cel mai indicat. Doctorul Nag ia onorarii mari, dar rareori am auzit de un pacient care să se simtă bine după tratamentul prescris de el. Dimpotrivă, umblă vorba că ar da şi el o mînă de ajutor morţii.

— Poţi chema pe cine vrei. Am amintit de doctorul Nag fiindcă a venit adesea la noi.

— Ce-ar fi s-o chemăm pe Malti ? Onorariul ei e rezonabil şi apoi doctoriţele se pricep mai bine la copii.

— Nu prea văd în ea un doctor.

Khanna o privi fix.

— Crezi că a săpat la pămînt în Anglia ? A păzit porcii ? Uiţi că a vindecat mii de pacienţi ?

— S-ar putea să ai dreptate. Eu n-am însă nici o încredere în ea. Malti vindecă numai inimile bărbaţilor şi nimic altceva.

Khanna fierbea, clocotea. Govindi se frămînta. Numele domnişoarei Malti era ca o pînză roşie fluturată în faţa unui taur.

Khanna zvîrli cît colo hîrtiile de pe birou.

— Mi-ai făcut o viaţă imposibilă !

Govindi răspunse cu o voce stridentă :

— Atunci du-te şi te însoară cu Malti. Asta-i ! Dacă te vrea.

— Ce vrei să spui ?

— Te-o dori poate ca sclav, dar ca soţ, niciodată.

— Crezi că am ajuns atît de jos ? Şi începu să înşire exemple pentru a dovedi că Malti îl preferă *Rai Sahib*-u-

lui şi chiar *Raja Sahib*-ului. Dacă nu ne vedem o zi, suferă, se lăudă el.

Govindi gesticula nerăbdătoare:

— Te preferă fiindcă vede că eşti un naiv. Pe alţii nu-i poate prosti tot atît de uşor.

— Pot să mă căsătoresc cu ea cînd vreau. Astăzi, acum...

— N-o să se mărite cu tine nici dacă te-ai tîrî la picioarele ei. Pentru ea eşti un *ponney*. Îţi dă iarbă, te bate uşor pe bot şi te mîngîie pe crupă ca să te ţină în formă pentru călărie. Are în poşetă o mie de specimene senile ca tine.

— Dacă sînt un idiot, cum se face că la uşa mea se ploconesc sute de inşi? Spune, ce *raja* sau *zamindar* nu mă tratează cu consideraţie? Şi asta fiindcă sînt mai deştept ca ei!

— Nu, ci fiindcă ai un talent pe care-l are şi Malti: tu le tai lor gîturile cu un brici ascuţit, şi ea ţi-l taie pe al tău cu unul bont.

— O urăşti, nu-i aşa? Ei, află că tu nu faci nici cît praful de pe tălpile ei!

— În ochii mei e mai josnică decît o prostituată!

Săgeţile ascuţite zburau astfel dintr-o parte într-alta. Govindi n-ar fi pus cearta asta la inimă dacă soţul ei n-ar fi comparat-o cu Malti, şi nici Khanna, dacă Govindi n-ar fi făcut-o pe Malti prostituată. Cunoşteau şi unul, şi altul punctul slab al celuilalt: amîndoi erau jigniţi şi enervaţi la culme. Khanna turba de furie. Deodată se ridică şi o pălmui violent. Govindi ieşi pe uşă plîngînd în hohote.

Doctorul Nag sosi ceva mai tîrziu. Domnul Khanna îl chemase de asemenea pentru consult pe chirurgul oraşului şi pe *vaid*-ul Neelkanth. Govindi şedea încremenită cu copilul în braţe, absentă la ceea ce spuneau şi făceau medicii. Avea impresia că în clipele acelea drumurile ei şi ale lui Khanna se despărţiseră, că el îi trîntise în obraz uşa afecţiunii.

A doua zi, febra copilului ceda. Govindi chemă o *tonga*[1]. Nu mai putea să stea într-o casă unde era tratată permanent atît de îngrozitor. Rana era aşa de adîncă, încît chiar şi legăturile ei cu copiii păreau că se rupseseră. Îşi făcuse datoria: acum era rîndul lui Khanna să vadă de dînşii. N-o lăsa inima să-l părăsească pe prîslea, odorul, lumina ochilor ei. Pe el îl va ocroti cu propria-i viaţă. Ceilalţi copii plecaseră într-o excursie. Simţea că trebuie să-i vadă neapărat înainte de a-i părăsi. Îşi stăpîni însă această dorinţă.

Seara, parcul era înţesat de lume. Oamenii şedeau pe iarbă sorbind băuturi în adierea răcoroasă. Trecînd prin *Hazratgunj*[2], Govindi tocmai cotise spre *Zoo*[3], cînd îi zări pe Khanna şi pe Malti într-o maşină. Avea în mod vag impresia că soţul ei arătase spre ea şi spusese ceva, iar Malti zîmbise. Poate că se înşela. Oricum, Khanna nu era atît de josnic ca să rîdă de soţia lui cu străinii. Cît despre Malti, ce neruşinare din partea ei să se afişeze aşa, cu oricine. Se spunea că are clientelă numeroasă şi că se trage dintr-o familie onorabilă. De ce nu se mărită oare, în loc să bată astfel drumurile? Dar cine s-o ia? Nu, poate că greşea. Existau totuşi bărbaţi care s-ar fi socotit fericiţi să aibă o soţie ca Malti. Era oare împotriva căsătoriei? Înainte de a se mărita, bărbaţii îngenuncheau înaintea ei. După căsătorie, ajunsese roaba unui oarecare. Ei, în societate erau puţine femei ca Malti! Acestea îi ţineau pe bărbaţi la locul lor.

Simţea o pornire de simpatie pentru Malti. Condamnînd-o, fusese nedreaptă, îşi spunea ea. Propria ei situaţie părea oare de invidiat? Ce era atît de îngrozitor dacă, ştiind toate acestea, Malti prefera cu înţelepciune să nu se lase prinsă în cursa căsniciei?

Prin *Zoo* era linişte şi pustiu. Govindi coborî din *tonga* şi, cu copilul în braţe, se îndreptă spre peluză. După cîţiva paşi i se udă un *ciapal*: peluza tocmai fusese stro-

[1] Trăsură uşoară, acoperită, cu două roţi.
[2] Strada principală din Lucknow.
[3] Grădina zoologică.

pită. Încercînd să ferească gazonul, piciorul ei nimerise în noroi.

Pe iarbă se afla un furtun din care ţîşnea apă. Îşi spălă piciorul şi *ciapal*-ii, apoi păşi pe pămînt uscat. Se gîndea la moarte; era foarte tulburată. Ce-ar fi fost să moară subit? Omul care conducea *tonga* îi va spune lui Khanna, şi Khanna, foarte probabil, va primi vestea plin de bucurie. Va duce însă batista la ochi şi va vărsa cîteva lacrimi de crocodil. Asta îi era viaţa! Nimeni pe lume care să plîngă cîteva lacrimi sincere la moartea ei! Se gîndi la zilele cînd soacra ei trăia şi Khanna ducea o viaţă cumpătată. Nu-i plăcea cînd mama îşi dojenea fiul pentru un fleac sau altul. Azi îşi dădea seama că făcea totul din dragoste pentru nora ei. Acum însă toate acestea făceau parte din trecut. Înaintea *ei* se afla viitorul. În primul rînd trebuie să chibzuiască ce avea de făcut. Hotărîse să-şi cîştige singură existenţa. Se gîndea să cumpere lucruri de la „Gandhi Asram"[1] şi să le plaseze. Ce, era ceva de ruşine în asta? Cel mult are să fie arătată cu degetul: „Uite-o pe fosta soţie a lui Khanna!" Dar poate evita lucrul acesta: să plece, să se stabilească în alt oraş. O să cîştige destul ca să se întreţină. Khanna o lua în bătaie de joc fiindcă o întreţinea el. De acum înainte o să se zbată singură.

Îl zări pe Mehta venindu-i în întîmpinare. Se necăji. Dorea să fie singură — şi iată-l: masiv, ca viaţa. Copilul începu să plîngă.

— Ce faceţi aici, la ora asta? întrebă Mehta.

— Nimic precis. Ca şi dumneata, am ieşit la plimbare, răspunse Govindi încercînd să liniştească copilul.

Mehta zîmbi.

— Cu mine-i altceva. Sînt ca un cîine vagabond. Nu sînt al nimănui. Daţi-mi mie copilul.

— Cînd ai învăţat să ţii copiii în braţe?

— Abia acum încep să învăţ. Acum. E timpul.

— Văd. Văd că zilele dumitale sînt numărate.

[1] „Azilul lui Gandhi", instituţie de binefacere pentru văduve, întemeiată de Gandhi.

— Asta depinde de mine. O să dau examen. Sînt gata pentru asta. Pierdem nopți în șir pregătind examenele la universitate. Examenul acesta e însă mai important. Aici e vorba de viață.

— Aș vrea să văd cum ai să te descurci.

Îi dădu copilul lui Mehta. El îl aruncă în sus și-l prinse de cîteva ori. Copilul tăcu.

Mehta spuse jubilînd :

— Vedeți ? Metoda mea de-a legăna face minuni. Trebuie să-mi procur de undeva un copil !

— Numai copilul ? Nu și mama ? glumi ea.

— Nu cred că vreo femeie m-ar plăcea în totul, spuse Mehta cu o seriozitate comică.

— Ce se aude cu Malti ? E o fată educată, încîntătoare. Ce-ai dori mai mult la o femeie ?

— Malti nu are nici una din calitățile pe care aș dori să le aibă o soție.

— Adevărat ? E întotdeauna înconjurată de admiratori. Mi s-a spus că tipul ei de femeie e la modă astăzi.

— Soția mea va fi cu totul altfel. Mehta își feri mustața de mîna copilului. O soție demnă de a fi venerată.

Govindi nu se putu stăpîni să nu rîdă.

— Atunci nu vrei o femeie, ci o zeiță. Asemenea femei sînt atît de puține în lumea asta !

— O, nu. Una trăiește în orașul acesta.

— Aș putea s-o cunosc și eu, să învăț viața de la ea ?

— O cunoașteți îndeaproape. E soția unui milionar. Urăște însă bogăția.

Govindi se simți scăldată într-un val de bucurie. Prefăcîndu-se că încă nu înțelege prea bine ce voise să spună Mehta, zise :

— Tipul de femeie la care te referi este însă o femeie ideală și femeia ideală e foarte adesea și o soție ideală.

— Sînt multe idealuri care nu-și găsesc locul în această epocă.

— Idealurile sînt eterne și universale.

În sinea ei se simțea însă transportată. Cuvintele lui Mehta o învăluiseră într-o vrajă. Avusese întotdeauna foarte multă stimă pentru el.

— Totuşi, o să-mi faci cunoştinţă cu doamna aceea, nu ?
Mehta lipi obrazul copilului de al său.
— Este aici.
— N-o văd.
— Vorbesc cu ea.
Govindi izbucni în rîs.
— Rîzi de mine.
Mehta vorbi cu înflăcărare :
— *Deviji,* vă rog să nu mă înţelegeţi greşit. Şi vă rog să nu vă subestimaţi. Sînt foarte puţine persoane pentru care am într-adevăr consideraţie. Dumneavoastră sînteţi una dintre acestea. Răbdarea, sacrificiul şi dragostea dumneavoastră sînt inegalabile. Dumneavoastră sînteţi întruchiparea idealului meu despre feminitate.
De bucurie, ochii ei căpătaseră o nuanţă profundă. Îi fremăta fiecare fibră a trupului.
— De ce te-ai îndreptat spre filozofie, *Mehtaji* ? întrebă ea, stăpînindu-şi bucuria. Dumneata trebuia să fii poet.
Mehta rîse inocent.
— Credeţi că cineva poate deveni poet fără să fie filozof ? Filozofia este o treaptă a poeziei.
— Ceea ce înseamnă că dumneata eşti un poet în devenire. Ştii însă că soarta unui poet nu este niciodată de invidiat ?
— Ceea ce lumea numeşte suferinţă pentru poet este în realitate bucurie. Bogăţia şi luxul, frumuseţea şi puterea, ştiinţa şi inteligenţa îi ademenesc pe oameni, dar ele nu-l atrag nicidecum pe poet. Lucrurile care stăpînesc cugetul poetului sînt lacrimile izvorîte din speranţe spulberate, amintiri moarte, inimi zdrobite. Filozofia interpretează misterele vieţii, poezia se contopeşte cu ele. Am citit cîteva din poemele dumneavoastră. Am văzut ce pline de zbucium sînt. Cîtă intensitate de pasiune ! Vădit, natura a fost nedreaptă cu noi, prin faptul că n-a creat mai multe femei ca dumneavoastră.
— Te înşeli, *Mehtaji,* spuse Govindi cu glasul copleşit de durere. Vei găsi asemenea femei în fiecare casă. Dar

nu pot să le elogiez. Ce preţ are femeia dacă nu-şi poate face soţul fericit? Uneori mă gîndesc că ar trebui să învăţ această artă de la Malti. Acolo unde eu am eşuat ea a reuşit. În timp ce eu nu pot cîştiga inimile celor care-mi sînt dragi, ea a cîştigat inimile străinilor.

— Consideri vinul superior apei? întrebă Mehta. Vinul te face să-ţi pierzi capul; pentru cel însetat apa e însă dătătoare de viaţă şi desfătare.

— Dar poţi s-o risipeşti cu găleata fără să stai pe gînduri, spuse Govindi bravînd excelent. Mulţi sînt însă gata să mizeze totul pentru un pahar cu vin. Cu cît este vinul mai împlinit, mai ameţitor, cu atît pare mai plăcut. Mi s-a spus că şi dumneata bei din cînd în cînd, *Mehtaji.*

Ultima remarcă îl durea. Dacă i s-ar fi ţinut o lungă predică despre abuzul de băutură nu s-ar fi simţit atît de ruşinat, atît de vinovat cît se simţea la acea scurtă osîndă care ieşise de pe buzele ei. Argumentele logice le-ar fi putut înlătura cu o anumită doză de spirit. Dar cum putea para un dulce *double entendre*[1]? Regreta că făcuse analogia cu vinul.

— Trebuie să admit că mă simt vinovat, spuse el aproape roşind. Dacă încerc să-mi tăinuiesc slăbiciunea, acest lucru va fi mai rău decît însuşi păcatul. Fac însă un legămînt înaintea dumneavoastră că pe viitor nu voi mai pune pe buze nici un strop.

Govindi era buimăcită.

— Ce-ai făcut, *Mehtaji*? Niciodată nu m-am gîndit la aşa ceva. Îmi pare foarte rău.

— Nu, ar trebui să fiţi fericită că aţi izbăvit de păcat un suflet.

— Te-am izbăvit, eu? Eram eu însumi pe punctul de a te ruga să-mi arăţi calea mîntuirii.

— Sînt fericit! spuse Mehta.

— Nu pot vedea pe altcineva căruia să-i pot destăinui nenorocirea mea. Pentru mine viaţa a devenit de nesuportat. Pînă acum am îndurat suferinţa. Mai mult nu pot

[1] Echivoc, dublu înţeles (în limba franceză, în original).

să rabd. Malti e hotărîtă să mă distrugă. N-am nici o armă ca să pot lupta cu ea. Dumneata te bucuri de un ascendent asupra ei. Pentru nimeni n-are atîta consideraţie ca pentru dumneata. Poţi să mă salvezi. Astăzi am plecat de acasă, hotărîtă să nu mă mai întorc niciodată. Inima femeii este însă slabă, *Mehtaji.* Dragostea e aerul vieţii ei. Ea socoteşte că e cu neputinţă să-şi smulgă dragostea, atîta vreme cît există viaţă în ea. Am tăinuit durerea în inima mea. Astăzi te implor, te implor cu mîinile împreunate, să mă salvezi de Malti.

Mai mult nu putu vorbi. Cuvintele se înecară într-un nestăpînit hohot de plîns.

Mehta nu se ridicase niciodată atît de sus în propriii săi ochi, nici chiar atunci cînd Academia Franceză caracterizase o lucrare a lui drept un foarte bun tratat filozofic. Imaginea pe care o venera în străfundul inimii stătea înaintea lui şi-l implora. Se simţea în stare să străpungă munţii, să străbată înot oceane. Era ca un copil călare pe un cal balansoar, care îşi făureşte propriile sale închipuiri, zicîndu-şi că zboară spre cer. Pentru o clipă uitase că Govindi îi pusese în faţă o sarcină imposibilă. Uitase că va trebui să-şi sacrifice principiile ca s-o aducă la îndeplinire.

Spuse cu tărie:

— Pînă azi n-am ştiut că vă provoacă atîta suferinţă. Blestem pe ochii, pe sufletul, pe mintea mea că n-am putut să văd asemenea lucruri simple!

— Să nu uiţi însă că nu-i uşor să smulgi prada din ghearele unei leoaice.

— Inima femeii, ca pămîntul, poate da roade sau spini: depinde de ce ai semănat.

— Trebuie să regreţi că m-ai întîlnit astăzi.

— Dimpotrivă, *deviji,* azi am trăit cea mai mare bucurie a vieţii mele. Nu mă veţi crede cînd rostesc aceste cuvinte.

— Am pus atîta răspundere pe umerii dumitale!

— Sînt gata să fac orice pentru dumneavoastră. Dacă am să pier pentru îndeplinirea dorinţei dumneavoastră, mă voi socoti fericit! Nu, nu e o exagerare poetică.

Acesta este, după credința mea, adevărul adevărat. Nu-mi pot stăpîni ispita de a vă mărturisi care este idealul vieții mele. Mă închin în fața naturii și vreau să văd omul în adevărata lui lumină — rîzînd cînd e fericit, plîngînd cînd suferă, ucigînd la mînie. Nu pot trăi în armonie cu aceia care încearcă să înnăbușe durerea și bucuria, cu cei care cred că lacrimile sînt semnul slăbiciunii, și rîsul, semnul mărginirii. Consider viața ca un divertisment magnific unde nu-și au locul restricția, invidia și amărăciunea. Nu meditez asupra trecutului; nu mă agit pentru viitor. Prezentul este singurul lucru care are însemnătate pentru mine. Frica de viitor ne face lași; povara trecutului ne încovoaie la pămînt. Ei bine, noi avem atît de puține forțe pentru atingerea idealurilor noastre, încît, dacă le împrăștiem asupra trecutului și viitorului, se vor irosi, se vor irosi iremediabil. Sîntem de pe acum îngropați sub ruinele istoriei, ale tradițiilor ei, ale dogmelor, și nu putem să ne ridicăm deasupra lor. Energia pe care ar trebui s-o utilizăm pentru realizarea destinului nostru uman, prin cooperare și fraternitate, e risipită pentru lichidarea vechilor răfuieli, pentru plata datoriilor lăsate de înaintașii noștri. Ceea ce se numește dumnezeu și mîntuire îmi stîrnește rîsul. Năzuința mîntuirii, înclinația spre venerare sînt culmea vanității: ele ne vor distruge. Unde e viață, activitate, bucurie și dragoste, acolo e dumnezeu. A face viața fericită, aceasta este adevărata venerație, dreapta mîntuire. Pedantul zice: nu lăsa zîmbetul să fluture pe fața ta, nu îngădui lacrimilor să-ți podidească ochii. Dacă însă nu poți să rîzi, dacă nu poți să plîngi, nu ești om, ești o piatră. Știința care ucide sufletul nu este știință, ci o piatră de măcinat. Iertați-mă. V-am ținut aproape o prelegere. E tîrziu. Permiteți-mi să vă conduc acasă. Copilul a adormit în brațele mele.

— Am venit cu o *tonga,* spuse Govindi.

— S-o plătim.

Cînd Mehta se întoarse după ce *tonga* plecase, Govindi îl întrebă:

— Unde vrei să mă duci?

— Acasă, firește.

— Nu mai am casă, *Mehtaji.*

— Dar casa domnului Khanna?

— Acolo plouă cu insulte asupra mea.

— Nu, *deviji.* Acolo e căminul dumneavoastră și va rămîne întotdeauna căminul dumneavoastră. Dumneavoastră l-ați făurit; dumneavoastră i-ați dat viață. Maternitatea conferă cel mai înalt rang în viață. Cel care se află într-un rang atît de înalt e mai presus de insultă sau de umilire. O mamă dă viață. Ce importanță are dacă cineva e supărat cu ea sau strigă la ea?!

Govindi observă cu o ușoară nerăbdare:

— Nu sînt numai mamă, sînt și femeie.

Mehta tăcu o clipă.

— De acord, acceptă el. Cred însă că o femeie e mai înainte de orice și mai presus de toate mamă. Toate celelalte calități ale ei decurg din virtutea cardinală a maternității. Maternitatea este cea mai înaltă religie, cel mai mare sacrificiu, cea mai strălucită victorie asupra vieții. Cît despre Khanna, ceea ce pot spune în legătură cu el e că săvîrșește totul într-o transă. Această transă va trece însă. Nu este departe ziua cînd veți fi din nou venerată cu sfințenie în inima lui.

Govindi nu răspunse. Se îndreptă spre mașină. Mehta deschise repede portiera. Pe drum tăcură amîndoi.

Cînd Govindi coborî, la lumina din mașină Mehta văzu lacrimi în ochii ei.

Copiii ieșiră valvîrtej din casă, strigînd: „Ma-Ma!" și se agățară de ea. Fața îi era luminată de mîndrie maternă.

— Îți mulțumesc pentru tot ceea ce ai făcut, îi spuse ea lui Mehta, lăsîndu-și capul în jos. Pe obrazul ei se rostogolea o lacrimă.

Mehta se simțea și el nespus de mîhnit. Ea trăia în bogăție, dar inima îi era plină de suferință.

CAPITOLUL XIX

Complexul sportiv, proprietatea lui Mirza Kărşed, se compunea dintr-un club, un teren de tenis şi o arenă pentru lupte, toate strînse la un loc. Localnicii nu aveau un teren potrivit pentru stadion. Mirza amenajase pentru ei în complexul său o mică arenă sub un umbrar de stuf. Luptători erau berechet — uneori se organizau competiţii la care luau parte deodată cîte o sută de concurenţi, printre care însuşi Mirza.

Panciaiat-ii din localitate îşi ţineau aci adunările, dînd dezlegare certurilor şi neînţelegerilor dintre bărbat şi nevastă, soacră şi noră, frate şi frate. Complexul era centrul vieţii sociale a localităţii şi totodată sediul furtunos al politicii locale. Complexul oferea adăpost militanţilor politici care schiţau programe şi ţineau cuvîntări înflăcărate. El era de asemenea nucleul vieţii cetăţeneşti a oraşului. La ultima întrunire, Malti fusese aleasă prezidentă a comitetului congresului din localitate. De atunci locul acesta se bucura de şi mai multă popularitate.

Gobar stătea aci de peste un an. Nu mai era flăcăul ageamiu de la ţară, deşi în inima lui rămăsese sătean — un tînăr domol, cu pumnii încleştaţi, care nu se dădea bătut cu una, cu două. Încet-încet, îi intrase în sînge viaţa de oraş. După prima lună de muncă mîncînd pe sponci, strînsese cîteva rupii. După aceea se făcuse vînzător ambulant, neguţătorind urzici, fiertură de mazăre dulce dreasă cu miroase, cartofi şi brînză de vacă. Apoi înjghebase la marginea drumului o tarabă unde vindea vara şerbet la gheaţă şi iarna ceai. Era cinstit; neguţă-

toria înflorea. Izbutea să agonisească două-trei rupii pe zi. Se tundea englezeşte, purta un *dhoti* frumos şi pantofi de lac, lucitori; îşi cumpărase un şal roşu de lînă, nu mai mesteca *betel* şi fuma ţigări.

Se ducea adesea la întrunirile publice şi începuse să-şi facă o idee despre problemele politice care se puneau în faţa ţării. Socotea că ajunsese să înţeleagă cum se guverna şi ce însemnau deosebirile de clasă. Nu se mai temea de constrîngerea convenţiilor sociale şi de sancţiunea publică pe care o implica încălcarea lor. Se ducea la adunările *panciaiat*-ilor, unde vedea că oamenii ieşeau basma curată chiar dacă se făcuseră vinovaţi de păcate mult mai mari decît ale lui, şi nu vedea de ce trebuia să se mai ascundă sau să nutrească temeri zadarnice.

Cu toate că se afla de atîta vreme la oraş, nu trimisese nici un ban acasă. Se îndoia de priceperea părinţilor lui în mînuirea banilor. Tatăl lui s-ar fi apucat să caute o vacă, iar mama lui ar fi cumpărat cine ştie ce marafeturi. El n-avea bani de risipit. Începuse să-i împrumute pe *ekka-wala* [1]-i, pe *dhobi* [2]-i şi pe birjarii din împrejurimi, putînd să-şi întrebuinţeze astfel mai bine economiile. În scurt timp, cam unsprezece luni, ducînd o viaţă cumpătată şi muncind stăruitor, se făcuse cunoscut ca un tînăr aşezat. Voia s-o aducă şi pe Giunia la oraş.

Într-o zi, după ce se spălase la cişmeaua din marginea drumului, îşi fierbea cartofi pentru cină, cînd Kărşed Mirza se ivi în uşă. Gobar nu mai era în slujbă la el, dar avea cel mai mare respect pentru fostul lui stăpîn.

— Cu ce vă pot fi de folos, domnule? întrebă el foarte cuviincios.

— N-ai ceva bani disponibili? întrebă Mirza de afară. De trei zile n-am pus în gură un strop de alcool. Mă simt îngrozitor.

Gobar îi dăduse pînă atunci mici împrumuturi, dar nu mai văzuse banii. Mirza nu avea conştiinţa datornicului.

[1] *Ekka-wala* — vizitiul unei şarete cu două locuri.

[2] *Dhobi* — casta spălătorilor; în India, cu spălatul rufelor se ocupă mai mult bărbaţii.

Banii îi lunecau pur şi simplu printre degete ; cum îi avea, cum zburau. Gobar nu putea să-l refuze de la obraz. Încercă să ocolească răspunsul, vorbindu-i pe ocolite asupra relelor pe care le aducea băutura.

Mirza intră şi se aşeză pe pat.

— Şi eu aş vrea să termin cu băutura, dar nu pot, spuse el. Cred că aş muri dacă aş face aşa ceva. Oh, n-ai grijă de banii dumitale. Am să ţi-i dau înapoi pînă la un *pais*.

— Credeţi-mă că n-am, domnule, spuse Gobar. V-aş da cu plăcere dacă aş avea.

— N-ai nici măcar două rupii ?

— N-am. Deocamdată n-am.

— Îţi las inelul amanet.

Gobar era ispitit, dar îl luase gura pe dinainte.

— Ce vorbă-i asta, domnule ? Credeţi că dacă aş avea bani nu v-aş da ?

— N-am să-ţi mai cer altădată, Gobar, stărui Mirza jalnic. Dă-mi pentru ultima oară. Abia mai pot să mă ţin pe picioare. Am băut vin cu toptanul şi m-am distrus. Acum ce să mă fac ? Chiar dacă va trebui să cerşesc, nu pot, nu vreau să mă las de băutură.

Gobar nu-i dădu totuşi. Mirza se gîndea la sumedenia de prieteni pe care îi avea în oraş. Mulţi dintre ei prosperaseră cu sprijinul lui şi pe mai mulţi încă îi ajutase cînd se aflau la nevoie. Nu-i făcea însă plăcere să se ducă la ei după ajutor. Cunoştea o mulţime de mijloace rapide de îmbogăţire, cu care făcuse la repezeală mulţi bani. Nu avea însă noţiunea valorii banului. Nu se liniştea pînă nu risipea tot.

Gobar se apucă să cureţe cartofii. Odaia unde locuia era proprietatea lui Mirza, care nici nu se gîndise să-i ceară vreo chirie, deşi putea foarte uşor să ia pentru ea cinci rupii pe lună.

Cîtva timp după aceea, *ekka-wala* Aladin veni să-i ceară lui Gobar un împrumut. Aladin avea chelie, barbă căruntă şi un ochi de sticlă sclipitor. Fiica lui se muta în casa socrului ei ; avea grabnic nevoie de cinci rupii

pentru a face față acelei împrejurări. Gobar îi dădu banii cu dobîndă de o *anna* la rupie.

— De ce nu trimiți după nevasta dumitale? îl întrebă Aladin, punînd, mulțumit, banii în buzunar. Cîtă vreme ai să-ți mai faci singur de mîncare?

Gobar se plînse de scumpetea vieții la oraș. Nu socotea cu putință să țină o familie cu cît cîștiga el.

— Allah o să te ajute, o s-o scoți la capăt, frate, răspunse Aladin, aprinzîndu-și țigara. Cu banii pe care-i cheltuiești singur aici poți să-ți ții și nevasta. Femeia e cheia casei. Pe Allah, cînd eram singur, oricît aș fi cîștigat, niciodată nu găseai la mine o lețcaie. Uneori n-aveam bani nici de tutun. Da calu! Ajungeam acasă istovit și trebuia să-i dau de mîncare, să-l adăp. Apoi, fuga la brutărie. După ce mi-am luat nevastă, am ținut casa cu aceeași bani, dar de data asta viața era mult mai înlesnită. Dacă nu poți să trăiești omenește, ce preț mai are viața, Gobar? D-apoi cînd e nevasta la casa omului, și cîștigul sporește. Vremea pe care o irosești acum ca să fierbi mazăre și cartofi o poți întrebuința vînzînd mai multe pahare de ceai. Toată lumea bea ceai, se știe. Ei, și cînd te culci, seara, nevasta te mai trage, te mai doftoricește.

Gobar rămase pe gînduri. Simțindu-se deodată nespus de singur, hotărî să plece îndată după Giunia. Uită chiar că fierbeau cartofii și se apucă să-și strîngă lucrurile. Sărbătoarea *Holi* era aproape; se gîndi că ar trebui să cumpere cîte ceva pentru cei de acasă. Dorința de a apărea mărinimos învinse în el înclinarea firească spre zgîrcenie. Cînd, dacă nu acum, avea prilejul să-și cheltuiască banii agonisiți din greu? Cumpără cîte două *sari*-uri pentru maică-sa, pentru surori și pentru Giunia; cumpără un *dhoti* și un *ciaddar*[1] pentru taică-său, o sticlă cu ulei de păr și o pereche de *ciapal*-i pentru Sona, o păpușă japoneză de celuloid pentru Rupa, iar pentru Giunia o trusă de toaletă în care se afla un flacon cu ulei

[1] Un gen de șal.

de păr, *sindur*[1] şi o oglinjoară. Pentru copil luă un costumaş de gata cu căciuliţă.

Mulţi dintre vecini veniră să-l vadă.

— Las casa în grija dumneavoastră, îi rugă el. Cu ajutorul lui dumnezeu o să mă întorc a doua zi după *Holi*.

— Nu uita să-ţi aduci nevasta, îi spuse cu un zîmbet sfios una dintre femei. Dacă te întorci singur, nu te mai lăsăm să intri în casă.

Între timp Bhuré sosise cu *ekka*[2]. Gobar îşi puse calabalîcul în ea şi plecară.

Gobar era vesel că pleacă acasă. Bhuré era bucuros că-l duce la gară. Calul zbura ca vîntul.

Gobar scoase o rupie dintr-un ascunziş al *dhoti*-ului şi i-o întinse lui Bhuré.

— Ia, frate. Cumpără nişte dulciuri pentru nevasta dumitale, spuse el.

În prima clipă, Bhuré se bucură. Îndată însă începu să tune şi să fulgere:

— Eşti doar unu de-ai noştri, Gobar. Dacă mergi cu *ekka* mea, nu aştept să fiu plătit pentru asta. Aşa zgîrie-brînză mă crezi?

Gobar tăcu chitic. Uitîndu-se încurcat la el, îşi dădu jos calabalîcul şi alergă să-şi ia bilet.

[1] Praf de culoare roşie, făcut din chinovar; femeile măritate îşi fac cu acest praf un semn pe frunte şi îşi vopsesc cărarea din păr.
[2] Şaretă cu două locuri. *(Vezi ekka-wala,* nota 1, pag. 238).

CAPITOLUL XX

Aprilie sosi cu făgăduința unei vieți noi. Florile de *mango* îmbălsămau văzduhul. Undeva, într-un copac, ciripea un *koel*[1].

Începuse plantarea trestiei de zahăr. Hori plecase la cîmp cu noaptea în cap. Dhania, Sona și Rupa cărau snopi de trestie de la eleșteu la ogor. Hori tăia tulpinile în bucăți, cu cosorul. Trudea pentru Datadin — nu-l mai socoteau un țăran, ci o mînă de lucru ca oricare alta. Legăturile lor nu mai erau acum acelea de la enoriaș la preot, ci de la slugă la stăpîn.

— Mișcă mai repede, Hori, strigă Datadin. Așa, ne apucă noaptea cu treaba neisprăvită.

Hori răspunse, rănit în mîndria lui:

— Fac tot ce pot, *maharadj*. Nu trîndăvesc.

Datadin era un stăpîn aspru. Nici un muncitor nu stătea prea mult la el. Hori îi știa năravul.

Datadin se apropie și se opri în fața lui.

— Treaba se poate face în fel și fel, spuse el. Dacă ești îndemînatic, isprăvești într-un ceas. Dacă te lași pe tînjeală, nu termini nici pînă seara.

Neavînd ce face, Hori își înghiți amarul și dădu zor. Flămînzise mai bine de o lună; își înșelase foamea cu o masă pe zi, alcătuită din boabe prăjite. A doua masă era numai o părere. Uneori nu mînca nimic. Voia și el să taie mai repede, dar mîinile nu-l ascultau. Of, de s-ar putea odihni o clipă!

[1] Pasăre din India, asemănătoare cucului.

Dhania şi fetele, pline de noroi, îşi aruncau poverile jos şi stăteau oleacă, să mai răsufle.

Datadin se năpusti asupra lor.

— Crezi că aici e bîlci, Dhania? De ce zăboviţi? Nu vă plătesc ca să prindeţi muşte. Un ceas, ca să faci un drum!

Dhania se încruntă:

— *Maharadj*, nu ne laşi nici măcar să ne tragem sufletul? Doar sîntem făpturi omeneşti, nu vite de dîrvală. Dacă ai căra dumneata asemenea poveri, ai înţelege.

— Vă plătesc ca să munciţi, se răsti Datadin, nu să vă odihniţi. Dacă vreţi să trîndăviţi, duceţi-vă şi staţi acasă.

Dhania era cît pe ce să se dezlănţuie, dar Hori o dojeni:

— De ce nu pleci, Dhania?

Sona o trase spre lac, temîndu-se că ar putea să izbucnească o ceartă. Cînd Datadin n-o mai putea auzi, Dhania începu să-l ocărască în fel şi chip ca să-şi verse focul.

— Linişteşte-te, mamă, o potoli Sona. Ai parte numai de gîlceavă.

Hori îşi văzu mai departe de treabă. Era buimac. Părea îmboldit de o pornire nefirească. Cosorul se ridica şi cădea fără contenire, ca o ghilotină. Vedea negru în faţa ochilor. Se învîrtea pămîntul cu el. Tăind mereu, mîinile lui se mişcau încolo şi încoace ca un metronom, fără răgaz. Era lac de sudoare. Îi zvîcneau tîmplele. Lucra însă cu aprindere, stăpînit de o pornire drăcească.

Deodată începu să se piardă. Parcă se cufunda într-un hău. Cosorul îi lunecă din mînă şi el căzu pe brînci, în nesimţire.

Apropiindu-se cu povara, Dhania văzu un pîlc de oameni strînşi grămadă în jurul lui Hori, care zăcea întins pe pămînt. Auzi un plugar spunînd:

— Stăpîne, nu trebuia să fiţi aşa de aspru. Nu e obişnuit să lucreze în felul ăsta.

Dhania se repezi deznădăjduită spre Hori. Îi luă capul în braţe.

— De ce m-ai lăsat singură pe lume, bărbate? Adu apă, Sona. Rupa, dă fuga, spune-i lui Sobha că i s-a întîmplat ceva lui *dada*. O, *Ram!*[1] Ce să fac?

Petşuari se apropie repede.

— Nu plînge, Dhania, nu i s-a întîmplat nimic. A leşinat de căldură. O să se trezească numaidecît. Hai, hai, nu te pierde cu firea.

Dhania căzu la picioarele lui Petşuari.

— Dumnezeu mi-a luat totul, hohoti ea. Am răbdat în tăcere atîta vreme. Acu nu mai pot. Soţul meu, giuvaerul meu!

Sona aduse apă. Petşuari stropi faţa lui Hori, în vreme ce alţi cîţiva îi făceau vînt. Mădularele lui Hori erau moi şi reci.

Dhania spuse neliniştită:

— Aşa ceva nu i s-a mai întîmplat niciodată. Nu, Lala, niciodată.

— A mîncat aseară? întrebă Petşuari.

— Da, am făcut cîteva turte, răspunse Dhania. Dumneata ştii însă ce greu o ducem de la o vreme. Nu ne-am hrănit ca lumea de luni de zile. I-am spus să nu muncească atîta. Mereu i-am spus. Da n-ascultă. Nouă nu ne-a fost dat să trăim înlesniţi.

Hori deschise ochii. Privirea lui se roti rătăcită de la unul la altul.

Dhania se lipi de el.

— Cum te simţi? Faţa ei era răvăşită. M-ai făcut să mor de spaimă.

— Mi-e mai bine, răspunse Hori cu glas stins. Ce s-a întîmplat?

— Munceşti prea mult, îl dojeni ea blînd. Acu te-a ţinut dumnezeu în viaţă pentru copiii tăi. Ce ne-am fi făcut fără tine?

Petşuari rîse:

— Ce mai bocea!

[1] O, doamne!

— Ai plîns, Dhania? întrebă Hori.

— Vorbeşte şi dumnealui aşa, răspunse ea ghiontindu-l uşor pe Petşuari.

— Ce femeie toantă, murmură Hori cu ochii înrouraţi de lacrimi.

Doi oameni îl însoţiră pînă acasă şi-l culcară în pat. Datadin era necăjit. Sădirea trestiei întîrzia. Matadin îi aduse însă lui Hori lapte cald şi o sticlă cu apă de trandafiri.

Tocmai atunci se ivi şi Gobar, urmat de un *culi*[1], care-i ducea calabalîcul.

Cîinii de pe uliţe lătrau. Îl cunoscură însă repede şi începură să dea din coadă. Rupa strigă:

— Vine Gobar!

Şi o luă la fugă, bătînd năvalnic din palme. Sona făcu vreo cîţiva paşi, apoi se opri, stăpînindu-şi bucuria: crescuse mult în anul acela, şi acum era foarte cumpănită. Giunia ieşi în uşă cu vălul lăsat pe faţă.

Gobar atinse piciorul tatălui său, pe al maică-si şi o luă pe Rupa în braţe. Dhania îl binecuvîntă şi-i strînse capul la piept. Ce voinic crescuse fiul ei! Ce chipeş arăta în straiele lui noi! I se părea că găsise un giuvaer pe care îl pierduse de mult în zbuciumul, în vîltoarea vieţii.

Hori îşi întoarse faţa la perete.

— Ce are *dada*, mamă? întrebă Gobar.

— L-a durut puţin capul, răspunse Dhania. Hai să te speli. Unde ai fost toată vremea asta? Cine mai fuge aşa de acasă? N-ai avut grijă să ne scrii nici măcar o dată. Ţi-ai amintit de noi abia acum, după un an. Mi-au orbit ochii tot aşteptîndu-te.

— Nu eram departe de voi, mamă, spuse Gobar, cam ruşinat. Am fost la Lucknow.

— Şi nu ne-ai scris niciodată.

Sona şi Rupa forfoteau de colo-colo cu lucrurile aduse de Gobar. Giunia stătea deoparte, neobişnuit de mîndră. Sosise ceasul să se răfuiască cu el pentru că o părăsise.

[1] Muncitor necalificat.

Copilul gîngurea, nerăbdător să pună mîna pe darurile colorate. Giunia îl strîngea în braţe încordată.

— Cumnată, ţi-a adus un pieptene şi o oglindă, îi spuse Sona.

— N-am nevoie, răspunse Giunia nepăsătoare. Să şi le ţină pentru el.

Rupa scoase o căciuliţă drăgălaşă:

— E pentru Ciunnu.

Şi o puse copilului în cap.

Gobar se apropie de Giunia; ea zvîrli căciuliţa şi intră în odaie. Gobar voia să se ducă după ea s-o împace, dar nu îndrăznea.

Şedea în odaia din faţă cu darurile întinse înaintea lui. Rupei nu-i plăcea prea mult păpuşa. Ar fi vrut mai bine *ciapal*-i ca ai Sonei. Dhania îşi luă asupră-si datoria plăcută de a împărţi dulciurile. Rupa făcu nazuri şi de data asta. Numai atît? Ar fi avut ce face ea singură cu toate! Din cufăr fură scoase *sari*-urile frumos tivite, ca acelea pe care le purta nevasta lui Petşuari. Erau atît de noi şi de subţiri! Şi un şal pentru Hori, şi un *dhoti!*

— Fiule, spuse Dhania bucuroasă, bine-ai făcut că ai adus şalul. Ăl vechi e o zdreanţă.

Gobar îşi dăduse seama în ce strîmtoare se aflau ai lui. *Sari*-ul Dhaniei avea mai multe petice. Al Sonei era rupt, al Rupei atîrna în zdrenţe. Feţele lor se aspriseră. Totul părea dărăpănat de jur împrejur.

Gobar intră în odaie ca să stea de vorbă cu nevasta lui. Ea îi înfruntă privirile.

— M-ai lăsat aici şi niciodată nu te-ai îngrijit să vezi ce fac. Nu ţi-a păsat dacă mai trăiesc sau am murit. Te-ai trezit din somn abia după un an. Ce urît din partea ta! Credeam că alergi după mine. Nu ştiam că vrei să te descotoroseşti. În bărbaţi nu poţi să ai încredere. Pesemne că te-ai înhăitat acolo cu altă femeie. O nevastă la ţară şi alta la oraş. Asta trebuie să-ţi fi venit grozav la socoteală.

— Dumnezeu mi-e martor! răspunse Gobar. Nici măcar nu m-am uitat vreodată la altă femeie. Am fugit

de acasă de ruşine şi de frică. M-am gîndit însă necontenit la tine. Am venit să te iau cu mine. Ai tăi trebuie să fie foarte supăraţi pe tine, nu?!

— Tata voia să mă ucidă.

— Ce spui!

— El şi fraţii mei erau puşi pe bătaie. Da mama le-a băgat minţile în cap. Totuşi ne-au luat boii.

— Cum asta... Tata nu s-a împotrivit?

— Cum putea să-i înfrunte singur? Oamenii din sat au încercat să-i ia apărarea. Da tata e prea cumsecade. Ce puteau să facă?

— Cum stăm cu cîmpul?

— E o ruşine. Muncim pămîntul nostru în parte cu Pandit Datadin. Trestia de zahăr n-am sădit-o pînă acum.

Gobar avea în brîu două sute de rupii. Aceasta ar fi fost de ajuns ca să-l facă să-şi piardă capul de fudulie. Cînd auzi însă cît de nedrept se purtaseră toţi cu tatăl lui, începu să fiarbă sîngele în el.

— Îi învăţ eu minte, spuse el, ridicîndu-se. Cum au îndrăznit să ne ia boii din ogradă? Tîlhari blestemaţi! O să-i bag pe toţi la puşcărie. Îi dau în judecată.

Giunia îl apucă de mînă.

— Hai, ia şi mănîncă ceva înainte să pleci. Ai toată ziua în faţă, încercă ea să-l domolească. *Panci*-i ne-au pedepsit cu o gloabă de optzeci de rupii şi treizeci *maund*-i de grîne. Asta ne-a pus la pămînt de-a binelea.

Sona intră cu copilul. Arăta drăgălaş în costumaşul nou. Gobar îl mîngîie, dar gîndurile lui rătăceau aiurea. Ce drept avuseseră *panci*-i să pună gloabă? Ce-i privea pe ei că adusese o fată în casă? Se va răfui cu fiecare, pe rînd.

Copilul gîngurea în braţele lui şi deodată dădu un chiot ascuţit.

Gobar făcu baie, îşi puse straiele noi, neatinse, se pieptănă cu deosebită grijă şi îşi făcu ieşirea pe uliţă ca un viteaz cuceritor, cu gînd să dea o raită prin sat. Trecu pe la unchii lui şi pe la vechii prieteni. Nimic

nu se schimbase cu adevărat în sat. Doar Petşuari îşi sporise casa cu încă o odaie, iar Jhenguri Singh îşi făcuse un puţ lîngă uşă. Asta era de ajuns ca să pună paie peste foc.

Jhenguri Singh se spăla lîngă puţ. Gobar trecu fluierînd, cu nasul pe sus, fără să-i dea ziua bună.

— Cînd te-ai întors, Gobar? îl întrebă Jhenguri Singh. Ce mai faci? Ce-ai învîrtit la Lucknow, băiete? Lucrezi acolo?

— Nu m-am dus la Lucknow să caut de lucru. Fac negustorie.

Jhenguri Singh îl măsură încet din cap pînă-n picioare.

— Cît cîştigi?

— Trei rupii pe zi. Patru. După cum e dever.

Jhenguri Singh, chiar după ce lua şapte piei de pe muşteriii lui, nu scotea mai mult de treizeci de rupii pe lună. Şi flăcăiandrul ăsta cîştiga o sută de rupii! De uimit ce era, amuţi. Firește, el era dintr-o castă mai înaltă ca Gobar, dar înaintea banilor casta nu însemna nimic.

— Ei, cîştigi bani buni, fiule, spuse el mieros. Aici, în sat, n-ai cum să scoţi mai mult de trei *anna* pe zi. Dacă ai putea să găseşti ceva de lucru şi pentru băiatul meu ăl mare, pentru Bhavania, l-aş trimite cu tine la Lucknow. N-are tragere de inimă la carte, merge şontîc-şontîc. Ar fi bun de slujbaş. Ia-l cu tine. Sînteţi prieteni, nu? O începe şi el de la puţin. Ce să-i faci, numai să se poată căpătui într-un fel.

Gobar rîse în zeflemea.

— Pofta de cîştig uşor fără muncă duce omul de rîpă, *thakur*. În viaţă nu-ţi aduc mulţumire decît banii scoşi prin mijloace cinstite. La Lucknow nu-i greu să găseşti o slujbă. Da şi asta-i cu un rost. Toţi vor băieţi dezgheţaţi şi cinstiţi. Aş putea să-l procopsesc pe careva cu Bhavani. Dar dacă se ţine de pozne, pe mine au să mă ia de gît, nu pe el.

Jhenguri înghiţi în sec. Auzi neobrăzatu?! Parcă numai el era cinstit.

Ţinta următoare fu Datadin. Acesta şedea la masa cînd Gobar trecu în buiestru pe uliţă.

— Ce mai faci, Gobar? strigă el vesel. Am auzit că ai pus mîna pe o slujbă bună. N-ai vrea să găseşti ceva şi pentru Matadin? El nu ştie decît să bea.

— Ce vă frămîntaţi să-i găsiţi slujbă lui Matadin? răspunse Gobar. Dumneavoastră nu vă lipseşte nimic, *maharadj*. Scoateţi bani din piatră seacă. Bateţi la uşa oamenilor şi cu asta basta, ce urmează e floare la ureche. Naştere, moarte, nuntă, prohod — ce-i al dumneavoastră-i pus deoparte. Aveţi pămînturi, mai daţi bănişori cu dobîndă, mai faceţi un samsarlîc, ba mai puneţi şi cîte o gloabă. Nu v-ajunge atîta bănet? La ce vă trebuie mai mult? Sau aţi dibuit cum să-i luaţi pe lumea ailaltă?!

„Ia te uită, potaia neruşinată! Şi-a luat nasu la purtare! A uitat buna-cuviinţă faţă de cei mai mari! Nu ştie că taică-su slugăreşte pentru Pandit Datadin! Cînd se umflă, pîraiele mici dau repede peste maluri!" Datadin rînjea însă mereu, ca omul care zîmbeşte cînd un copil îl trage de mustaţă.

— Bună glumă! spuse el vesel. Aerul de la Lucknow te-a făcut mai isteţ. Cîţi bani ai adus? Eu ce parte am? Crede-mă, Gobar, m-am gîndit de multe ori la tine. Mai stai aici cîteva zile?

— O să stau. Trebuie să-i dau în judecată pe *panci*-i care, zicînd că pun gloabă, au hăpăit hulpavi o sută cincizeci de rupii alor mei. Blestemaţii! N-au decît să mă alunge din sat dacă le dă mîna!

După ce-şi vărsă astfel focul, Gobar îşi văzu de drum. Prietenii lui erau tulburaţi.

— Numaidecît să-l dai în judecată, Gobar, spuse unul dintre ei. Babalîcul ăsta e mai veninos decît şarpele negru. Ia-l de gît şi pe Petşuari. Broasca aia rîioasă!

Gobar îşi netezi mustaţa.

— Ştiu eu cîte parale fac cu toţii! Porcii! mormăi el. Da nu pot să stau mult aici. Uite ce-ar trebui să le facem, să sărbătorim *Holi* anul ăsta cu tămbălău mare şi să-i snopim în bătăi!

După ce mîncă, Gobar hotărî să stea de vorbă cu Bhola. Pînă nu vedea boii aduşi înapoi nu putea să aibă linişte.

— Fiule, nu isca tărăboi, îl povăţui Hori, îngrijorat. Bhola a luat boii, dar nu uita că şi noi îi datorăm bani.

— *Dada,* lasă-mă, nu te amesteca în treburile mele, răspunse Gobar. Vaca lui l-a costat cincizeci de rupii. Boii noştri făceau o sută cincizeci. Am muncit cu ei vreme de trei ani, aşa că făceau numai o sută, să zicem. Trebuia să ne dea în judecată, nu să ne ia boii. Ai pierdut boii şi ai plătit o sută cincizeci de rupii drept gloabă. Aşa se întîmplă cînd omul e prea moale. Ia spune, ar fi îndrăznit să ia boii dacă aş fi fost eu aici?

Hori îşi lăsă capul în piept, vinovat.

— Vorbeşti aspru, fiule, zise Dhania. Cum puteam să mai stăm în sat dacă ne scoteau din rîndul lumii? Şi nu uita că avem în casă două fete încă nemăritate. În viaţă şi moarte obştea...

Gobar o întrerupse:

— Obştea se purta cuviincios cu noi. Nimeni nu ne surghiunea. De ce n-ai putut să-mi peţeşti o logodnică? Fiindcă n-aveam bani, d-aia! Cînd ai punga plină, puţin îţi mai pasă de obşte şi de surghiun. Lumea e de partea celor care au bani.

Dhania auzi copilul plîngînd şi intră în casă. Gobar ieşi în uliţă.

— Să merg şi eu cu tine? întrebă Hori.

— Nu mă duc să mă iau de piept cu ei, răspunse Gobar. Nu-ţi fie teamă: legea e de partea mea. N-o să mă încaier cu ei.

— Hai să merg şi eu, o să te ajut la nevoie.

— Nu. Mai rău o să strici treaba.

Dhania ieşi din casă. Gobar plecase.

— Cînd o să-ţi bage dumnezeu minţile în cap?! sări ea cu gura pe Hori. Crezi că Bhola o să dea boii cu una, cu două? Au să tabere toţi trei pe el. Dumnezeu să-l păzească! De ce nu l-ai oprit?

Hori înşfăcă băţul din ungher şi se repezi glonţ pe

ușă. Gobar se vedea ca o pată, mistuindu-se repede în zare.

Hori avea remușcări. Dacă ar fi fost mai dîrz, Gobar n-ar fi plecat. Era așa de slăbit, încît nu se simțea în stare să alerge după el. Neputincios, se așeză jos pe pămînt.

— Ocrotește-mi fiul, doamne! murmură el.

Cînd ajunse în satul lui Bhola, Gobar văzu cîțiva inși stînd la umbra unui *banian* și jucînd la noroc. Crezînd că Gobar era vreun polițist, jucătorii își adunară banii și se împrăștiară care încotro, speriați. Jungi, unul dintre fiii lui Bhola, îl recunoscu însă.

— Ia te uită, e Gobar! își zise el, ascunzîndu-se după un copac.

— Nu te teme, Jagga, îi strigă Gobar. *Ram-ram!* Eu sînt, Gobar. M-am întors astăzi. M-am gîndit să trec pe la voi. Cine știe cînd am să mai dau pe aici? *Raja* în slujba căruia sînt are nevoie de cîțiva paznici. I-am spus că o să-i aduc niște flăcăi de nădejde. Dacă vrei, s-a făcut. E o slujbă bună.

Jungi era și așa uimit de înfățișarea fercheșă a lui Gobar: pantofii lucitori, cămașa vărgată, părul spilcuit; era din cap pînă în picioare un adevărat *babu*[1]. Cine ar fi crezut că ăsta era nețesălatul de Gobar?!

Jungi juca la noroc și bea. Banii pe care-i lua de acasă nu-i ajungeau însă pentru îndeletnicirile acestea.

— Ce mai tura-vura, viu, zise el. Acasă doar trîndăvesc. Ce simbrie o să-mi dea?

— N-avea grijă, îi spuse Gobar, tainic, între patru ochi. Totul e în mîinile mele. Ai să capeți cît ai să ceri. Mi-am zis: de ce să iau un străin cînd pot să bag în slujbă pe unul de-al meu?

— Și ce-o să am de făcut? întrebă Jungi cu înfrigurare.

— Ce vrei. Dacă-ți place, iei o slujbă de paznic; dacă nu, strîngi dijmele. E așa de ușor să-i spui stăpînului

[1] Apelativ reverențios pentru micii funcționari.

că dijmașul n-a fost acasă! În felul ăsta poți să cîștigi în fiecare zi ceva bani peste simbrie.

— O să am unde să stau?

— De ce nu? Loc e berechet. Un palat întreg, știi, apă, cișmele, lumină electrică, orice. Kamta e acasă?

— E dus la tîrg cu lapte. Taica nu mă lasă să mă duc eu la tîrg. Zice că dau banii pe băutură. Acu nu mai beau așa de mult, frate. Da tot îmi trebuie doi *pais* pe zi. Asta, între noi. Și zici că-mi faci rost de slujbă?

— Te iau cu mine după *Holi*.

— Atunci, așa rămîne?!

Ajunseră acasă la Bhola. Acesta torcea bumbacul. Gobar îi atinse piciorul.

— *Dada*, iartă-mă pentru tot ce-am făcut.

Bhola se opri din lucru.

— Te-ai purtat atît de mîrșav, încît și dacă ți-aș tăia beregata n-aș săvîrși un păcat. Acu, c-ai venit la ușa mea, nu-ți fac nimic. Da dumnezeu o să te pedepsească pentru năpasta pe care ai adus-o pe capul meu. Cînd ai sosit?

Gobar povesti în două vorbe ce întorsătură fericită luase soarta lui și-i ceru voie să meargă și Jungi cu el la oraș. Bhola se bucură nespus. Dacă Jungi pleca cu Gobar, chiar fără să fi trimis bani acasă, netrebnicul ar fi avut cel puțin cu ce să trăiască.

— Dacă își vede de treabă, se face om, *dada*, spuse Gobar.

— Da, numai să-și vadă.

— Dacă intră în slujbă, o să-și dea seama că e înțelept să se țină de treabă.

— Cînd vrei să pleci înapoi?

— După *Holi*. La ferma noastră e cam harababură. După ce pun rînduială acolo, pot să fac ce vreau.

— Spune-i lui Hori să dea uitării toate greutățile prin care a trecut și să înalțe laudă lui dumnezeu.

— I-am tot spus și eu să uite toate ticăloșiile. Da nu vrea.

— Cunoşti vreun *vaid* în Lucknow? Mă chinuie tusea asta.

— Un *vaid* vestit locuieşte aproape de mine. O să stau de vorbă cu el. Cînd îţi vine să tuşeşti mai mult? Ziua, sau noaptea?

— Noaptea, fiule. Nu închid ochii o clipă. Dacă s-ar putea învîrti ceva pe acolo aş veni şi eu la oraş. Pe aici nu-i rost să scoţi un ban.

— *Dada,* tocmai că la oraş se pot face multe negustorii. Aici nu se-ndeasă nimeni la lapte, chiar dacă ai da şi zece *siir*-i cu o rupie. Eşti nevoit să-l vinzi pe nimica toată negustoraşilor de zaharicale — cîrpănoşii ăia. Da acolo poţi să vinzi *maund*-i de lapte — cinci *siir*-i o rupie.

Jungi intră în casă să aducă şerbet pentru Gobar.

— M-am săturat să tot stau înfundat aici la ţară, spuse Bhola. Jungi — ce să mai zic? Nu e bun de nimic. La tîrg se duce Kamta. De vite eu trebuie să văd; hrăneşte-le, adapă-le, priponeşte-le, paşte-le. Toate-s pe capul meu. Acu vreau să mă odihnesc şi eu. Chiar de-aş mînca o dată pe zi, da să stau tihnit într-un ungher. Nu mai pot să îndur toată hărmălaia, toată gîlceava asta de fiecare zi. Cînd mă apucă tusea simt că mor de năduf. Da n-are cine să-mi dea o cană cu apă. Vezi piponul ăla rupt? Nimeni nu s-a gîndit să pună altu-n loc. Tot eu trebuie s-o fac şi p-asta.

— Hai cu mine la Lucknow, *dada,* îl îndemnă Gobar cu căldură. Acolo o să vinzi uşor laptele — cinci *siir*-i o rupie. Bani peşin. Cunosc o mulţime de oameni. Văd de o ceainărie. O să-ţi cumpăr zece *siir*-i în fiecare zi.

Jungi aduse şerbetul. Gobar bău un pahar de apă şi spuse repede:

— *Dada,* dacă n-ai ce face, stai la ceainărie, cîştigi o rupie pe zi.

Bhola rămase pe gînduri, apoi spuse şovăielnic:

— Am fost orbit de mînie. V-am luat boii. Ia-i înapoi. N-am ce face cu ei. Noi nu muncim pămîntul.

— Da am vorbit să iau alţi boi.

— Nu, nu, nu mai lua alţii. N-ai nevoie. Îţi faci treaba cu ăştia.

— O să-ţi trimit banii.

— Nu-i nevoie. Nu-mi mai datoraţi nimic. Ce-a fost a fost! La urma urmei, ar fi trebuit să fiu fericit că Giunia a intrat într-un neam bun. Sînt un măgar şi jumătate. Eram cît pe ce s-o ucid.

Cînd Gobar plecă seara spre casă, luă boii cu el. Jungi îl însoţea ducînd sfios două oale mari cu brînză.

CAPITOLUL XXI

Şase luni din douăsprezece poţi auzi tobe şi ţimbale cîntînd în cinstea uneia sau alteia dintre sărbători. Cu o lună înainte de *Holi* încep să cînte *phagh* [1]-ul.

În iunie se spune poemul lui *Alha* [2] şi, o dată cu venirea ploilor, au întîietate cînturile *Kajri* [3]. Şi astfel totul se înlănţuieşte, rotunjindu-se cu citirea în cor a *Ramayanei.*

Satul Semari e aidoma celorlalte. Ameninţările cămătarilor şi obijduirile slujbaşilor *zamindar*-ului nu pot stinge însufleţirea sătenilor. N-are a face că ţăranul moare de foame, că umblă despuiat, că n-are o leţcaie în buzunar. Setea lui înnăscută de a se bucura de viaţă nu poate fi înnăbuşită.

De obicei sărbătoreau *Holi* în fiecare an. Se adunau în bătătura lui Nokhey Ram. Acolo *bhang* [4]-ul curgea gîrlă; se stropeau unii pe alţii cu apă colorată şi dănţuiau în cinstea sărbătorii. Asta însemna o cheltuială de două rupii pentru Nokhey Ram. În sat însă nu era altul atît de pricopsit pentru a chema oamenii la el.

De data aceasta însă Gobar adună mulţimea la uşa lui. Bătătura lui Nokhey Ram rămase pustie. Acesta cumpărase *bhang* pentru petrecăreţi, dar nu era ni-

[1] Sărbătoare de primăvară în timpul căreia hinduşii cîntă un imn de slavă zeului Krishna.

[2] Sărbătoare veselă, rurală, în cinstea eroului legendar Alha, care a trăit în secolul al X-lea.

[3] Dansuri şi cîntece populare care se organizează toamna în anotimpul ploilor.

[4] Băutură narcotică; infuzie din frunze de cînepă indiană.

meni care să-l pregătească. Adusese de asemenea tobe şi ţimbale, dar n-avea cine să cînte cu ele. Gobar făcuse anume un *bhang* înmiresmat cu apă de trandafiri, şofran şi migdale. Îi dăduse gata pe toţi. Cinstea oamenii cu tutun, aromat anume pentru prilejul acesta. Chiar şi apa colorată fusese înmiresmată cu *keora*[1]. Gobar ştia cum să cîştige banul, dar se pricepea şi mai bine să-l cheltuiască. În afară de *bhang* — care se dădea pe săturate tuturor oaspeţilor — poftise cîntăreţi, dănţuitori şi măscărici să petreacă pe cheltuiala lui. Şi erau o sumedenie. Chiar şi Sobha era un imitator destul de bun şi un ventriloc deosebit de talentat. Şi Girdhar era meşter în treaba aceasta: imita cu aceeaşi dibăcie un avocat, un poliţist, un cămătar, un perceptor.

Lumea începuse să se îmbulzească de cu seară în faţa casei lui Gobar. Şi atunci cînd Girdhar şi ceata lui începură reprezentaţia, era omor de om. Girdhar stătea în faţa privitorilor sub înfăţişarea lui *thakur* Jhenguri Singh — aidoma pînă la cel mai mic amănunt — pleşuv, cu mustaţa lungă, ţinîndu-şi pîntecul cu mîinile. Se reprezenta o mică scenetă comică: Jhenguri Singh şedea la masă şi nevasta cea dintîi îi făcea vînt.

El o privea cu ochi iubăreţi.

— Frumuseţea-ţi e atît de fermecătoare, încît, văzîndu-te, chiar şi un tînăr ar leşina.

Ea se îmbufnă:

— De-aia ţi-ai adus încă o nevastă?

— O, nu, am adus-o ca să te slujească. Ea nu-i nimic pe lîngă tine.

A doua nevastă, care auzise fără să vrea aceste vorbe, se îndepărtă paraponisită.

A doua scenă: *thakur* era culcat în pat, iar nevasta a doua şedea jos, pe pămînt, cu capul întors.

— De ce eşti supărată pe mine, dragostea mea? o întrebă el.

[1] Plantă cu flori foarte parfumate, întrebuinţată la fabricarea parfumului şi a unei băuturi înmiresmate.

— Nu sînt dragostea dumitale, răspunse ea amenințătoare. Sînt o roabă, adusă aici să-i slugăresc pe alții.

— Nu, nu, tu ești crăiasa inimii mele. Am ținut-o în casă pe cotoroanța asta ca să te slujească pe tine.

De data aceasta îi auzi vorbele prima nevastă, care dădu buzna peste ei cu o mătură. *Thakur* o rupse de goană ca să-și scape pielea.

În actul al doilea se vedea un țăran atingînd umil piciorul lui Jhenguri Singh. După multe rugăminți *thakur* catadicsi să-i împrumute zece rupii. Acesta iscăli polița trebuincioasă și el îi înmînă omului cinci rupii. Țăranul spune nedumerit:

— Sînt numai cinci rupii, stăpîne.

— Ba-s zece. Du-te și numără-le din nou acasă.

— Nu, stăpîne; sînt cinci.

— O rupie mi se cuvine mie, ca mulțumire. Dreptu-i?

— Da, stăpîne.

— Una pentru c-am scris hîrtia. Dreptu-i?

— Da, stăpîne.

— Una chiar pentru hîrtie. Dreptu-i?

— Da, stăpîne.

— Una, pentru aldămașul obișnuit. Dreptu-i?

— Da, stăpîne.

— Una, dobînda mea. Dreptu-i?

— Da, stăpîne.

— Cinci rupii, bani gheață. Cu totul zece. Dreptu-i?

— Luați-le atunci și p-astea cinci.

— Glumești?

— Nu glumesc, stăpîne. O rupie i-o dăruiesc nevestei a tînără a matale. Una pentru a bătrînă. O rupie ca să cumperi frunze de *betel* pentru nevasta a bătrînă. Și una pentru a tînără. Face patru. A cincea ca să te prohodească cu ea pe matale.

În felul acesta, fură luați după aceea în tărbacă și maimuțăriți unul după altul îndeosebi Datadin și Petșuari. Snoavele erau vechi, plămădeala lor — crudă. Girdhar și tovarășii lui jucau însă atît de bine, încît țăranii se prăpădeau de rîs. Petrecerea ținu toată noaptea. Dimineața, cîntecele auzite în noaptea aceea erau

pe buzele tuturor. Căpetenia satului ajunsese ţinta ştrengarilor în zbenguielile lor. Jhenguri Singh, care era el însuşi un şugubăţ, luă totul în glumă. Petşuari, însă, făcea spume la gură. Datadin era atît de mînios, încît se lua la harţă cu oricine îi ieşea în cale. Cît despre Nokhey Ram — pe care chiar şi *Rai Sahib*-ul îl cinstea aşa cum se cuvine — aproape că-şi ieşise din minţi. Să fie batjocorit astfel chiar în satul lui! Aşa ceva nu putea să îndure! Ce n-ar fi dat Pandit Datadin să-i fi fost hărăzită puterea dumnezeiască: i-ar fi blestemat năprasnic pe ticăloşii aceia, praful şi pulberea s-ar fi ales de ei! Dar vai! în veacul ăsta păcătos blestemele dumnezeieşti îşi pierduseră puterea. De aceea, văzînd în ce ape se scăldau oamenii în asemenea vremuri maştere, se gîndi la un vicleşug: se duse la Hori acasă. Mormăi:

— Nu ieşi la lucru nici astăzi, Hori? Văd că eşti sănătos. Pe ogorul meu muncile întîrzie prea mult.

Gobar dormise pînă tîrziu. Ieşi afară frecîndu-se la ochi. Auzise ce spusese Datadin. Fără să dea ziua bună, zise rece:

— Tata nu mai munceşte pentru dumneata. Trebuie să sădim şi noi trestia.

Datadin luă cu vîrful degetelor un pic de tabac şi-i făcu vînt în gură.

— Ce vorbă-i asta? Nu poate să-mi lase treaba încurcată. Dacă vrea, n-are decît să plece de la lucru după luna iulie. Mai devreme nu se poate.

Gobar căscă.

— Doar nu l-ai cumpărat din tîrg. E slobod să iasă la muncă numai cînd vrea şi să nu muncească dacă nu-i mai place.

— Să nu muncească? Hm!

— Da.

— Atunci să-mi dea banii înapoi şi, pe deasupra, dobînda. Dobînda pe trei ani se ridică la o sută de rupii. Una peste alta fac două sute de rupii. Am socotit să scad dobînda, în totul trei rupii pe lună. Se pare însă

că nu-ţi place socoteala asta. Atunci dă banii. Dacă faci pe nababul, poartă-te ca un nabab.

— *Maharadj,* răspunse Hori, n-am zis că nu vreau să muncesc pentru dumneata. Da trebuie să sădim şi noi trestia de zahăr.

— Ce muncă şi pentru cine? întrebă Gobar. Nu ne-am băgat slugi la nimeni. Toţi sîntem deopotrivă. Ce-i nerozia asta scîrboasă?! Dacă ne-a dat o sută de rupii, vrea să robim pentru dînsu toată viaţa, ca să-i plătim dobînzi? Iar capetele rămîn, va să zică, neştirbite toată vremea! Ăsta-i împrumut cu răzbunare. Blestemată sugere de sînge!

— Dacă nu-ţi place, să-ţi fie de bine. La ce să ne mai ciorovăim d-a surda? De la alţii iau dobîndă o *anna* la rupie. Pentru tine am lăsat-o la jumătate de *anna.*

— O să plătim dobîndă una la sută. Nici un *pais* mai mult. Îţi place, bine; nu, dă-ne în judecată. Unu la sută dobîndă e destul.

— Cred că de prea mulţi bani te-ai zărghit la cap!

— Dumneata te-ai zărghit. Dai o rupie şi vrei înapoi zece. Mîndria noastră, dacă avem vreuna, se duce pe gîrlă împreună cu sudoarea. Am împrumutat treizeci de rupii de la dumneata ca să ne cumpărăm boi. Cele treizeci de rupii s-au făcut o sută; suta a crescut la două sute. De la treizeci, la două sute! Şi în cîtă vreme, *dada?*

— Aproape nouă ani, spuse Hori cu glas stins.

— De la treizeci, la două sute, în nouă ani! Gobar se lovi în piept. La cît s-ar fi ridicat cu dobînda de unu la sută? Socoti repede pe pămînt cu o pietricică. Şaizeci şi şase de rupii, capete şi dobînzi laolaltă, spuse, ridicîndu-se de jos. Fie şaptezeci. Nici un ban mai mult.

— Ai auzit hotărîrea fiului tău? îl întrebă Datadin batjocoritor pe Hori. Ar pofti să iau şaptezeci de rupii în locul celor două sute ale mele. Cîtă vreme o să mai dăinuie atîta nedreptate neruşinată pe lumea asta? Se întoarse spre Gobar. Nu te amăgi din pricina asta, fiule. Eu sînt brahmin. N-o să ai pace dacă-mi hăpăi banii.

Foarte bine, nu-mi mai trebuie nici cele şaptezeci de rupii. Nici în judecată nu vă dau. Da eu sînt brahmin şi ştiu cum să-mi iau banii înapoi. O să veniţi la uşa mea şi-o să-mi daţi banii în genunchi.

Gobar era netulburat. În capul lui Hori bîntuia însă o furtună. Dacă ar fi fost vorba de banii unui *thakur* sau ai unui negustor, nu era nimic. Da banii unui brahmin!

Dumnezeu să-l apere de mînia brahminului! Se zicea că atunci cînd mînia unui brahmin se abătea asupra cuiva, pierea toată seminţia acestuia, pînă la ultimul vlăstar. Simţămintele religioase ale lui Hori i se învolburau în cuget. Se repezi şi căzu la picioarele lui Datadin.

— *Maharadj,* atîta vreme cît trăiesc eu, o să-mi plătesc datoria pînă la capăt. Nu lua în seamă vorbele fiului meu. Daravera asta e între noi amîndoi. El n-are de ce să se amestece.

— Ţîngău obraznic! Hm! Vrea să iau şaptezeci de rupii! Nu l-a dat nimeni în judecată pînă acu. Oraşul i-a sucit capul.

— Ţi-am spus, am să plătesc tot.

— Atunci ieşi la muncă mîine.

— Aş ieşi bucuros dac-aş putea, *maharadj.* Da am de sădit şi trestia mea.

Datadin plecă. Gobar se uită cu dispreţ la tatăl lui.

— Zi, vrei să-ţi împaci zeul, ai? pufni el. Ehei, oamenii ca dumneata l-au stricat.

— Fiule, nu trebuie să ne terfelim cinstea obrazului, răspunse Hori. Culegem ce-am semănat. O să plătim dobînda aşa cum ne-am înţeles. E un brahmin. Nu putem să-l înşelăm.

— Cine spune că trebuie să ne terfelim cinstea? Sau să înşelăm un brahmin? Da de ce să plătim o dobîndă aşa de mare? Băncile cer douăsprezece *anna,* noi îi dăm lui o rupie. Ce mai vrea? Să ne jefuiască?

— O să se creadă păgubit.

— Să fie sănătos. Da nu putem să-l fericim pe el săpîndu-ne groapa cu mîna noastră.

— Fiule, atîta vreme cît trăiesc, lasă-mă să fac aşa cum cred eu. După ce-oi muri, o să faci ce-ţi place.

— Atunci, dă-i dumneata banii. Nu mă mai amestec în treburile dumitale. Îţi umfli singur datoria. N-ai decît să te descurci cum ştii.

Gobar intră în casă.

— De ce te ciondăneai cu *dada*? întrebă Giunia.

Gobar îi spuse toată povestea.

— Datoria creşte mereu, încheie el. Cîtă vreme o să-l pot ajuta? Tot ce cîştigă intră în buzunarul cămătarilor. Niciodată nu s-a sfătuit cu mine cînd a luat bani cu împrumut şi nici nu i-a luat pentru mine! De ce-aş răspunde pentru ei?

Cămătarii unelteau şi urzeau în fel şi chip să-l pună pe Gobar cu botul pe labe. Dacă nu era strunit, avea să ajungă spaima satului. Se întrebau miraţi de unde ştia el ce zice legea despre dobînzi. Ce voia oare să spună cînd striga că n-o să plătească o dobîndă mai mare de unu la sută?

Fruntaşii satului se pizmuiau, firește, unul pe altul. Se bucuraseră nespus văzînd cum sînt luaţi în tărbacă prietenii lor. Petşuari şi Nokhey Ram schimbaseră răvaşe între ei.

— Flăcăii ăştia cunosc şi maţele din noi! Ce l-au mai încondeiat pe Jhenguri Singh! Săracu de el! Ai auzit ce mai hohotea lumea cînd au ajuns la cele două neveste ale lui?

Nokhey Ram rîse cu poftă.

— E adevărat ce-au spus. Am văzut-o adesea pe cea tînără hîrjonindu-se în uşă cu flăcăii din sat.

— Da pe bătrîna ai văzut-o ce-şi mai dă cu *kajal* şi cu *sindur* ca să pară tînără?

— Se iubesc amîndouă ca şi cîinele cu pisica! Şi lui Jhenguri nu-i e ruşine. Altul în locul lui şi-ar fi luat cîmpii de mult.

— Am auzit că şi ţie ţi-au zis una bună. E adevărat că te-au călcat în picioare după ce te-au închis în casa unui sărăntoc?

— Îi pun eu la locul lor pe potlogarii ăştia! Am să-l dau în judecată pe Hori pentru neplata dării pe pămînt. Ce crede că sînt eu?

— Parcă a plătit dările, nu?

— Da unde e ţidula? Ce dovadă are că a plătit? Nimeni nu cercetează catastifele de plăţi. O să trimit după el azi.

Hori şi Gobar munceau la cîmp. Hotărîseră să planteze trestia de zahăr. Nu vorbeau unul cu altul. Boii lui Hori erau înjugaţi la plug. Gobar scotea apă din fîntînă, uitîndu-se la găleata de piele. Cele două fete, Sona şi Rupa, îndreptau apa prin şanţuri pe măsură ce venea de la puţ. Se ciorovăiau, întrebîndu-se dacă a doua nevastă a lui Jhenguri mînca mai întîi, sau dacă acest lucru îl făcea bărbatul ei. Sona zicea că ea mînca mai întîi, dar Rupa n-o credea.

— Dacă mănîncă mai întîi, de ce nu e grasă? De ce e gras *thakur*?

Sona răspundea:

— Crezi că dacă mănînci te îngraşi? Dacă mănînci, îţi sporeşte puterea, nu te îngraşi.

— Vrei să spui că nevasta lui Jhenguri e mai puternică decît el?

— S-au certat nu mai departe decît alaltăieri. Ea i-a dat un brînci, iar el a căzut şi s-a lovit la genunchi.

— Tu o să mănînci înaintea bărbatului tău?

— Sigur că da.

— Mama îi dă însă întîi lui *dada*.

— D-aia, cînd îl cată omu, o ceartă *dada* pe mama. Eu o să fiu tare, o să-mi învîrtesc bărbatu pe deget. Bărbatu tău o să te ologească în bătăi.

— De ce să mă bată? N-o să-i dau prilejul.

— Nici n-o să asculte ce zici. Cum ai făcut ceva rău, cum o să te snopească în bătăi.

Mînioasă, Rupa se repezi la *sari*-ul Sonei să-l sfîşie cu dinţii. Văzînd că nu izbuteşte, încercă s-o zgîrie pe obraz.

Sona se apără.

— O să-ţi taie şi nasul.

Rupa se năpusti asupra ei şi o muşcă de mînă. Sona îi dădu brînci şi Rupa căzu jos, ţipînd. Sona se uită la urmele dinţilor de pe braţul ei şi începu să se văicărească şi ea.

Scos din sărite, Gobar le pălmui pe amîndouă şi fetele o luară la fugă jelind de mama focului. Apa nu mai venea pe şanţuri şi cîmpul rămase neudat, ceea ce duse la vorbe aprinse între tată şi fiu.

Dacă cineva îşi juleşte piciorul, mai totdeauna se întîmplă să se lovească în acelaşi loc, aşa încît rana nu se vindecă luni de zile. Legătura dintre tată şi fiu se surpa în acelaşi fel şi prăpastia se adîncea cu fiecare nouă ciocnire.

Gobar se întoarse acasă şi o luă pe Giunia cu el ca să ude cîmpul. Dhania şi fetele îi priveau în tăcere cum se îndepărtează. Dhania osîndise şi ea asprimea fiului. N-ar fi zis nimic dacă Gobar ar fi bătut-o pe Rupa. Pălmuind însă o fată mare ca Sona, mersese cam prea departe.

Gobar se gîndea să plece la Lucknow chiar în seara aceea. Nu-i plăcea de loc ce se petrecea acasă. Se supărau pe el că se amesteca în treburile casnice. Dacă atingea uşor cu o palmă pe una din surorile lui, săreau ciopor pe el — parcă ar fi fost străin, nu unul de-al casei. N-o să stea niciodată acolo ca un chiriaş la un han de rînd.

Hori şi Gobar se ridicaseră de la masă, cînd sosi un om al lui Nokhey Ram şi spuse că stăpînul lui ar vrea să stea de vorbă cu Hori.

— Ce-are cu mine la ceasul ăsta, seara, atît de tîrziu? Am plătit tot ce datoram.

Hori n-avea chef să se ducă. Nokhey Ram îl chemase, însă, şi n-avea încotro. Gobar stătea nepăsător. Hori se întoarse în mai puţin de o jumătate de oră. Îşi umplu cu tutun *celum*-ul şi începu să pufăie fără a spune o vorbă.

În cele din urmă, Gobar, care nu mai putea să se stăpînească, îl întrebă despre ce fusese vorba.

— Am plătit pînă la un *pais* toate dările pe pămînt. Da el zice că doi ani sînt încă neplătiți. Chiar deunăzi, cînd am vîndut trestia de zahăr, i-am dat pe loc douăzeci și cinci de rupii. El stăruie că trebuie să plătesc rămășița pe doi ani. I-am spus de la obraz că n-am să-i mai dau o *anna*.

— Ai țidulele?

— Nu mi-a dat niciodată țidulă la mînă.

— Atunci de ce i-ai plătit?

— Nu mi-a trecut prin cap c-o să-mi facă una ca asta. Toate-s din pricina isprăvilor tale. Ți-ai bătut joc de el și acu se răzbună pe noi. Știi vorba ceea: capul plecat nu-i de sabie tăiat. Zice că datorez șaptezeci de rupii cu dobîndă cu tot. De unde să iau acu șaptezeci de rupii?

— Batjocoriți sau nebatjocoriți, spuse Gobar, n-ar fi putut să facă lucrul ăsta dacă aveai țidula. Nu înțeleg cum de ești așa de lăsător. Puteai să-i trimiți banii prin poștă. Ar fi costat ceva mai mult, da nu mai aveai nici o grijă.

— Numai din pricina ta se întîmplă toate acestea, stărui Hori. Toți fruntașii satului sînt împotriva noastră. M-au amenințat chiar c-or să mă izgonească de-aci. Ce-o să se întîmple cu noi?

— Mă duc să stau de vorbă cu el. Rînduiesc eu lucrurile cum trebuie.

— N-o să faci decît să le înrăutățești.

— Nu-mi pasă mie dacă-i place dumnealui sau nu. Nici nu mă sperie pe mine cu izgonirea. O să-l tîrăsc prin judecăți, o să-l pun să jure pe sfînta apă a Gangelui. O să mă iau de piept cu el pînă-n pînzele albe.

Și Gobar plecă repede spre casa lui Nokhey Ram.

Căpeteniile satului se adunaseră acolo la sfat. Cînd îl văzură pe Gobar, se neliniștiră, privindu-l hoțește, cu coada ochiului, ca niște uneltitori.

— Ce-i zarva asta, domnule? întrebă Gobar cu aprindere. Tata și-a plătit toate datoriile și dumneata spui totuși că mai are rămășițe pe doi ani. Mare harababură.

Nokhey Ram se întinse, mare și tare, pe divan.

— Atîta vreme cît trăieşte Hori, nu stau de vorbă cu tine despre treburile lui.

— Eu sînt nimic în casa mea?

— Poţi să fii cine-i vrea în casa ta. Aici nu eşti nimic.

— Zi aşa! Foarte bine, dă-i drumul, izgoneşte-ne. Da să ştii că banii nu-i vezi pînă n-o să juri pe sfînta apă a Gangelui înaintea judecăţii. Am să aduc o sută de mărturii ca să dovedesc că nu dai ţidule la mînă. Ţăranii sînt oameni neştiutori, şi dumneata tragi foloase de pe urma lor. Casa mea e aproape de locuinţa *Rai Sahib*-ului. Oamenii din sat n-au decît să se teamă de el. Eu nu mă tem. Am să-i spun toată povestea. Să vadă cum mă faci să plătesc de două ori.

Vorbele lui aveau puterea adevărului. Într-un om sfios chiar şi adevărul rămîne mut. Tencuiala de ciment face zidul de cărămidă tare ca piatra. Tencuind cu acelaşi ciment pămîntul moale, acesta se fărîmă ca praful. Nokhey Ram se pleoşti sub această lovitură, dată de-a dreptul.

Îşi storcea mintea ca şi cînd ar fi încercat să-şi amintească ceva.

— De ce te frămînţi atît? spuse el mieros. Dacă Hori a dat banii, trebuie să-i fi trecut undeva. O să mă uit mîine în hîrtii. Mi-amintesc că parcă mi-a plătit Hori ceva. Nu te aprinde, tinere. Dacă am primit banii, nu pot s-o iau aşa, cu otusbirul. Tu n-o să minţi pentru o nimica toată, nici eu n-o să mă îmbogăţesc băgînd banii tăi în buzunar.

Cînd se întoarse acasă, Gobar începu să tune şi să fulgere împotriva lui Hori cu atîta aprindere, încît bătrînului aproape că-i dădură lacrimile.

— Eşti mai rău ca un copil, striga Gobar. Dacă miorlăie o pisică, crezi că e răgetul unui leu. Cîtă vreme mai pot să te apăr? Am să-ţi dau şaptezeci de rupii şi, dacă Datadin le primeşte, ia o ţidulă la mînă în care să scrie că i-ai plătit tot ce-i datorai. Dacă îi plăteşti un *pais* pe lîngă cele şaptezeci de rupii, nu mai vezi un ban de la mine. Nu pot să răspund la nesfîrşit pentru toate datoriile dumitale. Plec mîine. Bagă de seamă: nu mai lua nici un ban cu împrumut de la nimeni. Şi caută

să-i faci pe Datadin, Mangru şi Dulari să ia numai unu la sută.

— De ce te grăbeşti să pleci, fiule? îl întrebă Dhania, care tocmai intrase. Mai stai cu noi cîteva zile, pînă isprăvim cu sădirea trestiei. Trebuie să ne ajuţi să punem rînduială în toate daraverile astea.

— Uiţi că atîta vreme cît stau aici pierd cel puţin două rupii pe zi. În sat pot să cîştig cel mult patru *anna* pe zi, muncind pe la alţii. O s-o iau şi pe Giunia cu mine. Am bătaie de cap cu mîncarea.

— Fă cum doreşti, fiule. Da o să fie prea mult pentru ea să gătească şi să vadă de copil.

— Mie îmi arde să fie copilul răsfăţat, sau să-mi orînduiesc şi eu viaţa? Nu mai pot să gătesc singur.

— Nu vreau să-ţi stau în cale, fiule. Da nu e uşor cu nagode după tine într-un oraş mare. Nu poţi să te descurci cu una, cu două.

— Greu găseşti un om care să-ţi vrea binele, mamă. În lumea asta fiecare îşi trage spuza pe turta lui. Dacă cineva crede că poate să scoată ceva de la tine, îţi caută prietenia. Nici chiar părinţii nu-i văd cu ochi buni pe copiii fără bani.

Dhania se aprinse:

— Zi aşa, noi nu sîntem mai acătării ca prietenii tăi de vreme bună?!

— Aşa stau lucrurile.

— Greşeşti. Părinţii nu sînt niciodată răi cu copiii lor. Cînd fac aripi, copiii nu mai vor să ştie de părinţi. Pot să-ţi dau nu una, ci douăzeci de pilde chiar de aci, din sat. De ce se înglodează părinţii în datorii? Nu fiindcă vor să se lăfăie în belşug. O fac pentru copiii lor.

— De unde să ştiu eu pentru cine v-aţi împrumutat voi? N-aţi cheltuit un singur *pais* pentru mine.

— Ai crescut aşa voinic de la sine?

— Nu te-a costat mare lucru să mă creşti. Cînd am fost mic m-ai alăptat şi după aia m-ai lăsat să umblu haihui, ca un copil al nimănui. Am mîncat ce-au mîncat şi alţii. N-ai pus deoparte atîta lapte şi atîta unt pentru mine. Iar acum dumneata şi *dada* aşteptaţi de

la mine să vă descurc datoriile, să vă plătesc birul pe pămînt, să fac față cheltuielilor pentru măritișul fetelor, ca și cînd viața mea n-are nici un alt țel decît să mă zbat cu datoriile voastre. Am și eu pe ai mei, la care să mă gîndesc.

Dhania era uluită. Pe neașteptate, cel mai scump vis al vieții ei i se prăbușise în fața ochilor. Crezuse prosteşte că zilele de sărăcie rămăseseră o amintire. Din ziua în care se întorsese Gobar, inima ei fremăta de bucurie. Glasul îi era mai dulce, mișcările mai blînde. După atîta așteptare, dumnezeu se îndurase de ea: își plecase capul adînc recunoscătoare. Liniștea sufletească se oglindea în blîndețea ei. Vorbele lui Gobar îi sfredeleau inima, spulberîndu-i toate nădejdile.

Ba nu. Poate că se înșela. Gobar nu fusese niciodată atît de hain, atît de cînos. Niciodată nu ceruse cine știe ce părinților săi. Era mulțumit cu ce se îndura viața să-i dea. De ce vorbise astăzi sfredelitor ca focul acest băiat neîntinat încă? Nimeni nu-l înfruntase, nimeni nu făcuse ceva împotriva dorințelor sale. El însuși începuse să vorbească despre datorii. Cît despre ea și Hori, erau mai mult decît fericiți la gîndul că el se ținea acum bine pe picioarele lui și trăia omenește. Dacă voia, își ajuta tatăl, dacă nu, nu, și pace bună. Dacă voia s-o ia pe Giunia cu el, n-avea decît. Spusese și ea ceva împotrivă, numai fiindcă îi dorea binele. De ce să se simtă atins? Să-l fi asmuțit oare Giunia împotriva părinților săi? Aici nu-i era cu putință să ducă un trai ușuratic, să se îmbrace frumos. Trebuia de asemenea să vadă de gospodărie. La oraș, pe de altă parte, putea să aibă bani mulți, să mănînce bine, să se îmbrace ca lumea și să doarmă fără grijă. Giunia urzise toată vraja asta! Cînd trăia la tatăl ei, n-o lua nimeni în seamă. Cum, necum, îl prinsese bine în mreje pe prostănacul ăsta de băiat. Cînd venise la ei era însărcinată în cinci luni. Dacă nu i-ar fi dat adăpost, ar fi cerșit din ușă în ușă. Din pricina ei trebuiau să plătească gloaba, din pricina ei fuseseră osîndiți de obște, ea era vinovată că avea să piardă pămîntul și

să îndure atîtea greutăţi. Şi acum muşca mîna care o hrănise. Cîtă neobrăzare, să ajungă a îndepărta de părinţi comoara cea mai de preţ, pe fiul lor.

Spuse cu glas chinuit:

— Fiule, niciodată nu te-ai purtat astfel cu noi. Aici şi-a băgat coada altcineva. Doar noi nu-ţi sîntem străini: sîntem părinţii tăi, fetele astea sînt surorile tale, casa asta e casa ta. Noi n-o să trăim cît lumea. Dacă tu ţii sus cinstea casei tale, asta va fi pînă la urmă cinstea ta. Omul nu-i porc: nu-şi umple burta, şi gata. Cîştigă pentru ai lui, nu pentru alţii. Nu ştiam că Giunia o să se ridice împotriva noastră. Încălzeşti şarpele la sîn şi el se întoarce să te muşte.

— Mamă, răspunse Gobar aspru. Nu mai sînt un copil. Giunia nu mă poate înrîuri cu nimic. O ponegreşti degeaba. Adevărul este că nu pot să duc în spate povara întregii case. Fac şi eu ce pot, dar ghiulele de picioare nu pot să-mi atîrn.

Giunia ieşise şi ea din odaia ei.

— De ce vi l-aş înstrăina? Fiecare ştie ce-i binele în viaţă. N-am venit pe lumea asta să ne chinuim, să flămînzim şi să murim în sărăcie. Toţi dorim să trăim mai îndestulaţi, mai înlesniţi.

— Nu mai face pe firoscoasa, o repezi Dhania. Ia te uită, ai aflat deodată ce e bine şi ce e rău pe lume! Ai uitat de ziua aceea cînd ai venit la noi şi mi-ai căzut la picioare? Dacă ne-am fi gîndit atunci ce era bine şi ce era rău pentru noi, unde ai fi fost astăzi?

Se stîrni un adevărat balamuc. Clocoteau de mînie, se înfruntau, se ocărau. Hori şedea tăcut în tindă, Rupa şi Sona stăteau în ogradă cu ochii în pămînt. Dulari, Punia şi alte cîteva surate veniră să potolească cearta. Dhania şi Giunia zbierau însă una la alta, întrerupînd hărmălaia doar ca să verse şiroaie de lacrimi. Pentru pricini necunoscute, femeile înclinau de partea Giuniei. Poate fiindcă Giunia îşi păstrase cumpătul, în vreme ce Dhania îşi ieşise cu totul din fire. Poate fiindcă bărbatul Giuniei cîştiga acum bine şi nădăjduiau să le pice şi lor ceva dacă îi ţineau partea.

Hori ieşi în ogradă.

— Vă rog mult, isprăviţi, le spuse el. Sfîrşiţi odată. Nu vă ajunge?

Dhania se întoarse spre el.

— Aşa, acu ai început şi tu să clănţăni! Era turbată de mînie. Foarte bine. Foarte bine. Sînt vinovată. Da nici ea nu e mai brează.

— Dacă omul nu vrea să stea, poţi să-l ţii cu funia de gît? o împăciui Hori. Părinţii au datoria să-şi ajute copiii să se ridice pe picioarele lor. Am făcut şi noi ce-am putut. Aşteptai să fii răsplătită pentru asta? Părinţii datorează totul copiilor lor, dar copiii nu le datorează lor nimic. Dacă vrea să plece, lasă-l să plece cu binecuvîntarea maică-si. Cît despre noi, cum o fi voia lui dumnezeu. Patruzeci şi şapte de ani din viaţa mea s-au şi dus. Puţinii care-mi mai rămîn au să treacă şi ei într-un fel.

Gobar era gata de plecare. Chiar un pahar cu apă din casa lui era acum un blestem pentru el. Pentru ocările pe care i le strigase, nu mai putea să vadă faţa mamei sale. Lucrurile fuseseră adunate. Giunia îşi puse *sari*-ul ei de culoare aprinsă şi îmbrăcă pruncul.

— Fiule, zise Hori, e prea mult dacă îţi cer să te pleci în faţa maică-ti înainte de a părăsi casa? Poţi să faci atîta lucru pentru mama ta? Ea te-a născut, ea te-a hrănit cu sîngele ei!

Gobar întoarse capul.

— Nu e mama mea.

Ochii lui Hori se înrourară de lacrimi.

Giunia atinse piciorul soacrei sale cu mîneca. Nici o vorbă de binecuvîntare nu ieşi de pe buzele Dhaniei. Nici măcar n-o privi. Gobar porni înainte cu copilul în braţe, urmat de Giunia, cu aşternutul copilului împăturit sub braţ; după ei venea un băiat cu calabalîcul în spate. Cîţiva vecini se uitau după ei.

Dhania suspina. Nu se mai simţea mamă. Ciudat, parcă se afla într-o casă pîrjolită, făcută scrum. Nu ştia unde să-şi ascundă capul şi să plîngă.

CAPITOLUL XXII

De cîtva timp se duceau tratative pentru căsătoria fiicei *Rai Sahib*-ului. Alegerile băteau şi ele la uşă. Mai presant însă decît toate acestea pentru *Rai Sahib*-ul era procesul pe care trebuia să-l deschidă imediat. Acest proces implica speze judiciare de cincizeci de mii de rupii, în afară de alte cheltuieli. Cumnatul său, unicul proprietar al unui domeniu imens, murise în floarea tinereţii, într-un accident de automobil. *Rai Sahib*-ul revendica domeniul în favoarea fiului său minor, dar vărul cumnatului intrase în posesia domeniului şi nu voia să-l împartă cu dînsul. *Rai Sahib*-ul făcuse tot posibilul pentru a ajunge la o tranzacţie în baza căreia uzurpatorul să se dea la o parte, în schimbul unei anuităţi substanţiale. Ar fi fost gata să cedeze în favoarea acestuia jumătate din venitul domeniului. Dar omul era de neînduplecat. Ba mai mult, începu să adune veniturile domeniului. *Rai Sahib*-ul nu mai putea face altceva decît să intenteze împotriva lui o acţiune civilă. Această acţiune necesita cheltuieli mari, dar domeniul era evaluat la douăzeci de *lakh*, deci merita osteneala. Juriştii pe care-i consultase îi dăduseră asigurări categorice că va dobîndi cîştig de cauză. Nu trebuia pierdut nici un moment. Singura dificultate era că toate cele trei probleme se iviseră concomitent şi amînarea nici uneia dintre ele nu părea oportună. Fiica *Rai Sahib*-ului avea optsprezece ani, dar problema căsătoriei ei nu putuse fi soluţionată pînă atunci din lipsă de fonduri lichide. Nunta nu putea să coste mai puţin de un *lakh*. Toţi pretendenţii probabili ridicau cereri extravagante.

Din fericire avea în perspectivă o partidă bună. Soția lui Kanwar Digvijaia Singh murise recent de tuberculoză, și acesta se grăbea să se căsătorească din nou. Pretențiile lui erau moderate și, pentru a nu scăpa acest prilej, *Rai Sahib*-ul își dădea seama că mariajul trebuia contractat cît mai curînd, cu prima ocazie favorabilă. Kanwar *Sahib*-ul era o colecție de vicii. Parcurgea toată gama stupefiantelor, de la opium la haşiş, cărora le adăuga băuturile și tutunul. Îngăduința față de vicii era apanajul oamenilor bogați. Ce altă întrebuințare mai profitabilă puteau să dea banilor? În pofida acestor tare, Kanwar *Sahib*-ul era înzestrat cu o inteligență sclipitoare, și discipolii lui îi apreciau în mod deosebit învățăturile. Era o autoritate în muzică, teatru, chiromancie, astrologie, și nu avea egal în luptele corp la corp, în luptele cu bîta și tir. Era frumos și nu știa ce-i frica. Nu-și precupețise sprijinul pe care-l dăduse Mișcării naționale, dar conspirativ, firește. Guvernul era informat însă despre acest lucru. Totuși, prestigiul lui rămăsese neștirbit, și guvernatorul însuși îl vizita o dată sau de două ori pe an. Era încă tînăr — avea treizeci de ani — se bucura de o sănătate excelentă și putea mînca la un picnic o capră întreagă. Kanwar *Sahib*-ul era încă în doliu cînd inițiase tratative pentru mîna fiicei *Rai Sahib-ului*. Pentru Kanwar *Sahib*-ul mariajul acesta reprezenta pur și simplu o acțiune diplomatică, în scopul lărgirii sferei sale de influență. *Rai Sahib*-ul era membru al Consiliului legislativ, dar chiar și fără aceasta era destul de bine cunoscut. Kanwar *Sahib*-ul ceruse fără rezerve mîna fiicei acestuia și astfel afacerea fusese perfectată.

Problema alegerilor era de asemeni arzătoare. Semăna cu un pește de aur pe care l-ar fi avut în gură: nu putea nici să-l înghită, nici să-l dea afară. Își pusese candidatura de două ori și de fiecare dată rămăsese mai sărac cu o sumă considerabilă. De data aceasta hotărîse și un *raja sahib* să-și pună candidatura în alegeri. Proclamase cu surle și trîmbițe că, orice s-ar întîmpla, îl va înfrînge neapărat pe *Rai Sahib*-ul Amar-

pal Singh, că nu se va lăsa, chiar de-ar fi să cumpere voturile cu o mie de rupii bucata, chiar dacă domeniul lui în valoare de cincizeci de *lakh* ar fi ras de pe suprafaţa pămîntului. Oficialităţile înseşi îi promiseseră sprijinul lor. *Rai Sahib*-ul era destul de inteligent ca să aprecieze just situaţia. Şi el avea însă un nume, şi el era un om bogat, şi se bucura de privilegii ereditare. Putea să nu ridice mănuşa? Ei, dacă *Raja* Suria Pratap Singh ar fi venit la el şi i-ar fi cerut prietenește să se retragă în favoarea lui, ce încîntat ar fi fost de această propunere! *Rai Sahib*-ul fusese membru al consiliului în două legislaturi şi mandatul nu mai prezenta interes pentru el. Cînd rivalul lui îl provocă însă în mod public, răspunsul nu putea fi decît acceptarea acestei provocări.

Exista totuşi un mijloc pentru a ieşi din impas. Domnul Tankha îl asigurase că dacă se va retrage în favoarea *Raja Sahib*-ului, *Raja* i-ar fi oferit bucuros un *lakh*. Se părea că domnul Tankha îl şi sondase pe *Raja Sahib*-ul în această privinţă. Acum aflase însă că acesta nu dorea să renunţe la plăcerea de a-l înfrînge pe *Rai Sahib*-ul, motivul principal fiind alianţa matrimonială dintre familia *Rai Sahib*-ului şi aceea a Kanwar *Sahib*-ului. *Raja Sahib*-ul se temea că o asemenea alianţă a celor două familii mari va fi ostilă intereselor sale. Totodată, *Raja Sahib*-ul simţea un ghimpe în inimă din pricina perspectivei *Rai Sahib*-ului de a intra în posesiunea domeniului moştenit de la cumnatul său decedat. Hotărîse să-l zdrobească pe *Rai Sahib*-ul, să facă praf şi pulbere din prestigiul acestuia.

Rai Sahib-ul era conştient de impasul în care se afla. Bănuia că, urmărindu-şi propriile sale interese, domnul Tankha făcea un joc dublu. Fusese chiar informat că, în realitate, domnul Tankha îl sprijinea acum pe *Raja Sahib*-ul. Aceasta adăuga o insultă la o injurie. *Rai Sahib*-ul trimitea cînd şi cînd după domnul Tankha. De fiecare dată însă domnul Tankha fie că nu era acasă, fie că, pur şi simplu, uita să vină la întîlnire. Pînă la urmă, *Rai Sahib*-ul se văzu silit să se ducă personal la

domnul Tankha. Din fericire, domnul Tankha era acasă, dar *Rai Sahib*-ul trebui să-l aştepte o oră încheiată, pe acelaşi domn Tankha, care mai înainte considera un punct de onoare pentru el din a-i face cel puţin o dată pe zi o vizită de curtoazie. În sfîrşit, domnul Tankha îşi făcu apariţia, parfumat şi elegant, cu o ţigară de foi între dinţi. Îi întinse mîna *Rai Sahib*-ului.

— Te aştept de peste o oră şi abia acum binevoieşti să-ţi faci apariţia!

Domnul Tankha se aşează pe sofa. Pufăi uşor din trabuc, de cîteva ori.

— Îmi pare rău, răspunse el. Am fost teribil de ocupat. Puteai să-mi dai un telefon şi să-mi fixezi o întîlnire.

Rai Sahib-ul fierbea. Îşi stăpîni însă furia. Nu era momentul să se dezlănţuie.

— Da, am făcut o greşeală, răspunse el. Eşti foarte ocupat zilele astea?

— Teribil de ocupat. Altfel v-aş fi vizitat eu.

— Am venit să discut cu dumneata chestiunea aceea. Ştii despre ce e vorba. Nu văd nici o şansă de compromis. Adversarii mei fac mari preparative.

— Ştii bine cît de capricios este *Raja Sahib*-ul. Totdeauna are în buzunar cine ştie ce proiect fantasmagoric. De data asta îl obsedează ideea că trebuie să te învingă în alegeri. Cînd are o idee fixă nu mai poţi să-l opreşti. Chiar dacă ar avea de suportat pagube teribile. Ştii că e dator vîndut. Naiba să-l ia. Nu şi-a plătit personalul de şase luni, dar construcţia noului său palat continuă. Toată pardoseala a făcut-o numai din marmură, iar lucrătura zăbrelelor e atît de minunată, că-ţi ia ochii. În fiecare zi trimite oficialităţilor coşuri cu daruri. Am auzit că a angajat ca intendent un englez.

— Parcă spuneai că o să-l convingi să ajungă la un aranjament cu mine?!

— Am făcut tot posibilul. Sînt însă neputincios cînd un om aruncă banii nebuneşte în dreapta şi-n stînga.

— Mai ales atunci cînd cîteva mii de rupii ar putea să ia drumul buzunarului dumitale! remarcă *Rai Sahib*-ul nemaiputîndu-se stăpîni.

— Dorești să fiu brutal de sincer? Da, nu sînt un sfînt. Și nici dumneata nu ești! Sîntem aici ca să cîștigăm bani. Dacă dumneata ești în căutarea unor idioți bogați, și eu sînt la fel. Ți-am sugerat să-ți retragi candidatura în alegeri și perspectiva de a pune mîna pe o mare sumă de bani te-a determinat să-mi accepți propunerea. Dacă *Raja* s-ar fi declarat de acord, ai fi fost mai bogat cu suma respectivă. Fără a lua cu împrumut un singur *pais* nu numai că ți-ai fi măritat fiica cu Kanwar *Sahib*-ul, dar ai fi deschis și procesul. Din nefericire pentru dumneata, planul s-a spulberat. Dar dacă dumneata n-ai șanse de cîștig, de ce să pierd și eu? A trebuit să mă agăț zdravăn de pulpana *Raja Sahib*-ului, străduindu-mă să mă salvez.

Rai Sahib-ul l-ar fi împușcat pe șnapan. Canalia! Îl dusese de nas. Și acum ce abil învîrtea tertipurile, lăsîndu-l în încurcătură!

— Așadar, nu mai e nici o speranță, spuse el.

— Nici o speranță, dacă n-ai altă cale.

— Accept la cincizeci de mii.

— *Raja Sahib*-ul n-o să fie de acord.

— Douăzeci și cinci de mii?

— Nu văd nici o șansă. Știu ce intenții are.

— Intențiile dumitale, sau ale lui?

— Crezi că mint?

— Nu spun că minți, răspunse politicos *Rai Sahib*-ul. Știu însă un lucru: ai putea să mă ajuți dacă ai vrea s-o faci.

Domnul Tankha își privi ceasul.

— *Rai Sahibji*, dacă dorești să cunoști tot adevărul, află că ai fi pus mîna pe un *lakh* dacă mi-ai fi pasat un cec de zece mii! Dumneata ai gîndit însă cu totul altfel. Ți-ai zis că atunci cînd vei lua banii de la *Raja Sahib*-ul, o să-mi arunci și mie acolo cîteva fărîmituri. Viclesugurile astea nu mă prostesc pe mine! Dacă ți-ai fi încuiat banii în *safé* și m-ai fi trimis la plimbare, ce-aș

mai fi putut face ca să-mi scot paguba? Aş fi rămas păcălit şi atîta tot.

Rai Sahib-ul îl privi în ochi:

— Mă crezi atît de lipsit de onestitate?

Tankha se ridică de pe scaun.

— Dar aici nu e vorba de onestitate. Asta se numeşte astăzi abilitate, şi, în privinţa aceasta, permite-mi să adaug, nimeni nu e mai versat ca dumneata.

Rai Sahib-ul încleştă pumnul.

— Nimeni nu e mai versat ca dumneata, da, da! La primele alegeri am luptat pentru dumneata din răsputeri. După multă tocmeală mi-ai zvîrlit şi mie acolo un biet os de ros, numai cinci sutici. La alegerile următoare mi-ai băgat pe gît o maşină veche, o rablă. Dar, vorba aceea, ulciorul nu merge de multe ori la apă. Cunoşti aceste înţelepte vorbuliţe, desigur!

Ieşi din încăpere şi porunci să tragă maşina la scară.

Lipsa lui de curtoazie depăşise orice limite. În primul rînd îl făcuse pe un om ca *Rai Sahib*-ul să aştepte mai bine de o oră. După aceea numai că nu-i arătase uşa. *Rai Sahib*-ul se sui în maşina lui şi se duse direct la domnul Khanna, acasă.

Era aproape nouă, dar domnul Khanna mai dormea încă dus. Nu se întorcea niciodată acasă înainte de ora două şi era firesc să doarmă dimineaţa atît de tîrziu. *Rai Sahib*-ul aşteptă şi aici o jumătate de oră. Domnul Khanna apăru zîmbitor la nouă şi jumătate.

— În sfîrşit, iată-te, exclamă *Rai Sahib*-ul pe jumătate enervat, pe jumătate în glumă. Cine n-ar fi lipsit de griji după ce şi-a clocit ouşoarele? Dacă ai fi fost un biet *zamindar* ca mine, ai fi stat şi dumneata la uşa cuiva. Te-ar fi apucat nebuniile tot aşteptînd.

Domnul Khanna deschise caseta cu ţigarete.

— M-am culcat tîrziu azi-noapte, spuse el vesel. Ce s-a întîmplat?

Rai Sahib-ul îi explică pe scurt impasul în care se afla. În sinea sa îl antipatiza pe Khanna. În pofida faptului că fuseseră colegi, era permanent în gardă, cău-

tînd să profite pe socoteala *Rai Sahib*-ului oriunde se ivea ocazia.

Khanna spuse grav:

— Dacă aş fi în locul dumitale, nu mi-aş pune candidatura anul acesta. În schimb, m-aş concentra asupra procesului. Cît priveşte mariajul fiicei dumitale, pentru asta nu e înţelept să faci datorii. Kanwar *Sahib*-ul mi-e prieten. Am să vorbesc cu el să nu pună chestiunea dotei.

— Uiţi un lucru, domnule Khanna, observă *Rai Sahib*-ul sarcastic. Eu nu sînt bancher. Sînt un *zamindar*. Kanwar *Sahib*-ul poate să nu insiste asupra dotei, dar eu am o singură fiică. După moartea soţiei mele, am fost pentru ea şi tată, şi mamă. Copiii sînt singura mea bucurie în viaţă. Vreau să le fac nunţi somptuoase. Pe de altă parte, îmi este imposibil să nu-mi pun candidatura în alegeri. Ştiu că voi fi înfrînt. *Raja Sahib*-ul trebuie să ştie însă că mai am destulă tărie de caracter ca să-l înfrunt.

— Şi trebuie să susţii procesul, firește.

— Desigur. Totul depinde de acest proces. Cu ce mă poţi ajuta?

— Cunoşti instrucţiunile consiliului nostru de administraţie în asemenea probleme. *Raja Sahib*-ul, după cum ştii, este şi membru în consiliul nostru de administraţie. Consiliul ne-a dat instrucţiuni să lansăm o campanie pentru lichidarea împrumuturilor exigibile. Mă tem că nu va fi posibil să-ţi deschid un nou credit.

— Domnule Khanna, îmi vei scufunda barca în mijlocul şuvoiului.

— Tot ceea ce îmi aparţine îţi stă la dispoziţie. În ceea ce priveşte însă banca, nu pot să procedez altfel decît conform instrucţiunilor date de consiliu.

— Dacă voi cîştiga procesul — şi îl voi cîştiga fără doar şi poate — voi restitui împrumutul pînă la o *anna*.

— La ce sumă se ridică în prezent pasivul dumitale?

Rai Sahib-ul ezită un moment.

— La vreo şase *lakh*. Poate ceva mai puţin.

— Ori că nu-ţi aminteşti, precizează domnul Khanna, ori că încerci să-mi ascunzi realitatea.

— Nu, nu, protestă *Rai Sahib*-ul cu energie. N-am uitat nimic şi nici nu ascund ceva. La ultimul calcul domeniul meu personal a fost evaluat la cincizeci de *lakh*. Domeniul rămas de la soţie are aproape aceeaşi valoare. Un pasiv de cinci-şase *lakh* nu grevează aproape de loc un activ atît de mare.

— Cum poţi spune că celălalt domeniu nu e grevat de datorii?

— Pe cît ştiu, nu e grevat.

— După cîte sînt eu informat, e grevat însă de datorii în sumă de zece *lakh*. Alt credit nu ţi se poate deschide pentru el. Domeniul dumitale este şi el grevat de un pasiv de zece *lakh*. Iar valoarea lui nu este de cincizeci de *lakh*; abia dacă face douăzeci şi cinci. În această situaţie, nici o bancă nu va accepta să-ţi deschidă vreun credit. Dacă mi-ar fi permisă o comparaţie — te afli pe marginea unui vulcan — o erupţie şi te-ai prăvălit în crater. Te sfătuiesc să fii foarte prudent.

— Îmi dau seama de toate acestea, amice, conchise *Rai Sahib*-ul strîngînd mîna lui Khanna. Care este însă tragedia vieţii, care este esenţa acestei tragedii dacă nu faptul că viaţa te determină să faci ceea ce n-ai vrea să faci?! Trebuie să-mi aranjezi un împrumut. Cel puţin doi *lakh*.

— Doi *lakh*? Imposibil!

— Khanna, am să-mi zdrobesc capul de uşa dumitale. Sînt disperat. Am făurit aceste planuri, sperînd că mă vei ajuta. Dacă nu mă ajuţi, mă otrăvesc cu mîna mea. Nu pot să-mi plec genunchii în faţa lui *raja* Surya Pratap Singh. Aş putea să temporizez căsătoria fiicei mele. Aş putea de asemenea să amîn procesul. Dar alegerile bat la uşă. Sînt foarte nefericit.

Khanna spuse uimit:

— Doi *lakh* pentru alegeri?

— Nu-i vorba de alegeri, prietene, e o chestiune de onoare! Onoarea mea nu valorează oare nici măcar doi *lakh*? Dacă ar trebui să-mi vînd întregul domeniu, zău

că nu mi-ar păsa. Aș fi însă nenorocit dacă i-aș permite lui Surya Pratap Singh să mă joace cum vrea.

— Ți-am spus care e poziția băncii mele. Dintr-un anumit punct de vedere, banca a decis să nu mai deschidă credite. Voi încerca să obțin termene speciale pentru dumneata. Afacerile sînt însă afaceri. Pe ce comision pot conta? Va fi necesar să fac o excepție pentru dumneata. Știi că *Raja Sahib*-ul se bucură de un ascendent asupra consiliului. Va trebui să procedez cu de la mine putere.

Rai Sahib-ul se întunecă la față. Khanna era unul dintre prietenii lui cei mai intimi. Urmaseră colegiul împreună, în viață fuseseră nedespărțiți.

— Fă cum vrei, spuse el trist. Te-am privit întotdeauna ca pe fratele meu.

Khanna se uită la el recunoscător.

— E foarte amabil din partea dumitale. Și eu te-am privit ca pe fratele meu mai mare și încă te mai consider un frate. N-am avut niciodată vreun secret față de dumneata. Dar afacerile sînt afaceri. Așa cum, în virtutea faptului că-mi ești ca un frate, nici eu nu pot pretinde un comision mai mare de la dumneata, tot astfel nici dumneata nu poți insista să reduc acest comision. Te asigur însă că voi face tot posibilul pentru a obține termene cît mai avantajoase. Treci mîine pe la bancă în orele de birou. Să vedem ce formalități sînt necesare. Și cu asta, gata. Ei, ai auzit ultima noutate? Mehta e îndrăgostit nebunește de Malti. Trece pe la ea de două ori pe zi și seara ies la plimbare împreună. Am suficient simț al demnității ca să nu mă duc s-o văd. A fost o vreme cînd însemnam totul pentru ea, cînd alerga la mine pentru orice. Dacă avea nevoie de bani, îmi trimitea un pici cu un bilețel. Acum întoarce capul cînd mă vede. Am primit din Franța un ceas extra pentru ea. I l-am dus. N-a vrut să-l primească. Ieri i-am trimis un coș cu fructe — cele mai delicioase fructe din Kașmir — n-a vrut să-l primească. Cum se schimbă oamenii!

În sinea lui, *Rai Sahib*-ul se bucura. Simulă însă compasiunea.

— Chiar admiţînd că e în relaţiuni de dragoste cu Mehta, nu e frumos din partea ei să rupă toate relaţiile cu dumneata.

— Asta mă doare, *Sahibji,* spuse Khanna pe un ton nespus de trist. Am ştiut din capul locului că nu va putea fi a mea. Crede-mă, nu mi-am făcut niciodată iluzii că m-ar iubi. E zadarnic să speri că ea ştie ce înseamnă dragostea. Eram doar captivat de frumuseţea ei. Oamenii ştiu că dinţii şarpelui sînt veninoşi: totuşi îl hrănesc cu lapte. Nici o pasăre nu e atît de egoistă ca papagalul: totuşi oamenii îl ţin în colivii de aur pentru a-i admira verdele irizat al penelor. Pentru mine, Malti era ca un papagal. Din păcate, nu mi-am dat seama din timp de acest lucru. Am risipit mii de rupii pentru ea, *Sahibji.* Îi trimiteam bani la primul semn. Chiar şi acum se foloseşte de una din maşinile mele. Mi-am ruinat căminul de dragul ei, *Sahibji.* Sînt ani de cînd n-am mai avut intimităţi cu Govindi. Am manifestat aceeaşi apatie faţă de ea, ca un om care a fost multă vreme bolnav, faţă de dulciuri. Malti m-a făcut să joc aşa cum un scamator face maimuţele să ţopăie. Şi ce-am mai ţopăit! Mă lua peste picior — o găseam nespus de amuzantă. Mă domina — îmi plecam capul înaintea ei. La drept vorbind, niciodată nu-mi dădea speranţe — aceasta e realitatea! Chiar şi aşa mă învîrteam însă ca un fluture în jurul flăcării frumuseţii ei. Acum nu-mi mai arată nici măcar politeţea obişnuită. *Sahibji,* Khanna nu este însă omul care să fie jignit astfel fără să riposteze. Am păstrat cu grijă bileţelele ei. Îi voi cere toţi banii pe care i-am cheltuit cu ea, pînă la ultimul *pais.* Cît despre doctorul Mehta, îl expediez eu ramburs de aici. O să-l fac să simtă că-i e prea cald în oraşul acesta!...

Se auzi claxonul unei maşini. Apăru domnul Mehta. Khanna îi strînse mîna.

— Ia loc, domnule Mehta. Vorbeşti despre lup, şi lupul la uşă.

— Trebuie să fi plecat de acasă într-un moment propice, de vreme ce v-am întîlnit pe amîndoi la un loc, spuse Mehta. Aţi citit probabil în ziare despre proiectul de construcţie al unei săli de gimnastică pentru femei. Domnişoara Malti e prezidenta comitetului de iniţiativă. După socotelile mele, construcţia va costa doi *lakh*. E un lucru extrem de necesar, desigur că dumneavoastră ştiţi lucrul acesta mai bine decît mine. V-am înscris numele pe lista donatorilor. Domnişoara Malti ar fi dorit să vă viziteze personal, dar tatăl dumisale nu se simte prea bine astăzi.

Mehta îi arătă *Rai Sahib*-ului lista de subscripţie. Primul nume: *Raja* Surya Pratap Singh: cinci mii de rupii. Trei mii de rupii lîngă al doilea nume: Kanwar Digvijaya Singh. Urmau şi alte nume. Domnişoara Malti subscrisese cinci sute de rupii. Domnul Mehta o mie.

— Ai şi strîns patruzeci de mii, constată *Rai Sahib*-ul posomorît.

— Datorită numai generozităţii unor domni ca dumneavoastră, răspunse Mehta cu mîndrie. Acesta-i rezultatul a trei ore de străduinţă. *Raja* Surya Pratap Singh a dovedit rareori interes pentru cauzele publice. De data aceasta, însă, a completat cecul fără o vorbă. Se arată semne de redeşteptare în ţară, ascultaţi-mă pe mine. Oamenii sînt gata să sprijine o cauză dreaptă. Doresc numai să fie siguri că banii lor vor merge acolo unde trebuie. Îmi pun mari speranţe în dumneata, domnule Khanna.

— Eu nu mă amestec în fleacurile astea, răspunse domnul Khanna. Nu pot înţelege de ce maimuţăriţi atît de slugarnic Occidentul! După cît se vede, femeile noastre au şi pierdut interesul pentru căminul lor. Dacă vor fi obsedate de gîndul educaţiei fizice nu va ieşi de aici nimic bun. O gospodină nu are nevoie de gimnastică. Iar o femeie care nu face nimic acasă nu merită nici un sprijin...

— În cazul acesta n-am să mai insist pe lîngă dumneata, spuse Mehta, fără să arate vreun semn de descu-

rajare. Dacă nu ai încredere într-un proiect... *Rai Sahibji*, sper că dumneata nu ai aceleaşi vederi!

Rai Sahib-ul era însă cufundat în gînduri. Cele cinci mii de rupii ale lui Surya Pratap Singh îl deprimau adînc.

— Cine, eu?

— Am întrebat dacă ne oferi sprijinul dumitale.

— Nu întreb dacă proiectul e util sau nu. Nu. Pentru mine este de ajuns faptul că îl susţii dumneata.

— Aş dori să apreciezi şi dumneata. Dacă vei socoti proiectul util, ajută-ne. Preţuiesc sinceritatea. Am apreciat atitudinea domnului Khanna.

— Eu sînt îngrozitor de sincer. De aceea am o reputaţie proastă, confirmă domnul Khanna.

Rai Sahib-ul zîmbi uşor.

— Eu am pierdut capacitatea de a gîndi. Nu fac decît să-i urmez pe oamenii cu bunăvoinţă. Ei, cît ar trebui să...

— Cît doreşti.

— Precizează dumneata, domnule Mehta.

— Două mii?

— Două? *Rai Sahib*-ul scoase stiloul şi scrise cinci mii lîngă numele său.

Mehta se simţi atît de ruşinat, încît uită pînă şi să-i mulţumească *Rai Sahib*-ului. Se gîndi că făcuse din capul locului o gafă, arătînd lista. Gîndul acesta îl rodea.

Khanna se uită la *Rai Sahib*-ul cu un amestec de milă şi dispreţ, ca şi cum ar fi vrut să spună: „Mare dobitoc eşti!"

Pe neaşteptate, Mehta îl îmbrăţişă pe *Rai Sahib*-ul.

— Dumnealor sînt *rajah*-i, observă domnul Khanna. Cine să dea bani dacă nu ei?

— Dumneata eşti *rajah*-ul *rajah*-ilor, replică Mehta. Dumneata domneşti peste ei. Dumitale îţi dau ei ipoteci asupra palatelor!

— *Mehtaji*, remarcă *Rai Sahib*-ul încîntat, ai pus punctul pe i. Bancherii noştri sînt adevăraţii *rajah*-i!

— N-am nimic împotriva dumitale, *Khannaji*, preciză Mehta. Nu mă nelinişteşte faptul că astăzi n-avem

ochi să ne vedem. Într-o zi însă ne vei ajuta. Instituţiile noastre publice n-ar fi putut niciodată să funcţioneze fără sprijinul milionarilor. Cui datorăm înfiinţarea atîtor şcoli şi case pentru pelerini? Pretutindeni în lumea noastră, bancherii deţin poziţiile cheie. Ei diriguiesc administraţia ţării; ei domină guvernul. Nu sînt supărat pe dumneata. Un om care poate înfrunta temniţa pentru cauza ţării sale poate mult mai uşor să dea pentru noi două mii de rupii. Am decis ca piatra de fundaţie a edificiului să fie pusă de Govindi *devi*. Ne vom prezenta curînd în audienţă la guvernator; sîntem plini de speranţe că vom obţine şi sprijinul său. Ştiţi cu cît entuziasm este *lady* Wilson alături de Mişcarea feminină. *Raja Sahib*-ul şi ceilalţi membri ai comitetului erau de părere ca *lady* Wilson să fie invitată pentru a pune piatra de fundaţie. E mai bine însă ca această onoare să fie încredinţată uneia dintre surorile noastre. Ne vei onora desigur şi cu prezenţa dumitale la această solemnitate, nu?

— Firește, răspunse Khanna cu un sarcasm vădit. Din moment ce *lord* Wilson este pe punctul de a binecuvînta această operă, prezenţa mea acolo devine esenţială. În felul acesta îţi poţi asigura concursul multor bogătaşi. Dumneavoastră, colectorii de fonduri, cunoaşteţi toate stratagemele. Nu-i rău să-i mai jumuleşti din cînd în cînd pe nerozii bogaţi.

— De vreme ce avem o pletoră de bogătaşi, asta-i o supapă. Dacă nu sînt cheltuiţi în scopuri legitime, banii se risipesc pe jocuri de noroc, curse de cai şi alte divertismente uşor imaginabile.

Domnul Khanna se ducea la bancă la ora unsprezece. Mehta plecă. *Rai Sahib*-ul dădu să se ridice, cînd Khanna îl sili să se aşeze din nou în fotoliu.

— Mehta a ajuns acolo unde a vrut. Dacă Govindi pune piatra de fundaţie şi eu stau deoparte, situaţia va fi extrem de ridicolă. Mă mir cum a consimţit Govindi la aşa ceva şi cum a putut să suporte Malti una ca asta. E ceva suspect la mijloc.

— În asemenea cazuri, o soție trebuie întotdeauna să se consulte cu soțul ei, confirmă *Rai Sahib*-ul.

Khanna îl privi cu recunoștință.

— De aceea sînt supărat pe Govindi. Și totuși lumea mă blamează. Spune-mi, ce interes am eu să mă amestec în asemenea treburi? Aceste colecte fanteziste sînt bune pentru cei pe care îi scot banii din casă, pentru cei care au timp de pierdut și sînt obsedați de mania popularității. Știu eu cum se învîrtesc lucrurile astea! Unul devine președinte, altul vicepreședinte, al treilea secretar și așa mai departe. Apoi încep să organizeze benchetuieli pentru oficialități, se dau bine pe lîngă cei mari, ademenesc studentele de la universitate și strîng în jurul lor o liotă de idioți. Asemenea lucruri se petrec în aceste cluburi! Educația fizică e praf în ochii lumii. Și cine plătește totul? Dumneata, eu și toți imbecilii bogați. În ce încurcătură m-a băgat Govindi! Se ridică, apoi se așeză din nou. Nu știu cum am să ies cu fața curată!

— Nu-ți face o problemă din asta, îl îmbărbătă *Rai Sahib*-ul cu compasiune. Spune-i soției dumitale să-i trimită lui Mehta o scrisoare prin care să decline invitația. Asta-i tot!

— Nu e posibil. Au și vorbit despre asta cu *lady* Wilson. Știrea s-a răspîndit și va apare și în ziarul de seară. Aici e mîna domnișoarei Malti! E clar — o nouă lovitură umilitoare pentru mine!

— Poate să ai dreptate.

— E limpede. Vrea să mă umilească.

— Ce-ar fi să pleci din oraș în ajunul zilei în care va avea loc festivitatea?

— Nici așa ceva nu e posibil, spuse Khanna posomorît, clătinînd din cap. Rușinea ar fi și mai mare. Trebuie să asist la solemnitate chiar dacă aș fi bolnav de holeră.

De îndată ce *Rai Sahib*-ul plecă, Khanna tăbărî pe Govindi.

— De ce ai acceptat invitația?

Govindi, care era încîntată de onoarea ce i se făcuse, tocmai voia să-i spună că schițase o cuvîntare pentru acea ocazie; scrisese chiar și cîteva versuri pentru a le citi în cadrul cuvîntării. Nici nu se îndoia că soțul ei va fi bucuros de invitație: onorînd-o pe ea, îl onorau de fapt pe el. Buna dispoziție pe care o observase la soțul ei cam de o săptămînă îi ridicase moralul. Visa cu ardoare să-și captiveze auditoriul. Și acum aproape că-și pierdu cumpătul. Spuse timidă:

— Doctorul Mehta a fost foarte insistent, era imposibil să nu accept invitația.

— Dacă ți-ar fi cerut să te arunci într-un puț, l-ai fi ascultat?

Nici un răspuns.

— Dacă dumnezeu nu te-a înzestrat cu judecată, de ce nu te-ai sfătuit cu mine înainte de a accepta invitația? La mijloc e un vicleșug al lui Mehta și al domnișoarei Malti, ca să mă ușureze de două mii de rupii. Nu vor avea de la mine însă nici un *pais*. Ar fi de preferat să-i scrii că nu poți accepta invitația.

Govindi rămase pe gînduri. Apoi îngăimă:

— Te rog, scrie-i tu în numele meu.

— De ce eu? Tu ai acceptat invitația, nu eu.

— Și dacă doctorul Mehta mă întreabă ce motive am? Ce-am să-i spun?

— Să le ia dracu de motive! N-am să dau un ban pentru această șleahtă de dezmățați!

— Dacă nu vrei, nu ești obligat să le dai.

— Iar vorbești anapoda. Cum pot să nu le dau nimic cînd tu pui piatra de fundație? Ce-o să zică lumea?

Govindi răspunse chinuită, de parcă ar fi simțit între coaste vîrful unei baionete:

— Am să-i scriu.

— Scrie-i chiar astăzi.

— Bine.

Khanna ieși în arșița de afară. Întrucît era tîrziu pentru a se mai duce la birou, curierul îi aduse corespondența acasă. Zahărul era în urcare. Khanna se lumină la față. Deschise a doua scrisoare. Comitetul, consti-

tuit pentru stabilirea prețului trestiei de zahăr, referise că o asemenea măsură nu era posibilă. Ei vezi? Nu spusese și el mereu același lucru? Individul ăla de Agbihotri pusese însă în mișcare cerul și pămîntul ca să determine guvernul să instituie acel comitet. Și acum ce palmă primise! Asta era o chestiune care-i privea exclusiv pe fabricanți și pe cultivatori. Ce rost avea să se amestece aici guvernul?

Văzu o mașină care se apropia. Din ea coborî domnișoara Malti.

Era fragedă ca o floare de lotus, strălucitoare ca o flacără; viziunea vioiciunii, a voioșiei, încrezătoare în ea însăși, fără griji, ca și cum nu s-ar fi îndoit că toate ușile bucuriei și considerației îi erau deschise! Khanna ieși pe verandă în întîmpinarea ei.

— Doctorul Mehta a fost aici?

— Adineauri.

— A spus unde se duce?

— Nu.

— Nu știu unde a dispărut. L-am căutat pretutindeni. Cît ai donat pentru sala de gimnastică?

Khanna răspunse fîstîcit:

— Nu m-am gîndit încă la această chestiune.

Malti îl privi fix cu ochii ei mari, rotunzi. Părea că se gîndește dacă era cazul să-l compătimească sau să se supere.

— Trebuia să fi dat banii pînă la ora asta. Aveai destul timp să te gîndești după aceea. L-am silit pe Mehta să vină la dumneata. Nu era prea entuziasmat, se temea că o să-l trimiți la plimbare. Dacă nu dai dumneata, nu vom obține nimic nici de la ceilalți oameni de afaceri. Vrei să mă jignești? Toată lumea dorea s-o invităm pe *lady* Wilson pentru a pune piatra de fundație. Eu am stăruit să facă acest lucru Govindi *devi*. Și dumneata nu te-ai gîndit, nici măcar în treacăt, la problema asta. Dumneata pricepi labirintul afacerilor bancare, dar refuzi să pricepi un lucru atît de simplu! Ce altceva pot înțelege din atitudinea dumitale decît că vrei să mă jignești?

Se învăpăiase la față. Încăpățînarea lui se dusese pe apa sîmbetei. Își dădea seama că situația domnișoarei Malti era mult mai delicată decît a sa. Obrazul lui parcă se zbîrcise deodată.

— Ești nedreaptă cu mine, Malti, protestă el.

— Sper că am înțeles greșit. Dacă aș lua cuvintele dumitale în sensul lor aparent, ar trebui să-ți evit pînă și umbra. Știu că ești unul dintre admiratorii mei. Din pricina bunătății inimii mele am refuzat daruri de la alții și le-am acceptat pe ale dumitale cu gratitudine. Atunci cînd aveam nevoie, ți-am cerut bani cu împrumut. Dacă asta te-a făcut să înțelegi mai mult decît trebuia, te iert. Nu vreau să aduc cuiva vreo acuzație. Notează însă bine un lucru: nici un bărbat nu va cîștiga vreodată inima unei femei cu ajutorul banilor.

— Malti, te implor, nici un cuvînt mai mult! Să rămînem cel puțin prieteni.

Scoase carnetul de cecuri din sertarul biroului și completă un cec pentru o mie de rupii.

— Donația asta este pentru sala de gimnastică, sau prețul comportării mele? întrebă ea punînd cecul în poșetă.

— Să nu mai vorbim despre asta, Malti, să nu mai vorbim.

Malti rîse.

— Ca să vezi! Ți-am luat banii și te-am și dojenit. Sper că n-o să mai fii răutăcios de acum înainte.

— Nu, cîte zile voi avea!

— Trage-te de urechi și stai la colț.

— Te rog, lasă-mă singur, Malti. Mergi prea departe.

Malti rîse și mai tare.

— Uite, Khanna, dumneata mă jignești și știi prea bine că nimic nu degradează relațiile dintre oameni mai grav decît jignirile. Eu n-am fost aspră cu dumneata. Credeam că ți-am făcut un bine...

— Îmi tai gîtul cu un cuțit bont, asta numești a face un bine?!

— Mi-am umplut dulapurile, prădîndu-te. Acum n-o să-mi mai trimiți daruri.

— De ce pui sare pe rană? Doar sînt şi eu om.

Malti îl privi cercetător, dorind să se convingă dacă era într-adevăr om.

— N-am observat nici cel mai mic semn în acest sens.

— Iar dumneata eşti o enigmă. Sînt convins de acest lucru.

— Da, pentru dumneata sînt o enigmă şi voi rămîne o enigmă.

Zbură ca o pasăre. Khanna rămăsese cu capul sprijinit în palmă, întrebîndu-se dacă nu cumva totul fusese un vis.

CAPITOLUL XXIII

După ce Gobar şi Giunia plecară, casa rămase pustie. Dhaniei îi era dor de Munnu, nepoţelul ei. Era copilul Giuniei, dar Dhania văzuse de el, îl scăldase, îl dăduse cu *kajal* la ochi, îngînase pentru el cîntece de leagăn şi-l alintase în clipele de răgaz. Obrăjorul lui nevinovat, fraged trezea în ea dragostea maternă, făcînd-o să uite de toate necazurile. Văzînd pătucul gol, aproape că plîngea. Cu ce fusese ea vinovată de o pedepsise Giunia atît de crunt? Vrăjitoarea vîrîse zîzanie între mamă şi fiu, năruind un cămin fericit.

— De ce o învinovăţeşti pe Giunia toată vremea? izbucni Hori, scos din ţîţîni. Dacă grunjul de aur are o vînă urîtă, cu ce e vinovat giuvaergiul? N-ar fi plecat dacă n-ar fi venit Gobar s-o stîrnească. De ce nu învinovăţeşti oraşul că a sucit capul băiatului?

— O aperi prea mult, se împotrivi Dhania mînioasă. Trebuia s-o gonesc cu mătura în noaptea cînd a venit aci!

Hori plecă să treiere grîul. Se uită înapoi peste umăr şi spuse:

— Hai să zicem că ni l-a răpit pe Gobar. Ce te tot amărăşti şi iar te amărăşti? A făcut şi el ce face toată lumea. Acu are o familie a lui de care trebuie să vadă. De ce ar purta pe umeri povara noastră?

— Din pricina ta s-a întîmplat tot necazul ăsta.

— Atunci, alungă-mă de aici! Hai, ia-ţi tu pe cap toate grijile — du-te tu şi vezi de boi, du-te tu şi treieră grîul. Eu o să stau acasă şi o să pufăi din *celum*.

— Da. Tu o să gătești mîncarea și eu o să muncesc la cîmp.

Izbucniră amîndoi în rîs. Dhania se apucă să împletească codițele Rupei, iar Hori se îndreptă spre hambar.

Primăvară ! Visări : bucuria și miresmele se cern din belșug asupra lumii. Muștiucul înnăbușit al *koel*-ului cîntă dulce, însufleţit, stîrnind nădejdi tinere în inimi bătrîne. Un stol de grauri se lasă ciripind pe florile de *neem ;* salcîmii îmbălsămează văzduhul. Soarele se prefiră printre frunzele de *mango,* iar razele lui de aur licăresc ca niște steluțe în ochiurile de umbră. Scăldată în atîta lumină, chiar și inima zbuciumată a lui Hori începe să cînte :

„Zi și noapte inima mea arde de dorință,
Koel-*ul cîntă pe crengile unui mango ;*
Vai, unde e pacea din inima mea ?“

O zări pe Dulari apropiindu-se într-un *sari* trandafiriu. Avea verigi groase de argint la glezne și o salbă grea de aur la gît. Fața i se zbîrcise, dar inima îi era veselă ca întotdeauna. În tinerețe, Hori obișnuia să facă glume nevinovate cu ea, la cîmp. După moartea bărbatului ei, Dulari nu mai ieșea la muncă, ci-și petrecea toată vremea în prăvălie, cu urechile ciulite la toate noutățile din cele patru colțuri ale satului. Nu era gîlceavă în sat la care să nu fie de față, gata s-o facă pe împăciuitoarea. Niciodată nu dădea împrumuturi cu dobîndă mai mică de o *anna* la rupie. Însetată de dobînzi mari, era în stare să-și ia rămas bun chiar și de la capete. N-ar fi lăsat o iotă din dobîndă. Pentru a pune mîna pe bani nu se ducea să se plîngă la judecătorie sau la poliție. Limba ei ascuțită era singura armă de care se slujea. Cu cît îmbătrînea, cu atît îi era mai ascuțită limba. Totuși, încet, încet, își pierduse din veninul de altădată. Acum oamenii nu făceau decît să rîdă de grosolăniile ei : „Tușico, ce faci matale cu atîta bănet ? N-o să poți duce nici măcar un bănuț pe lumea

ailaltă! Ce-ar fi să-l împarți la săraci? O să-ți fie de mare folos în viața care va să vină".

A-i aminti de lumea cealaltă însemna a o scoate din sărite.

— Parc-ai fi cu adevărat o tinerică, o zgîndări Hori.

— Azi e marți, răspunse Dulari, fără să glumească. Ia seama să nu mă deochi. Asta-i una din pricinile pentru care nu mă îmbrac prea bine. Cînd ies din casă, toți încep să se zgîiască la mine, de parcă n-ar mai fi văzut femeie în viața lor. Petșuari Lala nu s-a lăsat nici acu de năravurile lui.

Hori se opri. Ciuli urechea. Boii o luaseră înainte.

— Cum așa? Petșuari e tare evlavios de la o vreme, spuse el. Nu vezi că de două ori pe lună citește legenda lui Vishna[1]? Nu intră în templu și dimineața, și seara?

— Toți stricații o fac pe evlavioșii la bătrînețe! La urma urmei, trebuie să-ți ispășești păcatele! De ce să arunci ocheade unei femei bătrîne ca mine?

— Cine zice că ești bătrînă? Dacă m-ai întreba pe mine...

— Ține-ți gura, strengarule. Acu te spurc! Feciorutău o duce bine la oraș, da nu te-ai gîndit o dată să mă poftești și pe mine să-l sărbătorim. Așa-mi tot vorbești mereu de florile mărului.

— Jur pe tine, n-am văzut un *pais* din banii lui. Habar n-am cît a avut și ce-a cheltuit. Mi-a adus doar un turban și o pereche de *dhoti*-uri.

— Bine că a început să se țină pe picioarele lui. Într-o zi o să-și ia pe umăr toată răspunderea casei. Să-i dea dumnezeu sănătate. Pînă una-alta, ai face bine să-mi dai banii. Dobînda crește.

— O să-mi plătesc datoria pînă la un *pais*. Numai să-mi pice ceva bani de undeva. Da chiar de nu ți-oi plăti, ce-are a face? Doar nu-s un străin pentru tine. Sînt tot atît de mult al tău precum îți sînt și banii.

[1] Vishna sau Vishnu, unul dintre principalii zei ai hindușilor, întruchipează natura veșnic vie; este venerat mai ales sub forma încarnațiilor lui pămîntești, Krishna și Rama.

Dulari nu mai avu ce zice la ghidușia asta. Se depărtă zîmbind. Hori alergă după boi și-i duse să treiere grînele la aria obștească a satului. Toți trebăluiau de colo-colo: vînturau, treierau, cîntăreau. Simbriașii satului se adunaseră ca să primească leafa anuală de la stăpîni.

Jhenguri Singh ședea pe lăvicioară sub un pom, veghindu-și partea. Cîțiva negustori de grîne se tocmeau la preț. Aria semăna acum cu bazarul satului. O femeie vindea boabe, alta poame. Un vînzător de dulciuri se ivise cu coșul plin de zaharicale ieftine, de țară. Pandit Datadin venise să-și ia partea de grîne de la Hori. Așteptînd, vorbea sîrguincios cu Jhenguri Singh.

Datadin își puse o frunză de tutun în căușul palmei.

— Ai auzit ultima noutate? întrebă încet, în vreme ce degetele lui mărunțeau încet tutunul. Stăpînirea a cerut cămătarilor să scadă dobînzile. Dacă nu le scad, nu se mai dă nici o hotărîre judecătorească împotriva datornicului.

— Ehei, *pandit,* răspunse Jhenguri, punîndu-și în gură oleacă de tutun zdrumicat, care datornic la ananghie nu bate la ușa ta de o sută de ori? Atunci poți să-i ceri orice dobîndă! Atîta vreme cît stăpînirea nu le dă țăranilor putința să se împrumute din altă parte, legea asta s-a născut moartă. De bună seamă, o să zicem că primim o dobîndă mai mică, dar la fiecare sută de rupii oprim dinainte douăzeci și cinci. P-asta n-are cum s-o afle stăpînirea.

— Cunosc ei toate vicleșugurile! O să se gîndească cum să pună și aici opreliști.

— N-au ce să facă.

— Da dacă au să ceară ca polițele să fie iscălite și de primar, ce-o să se întîmple?

— Cînd omu are nevoie de bani, se roagă de primar să iscălească. Oricum ar fi, cele douăzeci și cinci de rupii ale noastre nu ne scapă din mînă.

— Și dacă te prinde? Știi care-i pedeapsa? Paisprezece ani de temniță.

Jhenguri chicoti.

— Ce copilării spui, *pandit!* Crezi să lumea s-a schimbat netam-nesam, peste noapte? Legea e de partea celui bogat. Nu zice legea că acela care împrumută bani nu trebuie să fie aspru cu datornicul, că *zamindar*-ul n-are voie să-şi obijduiască dijmaşul? Totuşi, vezi ce se întîmplă în fiecare zi. Cînd un ţăran e mai colţos, *zamindar*-ul şi cămătarul îl lasă în pace. Ba chiar îi caută prieteşugul, îl ajută, şi-i storc pe cei mai neajutoraţi. Ia chiar pilda dumitale: datorezi cinci sute de rupii *Rai Sahib*-ului. Cutează Nokhey Ram să ţi-i ceară? Ştie doar că e bine pentru el să trăiască în bună pace cu dumneata. Şi-apoi are oare datornicul cu ce să alerge mereu la judecăţi? Fii pe pace, treburile au să meargă şi de acu-înainte tot aşa. N-avem de ce să ne facem sînge rău!

Jhenguri Singh dădu ocol armanului, apoi se aşeză iar pe lăvicioară.

— Da cu însurătoarea lui Matadin ce s-aude? Eu zic că i-a venit vremea. Toată lumea e de părerea asta.

Datadin tresări — parcă l-ar fi înţepat o viespe. Înţelese unde bătea Jhenguri Singh.

— Puţin îmi pasă mie de cei care mă muşcă în spate, răspunse el cu aprindere. Să-l aud pe unu că-mi spune ceva în faţă. Îi smulg mustaţa! Care-i mai grijuliu ca noi să-şi îndeplinească în fiece zi îndatoririle religioase? Ştiu destui care nu-şi spun o dată rugăciunile, o dată nu citesc o carte sfîntă. Şi mai au obraz să se laude că-s brahmini. Cum poate să rîdă cineva de noi cînd în fiece lună nu-i post pe care să nu-l ţinem, cînd nu punem în gură un strop de apă fără să ne spălăm cum zice la carte? Nu-i joacă, *thakur*, să-ţi faci datoria aşa cum ne-o facem noi! Dacă zice careva că m-a văzut vreodată bînd apă atinsă de mîna altcuiva ori mîncînd ceva din bazar, îl fac să-şi înghită vorbele de faţă cu toţi. Selia nu se atinge de tacîmuri. Nu ne-a trecut pragul niciodată. Niciodată! Nu zic că nu-i o faptă urîtă pentru Matadin să ţină femeia asta în taină. Da de vreme ce-a luat-o, ar fi josnic pentru el s-o lase. Vor-

besc pe față — nu-i nimic de rușine aici — o spun fiindcă femeia-i curată ca paharu.

În tinerețile lui, Datadin își făcuse și el mendrele. Fusese însă totdeauna grijuliu în privința îndatoririlor religioase. Matadin, un fiu vrednic de taică-său, păşise pe urmele lui. Pentru ei, totul era să mormăie rugăciunile în fiecare zi, să papagalicească mereu cărțile sfinte, să țină sărbătorile și să gătească mîncarea cu mîinile lor. Atîta vreme cît tatăl și fiul nu încălcau aceste îndatoriri religioase, nimeni n-ar fi cutezat să-i acuze că s-ar fi rătăcit de pe calea cea dreaptă a credinței.

— Am spus și eu așa, ce-am auzit de la alții, zise Jhenguri mișcat.

Dînd pilde din *Mahabharata*[1] și *Purana*[2], Datadin înșirui un pomelnic de brahmini care-și luaseră neveste din caste mai prejos de a lor, dovedi că fiii lor fuseseră primiți ca brahmini și că brahminii de azi erau strănepoții strănepoților acestora. În două vorbe, susținu sus și tare că obiceiul brahminilor de a avea țiitoare din caste mai prejos de a lor data din zorii istoriei.

— De ce sînt brahminii împotriva căsătoriilor cu fete din caste de jos?

Jhenguri Singh era vădit impresionat de docta disertație a lui Datadin.

— Fiece vreme cu obiceiurile sale, *thakur*. Dacă un om e silit să ia otravă, poate pînă la urmă să se învețe cu ea. Eu vorbeam de vremurile de aur. Acu, în vremurile astea negre, în vremurile noastre, trebuie să facem ce poruncește obștea. Ce-s eu de vină? Nici un brahmin nu-și dă fiica după fiul meu. Ți-am cerut și dumitale și altora să vedeți dacă nu s-o putea găsi vreo fată pe undeva. Doar n-o să i-o fac eu acu!

[1] Veche epopee eroică indiană, creată în limba populară și tradusă în sanscrită. Începînd din secolele VI și V î.e.n., capitole separate ale acestui poem au fost prelucrate de preoții brahmini.

[2] Cărți religioase ale hinduşilor; cuprind numeroase legende și comentează teoriile din *Vede* — cărți sacre. Citirea *Puranului* intră în obligațiile fiecărui hindus din casta superioară — casta brahminilor.

— De ce vorbeşti aşa, *pandit*? Ai uitat că ţi-am peţit două fete? Dar cînd au auzit că vrei cîte-n lună şi-n stele, au plecat. Cum ai putut să ceri atît? Nu te-ai gîndit cine eşti dumneata? Cum se poate ca un om care are numai zece *bigha* de pămînt şi trăieşte cu ce scoate de la enoriaşii lui să ceară atîta zestre?

Datadin îşi netezi mînios barba.

— Am numai zece *bigha* de pămînt, e adevărat. Trăiesc cu ce scot de la enoriaşii mei. Şi asta-i adevărat. Nu uita însă că am dat de zestre cîte cinci sute de rupii fiecăreia dintre cele două fiice ale mele atunci cînd s-au măritat. Aşa că de ce să nu cer şi eu cinci sute de rupii pentru fiul meu? Dacă fetele mele s-ar fi măritat fără zestre, n-aş fi cerut nici eu pentru fiul meu. Cine-s eu? Ei bine, atîta vreme cît va dăinui obştea hindusă, brahminul rămîne brahmin. *Zamindar*-ii pot să piară, dar brahminii n-au de ce să se teamă! Noi cîştigăm lesne cîteva sute de rupii pe an. Dacă avem noroc, scoatem şi mai mult. *Zamindar*-ul şi cămătarul nu pot duce viaţa noastră fără griji. Cît despre Selia, sîntem mai bucuroşi de ea decît de fata unui brahmin. Fata unui brahmin ar sta ca o mireasă toată vremea. Ar da şi ea, acolo, cu nasul prin bucătărie. Selia munceşte însă cît trei. Şi nu-i dăm să mănînce decît de două ori pe zi. Uneori îi mai dăruim şi cîte un *sari*.

Sub un alt copac, treierişul era în toi la grînele lui Datadin. Lalu, din casta pielarilor[1], mîna boii, şi Selia vîntura grînele. La celălalt capăt, Matadin îşi făcea de lucru cu ceva.

Selia, zveltă, isteaţă, nu era tocmai o frumuseţe, dar rîdea drăgălaş. Mişcările ei mlădii, domoale îi dezvăluiau firea veselă, pătimaşă. Părea că va începe deodată să dănţuie cu fiece fibră a trupului. Părul ei ciufulit zbura în vînt, în vreme ce alerga sprintenă de la o grămadă de grîu la alta, prinsă parcă în vîrtejul unui joc.

[1] Una dintre cele mai asuprite caste.

— Selia, spuse Matadin, trebuie să dăm gata treaba pînă se întunecă. Cînd obosești, trec eu în locul tău.

— N-avea grijă, *pandit,* răspunse ea. Isprăvim pînă diseară.

— Atunci să încep să car grînele, își dădu cu părerea Matadin.

— Le car eu, *pandit.* Le bag în hambar. Cînd se întunecă, o să găsești o grămadă bună.

Dulari cutreiera și ea după datornici. De *Holi,* Selia cumpărase vopsea de doi *pais* și nu-i dăduse încă banii.

— E mai bine de o lună de cînd ai luat vopsea. De fiecare dată cînd îți cer să mi-o plătești dai din șolduri și pleci p-aci-ncolo. Te rog să-mi dai banii azi.

Matadin se depărtă tiptil. N-avea poftă să plătească datoriile Seliei. Altădată trăgea foloase de pe urma dragostei acesteia. Acum nu mai era decît o mașină care lucra la porunca lui.

— Sss, Dulari, o potoli Selia. Hai, na grăunțe de patru *pais.* N-ai vrea să-mi iei și viața pentru vopsea de doi *pais,* nu?

Îi puse aproape un *siir* de grăunțe în poala *sari*-ului.

În clipa aceea Matadin se ivi de după copac, vînăt de mînie. O înșfăcă pe Dulari de poala *sari*-ului.

— Ce-i jaful ăsta, Dulari? strigă el scos din sărite. Pune grăunțele înapoi în grămadă. Repede! Apoi se întoarse spre Selia. Cine ți-a îngăduit să dai iama prin grăunțe? tună el. Ce drept ai tu asupra grînelor mele?

Dulari aruncă repede grăunțele în grămadă.

Uluită, Selia se uita la Matadin cu gura căscată. Ochii i se înrourară de lacrimi.

— O să-ți plătesc altădată, Dulari, o rugă ea. Ai milă.

Dulari se uită la Matadin cu dispreț.

— Eu n-am nici un drept asupra lucrurilor tale? îl întrebă Selia pe Matadin după ce Dulari se îndepărtă.

— Nu, răspunse Matadin cu ochii holbați de mînie. N-ai nici un drept. Muncești și ești plătită pentru asta! Nu poți să-mi înstrăinezi avutul după cum ți se năzare. Dacă nu-ți place, călătorie sprîncenată! Mînă de lucru e berechet.

Selia se uită la Matadin neputincioasă, ca o pasăre alungată din colivie cu aripile tăiate. Unde să se ducă? Deşi nemăritată, era socotită de toată lumea femeia lui Matadin. N-avea altceva de făcut decît să zboare înapoi în colivie, chiar dacă ar fi trebuit să-şi fărîme capul de gratiile ei.

Îşi amintea de ziua aceea, cu doi ani mai înainte... Matadin se jurase pe şiragul sfînt aninat de gîtul lui c-are s-o privească totdeauna ca pe o soţie legiuită. Mistuit de patimă, ce se mai ţinea după ea în grădină, pe cîmp, pe malul rîului! Şi acu, cît de rău o înjosea acelaşi om!

Nu spuse nimic. Simţea un nod în gît. Se apucă iar de lucru, cu inima grea.

Deodată, taică-său, maică-sa, doi fraţi şi cîţiva alţi pielari ieşiră ca din pămînt şi-l înconjurară pe Matadin. Mama Seliei îi smulse din mînă coşul cu grăunţe şi-l zvîrli cît colo.

— Nenorocito, dacă vrei să munceşti, poţi să munceşti la casa ta. Dacă eşti ţiitoarea unui brahmin, trăieşte ca un brahmin. După ce-ai făcut de ocară obştea noastră nu mai are nici o noimă să rămîi tot a noastră. Mai bine te-ai duce şi te-ai zvîrli pe gîrlă de ruşine!

Jhenguri Singh şi Datadin se apropiară în fugă.

— Ce s-a întîmplat, Ciaudhory? îl întrebă Jhenguri pe tatăl Seliei.

Acesta, un bătrîn de şaizeci de ani, tuciuriu, costeliv, cu obrazul împietrit zbîrcit ca pielea uscată, răspunse încruntat:

— Nu-i nimic, *thakur!* O să-l facem şi pe Matadin un biet pielar ca noi, chiar de-ar fi să ne spurcăm sîngele. Selia e o fată. O să se găsească şi pentru ea un bărbat! N-avem de ce să ne sfădim pentru asta. Oricine ar ţine-o, trebuie s-o ţină însă ca lumea. Dacă dumneata nu ne poţi face pe noi brahmini, putem noi să te facem pielar.

Datadin bătu cu toiagul în pămînt.

— Uiți cine ești, Harkun, strigă el mînios. Iată-ți fiica! Poți să ți-o iei. N-o ținem cu sila. Lucrează la noi și o plătim pentru asta. Găsim destui oameni care să muncească pentru noi.

Mama Seliei își vîntură pătimașă degetul pe lîngă nasul lui Datadin.

— Grozav mai ești de drept, *pandit!* Frumos, n-am ce zice! N-ai fi vorbit așa dacă ar fi fugit de acasă fiica dumitale. Da noi nu însemnăm nimic, noi sîntem niște pielari prăpădiți. Așa-i? Noi n-o luăm doar pe Selia. O să vină și Matadin cu ea. El i-a adus rușinea asta pe cap. Zici că ești tare cucernic! Se culcă cu fata unui pielar, da nu se atinge de mîncarea făcută de mîna ei și nerușinata asta suferă totul în tăcere! Altcineva în locul ei v-ar fi otrăvit de mult, pe toți!

— Ați auzit ce-au spus oamenii ăștia? strigă Harku însoțitorilor lui. Ce mai așteptați?

Doi pielari se repeziră și-l apucară pe Matadin de mîini. Al treilea îi smulse de la gît șiragul sfînt. Mai înainte ca Datadin și Jhenguri Singh să-și dea seama ce se întîmplă, doi cîrpaci vîrîră un oscior în gura lui Matadin. Matadin încleștă dinții, dar osul respingător îi pătrunse totuși printre buze. Gîtlejul lui zvîcnea. În clipa cînd buzele i se deschiseră, osul îi lunecă în gură.

Atrași de gălăgie, oamenii se apropiau în fugă. Oricît ar părea de ciudat, nici unul nu-i lua însă de piept pe pîngăritorii *dharmei.* Matadin și-i făcuse dușmani pe toți prin purtarea lui vrednică de osîndă cu fetele din sat. Sătenii se prefăcură doar că se amestecă în gîlceavă. În sinea lor erau însă bucuroși să vadă că Matadin își ispășește păcatele. După ce se hărțuiră oleacă, de ochii lumii, noii-veniți se împrăștiară care încotro.

Matadin vărsa. Datadin îl freca pe spate.

— Temnița-i mănîncă pe toți! Cinci ani au să stea la închisoare.

— Nu mă amenința! pufni Harkhu, înfruntîndu-l. Noi nu sîntem păduchi ca tine. Oriunde am fi, putem să ne cîștigăm pîinea.

Matadin se trînti la pămînt, buimac. Mîndria lui de brahmin se risipise. Osişorul acela îi spurcase nu numai gura, ci şi sufletul. Oricît s-ar fi pocăit, oricîtă apă sfîntă ar fi băut, oricîte milostenii ar fi făcut şi oricîte hagialîcuri, *dharma* lui era pîngărită! Din ziua aceea avea să fie socotit spurcat, necurat chiar în casa lui! Chiar mama lui iubită avea să-l privească cu scîrbă. Chiar şi cei care cu o clipă mai înainte i se plecau la picioare îşi vor întoarce faţa la vederea lui. Nu-i va mai fi îngăduit să intre în templu sau să se atingă de tacîmuri. Şi toate acestea din pricina Seliei, o fată de pielar.

Selia, cu capul plecat, ca şi cînd i-ar fi fost ruşine de cele petrecute, încremenise în locul unde vînturase grăunţele.

— Ce mai aştepţi? o întrebă maică-sa, apropiindu-se de ea. Hai, hai cu mine! Ţi-ai făcut părinţii de ocară! Ce blestemăţie mai vrei să faci acum?!

Selia nu se clintea.

— Nu viu nicăieri. Lasă-mă să-mi îndur soarta.

— Nu vii cu mine? ţipă maică-sa.

— Nu.

— Vino, nenorocito!

— Nu.

Fraţii o înşfăcară de mîini. Ea se împotrivi îndărătnică. Dar n-o lăsau; începură s-o tîrască. *Sari*-ul ei se sfîşie, spatele i se făcu numai vînătăi. Totuşi nu voia să meargă.

— Lăsaţi-o în pace, le porunci pînă la urmă Harkhu fiilor săi. Nu mai e fata mea. Dacă mai calcă pragul casei mele, o omor în bătăi.

— Da, omoară-mă dacă-ţi mai calc pragul, strigă Selia deznădăjduită.

Maică-sa se repezi la ea şi începu s-o izbească cu piciorul. Dacă n-ar fi sărit Harkhu s-o scape, ar fi ucis-o în bătăi, atît de mînioasă era.

Selia căzu la picioarele tatălui ei.

— *Dada*, poţi să mă ucizi. Ucideţi-mă toţi. Oh, mamă, de ce eşti atît de haină cu fiica ta? Nu pot să-l pără-

sesc pe *pandit*. N-are decît să mă lase să flămînzesc, să mă bată, să mă omoare! Nu pot să-l părăsesc. Mai bine moartea decît să ajung nevasta altcuiva. Ce-ați cîștigat dacă l-ați pîngărit?

Plecară. Ea se îndepărtă spre arman, șchiopătînd și gemînd de durere. Se așeză jos într-un colț al ogrăzii și, acoperindu-și fața cu *sari*-ul, începu să plîngă.

— De ce n-ai plecat cu ei? îi strigă Datadin cu glasul tăios ca oțelul. Nu ne-ai făcut destul sînge rău și pînă acum?

Selia îl privi rugător. Ochii ei licăreau ciudat.

— De ce m-aș fi dus cu ei? O să trăiesc cu acela a cui sînt.

— Dacă mai cutezi să intri în casa mea, am să te bat cu încălțările!

— Am să stau acolo unde o să-mi poruncească el, răspunse cu tărie Selia. Într-un palat sau sub cerul lui dumnezeu.

Matadin ședea mut, cu gîndurile rătăcite. Era vremea prînzului. Razele soarelui cădeau pe fața lui. Fruntea îi era scăldată de sudoare. Ca și cînd s-ar fi dezmeticit deodată, întrebă:

— *Dada*, ce mă fac acu? Spune-mi, sînt pierdut?

Datadin îl mîngîie blînd pe creștet:

— Fiule, aș dori să te pot sfătui. Fă baie, mănîncă și apoi o să cerem sfatul *pandit*-ilor. O să facem ce-o să ne spună ei. Da pe Selia trebuie s-o alungi.

Matadin se uită la Selia cu ochii sîngerați.

— Nici măcar privirea n-o să mi-o mai arunc spre fața ei blestemată, răspunse el încruntat. *Dada*, o să fie bine după ce mă pocăiesc?

— Firește, fiul meu. După pocăință spurcăciunea e îndepărtată.

— Hai să stăm chiar acu de vorbă cu *pandit*-ii.

— Bine, fiule.

— Dacă *pandit*-ii au să spună că păcatul meu e prea greu ca să fie ispășit?...

— Atunci nu mai avem nici o nădejde.

— Și mă părăsești?

— Nu, fiule. Cum se poate una ca asta? Chiar dacă ar trebui să-mi jertfesc averea, *dharma*, cinstea mea, şi tot n-am să te părăsesc.

Matadin îşi luă băţul şi-l urmă pe tatăl lui spre casă. Selia şchiopăta după ei.

Matadin se uită înapoi şi spuse sec:

— Nu te mai ţine după mine. Între noi s-a isprăvit totul. Nu eşti mulţumită de cîte mi-ai făcut?

Selia îi apucă mîna şi i-o ţinu strîns.

— Nu poţi să mă părăseşti aşa! În sat sînt oameni mai mărinimoşi şi mai vrednici de cinste ca tine. Da eu nu m-am gîndit vreodată nici măcar să mă uit la ei. Cum poţi să mă alungi?! Am să muncesc cu ziua, am să cerşesc dacă nu-mi dai să mănînc, da nu plec de lîngă tine!

Îi dădu drumul la mînă şi întorcîndu-se la arie îşi văzu de lucru.

Hori era încă în toiul muncii, cînd Dhania îi aduse prînzul. Legă boii de un copac.

— Hai să iei ceva în gură, Selia, o îmbie el. Dhania a adus de mîncare. Ia te uită, eşti plină de sînge pe *sari*. Mai întîi spală-te pe spate, că altminterea o să-ţi obrintească rănile. Ce cruzime din partea părinţilor tăi!

— Toţi sînt cruzi, *dada*. N-am întîlnit încă un suflet de om!

— Ce zice *pandit*?

— Că s-a isprăvit totu-ntre noi.

— Aşa crede el?

— Da. Crede că-şi poate dobîndi iar cinstea dacă mă prigoneşte pe mine. Da cum mai poate să ascundă ce ştie toată lumea? Dacă nu mai vrea să-mi dea de mîncare, n-are decît. Pot să văd şi singură de mine. Pînă acu am tot muncit. O să muncesc şi de acu înainte. Cît despre un adăpost deasupra capului, ştiu că nu mi-ai închide uşa dacă te-aş ruga să mă laşi să dorm într-un ungher.

— Avem loc berechet, fata mea, răspunse Dhania, mişcată. În casa noastră eşti binevenită oricînd.

— Uiți de *pandit*, spuse Hori. Dacă ne face vreun rău?

— Mult ne pasă nouă de *pandit!* răspunse Dhania. Dacă nu-i place, n-are decît! A înjosit-o pe fata asta, a scos-o din obștea ei, și acu are nerușinarea să spună că n-o mai cunoaște. De ce nu s-a gîndit la asta înainte? Mai întîi batjocorești fata și pe urmă îi întorci spatele?!

Hori își zise că Dhania făcea o greșeală. Pielarii fuseseră obijduiți, fără îndoială. Dar, la urma urmei, Selia era fata lor și puteau s-o ia cu ei, chiar cu sila, dacă nu înțelegea de vorbă bună. Oricum ar fi fost, nu trebuiau să-l batjocorească pe Matadin, să-i pîngărească *dharma.*

— M-am săturat de sfaturile tale, îi spuse ea lui Hori. Toți bărbații sînt la fel. Cînd Matadin a înjosit-o pe Selia, n-a ridicat nimeni un deget, da cînd i-a venit rîndu lui Matadin, toată lumea a început să-l căineze. Selia n-are și ea *dharma* ei? Bine a făcut Harkhu că i-a învățat minte pe acești nemernici! Hai, Selia. Vai, fato, ce de sînge ai pe spate!

Selia căzu la picioarele Dhanei și izbucni în hohote de plîns.

CAPITOLUL XXIV

Hori trebuia să se îngrijească de măritişul Sonei, care împlinise şaptesprezece ani. De altminteri, se tot gîndea la asta de multă vreme, dar nu avusese bani. Anul acela, însă, nu mai putea s-o amîne, chiar dacă avea să ia alţi bani cu împrumut ca să facă faţă cheltuielilor. Ar fi fost gata chiar să zălogească pămîntul. Dhania era de părere că, oricît s-ar fi calicit, măritişul fetei avea să-i coste totuşi pe puţin trei sute de rupii. O dată cu primirea Giuniei în casă, oamenii nu prea îi mai priveau cu ochi buni. Orice ar fi făcut, n-ar fi găsit pentru Sona un mire potrivit, fără să scoată din pungă vreo sută de rupii. Anul trecut nu putuse să agonisească cine ştie ce din culesul de iarnă. Căzuse la învoială să împartă grînele pe din două cu Pandit Datadin. Acesta învîrtise atît de viclean socoteala în ceea ce privea costul mîinii de lucru şi al seminţelor, încît Hori se alesese numai cu un sfert din grînele culese. Pe deasupra trebuise să plătească numai el, în întregime, dările pe pămînt. Şi, ceea ce era mai rău, cînepa şi trestia de zahăr fuseseră vătămate — cînepa de prea multă ploaie, iar trestia de furnicile albe. Anul ăsta însă, din fericire, culesul de iarnă fusese mulţumitor, iar trestia de zahăr mergea bine şi ea. Avea destule grîne ca să facă faţă nevoilor nunţii. Numai să poată încropi pe deasupra vreo două sute de rupii, bani gheaţă ! Dacă Gobar l-ar ajuta cu o sută, ar putea să ia încă o sută de la Jhenguri Singh sau de la Mangru. Aceştia nu se mai arătau atît de îndărătnici cînd era vorba să-i dea un împrumut, de vreme ce ştiau că fiul

lui cîştiga bine, şi că, prin urmare, banii lor erau în deplină siguranţă.

Într-o dimineaţă, Hori o întrebă pe Dhania ce-ar zice dacă s-ar duce la Gobar pentru o zi sau două.

Dar vorbele pe care Gobar le rostise la plecare erau prea proaspete în mintea Dhaniei. Nu voia în ruptul capului să ia bani de la fiul ei.

— Atunci, spune, cum ieşim din încurcătură? o întrebă Hori aprins.

— Ce-ai fi făcut dacă Gobar nu s-ar fi dus la oraş? răspunse Dhania, dînd din cap cu încăpăţînare. Fă şi acu tot aşa.

— Păi asta te-am întrebat: ce să fac?

— Bărbaţii trebuie să se gîndească la lucrurile astea.

— Să zicem că n-aş fi aici! Ce-ai face?

Dhania îl privi dojenitoare.

— Dacă aş mărita-o fără nici un fel de zestre, cu un degetar de iarbă, nimeni n-ar rîde de mine. Îţi dă mîna să faci şi tu aşa ceva?

Hori ar fi vrut să poată face la fel — ar fi scutit o mulţime de bani. Trebuia să se gîndească însă la obrazul său. La nunta surorilor lui veniseră numai din partea mirilor trei sute de oaspeţi. Tatăl lui dăduse fetelor cîte o zestre frumoasă şi le făcuse nunţi ca în poveşti. Hori era cunoscut în toate satele vecine. Ar mai putea el scoate capul în lume dacă şi-ar cununa fata fără de nici o zestre? Mai bine moartea decît ruşinea asta! Oricum ar fi, nu ajunsese totuşi atît de prăpădit. N-are oare pămînt, boi, o casă şi un nume bun în sat? Dacă ar vinde o *bigha* de pămînt, ar lua o sută de rupii pentru ea. Nu! Pentru un ţăran pămîntul e mai scump ca viaţa, mai scump chiar decît mîndria moştenirii sale strămoşeşti. Avea numai cinci *bigha* de pămînt, şi chiar de-ar fi vîndut numai una, cum era să mai trăiască?

Zilele treceau şi Hori nu se putea hotărî în nici un fel.

Asta se petrecea în timpul sărbătorilor *Dussehra*. Fiii lui Jhenguri Singh, Petşuari şi Nokhey Ram veniseră să-şi petreacă vacanţa acasă. Tustrei urmau o şcoală

englezească şi, cu toate că se apropiau de douăzeci de ani, mai va pînă la universitate! Era lucru obişnuit la ei să rămînă repetenţi de două şi de trei ori în fiecare clasă. Toţi erau însuraţi, ba fiul lui Petşuari, Baindeşuari, avea chiar un copil.

Nu făceau altceva decît să joace cărţi, să bea *bhang* şi să se veselească. Treceau de mai multe ori pe zi prin faţa casei lui Hori şi, ciudat, Sona ieşea chiar atunci în uşă. În zilele acelea purta *sari*-ul pe care i-l adusese Gobar de la oraş. Hori simţea că i se urcă sîngele în cap cînd îi vedea pe plimbăreţi vînzolindu-se ca nişte nori negri, rău prevestitori, pe deasupra unui lan.

Într-o zi veniră tustrei să se spele la fîntîna de la care lua apă Hori ca să-şi ude cîmpul. Sona, la fîntînă, îşi făcea de lucru cu găleata. Lui Hori nu-i plăcea de loc treaba asta.

În aceeaşi seară se duse la Dulari. Se gîndea că, de vreme ce femeile erau mai bune la inimă, poate că avea să-i dea un împrumut cu o dobîndă mai mică. Dar Dulari începu să-şi depene povestea necazurilor sale. Nu era casă în sat, spuse ea, care să nu-i datoreze bani. Chiar şi Jhenguri Singh împrumutase de la ea douăzeci de rupii. Dar nu vedea pe nici unul că se gîndeşte să-i întoarcă datoria; de unde să mai aibă din ce da alte împrumuturi?

— Mi-ai face un mare bine dacă m-ai ajuta acu. Mi-ai lua o piatră de pe inimă. Jhenguri şi Petşuari au pus ochii pe pămîntul meu. Pămîntul ăsta e moştenirea pe care mi-au lăsat-o strămoşii. Dacă-l pierd şi pe el, unde ajung? Un fiu vrednic năzuieşte totdeauna să sporească bunăstarea alor lui: nevrednicu risipeşte şi bruma pe care a moştenit-o.

— Mă jur că n-am nici un ban pus deoparte, spuse Dulari. De tine nu mă ascund. Sona e ca şi fata mea. Da ce pot să fac? Uite, ia-l pe fratele tău, Hiira. A împrumutat de la mine cincizeci de rupii ca să-şi cumpere boi. Acu, ia-l de unde nu-i! Cînd îi spun neveste-si să-mi dea banii, îmi sare în cap. Sobha face şi el pe prostul, nici nu se gîndeşte că are la mine o datorie.

Cînd toţi trag targa pe uscat, cum poţi să mai nădăjduieşti c-o să-ţi dea banii înapoi? De, ce să fac, văd şi eu ce greu o duc şi o las mai moale. Totuşi, nu te sfătuiesc să-ţi vinzi pămîntul. Dacă ai pămînt, mai poţi cel puţin să ţii fruntea sus. Şi urmă în şoaptă: După părerea mea, băiatul lui Petşuari trece prea des prin faţa casei tale. De altminterea şi alelalte două pramatii fac la fel. Ia seama. Să nu zici că nu ţi-am spus! Au năravuri rele de la oraş. Ce ştiu ei de obiceiurile satului? Uită-te la băieţii din sat: se sfiesc, sînt cuviincioşi. Da ăştia trei! Parcă-s nişte tauri cuprinşi de furie. Fata mea, Kaishalya, tocmai venise de la socru-său. Cînd am văzut însă ce-i cu haimanalele astea, am şi trimis-o înapoi. Poţi să stai de veghe douăzeci şi patru de ceasuri în şir, zi de zi?

Hori zîmbi.

— Nu glumesc, Hori, spuse ea. Ehei, ce fecior de lele erai şi tu în tinereţele tale! Cînd te căta omu îţi făceai drum pe la mine! Mi-aduc aminte, parc-a fost ieri. Da totdeauna te trimiteam la plimbare.

— Nu totdeauna, o întărîtă Hori. Veneam fiindcă îmi făceai zîmbre. Vrabia vine a doua oară cînd s-a obişnuit cu ograda.

— Mincinosule!

— Ei, dac-ar fi aşa! Nu te uitai tu la mine, da îţi picasem cu tronc! Ce mai oftai de dorul meu!

— Ba, mi-era milă de tine cînd te vedeam că-mi tot dai tîrcoale. Nu erai şugubăţ ca să-mi pici cu tronc.

Intră un muşteriu şi ceru sare de un *pais*.

— De ce nu te duci la Gobar? S-ar putea să-ţi dea el ceva bani, schimbă ea vorba.

— Nu-mi dă nimic, răspunse Hori mohorît. Cînd copiii fac aripi îşi uită părinţii. Am vrut eu să mă duc, da nu m-a lăsat Dhania. Ar fi în stare să-mi facă un tărăboi! O ştii ce fire are.

— Eşti un mototol, mititelule! rîse Dulari.

— Ce să fac, dacă tu m-ai lăsat de căruţă! Trebuia să-mi găsesc şi eu o nevastă.

— Dacă ai fi vrut să fii robul meu, poate că te luam pe tine.

— Niciodată nu e prea tîrziu. Poţi să mă iei şi acu. Cred că două sute de rupii oi face şi eu!

— N-o să-i spui Dhaniei?

— Mă jur!

— Şi dacă-i spui?

— Să-mi tai limba.

— Foarte bine, am să-ţi dau două sute de rupii, ca să-ţi faci treaba.

Mişcat, Hori căzu la picioarele ei. Dulari se depărtă însă repede.

— Uite, asta nu-mi place la tine. Să ştii că trebuie să am banii înapoi cu dobîndă, într-un an. Da, să nu uit. Am auzit că *pandit* e supărat foc pe tine. De ce n-o goneşti pe Selia din casa ta? Văz eu, cauţi ceartă cu lumînarea!

— N-o lasă Dhania să plece. Eu n-am nici o putere în treaba asta.

— Am auzit că *pandit* s-a dus la Benares[1]. Un brahmin vestit de acolo i-ar fi cerut cinci sute de rupii ca să-l dezlege de păcat. Cînd s-a întîmplat ca banii să dezlege un păcat? O dată ce *dharma* s-a dus, dusă-i! Banii nu mai sînt de nici un folos. Acu n-are decît să se pocăiască cît o vrea, nimeni n-o să mai bea apă din mîna lui.

Asemenea întîlniri plăcute erau rare în viaţa lui Hori. Făcu cale întoarsă. În drum, se opri la Sobha şi-i spuse să fie gata că-l pofteşte pe curînd la logodnă. Apoi se duseră amîndoi la Datadin ca să-l întrebe cînd erau zilele cele mai prielnice pentru această împrejurare. Întorcîndu-se de acolo, se aşezară pe pragul casei lui Hori ca să se sfătuiască asupra amănuntelor petrecerii.

Dhania ieşi la ei.

— Ceasurile-s tîrzii. E vremea să mîncaţi. Puteţi să sporovăiţi apoi toată noaptea.

[1] Oraşul sfînt al hinduşilor.

Îmbiind-o să stea și ea la sfat, Hori spuse:

— *Pandit* a statornicit ziua prielnică acu, pe curînd, cînd începe vremea nunților. Dă-mi o mînă de ajutor: scrie pe o hîrtie tot ce-o să ne trebuiască. Eu n-am habar de așa ceva.

— Ai făcut rost de bani, sau vorbești așa, ca să te afli în treabă?

— N-avea tu grijă de asta, răspunse Hori fudul. Spune-mi doar ce-ți trebuie.

— Nu vreau să visez cai verzi pe pereți. Spune-mi, ai făcut rost de bani?

Hori îi spuse că Dulari se îndurase să-i dea.

— Hm! Ce dobîndă ți-a cerut! Te seacă la ficați! De unde o să-i dai înapoi atîția bani?

— Vrei, nu vrei, asta-i și bună pace! N-am avut încotro, se dezvinovăți Hori.

— Ți-a dat banii, ori ți-a făgăduit așa, într-o doară?

— Mi-a spus răspicat că mi-i dă.

Sona trăgea cu urechea. Cînd auzi că hotărîseră să împrumute două sute de rupii pentru măritișul ei, mintea începu să-i clocotească ca varul nestins peste care torni apă. Opaițul ardea lîngă ușă — peretele de deasupra lui era înnegrit de funingine. Un cîine de pripas aștepta răbdător să-i pice și lui ceva. Boii rumegau domol. Sona ieși afară cu Selia și se opri lîngă ieslea boilor.

— Ai auzit că *dada* vrea să împrumute două sute de rupii de la Dulari pentru nunta mea? spuse ea mohorîtă.

— Ce altceva poate să facă de vreme ce n-are nici un ban în casă? răspunse Selia.

Sona privi cununile negre ale pomilor ce se zăreau în întunericul serii.

— Nu vreau ca părinții mei să se înglodeze în alte datorii pentru mine.

— Gospodarii cuprinși, care țin la obrazul lor, cer totdeauna zestre, prostuțo, spuse Selia. Dacă mirele e flăcău tomnatic, atunci se schimbă socoteala. Sau vrei să iei de bărbat un bătrînel?

— De ce un bătrînel? Fratele Gobar nu-i bătrîn şi totuşi nu i-au dat zestre.

— Dacă nu dai zestre, îţi faci neamul de ocară.

— O să-i spun ursitului meu că dacă stăruie să ia zestre n-am să mă mărit cu el.

— Şi dacă-ţi răspunde că n-are ce face, că de tatăl lui atîrnă să ceară sau să nu ceară zestre?

— Îl mai întreb o dată. Dacă spune că asta-i treaba lui taică-său, atunci rîul Gonti nu-i departe. Mă arunc în el. Părinţii mei s-au trudit din greu ca să mă crească. Nu-i drept ca asta să le fie răsplata pentru jertfa lor — să-i înglodez într-o nouă datorie! În doi ani astea două sute de rupii se fac de două ori pe atît. *Dada* n-are de unde să plătească atîţia bani.

Sona fusese făgăduită fiului unui ţăran bogat din satul Sonari, de peste rîul Gonti. O rugă pe Selia să se ducă la el cu un răvaş. Satul era chiar pe malul rîului, şi Seliei îi era uşor să dea de el cînd ieşea cu vitele la păscut.

În zori, Selia plecă spre Sonari. Hori o opri însă din drum. Pe Dhania o durea rău capul şi el o rugă pe Selia să-l ajute la cîmp în locul ei. Selia se gîndi că o să încerce să se ducă la Sonari după-amiază.

Tîrziu după-amiază, cînd Hori veni la fîntînă, Selia nu era de găsit nicăieri.

— Ptiu, ia-o de unde nu-i! bombăni el. Mi se pare că nu-i aminte de treabă. Sona, nu ştii unde a plecat?

— Parcă a spus că se duce la spălătoreasă, minţi Sona.

— Las', că te ajut eu, zise Dhania, ridicîndu-se de pe lăvicioară. Vezi bine că n-o plăteşti. De ce te superi pe ea?

— Da ce, nu trăieşte în casa noastră? Ba ne-am mai aprins şi paie-n cap din pricina ei. Am să-i spun eu cîteva vorbuliţe cînd s-o întoarce!

Sona se uita nerăbdătoare spre Sonari. În inima ei, nădejdea se lupta cu îndoiala. Îşi zicea în sine: „De ce s-ar lipsi de bani? Cu cît omul e mai bogat, cu atît iubeşte mai mult banii. Gouri *mehto*, viitorul meu

socru, e bine cunoscut pentru zgîrcenia lui. De bună seamă, Mathura avea altă fire, dar trebuia să se supună dorinţelor tatălui său. Dacă aveau să ceară zestre, o să le spun de la obraz că n-au decît să ia o fată de bogătaş. Da ce-ar fi ca Gouri *mehto* să cadă la învoială?..." Ochii îi sclipiră şi obrajii i se învăpăiară deodată de sfială.

De ce-o întîrzia atît Selia? Sonari era la doi paşi. Or fi oprit-o acolo? A, uite-o că vine! Da, era Selia. Dar de ce mergea atît de încet? Inima i se opri în loc. Pesemne că nici n-au vrut s-audă de rugămintea ei. Altfel Selia ar fi venit în fugă. Ei, de-acu Sona n-o să mai fie niciodată a lor!

Temîndu-se de Hori, Selia o luă de-a dreptul spre cîmp şi se apucă de lucru. Sona aşteptă două ceasuri într-o înfrigurare nespusă.

— Ce s-a întîmplat? întrebă ea, alergînd spre Selia de îndată ce isprăviră treaba.

— A trebuit să găsesc clipa prielnică. Mathura era undeva pe cîmp şi am tot umblat după el. I-am dat răvaşul. Nu mai putea de bucurie. A spus c-ar fi foarte fericit să te ia şi fără zestre. Se îndoia însă că tatăl lui o să se învoiască la aşa ceva. Zice că bătrînu e zgîrcit rău. Ei, a lăsat vitele şi s-a dus la Gouri *mehto*. Ce bogat e *mehto*! Are fîntîna lui şi zece *bigha* cu trestie de zahăr. Arată însă din cap pînă-n picioare ca un cosaş. Dar are noroc. Au început să se ciorovăiască. *Mehto* i-a strigat să nu se amestece în treburile lui. Mathura a spus că n-o să se însoare dacă tatăl lui cere zestre. Bătrînul s-a mîniat aşa de tare, că l-a luat la bătaie în faţa mea. Oricare alt băiat ar fi dat şi el. Dacă Mathura l-ar fi pălit numai cu un singur pumn, taică-său nu s-ar mai fi ridicat de jos. Mathura a îndurat însă loviturile fără să crîcnească. S-a uitat la mine cu ochi jalnici şi a plecat. Atunci *mehto* s-a întors spre mine şi a început să mă ocărască. Da mie nu mi-a păsat de el. „*Mehto*, i-am spus, două sute de rupii nu-s cine ştie ce avuţie. Cu banii ăştia nici dumneata n-o să

te procopsești, nici Hori n-o să sărăcească și mai mult. Ai să pierzi însă o mireasă bună pentru fiul dumitale."

— Și tatăl lui s-a apucat să-l bată numai pentru atît? întrebă Sona cu ochii plini de lacrimi.

În noaptea aceea avu fierbințeală mare.

A treia zi, bărbierul satului aduse o scrisoare de la Gouri *mehto*.

„Gouri *ram* trimite bineţe lui Hori *mehto*, care-i vrednic de cea mai mare cinste.

Am chibzuit în liniște asupra celor ce-am vorbit amîndoi mai demult în privinţa zestrei. Acu îmi dau seama că un asemenea tîrg va să fie spre paguba celor două case, a băiatului și a fetei. Acu, cînd cele două neamuri au să se unească prin legătura cununiei, n-ar trebui să făptuim nimic care ar fi neplăcut unuia dintre noi. Nu-ţi face griji în privinţa zestrei. Am primi cu mulţumire orice ai putea să dăruiești însurăţeilor."

Hori, aprins, dădu buzna în casă și-i citi Dhaniei scrisoarea.

— Adevărat, e foarte frumos din partea lui Gouri *mehto*, spuse ea pînă la urmă. Da trebuie să ne gîndim și la obrazul nostru. Ce-o să zică lumea cînd ne-o vedea că ne calicim atît? Banii vin și se duc, da cinstea rămîne. O să dăm ce putem, iar Gouri *mehto* o să primească. Scrie așa în răspunsul la scrisoarea lui. Oare o fată să n-aibă nici un drept la banii tatălui ei? Da la urma urmei nici nu e nevoie să scrii. O să-i trimitem vorbele astea lui Gouri *mehto* prin bărbier. Hori ieși buimăcit în ogradă. Ospătîndu-l pe bărbier cu șerbet, îi spuse ce veste să ducă.

După ce bărbierul plecă, Hori bombăni:

— Ce-ai făcut, Dhania? Ciudat om mai ești și tu! Cînd faci un pas înainte, cînd dai doi înapoi. Mai întîi te împotriveai să iau bani cu împrumut, da cînd ai văzut scrisoarea lui Gouri, ai început să te fălești. Dumnezeu să te mai înţeleagă.

— Trebuie să ne purtăm după împrejurări. La început Gouri *mehto* se gîndea să facă pe grozavul, dar acum se poartă omenește. Dacă cineva dă cu o cără-

midă în tine, dă şi tu cu o piatră. Da dacă îţi trimite bineţe, nu-i răspunde cu ocări.

— De unde o să faci rost de bani pentru toată dandanaua asta?

— Nu-i treaba mea să fac rost de bani. E a ta.

— Eu nu văd pe nimeni care să ne împrumute, afară de Dulari.

— Fie şi Dulari. Nimeni n-o să dea bani fără dobîndă. Dacă ţi-e scris să te îneci, n-are a face unde se întîmplă asta — în rîu sau în lac.

Hori ieşi în ogradă şi se aşeză jos pufăind din *celum*. De data asta ar fi scăpat uşor din încurcătură, gîndea el, dar, ca totdeauna, Dhania stricase totul.

CAPITOLUL XXV

Bhola se însurase în sfîrşit a doua oară. Viaţa fără femeie era urîtă ca moartea. Cît fusese Giunia acasă, îl îngrijea ea. Noră-sa, prinsă de treburi, nu avea vreme de el. Spre norocul lui, găsi o tînără văduvă, al cărui bărbat murise abia de trei luni. Trecu mereu pe la ea şi-i tot bătu capul pînă cînd căzu la învoială să se mărite cu el.

Înainte de a lua ea frîul casei, nimeni nu le întreba pe nurorile lui Bhola ce mîncau, cu ce se îmbrăcau şi cum îşi petreceau vremea. Jangi plecase la Lucknow cu nevasta, iar soţia lui Kanta rămăsese stăpînă peste gospodărie. Vindea lapte pe sub mînă în fiecare zi şi astfel pusese deoparte pentru sufleţelul ei vreo patruzeci de rupii. O dată cu sosirea noii sale soacre, pierdu puterea pe care o avusese pînă atunci. Urmarea fu că se iscară certuri după certuri: casa ajunsese un balamuc. Tatăl şi fiul începuseră să nu se mai înţeleagă nici ei. Pînă la urmă hotărîră să se gospodărească deosebit. E un obicei de cînd lumea ca în clipa despărţirii să se stîrnească neapărat şi gîlceavă. Kanta era tînăr — se supunea lui Bhola, fiindcă acesta era tatăl lui. Dar de cînd taică-său îşi adusese acasă nevastă tînără, Kanta nu mai avea ochi să-l vadă. Într-o zi îl dădu grămadă, îl buşi zdravăn şi-l zvîrli afară din casă. Vecinii îl priveau şi ei cu ochi răi pe Bhola fiindcă se însurase la bătrîneţe şi de aceea nu se amestecară în ceartă. Bhola îşi petrecu noaptea sub un pom şi dimineaţa se duse la Nokhey Ram să se plîngă de năpasta care căzuse pe capul lui. Nokhey Ram era căpetenie — el tăia

şi spînzura peste satul lui Bhola şi peste împrejurimi. Nokhey nu-l avea la inimă pe Bhola, dar cînd văzu muieruşca sprinţară după el, se arătă gata să-i dea adăpost într-o odăiţă de lîngă staul. Îşi adusese aminte deodată că avea nevoie grabnică de un om priceput la vite. Îl tocmi pe Bhola cu trei rupii pe lună şi cu mîncare de un *siir* pe zi.

Nokhey Ram era un omuleţ grăsun, bondoc, chel ca în palmă, cu ochii duşi în fundul capului, cu pielea gălbuie. Purta un turban uriaş, o cămaşă scurtă, şi iarna se înfăşura într-un şal. Nu era zi să nu-şi facă o frecţie cu ulei, din care pricină straiele lui erau veşnic îmbîcsite, soioase. Avea casă grea, şi pe deasupra şapte fraţi, cu odraslele lor cu tot, a căror povară cădea de asemenea pe umerii săi. Fiul lui cel mai mare, elev în clasa a noua a unei şcoli englezeşti, îl toca de bani, dorind să trăiască aşa cum trăieşte un *babu*. *Rai Sahib*-ul îi dădea o simbrie de douăsprezece rupii pe lună, dar el cheltuia aproape o sută. Fireşte că atunci cînd îi cădea în gheare vreun dijmaş îl jumulea zdravăn. Mai înainte, cînd simbria lui era numai de şase rupii, nu se purta aşa de hapsîn cu dijmaşii. O dată cu sporirea simbriei îi crescuse însă şi pofta. Aflînd de lucrul acesta, *Rai Sahib*-ul nu-i mai dăduse alte sporuri.

Toată lumea din sat nu zicea nici cîrc înaintea lui: chiar Datadin şi Jhenguri Singh socoteau că e înţelept să se dea bine pe lîngă el. Doar Petşuari se ţinea băţos. Nokhey Ram se mîndrea cu faptul că era brahmin şi că putea să-l facă pe un *kayastha*[1] să joace cum îi cînta el. Petşuari se fălea că e *kayastha*, mînuitor al penei, şi ca atare lăsa mult în urmă pe un brahmin, fiindcă prin mîinile lui treceau hîrtiile stăpînirii. Mai mult, el era un slujitor al guvernului britanic, în a cărui împărăţie soarele nu apunea niciodată, în vreme ce Nokhey Ram era doar slujbaşul unui *zamindar*. Dacă Nokhey

[1] Casta scribilor în India de Nord şi cea Orientală (ca rang, cea mai apropiată de brahmini).

Ram postea de fiecare *ekadaşi*[1] şi ospăta la masa lui cinci brahmini, Petşuari, mai cu moţ, spunea pe de rost stihuri din *Satya Narain*[2] de fiecare dată cînd era lună plină şi poftea la ospăţ nu cinci, ci zece brahmini. Petşuari era mai moţat ca Nokhey Ram şi în altă privinţă: gurile rele şopteau că se încurcase pe ascuns cu o văduvă *kohar*[3]. O dată cu sosirea lui Bhola, Nokhey Ram avea prilejul să ajungă deopotrivă cu Petşuari şi în privinţa asta. Ca să-l momească pe Bhola, îi spuse:

— Stai la mine, Bhola. Nu-i nici o supărare. Cînd îţi trebuie ceva, spune-mi. Am de lucru şi pentru nevasta ta. La mine e treabă berechet.

— Stăpîne, se rugă Bhola, cheamă-l aici pe Kanta măcar o dată şi întreabă-l dacă aşa trebuie să se poarte un fiu cu tatăl lui. Casa eu am făcut-o, vitele eu le-am cumpărat, iar acu s-a făcut el stăpîn pe toate şi mi-a arătat uşa. Nu. Aşa ceva nu-i frumos de loc. Aştept să-mi faci dreptate.

— Bhola, pe Kanta n-ai să-l poţi da pe brazdă cu una, cu două, îl domoli Nokhey Ram. Dar nimeni n-ajunge bine prin mijloace necinstite. Dumnezeu o să-l pedepsească pentru faptele sale rele. El vede totul — pe toţi îi răsplăteşte. Aşteaptă şi-ai să vezi. Pînă atunci poţi să stai la fel de bine şi aici.

Bhola se duse atunci la Hori, povestindu-i şi acestuia păţania sa.

— Copiii ăştia şi-au luat-o în cap, frate, spuse Hori, amintindu-i lui Bhola de cele ce i se întîmplaseră şi lui. Îi creşti anevoie pîn' ce se fac mari, şi cînd se ridică pe picioarele lor încep să te vrăjmăşească. Uite, ia-l pe băiatul meu, Gobar. S-a certat cu maică-sa şi ne-a părăsit. Trece an după an, şi de la el nici o veste. Fetei mele i-a venit vremea măritişului, da lui nici că-i pasă.

[1] Ritual hindus, care se oficiază în a unsprezecea zi a lunii, după calendarul mahomedan.

[2] Legenda lui Narain, care în mitologia indiană este una din încarnările zeului Vishna.

[3] Văduvă dintr-o castă de jos.

Acu, n-am încotro, o să-mi zălogesc pămîntul pentru două sute de rupii. Oricum, trebuie să ţii capul sus în lume, frate.

După un timp oarecare, Kanta simţi pe pielea lui că bătrînul era, la urma urmei, foarte folositor în gospodărie. Se scula cu noaptea în cap ca să dea nutreţ vacilor, să le mulgă, apoi pleca la tîrg să vîndă laptele. Cînd se întorcea de la tîrg dădea din nou de mîncare vacilor şi le mulgea iar. Asta îl făcuse să-i vină mintea la cap. Nevasta lui tăbăra adesea cu gura pe el: „Vrei să mă ucizi cu atîta muncă, se tînguia ea. Dacă viaţa asta nenorocită mă aşteaptă de-acu înainte, mă duc înapoi la părinţi." Kanta se sperie la gîndul că, pe lîngă munca istovitoare de fiecare zi, avea să-şi mai gătească şi mîncarea. Tocmi o slugă. Lucrurile nu se schimbară în bine. Sluga nu făcea altceva decît să fure paie şi să le vîndă pe furiş. Pierzîndu-şi orice nădejde, Kanta îi dădu drumul. După asta începu iar ciorovăiala cu nevastă-sa, care pînă la urmă îl şi părăsi şi plecă la părinţii ei. Înnebunit, Kanta alergă la Bhola.

— Iartă-mă, tată. Întoarce-te acasă. Am să mă port ca un fiu cumsecade.

Bhola stătea ca pe ghimpi la Nokhey Ram, unde ducea o viaţă trudnică de argat. Uneori Nokhey Ram mergea pînă acolo, încît îi poruncea să-i umple cu tutun *celum*-ul sau să-i facă patul. Bhola se oţăra în sinea sa, dar n-avea încotro, trebuia să îndeplinească poruncile. Acasă, deşi îl aştepta gîlceava, cel puţin era scutit de înjosirea de a slugări la alţii.

Cînd auzi de asta, Nohori, nevasta lui Bhola, spuse înţepată:

— Vrei să te întorci în casa din care ai fost alungat? Nu ţi-e ruşine obrazului?!

— Nici aci nu stau pe tron, răspunse Bhola.

— N-ai decît să te duci, spuse acru Nohori. Eu nu viu.

Bhola ştia că Nohori avea să se împotrivească. Ştia şi de ce: pricina asta era de ajuns ca să-l facă s-o ia de acolo. În vreme ce el era privit ca un nimic, Nohori

era ţinută pe palme de Nokhey Ram. Ba chiar ajunsese să poruncească slugilor.

Răspunsul ei îl mînie. Dar n-avea ce face. Dacă ar fi fost destul de dîrz ca s-o lase în plata domnului, ea n-ar fi putut să facă altceva decît să-l urmeze supusă, căci Nokhey Ram n-ar fi cutezat să-i dea adăpost numai ei. Lui îi plăcea să vîneze pe furiş. Şi Bhola rămase la Nokhey Ram.

Curînd începură clevetirile.

— Ai văzut că Nohori purta azi un *sari* roşu?

— Ia te uită! Pînă acu n-avea nici după ce bea apă. Acu schimbă straiele în fiece zi.

— De vreme ce ţiitorul ei e chiar mai-marele poliţailor, ce nevoie are să se teamă de cineva?!

— Bhola o avea orbul găinii de nu vede ce se petrece chiar sub nasul lui?

Într-o zi, lui Lala Petşuari îi fu sortit să mănînce papară. Poamele de *mango* se copseseră. El şedea în crîngul de *mango*, veghind culesul. Tocmai atunci se nimeri să treacă pe acolo Nohori, în veşminte de preţ.

— Nohori *rani*, o strigă el, poftim de gustă nişte *mango*. Sînt grozave.

Nohori crezu că Petşuari îşi bătea joc de ea. Începuse să se înfumureze şi aştepta ca toţi să se plece la picioarele ei ca înaintea nevestei unui *zamindar*. Fudulul e de obicei bănuitor, iar cel cu cugetul încărcat şi mai abitir.

Nohori se opri.

— De cînd eşti aşa de milostiv, Lala? Uite ce, să ştii că nu-ţi îngădui să faci glume cu mine. Altfel o să-ţi pară rău.

Asta era prea mult pentru Petşuari. Ca să vezi! O femeie dintr-o castă de jos şi să se fudulească atît! Dacă îşi făcea mendrele cu Nokhey Ram, credea că poate vorbi de sus oricui!

— Ţi-ai pierdut capul fără pricină, îi răspunse Petşuari. Înainte de a vorbi, alege-ţi cuvintele. Dacă nu te-ar fi ocrotit Nokhey Ram, n-ai fi mai mult decît o cerşetoare.

Femeia alergă acasă şi începu să-şi strîngă catrafusele.

— Ce s-a întîmplat, Nohori, o întrebă Nokhey Ram, foindu-se pe lîngă ea. S-a purtat careva urît cu tine?

Nohori ştia să-i facă pe bărbaţi să joace cum le cînta ea. Era mare meşteră în treaba asta. Nokhey Ram era un om cu carte, cunoştea legile şi pe-o parte, şi pe alta, învăţase multe lucruri cît fusese trepăduş la unii avocaţi de frunte din oraş. Totuşi, în mîinile acestei femei fără carte nu era decît o jucărie. Mustaţa i se zbîrli.

— Dacă cutează careva să-ţi arunce măcar o privire, îi scot ochii!

Îşi înşfăcă bastonul şi se năpusti vijelie spre crîngul de *mango* al lui Petşuari.

— Ia fă-te-ncoa, porc de cîine! îi strigă el. Îţi smulg mustaţa! Te-ngrop de viu! Apropie-te, năpîrcă! Las', că scot eu fumurile din tine! Cine crezi că eşti, ai? Un conţopist scîrbos şi murdar!

Petşuari încremenise. I se tăiase răsuflarea. Un cuvînt dacă scotea, avea să dea de un mare bucluc. Pînă atunci nimeni nu-l ocărîse astfel în faţa lumii. Cîndva fusese pus jos lîngă lac şi bătut măr, dar nu aflase nimeni de întîmplarea aceea. Acum asculta ocările fără să crîcnească.

În urma celor petrecute, Nohori se îngîmfă şi mai mult. Acum ea domnea peste sat. Toţi ştiau că, dacă o linguşeau cît de cît, Nokhey Ram putea să le facă multe hatîruri. Dacă voiai să-ţi împarţi pămîntul, dacă îi cereai să te păsuiască cu plata dărilor, sau dacă doreai un loc ca să-ţi clădeşti o casă, era înţelept să ciocăneşti întîi la uşa ei.

Bhola nu voia să se lase învîrtit pe deget de ea. Ştia că nimic nu e mai înjositor în viaţă decît să fii sub papucul femeii. Nohori îi lua chiar şi simbria lui amărîtă de trei rupii. Nu-i lăsa nici măcar un *pais* pentru tutun, în vreme ce ea dădea în fiece zi două *anna* pe frunze de *betel*. Bhola ajunsese la cheremul tuturor. Chiar şi slugile îi porunceau să aibă grijă de *celum* sau să spargă lemne. Sărmanul om, obosit crunt după truda

zilei, se culca pe laviţa goală sub pom, lîngă uşă. De mîncare avea turte învechite şi un pic de sare.

Sătul ca de mere acre de acest trai, hotărîse cu tărie să se întoarcă acasă.

— N-am poftă să fiu roaba nimănui, se împotrivea Nohori.

— Nu ţi-am cerut să vii cu mine, spuse Bhola luîndu-şi inima în dinţi. Vorbeam despre mine.

— Nu ţi-ar fi ruşine să mă laşi singură?

— Mi-am pus ruşinea în *celum* şi am fumat-o de mult.

— Eu nu mi-am fumat-o pe a mea. Să ştii că n-am să te las să pleci.

— Dacă tu vrei să faci cum te taie capul, eu de ce să nu fac la fel?

— Bagă de seamă, o să chem *panciaiat*-ii şi o să le cer să-ţi ponegrească numele.

— Mi-ai ponegrit tu destul obrazul. Crezi că nu ştiu cu ce te îndeletniceşti?

— Hm, vorbeşti ca şi cînd mi-ai dărui giuvaeruri în fiecare zi! N-o să-ţi rabd eu neobrăzarea asta, s-o ştii!

Bhola sări în sus, îşi înşfăcă băţul şi dădu să plece. Nohori îl apucă de încheietura mîinii. Neputînd să scape din strînsoarea ei ca de menghină, se aşeză jos pe pămînt, ca un copil neputincios, dîndu-şi seama cu durere cît era de neajutorat. Voia să-i spună că nu-i e frică de ea şi că hotărîse s-o părăsească. Iar de *panciaiat*-i de ce s-ar teme? *Panciaiat*-ul era om ca toţi oamenii şi nu un căpcăun!

Aceste gînduri nu se preschimbară însă niciodată în vorbe. Părea că Nohori îi făcuse farmece.

CAPITOLUL XXVI

Întruchipînd aproape tot ce-i vrednic de laudă în această tagmă a perceptorilor, Petşuari era un tipicar neasemuit în îndeplinirea îndatoririlor sale. Nu îngăduia unui ţăran să încalce cu o iotă pămîntul altuia şi n-ar fi răbdat niscaiva vicleşuguri în privinţa plăţii împrumuturilor date de cămătari. Socotea că cea dintîi îndatorire a sa era să ţină cumpăna între sătenii care căutau să-şi tragă fiecare spuza pe turta lui. Nu avea o părere bună în privinţa înţelegerilor paşnice. O asemenea stare de lucruri, după părerea lui, era un semn neîndoielnic că totul se duce de rîpă. Socotea o cinste a stîrni dihonia între oameni şi a-i face să se bănuiască unul pe altul.

În vremea aceea pusese ochii pe Mangru Şah. Mangru, cel mai bogat om din sat, nu se amesteca între taberele locale şi nu dorea să iasă cu nimic la iveală. Casa lui era afară din sat. Acolo avea de asemeni o fîntînă, o grădiniţă şi un mic paraclis. Neavînd copii, îşi redusese foarte mult afacerile şi-şi petrecea cea mai mare parte a timpului în cugetare. Mulţi dintre datornicii lui erau răi platnici. De obicei le scria, nu-i dădea în judecată. Hori îi datora aproape o sută cincizeci de rupii, dar nu se arăta prea grijuliu să-i dea banii înapoi, mai ales că nici Mangru nu se arăta prea grăbit să-i ceară, căci văzînd greutăţile în care se zbătea îl lăsa în pace.

Din fericire, în anul acela trestia de zahăr a lui Hori crescuse mai înaltă ca a tuturor şi omul nădăjduia să ia pe ea două-trei sute de rupii. Petşuari îl sfătui pe

Mangru să nu scape prilejul. Acum avea pe ce pune mîna. Trebuia să facă neapărat o plîngere în judecată.

Mangru nu era atît de mărinimos pe cît era de lăsător. N-avea chef să-şi bată capul, să umble prin judecăţi. Cînd însă Petşuari îl asigură că nu era nevoie să fie de faţă la judecată, că hotărîrea putea să se dea şi în lipsă, el făcu plîngerea.

Hori nici nu bănuia ce se pusese la cale împotriva lui. Află acest lucru cînd veniră să-i scoată în vînzare trestia de zahăr. Află şi mai abitir cînd întregul sat se strînse lîngă pămîntul lui. Atunci o luă la goană spre Mangru Şah. Dhania începu să-l ocărască pe Petşuari, pe care, cu mintea ei ageră, îl bănuia că uneltise toate acestea. Mangru Şah îşi începuse rugăciunile, şi Hori nu putu să stea de vorbă cu el. Ocările Dhaniei se spulberară în vînt. Trestia de zahăr fu scoasă la mezat pentru o sută cincizeci de rupii şi vîndută lui Mangru Şah. Limba ascuţită a Dhaniei îl oprise chiar şi pe Datadin să încerce s-o ia el.

— De ce stai şi caşti gura? strigă Dhania, căutînd să-l asmută pe Hori. Du-te de-l întreabă pe Petşuari dacă aşa se cuvine să fie obijduit un om cumsecade din sat.

— Petşuari trebuie să fi auzit că l-ai ocărît, se împotrivi Hori. La ce să mă mai duc la el?

— Dacă se ţine de blestemăţii, am dreptul să-l ocărăsc.

— Cum ai vrea să fie cu putinţă şi una, şi alta? Ocărăşti omu şi apoi te aştepţi la bunătate din partea lui!?

— Să-l văd pe careva că se apropie de pămîntul meu!

— Oamenii fabricii au să se apropie. Cum o să-i opreşti? Şi tu şi eu o să ne uităm neputincioşi cum au să ne taie trestia. N-o să poţi decît să-i ocărăşti cum îţi vine la gură. Şi măcar dac-ar fi de vreun folos!

— Nimeni n-o să cuteze să taie trestia cîtă vreme trăiesc eu!

— Au să taie trestia în fața ta. Tot satul ăsta, două sate, trei sate n-or să-i poată opri. Trestia nu mai e a noastră. E a lui Mangru.

— El a udat și a săpat trestia în văpaia din iunie?

— Nu, tu ai făcut-o. Da acum trestia-i a lui. Sîntem datornici.

Trestia de zahăr s-a dus, iscînd încă o încurcătură. Dulari se învoise să-i dea lui Hori două sute de rupii, bizuindu-se pe trestie. Se gîndise că trestia de zahăr o să-i acopere vechea datorie, așa încît putea să-i dea un nou împrumut. După socotelile ei, Hori nu putea să plătească mai mult ca două sute de rupii. Să-i împrumute mai mult ar fi fost primejdios. Pe de altă parte, ziua măritișului fetei se apropia. Gouri *mehto* făcuse toate pregătirile pentru cununia fiului său. Acum era cu neputință să mai amîne nunta. Lui Hori îi venea s-o sugrume pe Dulari. Stătu de vorbă cu ea stăruitor. Afacerile însă nu cunosc mila.

Ajungînd acasă, Hori zise:

— Ei, și acum?

— Ți-a făcut pe plac, îl repezi Dhania batjocoritoare.

— E vina mea?

— N-are a face a cui e vina. Cine-necine, vorba-i că ai adus lucrurile acolo unde ai vrut.

— Vrei să zălogesc pămîntul?

— Și cum o să mai trăim dacă zălogești pămîntul?

— O să muncesc cu ziua.

Pămîntul le era însă drag amîndorura: era totul pentru ei. Fără pămînt, omul era, vorba ceea, doar un argat.

Răspunsul ei întîrzia. Hori întrebă:

— Tu ce-ai vrea să fac?

— Ce să spun?! răspunse Dhania. În loc de nuntă cu tărăbălău, să dăm o masă pentru ai casei, și dimineața să trimitem fata la mire. N-are decît să rîdă cine-o vrea. Dacă dumnezeu ține să ne pătăm obrazul — ei bine — să ni-l pătăm.

Nohori trecea prin dreptul casei lor într-un *sari* de culoare aprinsă. Văzîndu-l pe Hori, îşi lăsă vălul. Dhania o zări.

— Unde te duci? Stai. Vino şi la noi puţin, o pofti ea, dîndu-i bineţe. Ce vînt te-aduce pe aici, o întrebă, privind-o cercetător din cap pînă-n picioare.

— Am fost în treacăt la cineva. Nimic mai mult, răspunse Nohori, nepăsătoare. Pe cînd nunta?

— Cînd o vrea dumnezeu, răspunse Dhania. Totul e în puterea lui.

— Am auzit că pe curînd. Aţi hotărît ziua?

— Da.

— Nu uitaţi să mă poftiţi şi pe mine.

— Bucuroşi. Eşti oricînd binevenită.

— Zestrea e gata? Aş vrea s-o văd şi eu.

Dhania se fîstîci. Hori îi veni în ajutor.

— N-am cumpărat nimic pentru zestre, spuse el. Nici nu e nevoie. O măritäm fără zestre.

— Cum aşa, *mehto!*? E doar fata cea mai mare a dumitale. Nu te zgîrci. Dezleagă-ţi baierele pungii.

Hori rîse. Un rîs amar. Pentru Nohori totul era învăluit în strălucire. Pentru el, totul era în zăbranic cernit.

— De ce ne-am ascunde faţă de tine, mărturisi el. N-avem un ban în casă.

— Cum pot să cred aşa ceva cînd cîştigaţi amîndoi, şi dumneata, şi fiul dumitale?!

— O, dacă fiul meu ar fi fiul meu! Nici nu ne scrie! Cum te mai poţi aştepta să ne trimită bani? Merge pe al doilea an de cînd nu avem nici o veste de la el.

Sona veni cu un braţ de fîn pentru boi. Tare copilăroasă, ascunzîndu-şi frumuseţea fragedă cu un colţ al *sari*-ului, lăsă fînul într-un ungher şi ieşi.

— Fata a crescut, spuse Nohori.

— E încă o fetişcană, se împotrivi Dhania. Cînd fetele încep să crească, îmbobocesc.

— Nădăjduiesc că i-ai găsit un mire bun.

— Băiatul ne place. Dacă aş putea să fac un împrumut de undeva, am face nunta luna asta.

Nohori agonisise ceva bani în vremea din urmă şi nu ştia ce să facă cu ei. Ce-ar fi s-o ajute pe Dhania? I s-ar duce vestea, tot satul ar vorbi de ea. „Ce suflet bun are", i-ai auzi pe oameni spunînd. Pe deasupra, ar curma şi clevetirile. Da! da!

— Eu aş avea ceva bani puşi deoparte, spuse ea. Luaţi-i şi faceţi-vă treaba cu ei. Mi-i daţi înapoi cînd o să puteţi.

Hori şi Dhania se priviră uimiţi. În ochii lor se citea recunoştinţă, îndoială, încurcătură!

Nohori nu glumise însă.

— Privesc cinstea voastră ca şi pe a mea, stărui ea. Dacă lumea ar rîde de voi, n-aş fi şi eu lovită? Nu sîntem rude?

— Ştiam că pot să mă bizui pe tine, spuse Hori. Prietenul la nevoie se cunoaşte. Dacă însă o să încropim ceva bani din altă parte, n-aş vrea să te stingheresc.

— De ce să întinzi mîna la alţii cînd sînt eu aici? stărui Nohori. Alţii au să-ţi ceară dobîndă, au să te pună să iscăleşti polițe, să aduci martori. Dacă însă crezi că banii mei sînt pătaţi, nu stăruiesc.

— Ce vorbă-i asta, Nohori, tăgădui Hori repede. Nici nu m-am gîndit la aşa ceva. Ştii ce toane are cîmpul. Dacă n-o să-ţi pot da banii înapoi la vreme, o să mi-o iei în nume de rău. D-aia am şovăit.

— Nu-i nici o grabă să mi-i dai înapoi.

— Atunci îi primesc. Mai mare ajutor pentru o fată nici că poate fi! Aşa mărinimie n-am mai întîlnit!

— Cîţi bani îţi trebuie?

— Cîţi poţi să-mi dai?

— Ţi-ajunge o sută?

Hori fu îmboldit de lăcomie. De ce n-ar trage tot folosul din chilipirul ăsta picat pe neaşteptate?

— Oarecum, răspunse el. Pot să fac treaba cu o sută, pot s-o fac şi cu cinci.

— Am două sute de rupii. Ţi le dau.

— Îţi mulţumesc. Ceva grîne avem! Cu banii şi cu grînele ieşim din încurcătură. Nohori, eşti o *lakşmi*. M-ai scăpat din ananghie.

Era timpul să aprindă gazorniţa. Se făcuse frig. Pămîntul părea învăluit într-o mantie albastră. Dhania aduse un grătar cu jăratic şi se încălziră la dogoarea lui. În licărirea jarului, oacheşa şi micuţa Nohori părea o zeitate.

— S-a făcut tîrziu, spuse ea după o vreme. *Mehto,* mîine poţi să vii după bani.

— Să te însoţesc pînă acasă.

— Nu, nu te osteni. Pot să mă duc şi singură.

— Nu-i nici o osteneală. Aş dori să te pot duce pe umeri.

Casa lui Nokhey Ram se afla la celălalt capăt al satului şi, pentru a ajunge acolo, trebuiră să facă un ocol. Cărarea era pustie, liniştită.

Nohori spuse:

— Te rog să-l sfătuieşti pe bărbatul meu să nu mai caute ceartă cu oricine, spuse Nohori. Trăim în sat, între oameni. Trebuie să fie cît de cît cuviincios. El nu se are însă bine cu nimeni. De vreme ce nu mă poate ţine închisă în casă şi trebuie să muncesc ca orice argat, cum poate să aştepte de la mine să nu stau între oameni, să vorbesc şi să rîd cu ei? Am dreptul să opresc pe cineva să se uite la mine? Nu pot să-i scot ochii, nu? Şi apoi, gîndeşte-te, nu strică să cunoşti cît mai mulţi oameni! Întinde-te cît ţi-e plapuma, îi spun. A fost o vreme cînd înaintea uşii lui stătea un elefant falnic. Ei şi? Acu nu-i decît un argat care cîştigă trei rupii pe lună. Cîndva şi eu aveam bivoli. Acu nu sînt decît o slugă. El nu vrea să înţeleagă toate astea. Uneori se hotărăşte să stea cu băiatul lui, apoi se gîndeşte mai bine şi vrea să se ducă la Lucknow. Şi uite, aşa mereu. Cît poate îndura o femeie?

— O să vorbesc cu Bhola, spuse Hori. E destul de bătrîn ca să cunoască viaţa.

— Vino de dimineaţă. Banii te aşteaptă.

— Şi iscălitura?

— Oh, nu e nevoie de aşa ceva. Ştiu bine că la dumneata banii mei sînt bine păstraţi.

Ajunseseră la casa lui Nokhey Ram. Hori făcu cale întoarsă.

CAPITOLUL XXVII

Cînd Gobar se întoarse la oraş descoperi, spre neliniştea lui, că în colţul străzii unde-şi învîrtea negustoria se aşezase alt tarabagiu, iar muşteriii săi aproape că-l uitaseră. Giunia, care rămînea acasă singură, plîngea adesea. Copilul lor, obişnuit să se joace în aer liber, stătea numai în odaie. Gangul în care dădea uşa avea abia un metru lăţime şi răspîndea o duhoare grea. În odaie aproape nu era loc unde să te întinzi. Neavînd cu cine să se joace, copilul se agăţa mereu de maică-sa. La ţară le avusese pe Rupa, pe Sona şi pe alţii.

Gobar era îmbătat de tinereţe. Dorinţele lui, zăgăzuite atîta vreme, căutau să-şi găsească descătuşare în plăceri. Nu putea să se apuce cu hotărîre de muncă. Pleca pe stradă cu taraba şi se întorcea de obicei în mai puţin de un ceas. Seara, muncitorii şi birjarii din împrejurimi jucau cărţi şi alte jocuri de noroc. Mai înainte şi Gobar obişnuia să joace; acum, singura lui plăcere era Giunia. Dar ea se sătură curînd cu felul acela de viaţă. Dorea să fie singură, să doarmă, să trîndăvească. Dar unde puteai să fii singur la oraş? Era supărată pe Gobar; la drept vorbind, tabloul atrăgător al vieţii de oraş pe care el i-l zugrăvise nu era decît o temniţă jalnică. Copilul o scotea şi el din sărite. Uneori îl bătea şi-l dădea afară din odaie, încuind uşa. Micuţul plîngea de-ţi era mai mare mila.

Aştepta pe curînd alt copil. Nu era nimeni în preajma ei care s-o îngrijească. O durea adesea capul şi nu avea poftă de mîncare. Toropită, zăcea într-un colţ al odăii. Nu avea cu cine să schimbe o vorbă, în afară de Gobar,

care, neştiind decît de sine, n-o lăsa în pace nici măcar acum, dîndu-i ghes cu dragostea.

Pieptul ei secase. Lallu urla de foame. Văzînd că nu vine lapte de loc, îi mușca sfîrcurile sînilor cu dinţii lui ascuţiţi de copil de doi ani. Nu avea putere nici să-l dea la o parte. Îi era o silă nespusă de bărbatul ei şi de copil. La venirea ploilor, Lallu se îmbolnăvi de diaree. Nu mai sugea. Mama se simţea nespus de uşurată. După o săptămînă, însă, copilul muri. Acum începu s-o chinuie amintirea copilului mort.

La o săptămînă după moartea copilului, Gobar se apropie iar de ea. Trupul îi ardea de mînie.

— Eşti mai rău ca un dobitoc, îi strigă ea.

Amintirea copilului îi era acum mai scumpă decît îi fusese el însuşi. În viaţă, copilul părea mai mult o pricină de necazuri decît o mîngîiere. Acum, încrustat în inima-i de mamă, arunca un nimb de durere duioasă asupra amintirilor ei sîngerînde. Treptat, icoana răposatului Lallu se contopea cu viaţa vie a altui Lallu, care-i mişca în pîntece, în jurul căruia roiau toate nădejdile, o dată cu noua viaţă pe care o hrănea cu sîngele ei.

Nu mai vedea odaia înnegrită, întunecoasă, duhoarea ce o învăluia, fumul înţepător care se răspîndea cînd gătea mîncarea. Simţind viaţa pe care o zămislea la sînul ei, căpătă din nou tărie. În viaţă, Lallu fusese pentru ea o povară. După moarte era o parte din fiinţa ei.

Acum nu se mai sinchisea dacă Gobar venea devreme sau tîrziu, dacă îi plăcea sau nu mîncarea, dacă era vesel sau necăjit. Nu voia să ştie cît cîştiga şi cum cheltuia banii. Se închisese cu totul în sine. Părea un robot şi nimic mai mult.

Dacă i-ar fi împărtăşit suferinţa, dacă ar fi bătut la inima ei îndurerată, Gobar ar fi putut să se apropie de ea. El se oprea însă brusc la ţărmul sterp al vieţii ei din afară, nevoind să-i pătrundă în neţărmurita mare a inimii. Şi se îndepărta însetat.

— Cît ai să-l mai boceşti pe Lallu? o întrebă el o dată sec. A murit de cinci luni şi încă îl mai plîngi.

— Tu nu-mi înțelegi durerea, îi spuse ea suspinînd. Vezi-ți de treburile tale și lasă-mă cu soarta mea.

— Crezi că Lallu o să vină înapoi dacă te tîngui?

Giunia se apucă să cureţe cartofi.

Negoțul lui Gobar nu mai mergea; acum lucra la o fabrică de zahăr. Încurajat de rezultatele pe care le obținuse cu prima fabrică, domnul Khanna deschisese încă una. Gobar pleca la lucru dimineața, devreme, și se întorcea seara, cînd se aprindeau luminile, zdrobit de oboseală. Și la țară trebuia să muncească din greu, dar niciodată nu se simțise atît de istovit. Pe cîmpul nemărginit, sub cerul liber, chiar atunci cînd era obosit după truda zilei, mintea îi rămînea limpede. Aici, chiar dacă nu făcea cine știe ce, vuietul asurzitor al mașinilor îi obosea nervii. Pe deasupra îl frămînta teama neîncetată de a nu fi dat afară pentru nepricepere sau greșeli în muncă. Această stare de spirit nu era numai a sa, ci a tuturor muncitorilor, care își înecau în băutură oboseala fizică și frămîntarea sufletească. Gobar începu și el să bea. Se întorcea acasă seara tîrziu, o înjura pe Giunia din senin, striga c-o aruncă afară din casă și uneori chiar o bătea.

Giunia începuse să creadă că Gobar nu mai vedea în ea decît o slugă. Dacă ar fi fost nevasta lui legitimă, își zicea, n-ar fi îndrăznit să-și bată joc de ea în felul acela. Obștea l-ar fi pedepsit și i-ar fi închis ușile. Mare greșeală că fugise cu el! Pentru ce se făcuse oare de rîsul lumii? Pe măsură ce sarcina înainta, neliniștea ei creștea. Cum avea să treacă peste această cumpănă? Cine o s-o îngrijească la naștere? Dacă Gobar o s-o bată într-una, poate chiar să moară.

Într-o zi umplea ulciorul la cișmeaua din drum, cînd o vecină intră în vorbă cu ea:

— În cîte luni ești?

— Nu știu, *didi*[1], răspunse sfioasă Giunia. N-am ținut socoteală.

[1] Soră mai mare; termen respectuos la adresa persoanelor mai vîrstnice.

Vecina era o femeie grasă, urîtă, cu pieptul mare. Bărbatul ei avea o *tongă* şi ea vindea lemne de foc într-o magherniţă. Giunia o cunoştea din vedere — luase adesea lemne de la ea.

Femeia zîmbi.

— Cred că e vremea. Sigur, nu mai ai decît o zi sau două. Ai vorbit cu o moaşă?

— Nu cunosc nici una pe aici, răspunse Giunia speriată.

— Da ce fel de om e bărbatul dumitale? Aşa-i de prostănac?

— Nu-i pasă de mine.

— Văd. La naştere trebuie să fie cineva lîngă dumneata, nu? Rude n-ai? Nu poţi să-i scrii uneia din ele să vină încoace?

— Am rude, da ca şi cînd n-aş avea!

Se întoarse acasă şi se apucă să spele vasele. „Ce o să se întîmple, dumnezeule milostiv, se tînguia ea. Mai bine aş muri, gîndea deznădăjduită. Aş scăpa de viaţa asta blestemată!"

Seara începură durerile facerii. Scăldată în sudoare, apăsîndu-şi pîntecele cu o mînă, aprinse focul în sobă, puse la fiert mazărea şi orezul, şi, nemaiputînd să îndure junghiurile arzătoare, se întinse jos pe pămînt.

Gobar se întoarse seara tîrziu, pe la zece, duhnind a rachiu şi mormăind fără şir.

— Nu-mi pasă de nimeni, bîiguia el. Dacă vrea să mă lase, s-o spună. N-are decît să plece. De vreme ce n-am putut să rabd prostia la părinţii mei, care m-au făcut, de ce aş răbda-o la ea? Ce se uita la mine Jamadar! Asta n-o îndur! Ţi-o spun. Asta n-o îndur! L-aş fi ucis. Stau eu de vorbă mîine cu el, cîinele! Nu mi-e frică de ştreang. Îi arăt eu cum moare un viteaz, rîzînd, răsucindu-şi mustăţile, cu capul sus! Ehei! Ia te uită la femeia asta! Neruşinata! Doarme răscrăcărată şi mîncarea se arde pe foc. Nu-i pasă dacă mănînc sau nu. Chinuie-mă. Chinuie-mă. Dumnezeu e drept. El vede.

Fără a-i spune o vorbă Giuniei, înfulecă ceva şi ieşi, clătinîndu-se, în cerdac, unde adormi buştean. În cele dintîi ceasuri ale dimineţii îl pătrunse frigul şi intră înăuntru ca să-şi ia pătura. O auzi pe Giunia gemînd. Se dezmeticise.

— Ce faci, Giunia, o întrebă el. Te doare rău?

— Nu mai pot!

— De ce nu m-ai strigat pînă acu? Pe cine pot să chem la ceasul ăsta?

— Cum era să te strig?

— Am fost aici tot timpul.

— Ţie nu-ţi pasă dacă trăiesc sau mor.

Unde să caute o moaşă? Da o să vină acum, în toiul nopţii? Bani nu avea. Dacă nenorocita asta de femeie i-ar fi spus dinainte, ar fi împrumutat cîteva rupii de la cineva. Înainte vreme, avea totdeauna bani, ba chiar îi prisoseau. De cînd pusese piciorul în casă femeia asta piază-rea, zîna bogăţiei nu mai dăduse pe la el.

Auzi deodată afară un glas.

— Ce-i cu nevasta dumitale? Au început durerile?

Era aceeaşi femeie grasă pe care Giunia o întîlnise de dimineaţă. Se ducea să dea de mîncare calului.

— Da, spuse Gobar, ieşind în ceardac. Unde aş putea să găsesc o moaşă?

— Mi-am dat seama de cînd am văzut-o, spuse femeia. O moaşă stă în serai. Du-te după ea. Spune-i să vină repede. Rămîn eu aici pînă te întorci.

— Nu ştiu unde e seraiul.

— Ce spui! Hai, răcoreşte-o puţin. Mă duc eu. Aşa bărbaţi mototoli n-am mai văzut, mai mult încurcă lucrurile!

Numele femeii era Ciuhia. În spate însă îi ziceau „Gălugca" şi porecla asta o scotea din sărite.

Se întoarse în mai puţin de zece minute.

— Vai de bietul sărac în lumea asta, se tîngui ea cu răsuflarea tăiată. Femeia aia cere cinci rupii pe loc, opt *anna* pe zi şi un *sari* după douăsprezece zile. I-am spus că mai bine s-ar zvîrli pe gîrlă. Fac eu treaba şi fără ea. Nu sînt degeaba mamă a doisprezece copii. Tu, Go-

bar, du-te de aici. Văd eu ce e de făcut. La nevoie trebuie să ne ajutăm unii pe alţii. Patru faceri, şi gata, se crede moaşă!

Luînd capul Giuniei în poală, începu s-o tragă uşor pe pîntece.

— Am ştiut că ţi-a sosit ceasul de cum te-am văzut. N-am putut să dorm o clipă cu gîndul că n-ai pe nimeni să te îngrijească.

Giunia clănţănea din dinţi de durere.

— N-am să scap cu viaţă, ştiu! N-am să scap cu viaţă. Dacă mor, te rog, ai grijă de copilul meu. Dumnezeu o să te binecuvînteze pentru asta.

— Taci, taci, fetiţo. Totul se isprăveşte într-o clipă. De ce ţi-e frică? Dacă mi-ai fi spus mai înainte, ţi-aş fi adus un talisman de la *Maluvi*[1] *Sahib*-ul, de la unul Mirjaji, care locuieşte aci, la cîmpul de jocuri.

Giunia leşină. Cînd se trezi era aproape nouă dimineaţa; o văzu pe Ciuhia cu noul ei născut în braţe; îşi dădu seama că e îmbrăcată într-un *sari* curat, neatins.

Ciuhia venea în fiecare dimineaţă, gătea mîncare pentru Giunia şi făcea baie copilului. Trecea de asemenea în fugă şi în timpul zilei, căznindu-se să hrănească copilul.

Era a patra zi şi pieptul Giuniei nu avea lapte. Copilul plîngea amarnic: nu voia de loc lapte cu biberonul. Ciuhia îi dădea sînul ei, el sugea o clipă şi văzînd că nu vine lapte, urla din răsputeri. Se înseră. Pieptul Giuniei n-avea pic de lapte. Ciuhia se sperie. Chemă un medic pensionar, care locuia în Makhas. Acesta o examină pe Giunia.

— Cum o să aibă lapte cînd e atît de slăbită? Trebuie să facă un tratament îndelungat cu tonice. Cum trăieşte boţişorul ăsta de carne fără să fie alăptat?!

Tîrziu noaptea, Gobar, beat turtă, dormea în ceardac. Ciuhia se căznea să hrănească copilul. Deodată simţi că pieptul i s-a îngreunat de lapte.

[1] Preot, învăţat musulman.

— Ia uite, Giunia, strigă ea. Lapte! Copilul tău o să trăiască!

Giunia nu-şi putea crede ochilor.

— Zău că da!

— Cum e cu putinţă?

— Uite, spuse Ciuhia strîngîndu-şi un sîn.

— Dar cel mai mic copil al dumitale are opt ani! spuse Giunia încă neîncrezătoare.

— Da, opt. Mai înainte pieptul meu era totdeauna plin de lapte. Fetiţa e ultimul meu copil. După ce am înţărcat-o, îmi secase pieptul de tot. Nici eu nu ştiu ce să cred!

Acum Giunia nu se mai îndoia că Gobar se iubea numai pe sine, că n-avea inimă şi nu vedea în ea decît o jucărie pentru plăcerea lui trupească. Puţinii bani care rămîneau după cheltuielile pentru mîncare şi pentru celelalte nevoi ale vieţii zilnice Gobar îi risipea pe băutură. Aveau o singură plapumă, de care se foloseau amîndoi. Erau atît de aproape unul de altul şi totuşi păreau că se află la o sută de mile depărtare.

Între ei se căsca o prăpastie tot mai adîncă. Căutau mereu, cu tot dinadinsul, să se înţeleagă greşit unul pe altul. Îşi purtau pică pentru o nimica toată.

Pe deasupra, la fabrică necazurile se ţineau lanţ. Bugetul anului în curs prevedea un impozit indirect pe zahăr. Aceasta dădea apă la moară fabricanţilor, care căutau să scadă salariile: dacă impozitul însemna pierderea unei rupii, reducerea salariilor aducea un profit de zece. Conflictul de muncă mocnea de luni de zile şi în fabrica din partea locului. Uniunea muncii tot agita ideea unei demonstraţii de forţă. Dacă se reduceau salariile, avea să se declare grevă. De vreme ce fabricanţii nu sporeau salariile în perioadele de prosperitate, cu ce drept voiau să le scadă atunci cînd piaţa era în declin? Mirza Kărşed era preşedintele Uniunii muncii, iar secretar, Pandit Onkarnath, redactorul *Fulgerului*. Ei doreau o grevă de asemenea proporţii, încît să paralizeze complet fabricile. Imprudent pînă la extrem, Gobar, care era organul de legătură cu muncitorii, se arăta

gata să pornească în frunte la cea dintîi provocare. Într-o zi, Giunia stătu de vorbă cu el: își dădea seama că nu era înțelept pentru un tată de familie să-și pună capul în primejdie atît cît o făcea Gobar.

— Cine ești tu să te amesteci? o repezi el. N-am nevoie de sfaturile tale.

Se certară la cuțite și Gobar sfîrși prin a o bate crunt. Ciuhia dădu buzna peste ei și-l luă la rost.

— Să nu-ți mai calce piciorul pe aici, îi strigă el. N-ai ce căuta în casa mea!

— Nu uita, răspunse Ciuhia, dacă n-aș fi fost eu, nevasta ta n-ar mai fi astăzi în viață, ca să-i faci plăcerea s-o lovești cu piciorul.

El o amenință cu pumnul.

— Ți-am spus, să nu-ți mai calce piciorul pe-aici! Tu ai stricat-o așa pe vrăjitoarea asta!

— Nu vorbi prostii, Gobar, răspunse Ciuhia, fără să se clintească. N-ai dovedit nici o vitejie bătînd o femeie neputincioasă cu copilul în brațe. Mulțumește cerului că ți-a dat o nevastă supusă. Altă femeie ți-ar fi zvîrlit mătura în cap și te-ar fi părăsit.

Vecinii se adunară și-l dojeniră mieros; aceiași vecini care-și băteau nevestele în fiecare zi pozau acum în soți blajini, cuviincioși. Scos din sărite, Gobar plecă la lucru. La fabrică, norii agitației se îngroșaseră. Muncitorii aveau în buzunare exemplare din *Fulgerul*. Era de ajuns o clipă de răgaz, și ziarele ieșeau la iveală, iar ei se aplecau deasupra lor pîlcuri-pîlcuri. Gazeta lui Onkarnath se vindea acum ca pîinea caldă: tirajul crescuse vertiginos. Liderii sindicali zăboveau pînă noaptea tîrziu la redacția *Fulgerului*, punînd țara la cale; dimineața, la vederea titlurilor, lumea se bătea pentru un exemplar; gazeta se vindea acum la un preț de cîteva ori mai mare decît cel obișnuit. Proprietarii fabricilor nu stăteau nici ei cu brațele încrucișate: o grevă era în avantajul lor. Nu duceau lipsă de muncitori; șomajul era în creștere și puteau găsi cu ușurință noi brațe de muncă pentru salarii scăzute la jumătate, ceea ce implica o reducere considerabilă a costului producției. Fa-

bricile urmau să înceteze lucrul pentru cîteva zile, dar aceasta n-avea prea mare importanţă.

Reducerea salariilor fusese hotărîtă; se fixase data cînd ea urma a fi anunţată, iar poliţia fusese pusă la curent. Muncitorii nici nu bănuiau această manevră. Aşteptau momentul oportun cînd stocurile de zahăr aveau să scadă şi cererea să crească.

Într-o seară, la sfîrşitul lucrului, fu anunţată decizia direcţiei. În acelaşi timp apăru poliţia. Muncitorii se vedeau forţaţi să intre în grevă într-un moment cînd magaziile erau arhipline cu zahăr. Oricît de mare ar fi fost cererea, trebuiau cel puţin şase luni ca să fie lichidate stocurile.

Mirza Kărşed zîmbea. Un luptător călit ar fi trebuit să aprecieze mai lucid manevra adversarului.

— Lăsaţi evenimentele să-şi urmeze cursul, spuse el cu înţelepciune. Situaţia este fără îndoială favorabilă patronilor, dar dreptatea e de partea noastră. Au să încerce să angajeze alţi muncitori. O să le dejucăm noi manevra aceasta. E singura cale pe care putem să învingem.

Se convocă un miting urgent la redacţia *Fulgerului*, se ţinu un consiliu, se aleseră cadrele de conducere a grevei, iar la opt seara o masă de muncitori ieşi în stradă. Linia de acţiune pentru ziua următoare fu decisă la ora zece. Greviştii fură preveniţi cu stricteţe: nici o violenţă!

Cum era posibil acest lucru? Iritată la vederea cozii nesfîrşite a celor ce căutau de lucru în poarta fabricii, mulţimea îşi pierdu capul. Greviştii îşi închipuiseră că cei care căutau de lucru aveau să apară în grupuri mici şi că vor putea fi convinşi să plece. Dacă aveau să fie angajaţi toţi aceşti oameni, şansele unui compromis erau slabe. Se luă pripit hotărîrea de a-i împiedica pe solicitanţi să intre în clădirile anexe ale fabricii. Acest lucru era cu putinţă numai uzînd de forţă. Mulţi dintre solicitanţi se zbăteau într-o mizerie cruntă şi nu aveau să scape uşor prilejul de a căpăta de lucru. Cînd cele două mulţimi se ciocniră, redactorul *Fulgerului* dezertă

de la postul său, luînd-o la fugă. Mirzaji se aruncă în vîltoare, hotărît să se bată pe viaţă şi pe moarte. În timp ce căuta să-l apere, Gobar fu rănit grav. Se prăbuşi la pămînt cu o mînă fracturată şi capul însîngerat. Cînd îl văzură căzînd, greviştii se pierdură cu firea, împrăştiindu-se care încotro. Rămaseră doar cîţiva muncitori credincioşi, care formară un cordon în jurul lui Mirzaji. Solicitanţii intrară, triumfal, pe porţile fabricii, în timp ce greviştii îşi duceau răniţii la spital. În fabrică nu era loc pentru toţi. Mirza fu internat, dar lui Gobar i se dădură primele ajutoare şi fu trimis acasă.

Deşi Gobar se purtase cu ea ca un tiran, deşi o înjurase şi o bătuse, totuşi, văzîndu-l, Giunia simţi că i se moaie inima. Zăcea în pat ca un schilod neputincios. Se aplecă spre el şi-l privi cu ochi trişti. Dar deodată îşi dădu seama că el şi nimeni altul era vinovat de strîmtorarea în care se găseau şi o cuprinse un val de mînie. Ştiuse că n-aveau nici un ban în casă. Îl rugase cu lacrimi în ochi să se ferească. Asmuţitorii bogaţi scăpaseră teferi. Muncitorii sărmani duseseră tot greul luptei. Starea jalnică în care se afla Gobar îi dădea o satisfacţie care nu era străină de-o umbră de răutate, aceeaşi satisfacţie nefirească pe care o avem atunci cînd un copil, căruia i s-a spus mereu să nu se urce pe un scaun, nu ascultă, cade şi se loveşte.

În clipa următoare, însă, auzindu-i gemetele, fu copleşită de durere.

— Ce-au făcut din bărbatul meu?! se tîngui ea.

Se uită la el lung, vrînd parcă să se asigure c-o să trăiască. Cu fiece clipă, nădejdea îi pierea tot mai mult, ca soarele în amurg; spaima ameninţătoare o împresura năvalnic.

— Ce face Gobar, fetiţo? întrebă Ciuhia, dînd buzna în odaie. Adineauri am auzit ce s-a întîmplat. Am venit glonţ de la dugheană.

Giunia izbucni în plîns. Nemaiputînd să scoată o vorbă, se uita înspăimîntată la Ciuhia.

Ciuhia cercetă faţa lui Gobar şi-i ascultă inima.

— O să se facă bine, spuse ea. Nu te speria, fetiţo. Mulţi oameni şi-au pierdut viaţa în răzmeriţa asta. Dragostea ta l-a cruţat însă pe Gobar. Ai ceva bani?

Giunia clătină din cap amărîtă.

— Nu-i nimic. O să-ţi împrumut eu. Dă-i să bea nişte lapte cald.

Giunia căzu la picioarele Ciuhiei.

— *Didi*, eşti o mamă pentru mine! spuse ea zguduită. N-am pe nimeni aici!

Seara mohorîtă de iarnă se cufundă într-o noapte înfiorătoare. Giunia făcu focul şi puse laptele la fiert.

— Sînt nenorocită, *didi*, se tîngui Giunia. În mine e ceva care-mi spune că eu sînt pricina acestei suferinţe. La mînie spun vorbe grele şi am venin în inimă. Cine ştie dacă ăsta nu-i blestemul...

Tăcu înecată de plîns.

— Ce prostie să te gîndeşti la aşa ceva, fetiţo! Ciuhia şterse lacrimile Giuniei cu poala *sari*-ului său. Credinţa ta de soţie a fost răsplătită. De aia a scăpat cu viaţă. Nu uita: bărbatul şi nevasta, vorba ceea — ei se ceartă, ei se-mpacă — niciodată să nu îngăduie ca vrajba să prindă rădăcină în inima lor.

— Ce trebuie să fac, *didi*? întrebă Giunia cu glas tremurător.

— Roagă-te, fata mea, o îmbărbătă Ciuhia. Cel de sus este acum singura noastră nădejde. Roagă-te!

În clipa aceea, Gobar deschise ochii şi, văzînd-o pe Giunia lîngă el, murmură:

— Sînt rănit, Giunia. O să mor. Iartă-mă. M-a pedepsit dumnezeu. M-am purtat rău cu tine.

— Nu vorbi. Stai liniştit. N-o să mori, spuse Ciuhia.

Nădejdea flutură slab pe faţa lui.

— N-o să mor?

— Nu eşti cine ştie ce rănit. Ai o rană uşoară la cap şi mîna ruptă. Nimeni nu moare din asta.

— N-o s-o mai bat pe Giunia.

— Ţi-e teamă că te bate şi ea?

— Poate să mă bată. Nu mă supăr.

Gobar aiură trei zile. Uneori simțea că se înecă și că Giunia încerca să-l scape. Alteori i se părea că un demon ședea călare pe pieptul lui și o zeiță care semăna cu Giunia încerca să-l apere de căpcăun. Se dezmeticea adesea și sărea în sus.

— Giunia, Giunia, ești sigură că n-am să mor?

A patra zi, Giunia aduse o *tonga* și-l luară la spital. Cînd ieși din spital își dădu seama că fusese la un pas de moarte.

— Iartă-mă, Giunia! o rugă el.

În tot timpul acesta, Ciuhia cheltuise pentru Giunia cîteva rupii din buzunarul ei. Ca să nu-i mai ceară din puținii ei bani, Giunia hotărî să găsească ceva de lucru. Gobar trebuia să mai stea vreo cîteva luni ca să mai prindă puteri, și dacă în timpul acesta ea putea să muncească undeva vor avea măcar ce să mănînce. Mulți bărbați și femei ieșeau în fiecare zi la cîmp, la coasă, pentru o plată de cîteva *anna*. Făcu și ea același lucru. Lăsînd copilul în grija lui Gobar, pleca de acasă dis-de-dimineață și muncea pînă asfințea soarele. De acolo se ducea la piață și se întorcea acasă seara tîrziu. În ciuda acestei trude grele, era veselă. Cosind de zor, rîdea și glumea cu tovarășii ei, iar voioșia aceasta le ușura truda. Găsea în muncă aceeași plăcere pe care o află un copil cînd descoperă deodată că se poate ține pe picioare. O copleșise un șuvoi de bucurie. Într-o lună se schimbase atît de mult, de parcă ar fi fost alta. Toropeala îi pierise ca luată cu mîna. Era din nou mlădie și obrajii i se îmbujoraseră.

Deși se întrema, Gobar era mohorît. Cînd, sub șocul zguduitor al unei crize, un om își dă seama că a fost crud cu cineva apropiat, care-i este drag, în sufletul lui încolțește o nouă viață și el e nerăbdător să-și ispășească vina. Gobar hotărîse să se schimbe, să facă astfel ca umilința să ia locul mîndriei din sufletul lui, ca blîndețea duioasă să înlocuiască vrăjmășia. Își dădea seama că prilejul de a se dărui semenilor săi iese în calea cuiva printr-un noroc, rar întîlnit, și el dorea din tot sufletul să folosească din plin un asemenea prilej.

CAPITOLUL XXVIII

Domnul Khanna socotea că greva nu era cîtuşi de puţin justificată. El se străduise întotdeauna să fie alături de mase, şi în timpul ultimei Mişcări naţionale fusese unul dintre „inteligenţele" conducătoare ale districtului. Fusese închis de două ori şi suferise pierderi financiare. Chiar şi acum era permanent dispus să-i ajute pe muncitori, dar totodată nu putea să ignoreze interesele acţionarilor fabricii de zahăr. Dacă se făcea apel la cele mai înalte idealuri ale sale, putea eventual să-şi ignoreze interesele personale. Dar dacă n-ar fi salvgardat interesele acţionarilor, aceasta ar fi însemnat în definitiv o lipsă de onestitate în afaceri. Fabrica de zahăr nu era o instituţie de caritate. Acţionarii primiseră asigurări că li se va restitui cel puţin 15%, şi poate chiar mai mult, din investiţiile lor. Dacă de data aceasta n-aveau să primească nici măcar 10%, erau îndreptăţiţi să-i considere pe membrii consiliului de administraţie, şi pe domnul Khanna în special, nişte şarlatani! Putea să-şi reducă propriul său salariu? Nu. În comparaţie cu salariile plătite de alte companii, al lui era mai mult decît modest — doar o mie de rupii pe lună — lăsînd la o parte micul comision care i se oferea la vînzarea zahărului. Salariul său era cu totul justificat — nu purta el pe umeri greaua răspundere a conducerii fabricii? Muncitorii nu făceau decît să muncească fizic. Dar un director nu-şi punea oare în acţiune mintea, experienţa, influenţa? Nu se compară una cu alta! Muncitorii nu-şi dădeau oare seama că afacerile stagnau, că şomajul creştea? Să fie mulţumiţi

dacă li se oferă şi trei sferturi din ceea ce luaseră pînă atunci. Domnul Khanna va face tot ce se poate pentru ei. Pentru buzunarul lor personal şi pentru o popularitate ieftină, profitori ca Onkarnath şi ca Mirza Kărşed îi făcuseră pe aceşti naivi de muncitori să joace cum le cîntaseră ei. Domnii aceştia nu s-au gîndit o clipă că distracţia lor însemna mizerie pentru mii de familii de muncitori. Tirajul lui Onkarnath se ridicase la o sută de mii de exemplare, aducîndu-i un profit de cinci sute de mii de rupii. Împărţea el oare suma aceasta salariaţilor săi păstrîndu-şi pentru el numai atît cît să poată trăi? La naiba! Dar Mirza?! Îşi împărţea el oare profitul cu muncitorii? Din contră, curta fete europene, bea şi nu era an să nu plece în vilegiatură în Franţa şi Elveţia. Acelaşi Mirza, care acum vărsa lacrimi de crocodil pentru soarta muncitorilor!

Domnul Khanna îi dispreţuia pe amîndoi. Nu-l avea prea mult la inimă nici pe *Rai Sahib*-ul, care îşi luase enervantul obicei de a se declara prompt de acord cu tot ceea ce spunea sau făcea domnul Khanna. Respecta numai o singură persoană din cercul cunoştinţelor sale: pe doctorul Mehta. Cînd însă doctorul Mehta începuse să acorde atenţie domnişoarei Malti, îşi pierduse şi el consideraţia în ochii domnului Khanna. Ani întregi Malti fusese iubita lui Khanna. Îi simţea adînc lipsa, deşi ea nu putuse o clipă să străbată prin crusta suspiciunilor pe care şi le crease el însuşi şi nu-şi putuse găsi un loc în inima lui. Dacă i-ar fi propus un mariaj, foarte probabil că el ar fi respins această idee. Ca şi atîtea alte caractere omeneşti, caracterul lui Khanna avea două faţete. Pe de o parte, credea în altruism, în devotamentul faţă de comunitate, în „bunătate". Pe de altă parte, era egoist şi senzual. Nimeni nu putea spune care dintre aceste laturi îl domină şi cînd. Amîndouă se băteau însă totdeauna cap în cap. Foarte adesea dobîndeau ascendent pornirile inferioare. Dacă acestea îl împingeau spre Malti, cele nobile îl trăgeau spre Mehta. Acum, însă, şi una, şi cealaltă se coalizaseră, făcîndu-l să se întrebe uimit: cum putuse un

idealist ca Mehta să se îndrăgostească de o frivolă ca Malti? Oricît îşi bătea capul, nu putea să vadă în Mehta un senzual. Uneori se întreba dacă Malti nu avea o latură necunoscută a caracterului, o latură pe care el fie că n-o văzuse pînă atunci, fie că nu fusese capabil s-o vadă. Ajunse la concluzia că numai Mehta ar fi fost în stare să-i explice această latură.

Mehta avea o obsesie pentru muncă. Se culca tîrziu şi se scula cu noaptea în cap. Avea timp pentru orice sporturi, participa la dezbateri academice, milita pentru propăşirea rurală, asista la cununii, făcea publicistică şi era pe punctul de a termina o altă carte de filozofie. Cînd Khanna sosi la el, îl găsi în grădină. Studia efectele electricităţii asupra plantelor. Recent, demonstrase în faţa unei asistenţe alcătuite din oameni de ştiinţă că, sub influenţa electricităţii, plantele cresc mai mari şi mai viguroase. De cîteva zile îşi dedica în fiece dimineaţă o oră sau două grădinăritului experimental.

Mehta asculta grav tot ceea ce spunea Khanna.

— E necesar să fie reduse salariile o dată cu aplicarea noului impozit? întrebă el, privindu-l scrutător pe Khanna. Trebuia să discuţi mai întîi cu guvernul problema aceasta. Dacă guvernul nu vrea să cedeze, de ce să sufere bieţii oameni? Muncitorii dumitale trăiesc în cocioabe murdare, infecte, în care dumneata n-ai putea sta o clipă fără să-ţi vină să vomiţi. Hainele lor sînt atît de soioase, încît nu ţi-ai şterge nici încălţămintea cu ele. Mîncarea lor n-ar mirosi-o nici cîinele dumitale. Am cercetat personal condiţiile în care trăiesc. Sînt îngrozitoare. Ai vrea să le iei mîncarea de pe masă şi s-o dai acţionarilor. Asta vrei să faci.

— Nu toţi acţionarii noştri sînt oameni bogaţi, spuse Khanna iritat. Mulţi au investit tot ce au în această fabrică şi dividendele acţiunilor constituie singura lor sursă de venituri.

— O persoană care investeşte bani în afaceri nu poate fi atît de săracă încît să depindă numai de dividendele acţiunilor. Şi apoi, dacă dividendele scad, se lip-

seşte de un servitor sau mănîncă mai puţin unt şi mai puţine fructe, dar nu flămînzeşte. Cei care asudă au mai multe nevoi decît cei care investesc.

Pandit Onkarnath exprimase aceleaşi vederi. Mirza Kărşed fusese de aceeaşi părere. Chiar şi Govindi *devi* sprijinise cauza muncitorilor. Îşi zicea că Onkarnath era împins de egoism, Mirza iresponsabil, Govindi incapabilă să gîndească. Mehta însă îl puse pe gînduri. Cuvintele lui, expresia unui om de caracter, sunau sincer.

— Te-ai sfătuit cu soţia dumitale în chestiunea asta? îl întrebă Mehta.

Khanna fu oarecum şocat de bruscheţea întrebării.

— Da, m-am sfătuit.

— Ce părere a avut?

— Întocmai ca şi dumneata.

— Bănuiam.

Continuau să discute această problemă, cînd sosi Malti.

— Oh, eşti şi dumneata aici! i se adresă lui Khanna. L-am invitat pe *Mehtaji* la masă. Am pregătit cîte ceva cu mîna mea. Eşti binevenit şi dumneata. Îmi cer scuze prin intermediul dumitale de la Govindi *devi*.

De cînd se preocupa Malti de bucătărie? Aceeaşi Malti, care socotea un efort să-şi pună pantofii sau să aprindă lumina! Khanna era nespus de intrigat. Zîmbea însă.

— Dacă ai gătit cu mîinile dumitale, primesc invitaţia. N-am ştiut că te pricepi în arta culinară.

— *Mehtaji* m-a făcut s-o învăţ. Cum aş putea să nu-l ascult? Bărbaţii sînt zei, ştii bine.

Khanna îi făcu cu ochiul pe furiş lui Mehta.

— Mai înainte nu erai de părere că bărbaţii sînt zei.

— Acum sînt, răspunse Malti fără a se jena. Şi sînt pentru simplul motiv că el este deosebit de imaginea obişnuită a bărbatului.

— Malti, nu mă pune într-o situaţie delicată, protestă Mehta.

În ultima vreme, cu oricine se întîlnea, Malti îl ridica în slăvi pe Mehta, întocmai ca un proaspăt con-

vertit care nu vorbește decît despre noua lui credință. Mehta putea să țină piept criticii, dar cînd cineva începea să-l laude se simțea foarte stînjenit. Malti nu putea însă cu nici un chip să țină lucrurile numai pentru ea. Se apropie și mai mult de Mehta.

— Nu fugi, îl certă ea, bătîndu-l pe spate. Ți-am promis că sînt cuminte. Știu că-ți place mai mult să fii blamat decît lăudat. Ei, iată ceva care o să te bucure: Khanna, domnul acesta m-a prins în mrejele dragostei...

Coșul fabricii de zahăr se vedea bine de acolo. Străpungea cerul ca un simbol al operei lui Khanna. Ochii acestuia străluceau. Trebuia să se ducă la fabrică, unde convocase o ședință urgentă a consiliului de administrație pentru a discuta situația creată de grevă. Avea de făcut anumite propuneri pentru a ieși din impas. Iată însă că, deodată, în apropierea coșului începură să se ridice rotocoale de fum. Curînd o volbură neagră întunecă cerul. Se priviră unul pe altul, alarmați. Foc? Foarte probabil că izbucnise un incendiu.

Sute de oameni alergau pe stradă spre fabrică. Khanna îl strigă pe unul din ei.

— Arde fabrica de zahăr! strigă omul, din fugă, întorcînd capul spre el. Nu vezi?

Khanna se uită la Mehta și Mehta la Khanna. Fără un cuvînt, se repeziră toți trei la mașină și porniră spre fabrică. La răscruce, mașina intră într-o mulțime de oameni care fugeau în aceeași direcție.

— Sper că fabrica e asigurată, spuse Mehta.

Khanna oftă:

— Nu. Eram încă în tratative cu compania de asigurări.

Își făcură drum prin masa de oameni, care se învîrteau încoace și încolo. Limbile lacome ale flăcărilor se ridicau spre cer. Sub flăcări se învolbura un fum gros, atît de gros, încît părea că se lăsaseră pe pămînt norii negri ca de catran ai musonului. Traversele de fier se prăbușeau, cărămizile se sfărîmau. Zahărul carbonizat curgea ca o lavă. Șuvoaiele de apă zvîrlite de

pompieri peste vîrtejul flăcărilor şuierară timp de cîteva clipe.

Khanna, Mehta şi Malti stăteau înapoia mulţimii. Deodată se stîrni o rafală de vînt: flăcările ţîşniră spre ei ca o mie de colţi din gura unui cobra uriaş. Oamenii se tălăzuiră înapoi, înspăimîntaţi. Mulţi erau călcaţi în picioare. Prins în valurile mulţimii, care se rostogolea îndărăt, Khanna se poticni şi căzu pe brînci. Izbutiră anevoie să ajungă la zidul înconjurător şi se opriră sub un *tamarin*. Khanna se uită pierdut la coşul fabricii.

— Te-ai lovit? întrebă Mehta.

Khanna tăcea uluit. Privea cu ochi de lunatic.

— Eşti rănit. E inutil să stăm aici. Hai să mergem.

Khanna îi aruncă o privire dementă.

— Ştiu cine a făcut isprava asta, spuse el agitat. Dar nu-mi pasă. Nu, nu-mi pasă. Pot să am o fabrică nouă chiar astăzi. O fabrică nou-nouţă. Nu fabrica m-a făcut pe mine, ci eu pe ea. Pot să clădesc alta, din nou. Pe ei, însă, am să-i fac praf! Ştiu totul. Vor plăti pentru asta!

— Hai acasă. Eşti bolnav, spuse Mehta.

Khanna rîse.

— Sînt bolnav! Fiindcă fabrica mea a fost mistuită de foc? Îmi fac fabrici oricînd poftesc. Unul e Khanna — Ciandra Prakaş Khanna. Mi-am băgat toţi banii în fabrica asta. Jumătate din capital era al meu. Doi *lakh* am scos de la bancă şi i-am băgat în ea! Acum o jumătate de oră eram om de zece *lakh! Zece lakh!* Acum nu mai am nimic. Sînt dator doi *lakh* băncii. Casa în care stau nu mai e a mea. Nimic din tot ce am nu mai e al meu. O să-mi pierd şi postul de la bancă. Prietenii mei n-au să mai aibă încredere în mine. O să le fie doar milă de bietul Khanna. Duşmanii mei n-au să mă mai invidieze, au să-mi rîdă în nas. Domnule Mehta, habar n-ai de şperţurile pe care le-am dat şi le-am luat, de oamenii pe care i-am angajat ca să cîntărească trestia, de greutăţile false pe care le-am folosit. Ei, acum totul e de domeniul trecutului. N-au decît să

rîdă de mine, să mă înjure, să mă compătimească. Nu voi trăi pentru a vedea umilința aceasta. Mai am încă simțul rușinii.

Începu să plîngă și să se bată cu pumnii în cap.

— *Khannaji*, căută Mehta să-l liniștească, strîngîndu-l la piept. Ești un om prea sensibil. De ce-ți pierzi astfel cumpătul? Respectul cu care e întîmpinat un bogătaș e datorat banilor, nu lui însuși. Sărac, poți să-ți cîștigi stima prietenilor, ca și pe aceea a dușmanilor. Sărac, nu mai ai dușmani. Hai acasă. O să te simți mai bine după ce te odihnești puțin.

Ajunseră la răscruce. Mașina era acolo. Se îndreptară spre locuința lui Khanna.

— Poți lua mașina, îi spuse Khanna calm lui Mehta. Nu mai am nevoie de ea.

— Odihnește-te puțin. Noi o să mai stăm de vorbă, îl îndemnă Malti. N-avem nici o treabă urgentă.

Khanna o privi cu recunoștință.

— Iartă-mă dacă te-am supărat vreodată, se rugă el. În afară de dumneata și de Mehta nu mai am alți prieteni. Trebuie să predau curînd și *bungalow*-ul acesta. Ce soartă!

Intrară în casă. Govindi îi aștepta.

— Slavă domnului că ați venit! exclamă ea. Servitorul mi-a adus vești foarte proaste.

Khanna simți un impuls năvalnic să cadă la picioarele ei și să plîngă.

— Da, totul e pierdut, spuse el.

Inima lui, adînc rănită, tînjea după un cuvînt de mîngîiere, de îmbărbătare, ca un bolnav care, între viață și moarte, se uită la doctor cu ochi plini de speranță. Govindi, pe care o chinuise atît, pe care o înșelase, îi dorea acum binele din toată inima. Cînd vasul naufragiază, ne agățăm de aceleași stînci pe care mai înainte le socoteam primejdioase, voind să le distrugem.

Govindi îl așeză pe o sofa și-i spuse:

— De ce ești atît de deprimat? Banul e rădăcina tuturor relelor, distrugătorul sufletului. În definitiv,

ce am cîştigat dacă am fost bogaţi? Cînd erai bogat nu aveai timp nici măcar să vorbeşti cu copiii tăi sau să scrii rudelor. Un om adevărat nu trebuie să se închine viţelului de aur. Trebuie să iubească adevărul, dreptatea, sacrificiul, perseverenţa. Dacă aceste calităţi îi lipsesc unui om, lumea îl va socoti un şarlatan şi îi va închide uşa în faţă. Greşesc, *Mehtaji*?

Mehta păru că se trezeşte din transă.

— Să greşiţi? Cum aşa? Cei mai mari oameni ai lumii au ajuns la aceeaşi concluzie după o meditare adîncă, înţeleaptă.

Întorcîndu-se spre Mehta, Govindi îi spuse:

— Astăzi nimeni nu se interesează cum se îmbogăţesc oamenii. Unul abil...

— Nu, Govindi, o întrerupse Khanna. Chiar atunci cînd cîştigi bani trebuie să ai caracter. Numai abilitatea nu e de ajuns. Trebuie să lupţi, să faci sacrificii.

— Trebuie să lupţi din greu ca să cîştigi bani, sînt de acord, spuse Govindi. Dar, în viaţa noastră, banul are prea multă importanţă. Sînt fericită că ţi-a fost luată povara asta de pe inimă. Adevărata fericire constă în a-i face pe cei din jur fericiţi. După părerea mea, e întotdeauna mai bine să fii oprimat decît opresor. Pînă acum singurul tău scop în viaţă era să-ţi urmăreşti propriile tale interese. Te rog să nu mă înţelegi greşit.

Faţa ei palidă avea o strălucire stranie, de parcă întreaga-i făptură era iluminată de devotament.

Mehta o privea extatic. Khanna îşi lăsă capul în jos. Malti se simţea ruşinată de ea însăşi. Ce idealuri înalte o însufleţeau pe Govindi, cît de generoasă era inima ei, ce pură îi era viaţa!

CAPITOLUL XXIX

Nohori nu era fiinţa care să facă un bine fără să bată toba în stînga şi-n dreapta. „Ştii, l-am ajutat pe Hori cu bani, că altfel fie-sa rămînea nemăritată. N-o prea am eu la inimă pe Dhania, pe ţepoasa aia, da, vorba ceea, trebuie să ajuţi omu la nevoie, nu?"

Iar Dhania nu era omul care, culcîndu-se pe-o ureche, să se lase amăgită de o dragoste făţarnică: „Ce, crezi că ne-a dat banii de pomană? răspundea ea. Cămătarul ne-ar fi cerut dobîndă. Şi ea face la fel. Dacă ar fi împrumutat banii altcuiva, n-ar mai fi văzut nici capetele înapoi, ca să nu mai vorbim de dobînzi! Da noi o să-i aruncăm banii în ochi la soroc. Ar trebui să se simtă îndatorată faţă de noi fiindcă am primit-o în casă, fără să murmurăm, pe păcătoasa aia de fată, cu care acu e rubedenie, de, şi i-am cruţat de ruşine. Altcineva, în locul nostru, n-ar fi lăsat-o să stea nici în faţa uşii."

Erau ceasurile zece seara. Cerul era întunecat de nori grei de ploaie, iar satul, cufundat în beznă. După ce pufăise de cîteva ori din *celum*, Hori tocmai voia să se culce, cînd se pomeni cu Bhola.

— Ce vînt te-aduce, Bhola *mehto*? Tocmai mă gîndeam la tine; de ce oare nu-ţi faci o casă, să stai singur în ea? Lumea vorbeşte verzi şi uscate despre tine. Nu mi-o lua în nume de rău. Îţi spun toate astea fiindcă îmi eşti rudă. Altminterea nu mi-aş băga nasul unde nu-mi fierbe oala.

Dhania veni cu un ulcior de apă ca s-o pună sub patul lui Hori. Ascultîndu-i ce vorbesc, spuse:

— Oricare altu i-ar rupe gîtu unei femei ca asta!

— Nu vorbi prostii, o struni Hori. Lasă ulciorul și du-te. Dacă ți s-ar năzări și ție s-o iei razna, ar trebui să-ți rup gîtul? Ce-ai zice, ai?

— De ce s-o iau razna? întrebă Dhania stropindu-l pe Hori cu o picătură de apă. Am spus și eu ce gîndeam, iar tu, gata, mă și bruftuluiești. Ce obraz mai are un bărbat care închide ochii în vreme ce nevastă-sa își dă poalele peste cap?

Hori era stînjenit. Știa că Bhola venise la el să-și ușureze inima. În loc să-i aline durerea, Dhania îl zgîndărea.

— Hodoronc-tronc! Turui tot ce-ți trece prin cap, o repezi Hori cu aprindere. Dacă încerc să te dojenesc, sari la mine.

Dhania lovea totdeauna drept la țintă:

— Hai să zicem că bărbatu închide ochii cînd nevasta sparge o oală cu unt topit, ba chiar atunci cînd dă foc casei, stărui ea. Da nici un bărbat cu obraz nu îngăduie lîngă el o nevastă ușuratică.

— Ai dreptate, Dhania, răspunse Bhola îndurerat. Ar fi trebuit să-i rup gîtul, așa cum zici, da nu mai e în mine focul tinereții. Am încercat în fel și chip s-o dau pe brazdă. Da nimic nu se prinde de ea. De ce nu vii tu să-i bagi mințile-n cap?

— Dacă nu poți să-ți ții femeia în hățuri, la o adică, cine te-a pus să te însori? Și cu o zgripțuroaică haină ca asta!? Așteptai să te tragă pe picioare și să-ți vadă de *celum*? Așteaptă mult și bine. Așa ceva face doar o femeie care trăiește cu tine din tinerețe. La ce i-ai dat tîrcoale ca un șacal flămînd înainte să cercetezi bine din ce neam se trage? Acu nu mai ai încotro, poate doar să-i rupi gîtul! De bună seamă că o să te spînzure pentru asta. Da mai bine în știreang decît să trăiești cu o destrăbălată.

Bhola simțea că-i zvîcnește sîngele în vine.

— Așa zici tu? întrebă el.

— Doar nu crezi c-o să trăiești o sută de ani, urmă Dhania. Fă-ți socoteala că pîn-acu ți-a fost veleatu!

— Ţine-ţi gura, femeie! se răsti Hori. Nici o vrabie n-o închizi în colivie cu sila. Atunci cum ai să poţi închide o făptură omenească? Bhola, ascultă sfatul meu: las-o să se ducă unde-o vedea cu ochii şi zi-ţi în sinea ta că a plecat de pe lumea asta. Întoarce-te acasă, trăieşte în pace cu fiii tăi şi petrece-ţi vremea în rugăciuni. Zilele tinereţii s-au dus! Nevasta ta e o femeie fluşturatică. Nu-ţi face decît inimă rea şi-ţi terfeleşte cinstea obrazului.

Ochii lui Bhola înotau în lacrimi.

— Hori frate, nici nu ştii ce ocară a adus pe capul meu femeia asta. Pentru ea m-am despărţit de Kanta. Mi-a fost ursită ruşinea asta la bătrîneţe! Mă ia peste picior, zice că şi fata mea a fugit de acasă. Ei şi? Ce-i cu asta? Fata mea trăieşte cu bărbatu ei, împart împreună şi bucuriile, şi necazurile. N-am mai văzut aşa femeie! Rîde şi pălăvrăgeşte cu alţii, da cu mine parcă tot îi tună şi-i fulgeră. Sînt un om sărman, nu scot nici patru *anna* pe zi. Şi ea vrea să curgă numai lapte şi miere. De unde?

Plecă, spunînd posomorît c-o s-o lase-n plata domnului şi o să se mute înapoi la fiul lui. A doua zi, însă, Hori îl întîlni la Dulari, în prăvălie. Venise să-şi cumpere tutun.

— Bhola e încă în sat, îi spuse el Dhaniei, cînd se întoarse acasă. Să ştii că femeia asta i-a făcut cu adevărat farmece.

Dhania îşi încreţi nasul, dispreţuitoare.

— E tot atît de neruşinat ca şi ea.

Lui Hori îi era însă milă de Bhola. Căzuse în ghearele acelei iasme şi se prăpădise de tot. Firește că nu-i era uşor să se descotorosească de ea. Putea să se ţină după el, să-l dea în judecată, ca să-i stoarcă bani de trai. Deocamdată ştiau de ocara asta numai oamenii din sat; atunci o să afle toată lumea şi o să zică: ce putea să facă biata femeie de vreme ce bărbatul ei a părăsit-o?!

Într-o zi se răspîndi zvonul că Nohori îl bătuse măr pe Bhola, că nu-i mai lăsase nici un fir de păr în cap.

Anotimpul ploilor tocmai se sfîrşise şi ţăranii ieşiseră la cîmp ; plantau trestie de zahăr. De cînd îi fusese scoasă în vînzare trestia de zahăr, Hori nu mai putuse să facă rost de bani ca să-şi cumpere sămînţă. În toiul muncilor, unul din boii lui se dăulă de tot. Trebuia neapărat să-şi ia altul. Punia pierduse şi ea un bou — căzuse într-un şanţ şi murise. Asta încurca şi mai mult lucrările. Punia şi Hori trebuiau să are o zi la unul, o zi la altul, şi astfel semănăturile întîrziau.

Hori ţinea coarnele plugului, iar gîndurile lui zburau la Bhola. Văzuse multe în viaţă, dar nu-şi amintea să fi auzit vreodată ca o femeie să-şi bată bărbatul cu încălţările. Ce încălţări ! Nu se pomenise ca o femeie să ridice mîna asupra bărbatului ei. Iar Nohori îl bătuse pe Bhola cu papucu. Mai bine să te arunci pe gîrlă decît să înduri asemenea ocară.

Ce deosebire între Nohori şi Selia ! Dacă ar fi vrut, Selia, care era mult mai frumoasă decît Nohori, ar fi putut să cîştige destui bani de pe urma frumuseţii ei. Dar muncea cu ziua şi flămînzea, rămînîndu-i credincioasă lui Matadin. Dar Dhania ! Dacă ar fi murit Dhania, ar fi fost nenorocit. Numai la gîndul că Dhania ar putea muri, îl străbătu un fior. Chipul ei flutură pe dinaintea ochilor săi — Dhania era numai dăruire şi jertfă de sine. Limba îi era tăioasă ca foarfeca, dar inima moale ca ceara. Drămăluia fiece *pais,* dar pentru cinste ar fi fost în stare să pună la bătaie tot ce avea. În tinereţea ei fusese o adevărată frumuseţe. Nohori era nimic pe lîngă ea ! Purtarea ei vrednică de toată cinstea făcea ca oamenii s-o privească cu uimire şi cu multă cuviinţă. Pişicherii de Petşuari şi Jhenguri erau pe atunci nişte hojmalăi tineri. Cînd o vedeau, numai ce începeau să ofteze din rărunchi. Mereu dădeau tîrcoale prin preajma casei sale. Hori era cu ochii în patru. Nu-i dăduseră însă niciodată prilejul să se repeadă asupra lor.

Şi pe atunci o scotea greu la capăt. Semănăturile fuseseră vătămate de mălură şi chiar fînul crescuse firav, pe ici, pe colo. Oamenii îşi amăgeau foamea cu agrişe.

Hori trebuia să se ducă la muncă în tabăra foametei pentru şase *pais* pe zi. Dhania rămînea singură acasă. Niciodată n-a fost văzută că arunce o ocheadă spre vreunul dintre cei care-i făceau zîmbre. O dată, Petşuari îndrăznise să se lege de ea, dar mîncase repede papară şi o tulise cu coada între picioare.

Hori îl văzu pe Matadin venind spre el. Pezevenghiul! Se fudulea cu unsoarea de santal de pe frunte. Ca şi cum numai el l-ar fi proslăvit pe dumnezeu în lumea asta! Şacal făţarnic! Ţi-era şi silă să-i dai ziua bună unui asemenea brahmin!

— Hori, boul tău din dreapta a îmbătrînit, spuse Matadin. Nu cred să mai aibă zile multe. Pesemne că l-ai cumpărat de cel puţin cinci ani.

Hori bătu uşurel boii pe spate.

— De opt ani îi am, nu de cinci, frate. O să-l scot la pensie. Da vorba ceea, numai zeul morţii poate să scoată la pensie ţăranu şi bou. Mă mustră cugetu cînd îl pun la jug. Sărmanu dobitoc şi-o fi zicînd: nu mă cruţi nici acu? Te pomeneşti c-o să-mi pui la jug şi hîrca! Aş vrea să-l pot ajuta. Da matale cum te mai simţi?

Matadin zăcuse de friguri mai bine de o lună. Într-o zi se pierduse de tot. Ai lui crezuseră că i-a sunat ceasul. În mintea lui se înfiripase gîndul că era pedepsit pentru că fusese hain cu Selia. Cînd o alungase, Selia era însărcinată. Cu toate acestea, muncea la cîmp. Dacă Dhaniei nu i-ar fi fost milă de ea, de bună seamă că ar fi murit. Matadin venise acum la Hori ca să-i dea două rupii pentru Selia.

— De ce nu te duci să-i dai banii în mînă? îl întrebă Hori.

— Cu ce obraz să mă înfăţişez dinaintea ei, *mehto*? răspunse Matadin. Fă-mi binele ăsta şi dă-i banii. Mă tîrăsc eu destul de greu, da ce să fac? Tîrîş-grăpiş m-am dus la un enoriaş de-al nostru ca să iau banii. *Dada*, spune-i să mă ierte. Lanţurile *dharmei* sînt tare grele. Trebuia să mă supun canoanelor tagmei în care m-am născut şi am crescut. Dacă un om din casta de jos

îşi pierde *dharma*, nu-i mare lucru, dar atunci cînd un brahmin îşi terfeleşte *dharma*, s-a sfîrşit cu el. *Dharma* e singura lui moştenire. A trebuit să dau trei sute de rupii pentru ispăşirea păcatului meu. *Dharma* mea a rămas însă şi acu pîngărită. De vreme ce mi-am pierdut *dharma*, de ce n-aş face pe faţă ce am făcut pînă acu pe furiş? ! Dacă un om are o datorie faţă de obşte, are una şi faţă de cei dimprejurul lui. Dacă te supui opreliştilor, acest lucru îi place obştei. Dacă eşti credincios aproapelui tău, îi place lui dumnezeu.

Seara, cînd Hori îi dădu banii, Selia fu încîntată — îi primi cu bucurie, ca o răsplată a suferinţei sale. Matadin o luase din nou sub aripa lui. Viitorul nu mai era un hău întunecat, care se căsca s-o înghită, acum acest viitor îi apărea ca o pajişte îmbelşugată, care-i deschidea înaintea ochilor o viaţă nouă, neîntinată. Puţin mai înainte îl osîndise pe Matadin pentru nenorocirea în care se afla. Acum se socotea pe ea însăşi răspunzătoare pentru suferinţa ei. Strîngea pruncul la piept şi-l mîngîia, nu se mai uita la el ruşinată.

O noapte de octombrie luminată de lună se revărsă asupra lumii ca o muzică dulce. Dorea să-i împărtăşească Sonei fericita veste. Era încă devreme şi nădăjduia să găsească luntrea ca să treacă rîul. Coborî repede la apă. Luntrea era priponită la malul celălalt şi luntraşul nu se vedea. Undele licăreau în razele lunii. Rămase o clipă nehotărîtă, apoi intră în apă şi începu să înoate. Pe malul celălalt îşi stoarse straiele şi, dîrdîind de frig, se îndreptă spre satul Sonei. Noaptea era liniştită.

Cînd ajunse în sat începu să şovăie. Ce-o să zică Mathura? Ce o să gîndească ai lui? Sona ar putea s-o mustre că a venit aşa tîrziu. Ţăranii, obosiţi de truda zilei, se culcau devreme. Uşile casei lui Mathura erau zăvorite. Jarul licărea încă în vatra de lîngă uşă. Selia se aşeză în apropiere ca să-şi usuce straiele. Deodată se deschise uşa. Mathura strigă:

— Cine-i acolo lîngă vatră?

— Eu sînt, Selia.

Îşi trase repede *sari*-ul peste cap.

— Selia? Aşa de tîrziu! S-a întîmplat ceva acasă?

— Am vrut să vă mai văd. Ziua n-am vreme de loc.

— Ai trecut înot?

— Da. Nu era nici o luntre.

Mathura o duse înăuntru. Tinda era cufundată în întuneric. O apucă de mîini şi o trase spre el. Selia se smuci.

— Mathura, şopti ea mînioasă, dacă mă atingi îi spun Sonei.

— De ce eşti aşa de rea, Sillo[1]? Aici nu ne vede nimeni.

Şi o apucă de mijloc.

— Mulţumeşte stelelor tale fericite că ai o soţioară atît de frumuşică, spuse Selia. La ce te-ai mai gîndi şi la altele? Dacă îi spun Sonei, n-o să mai aibă ochi să te vază.

Mathura nu era un destrăbălat. O iubea pe Sona. În clipa aceea însă, întunericul, liniştea şi vioiciunea Seliei parcă se adunaseră laolaltă ca să-i stîrnească dorinţa.

Dojenit de Selia, îşi veni în fire şi-i dădu drumul.

— Iartă-mă, Sillo, se rugă el. Nu-i spune Sonei.

— Făgăduieşte-mi că n-ai să te mai ţii de prostii cu mine. Şi Selia îi dădu o palmă uşoară. Asta-i pedeapsa ta.

— Îţi făgăduiesc, Sillo.

Gurile lor erau aproape una de alta. Gîfîiau. Le tremura glasul.

— Cine-i acolo? strigă Sona.

Selia se dădu înapoi. Mathura ieşi în ogradă.

— E Selia, răspunse el.

Selia ieşi din casă. Se opri. Văzu patul Sonei întins în ceardac. Pe el erau aşternute un macat moale, ca acela de pe patul lui Matadin, o pernă şi o plapumă; un ulcior cu apă se afla sub pat. Ograda strălucea ca

[1] Diminutiv de la Selia.

oglinda în lumina lunii. Într-un colţ se afla o *tulsi*[1] verde, iar de zid erau rezemaţi cîţiva snopi de mei. Un curpen se ridica pînă la acoperişul de olane, şi de el atîrnau cîţiva dovleci. Sub bolta din capătul celălalt al ogrăzii se afla o vacă. Totul dovedea bunăstarea.

Sona coborî în ogradă. N-o întîmpină însă cu căldură pe Selia, n-o îmbrăţişă. Poate că se simţea stînjenită în faţa lui Mathura. Ori o apucase fudulia şi nu mai voia să îmbrăţişeze o fată sărmană! Însufleţirea Seliei se stinse.

Sona se făcuse şi mai frumoasă. Pielea ei lucea ca aurul curat. Făptura i se împlinise ispititor. Pentru o clipă, Selia se opri în loc, privind-o fermecată. Aceasta era oare Sona pe care o cunoscuse acasă, în satul ei — uscăţivă, subţirică, cu laţele încîlcite, necunoscînd uleiul luni de-a rîndul, alergînd de colo-colo în zdrenţe? Acum arăta atît de impunătoare! Purta la gît o salbă din rupii de argint, la urechi *karanphuli*[2], iar braţele îi erau încărcate cu brăţări de argint. Îşi dăduse la ochi cu *kajal* şi-şi înroşise cărarea din păr cu chinovar. Cîndva, ieşea la cîmp să cosească fîn împreună cu Selia. Astăzi nici măcar n-o întîmpina cuviincios. Seliei îi păru rău că venise.

— Ce te aduce atît de tîrziu, Sillo? sparse gheaţa în sfîrşit Sona.

— Inima mea tînjea să te vadă. Nu ne-am întîlnit de multă vreme.

— Puteai să treci ziua, răspunse Sona cu asprime în glas. Nu la ceasul ăsta.

Selia îşi lăsă privirile în pămînt lîngă piciorul ei.

Mathura, cu cheile de la cămară în mînă, aştepta să aducă o gustare pentru Selia. Selia îşi ţinea răsuflarea.

Sona îi spuse lui Mathura cu semeţie:

— Ce mai stai? Nu cumva ne păzeşti?

Mathura plecă neliniştit.

[1] Plantă exotică pe care hinduşii o consideră sacră.
[2] Cercei de aur, în formă de flori.

După ce se făcu nevăzut, Sona îi porunci Seliei:

— Selia, să-mi spui totul. Dacă n-ai să faci așa, am să-mi tai gîtul în fața ta cu satîrul ăla. Atunci poți să-mi iei locul. Vezi satîrul? Nu încap două săbii în aceeași teacă.

Se repezi la celălalt capăt al ogrăzii și se întoarse cu satîrul.

— Să nu-ți închipui că e numai o amenințare, spuse ea. Mărturisește adevărul.

Selia tremura. Cuvintele ieșiră de pe buzele ei nefirești, ca și cînd ar fi vorbit un gramofon. Mărturisi totul. Fața Sonei se schimonosi de ură. Se uita la Selia cu ochi străpungători.

— Ăsta-i tot adevărul?

— Da. Fiecare cuvînt e adevărat. Mă jur pe copilul meu.

— N-ai ascuns nimic?

— Să orbesc dacă ți-am ascuns ceva.

— De ce nu l-ai plesnit? De ce nu l-ai mușcat, de ce nu l-ai zgîriat? De ce n-ai țipat?

Nici un răspuns.

— De ce nu i-ai crîmpoțit nasul? De ce nu l-ai sugrumat? Atunci te-aș fi văzut cu alți ochi. Așa nu ești decît o desfrînată. Îl plîng pe Matadin. De azi înainte, între noi totul s-a sfîrșit.

Selia simțea că i s-a uscat gura. Se răcise toată. Plecă. Mathura stătea la ușă.

— Unde pleci atît de tîrziu, Sillo, o întrebă el?

Selia nu răspunse nimic. Mathura amuți.

Era aceeași noapte luminoasă. Undele rîului clipoceau. Selia trecea anevoie apa, ca o lunatică.

CAPITOLUL XXX

Fabrica fusese mistuită de flăcări aproape pînă în temelii. Domnul Khanna se străduise din răsputeri s-o pună din nou pe picioare şi să reia lucrul. Greva continua. Fabricanţii se sinchiseau însă prea puţin de asta — angajaseră alţi muncitori cu salarii mai mici. Şi fiindcă simţiseră şomajul pe pielea lor, muncitorii aceştia, ca să nu-şi piardă pîinea, trudeau ca nişte vite de povară, fără a lua seama la observaţii şi ocări; ba, uneori, se alegeau chiar şi cu bătăi.

Greviştilor nu le mai rămînea altceva de făcut decît să se milogească de domnul Khanna spre a fi primiţi la lucru chiar şi cu salarii reduse. Nu mai aveau nici o încredere în Pandit Onkarnath; dacă ar fi dat ochi cu el, l-ar fi snopit în bătăi. Prudent, Pandit Onkarnath nu mai ieşea din casă după ce se întuneca. Acţiunile lui Kărşed Mirza erau încă la preţ. El ar fi fost bucuros să-i vadă pe muncitori primiţi înapoi la lucru chiar şi cu salarii reduse.

Domnul Khanna ştia că muncitorii cei vechi erau mai îndemînatici decît cei noi. Totuşi, cînd auzea că vor să vină la lucru, devenea rigid. Noii muncitori erau de cele mai multe ori tineri săteni care simţeau că se înnăbuşe în fabrică şi se zăpăceau la vederea maşinilor. Cînd domnul Khanna socoti de cuviinţă că muncitorilor celor vechi le ajunsese funia la par, binevoi să-i primească în fabrică. Văzînd acest lucru, cei noi erau gata să muncească cu salarii şi mai mici. Direcţia se găsea într-o dilemă: să continue lucrul cu ei, sau să-i angajeze din nou pe vechii muncitori? Membrii consi-

liului de administrație erau doar niște figuranți : domnul Khanna avea ultimul cuvînt. Hotărî să se sfătuiască în privința aceasta cu Govindi. Faptul că nu mai spera să cîștige dragostea domnișoarei Malti, precum și constatarea că un om învățat ca Mehta o respecta pe Govindi îl apropiaseră de soția lui. Ar fi exagerat dacă ar fi spus că o iubea. Totuși, unele frecușuri dintre ei fuseseră fără îndoială eliminate.

Și cu Malti se petrecuse o schimbare. Pînă atunci, Mehta obișnuia să-și petreacă cea mai mare parte a timpului în studiu și meditație. După ce se edificase asupra celor mai multe școli filozofice, Mehta ajunsese la concluzia că drumul de aur al dăruirii — compromisul dintre activitatea intensă și inactivitate — era singurul principiu practic care putea să dea înțeles vieții. Pînă ce Mehta intrase în viața ei, toți bărbații cu care Malti avusese de-a face nu-i stîrniseră decît senzualitatea. Sub influența lui, spiritul ei somnolent de abnegație și altruism ieșise la suprafață. Vizita adesea bolnavii săraci fără să le ia bani, purtîndu-se acum cu ei mult mai generos. Nu era încă în stare să-și înfrîngă tentația de a flutura încoace și încolo : era mai greu să renunțe la pudră și la ruj decît să se transforme lăuntric.

Pleca de multe ori cu Mehta la țară, unde stăteau îndelung de vorbă cu sătenii și cercetau felul lor de viață. Într-o zi, întîmplarea îi făcu să treacă prin Belari. Hori ședea pe prag și pufăia din *celum*. Mehta îl recunoscu numaidecît.

— Aici locuiești ? îl întrebă el prietenos. Ți-amintești de mine ? Ne-am întîlnit la *Rai Sahib*-ul. Jucai rolul grădinarului regelui Janak.

Hori îi recunoscu numaidecît ; se ridică, întîmpinîndu-i bucuros, și voi să dea fuga după scaune la Petșuari.

— Nu-i nevoie de scaune, spuse Mehta. Stăm cum s-o putea. N-am venit să stăm pe scaune, ci să învățăm.

Hori rămînea înaintea lor, stînjenit. Cu ce să ospăteze niște oameni atît de subțiri ? N-avea nimic în casă pe gustul lor.

— Pot să vă aduc niște apă? îndrăzni el. Trebuie să vă fie sete.

— Ne e sete, într-adevăr, răspunse Mehta.

— Poate și o dulceață?

— N-am avea nimic împotrivă. Dacă nu-i prea multă osteneală...

Hori intră în casă. Copiii din sat se strînseseră ca la menajerie în jurul musafirilor.

Selia, care trecea cu pruncul în brațe, se opri, uitîndu-se la oaspeți.

Malti îi luă copilul în brațe și o întrebă ce vîrstă are.

Selia nu știa prea bine.

— Ei, să tot aibă un an, răspunse altă femeie. Nu-i așa, Selia?

Selia dădu din cap.

— Ce copil drăgălaș, spuse Malti. Am să-l iau cu mine.

Selia își privea pruncul cu mîndrie.

— Luați-l. E și al dumneavoastră.

Se adunaseră și alte femei din sat, intrînd cu Malti în casa lui Hori. Malti se așeză pe patul pe care fusese așternut un macat de bumbac, adus repede de la Petșuari. Veni vorba despre îngrijirea copiilor. Femeile o ascultau cu multă luare-aminte.

— Cum să ținem curat în casă cînd nu cîștigăm nici atît cît să putem mînca de ajuns? întrebă Dhania.

Malti spuse că nu costa nici un ban în plus ca să fie peste tot curățenie, igienă. Trebuie doar puțină grijă și osteneală.

— Unde ați învățat toate lucrurile astea, *deviji*? o întrebă Dulari. Văd că nu sînteți măritată.

Malti zîmbi.

— De unde știi că nu sînt măritată?

Femeile întoarseră capetele, zîmbind și ele.

— E scris pe fața dumneavoastră, *deviji*, răspunse Punia.

Malti se simți stînjenită.

— Nu m-am măritat fiindcă am vrut să rămîn în slujba dumneavoastră.

— Sînteţi minunată, *deviji*. Sînteţi minunată! strigară femeile într-un glas.

Selia se cinchi ca să frece picioarele domnişoarei Malti.

— Aţi venit de departe şi sînteţi obosită, spuse ea.

— Nu. Nu sînt obosită, răspunse Malti, dîndu-i mîna la o parte. Uite, am venit la dumneavoastră cu o misiune. Aş vrea să vă aduceţi copiii aici. Am să vă arăt cum să aveţi grijă de sănătatea lor.

Cîteva clipe după aceea copiii roiau în jurul ei. Mulţi erau bolnavi de ochi. Doctoriţa le pusese picături. Unii erau firavi din naştere, alţii subalimentaţi. Malti auzi surprinsă că mulţi dintre ţărani nu puteau să le dea lapte. Cît despre unt topit, nu-l vedeau cu anii.

Le explică însemnătatea unei hrane substanţiale şi bine cumpănite, aşa cum făcuse şi în alte sate. Nu putea să înţeleagă de ce nu mîncau ca lumea. Oare ţăranii se năşteau numai ca să trudească din greu? Nu puteau să se hrănească cu ce cîştigau din munca lor? Ia te uită: dacă aveau fîn pentru boi, nu aveau paie pentru vaci. De ce nu cereau guvernului să le dea împrumuturi cu o dobîndă neînsemnată ca să scape astfel de cămătă? Toţi îi spuneau, care mai de care, că cea mai mare parte a cîştigului lor mergea la plata datoriilor. Creştea de asemenea fărîmiţarea pămîntului. Nicăieri nu vedeai doi fraţi trăind laolaltă. Egoismul şi îngustimea minţii lor le făceau mult rău.

Malti vorbi cu femeile despre toate astea. Interesul pe care i-l arătau o îndemna să le fie cît mai folositoare. Pe lîngă această viaţă de dăruire, viaţa de lux pe care o dusese pînă atunci părea meschină, falsă. Se ruşină de ceasul ei de aur de la mînă, de *sari*-ul de mătase brodată, de fardul gros de pe faţă. I se părea că ceasul se uită la ea, iar colierul de la gît o sugrumă. Ştia mai multe lucruri decît aceste femei simple: înţelegea mai bine tot ce se întîmplă în jurul ei. Ar fi putut oare să trăiască o singură zi aşa cum trăiau aceste femei? Munceau toată ziua nemîncate şi totuşi erau voioase. Prin dragostea lor, îşi făuriseră un cămin, ră-

mînînd în umbră de dragul altora. Trăiau pentru copiii lor, pentru soți, pentru rude.

Se înserа, dar femeile nu se îndurau de loc să plece. Părea că nu se mai săturau să stea de vorbă cu ea. Cîteva o poftiră să doarmă peste noapte la ele. Nespus de mișcată, văzîndu-le atît de deschise la inimă, primi bucuroasă. Își petrecu restul zilei vizitînd casele țăranilor și cercetînd felul lor de viață.

Mehta se distra asistînd la cîteva demonstrații de lupte. Regreta că nu era și Mirza Kărșed acolo. Se întreba mirat de ce oamenii din clasele superioare se purtau atît de rău cu acești țărani simpli și copilăroși. Oamenii învățați, ca și cei cu totul ignoranți, sînt simpli, neprefăcuți, predispuși să vadă latura trandafirie a vieții. Încrederea lor în bunătatea firii este atît de înrădăcinată, încît privesc răutatea ca inumană. Omul învățat uită că lupul răspunde la blîndețea mielului scoțîndu-și colții sîngeroși. El își făurește o lume de vis, proprie, și se cufundă în ea. Pentru el, egoismul e inexplicabil. Cînd se află printre acești oameni simpli, se întreabă de ce sînt atît de jalnice condițiile lor de viață; nu știe că dacă ar fi în mai mare măsură „oameni" și mai puțin „oameni buni" n-ar fi călcați astfel în picioare. Nu vrea să creadă că bunătatea lor e pricina sărăciei în care trăiesc. Pare că sufletul lor s-a stins, că nu-și mai dau seama nici de propria lor existență, că numai o zguduire puternică ar mai putea să-i trezească din toropeală.

Seara, țăranii care munciseră pînă tîrziu la cîmp se grăbeau să ajungă acasă. Mehta o văzu pe Malti cu un copil în brațe, stînd în mijlocul unui pîlc de țărănci, de parcă era una de-a lor. Se simțea fericit. Nu avea nici o îndoială că dintr-un punct de vedere i se închinase lui. Malti nu era însă în stare să inspire acel simțămînt al unei iubiri neasemuite fără de care căsătoria nu este adesea decît o farsă. Totuși, își croia drum în viața lui și el nu se împotrivea. Făcea însă acest lucru dintr-un anumit simț al curtoaziei, care nu avea nimic de-a face cu dragostea. Dacă îl considera demn de favorurile ei,

n-ar fi fost frumos din partea lui s-o ignoreze. Asta cu atît mai mult, cu cît dorea s-o scutească pe Govindi de prezența ei. Totuși, cu cît o cunoștea mai bine pe Malti, cu atît îl atrăgea mai mult. Își dădea seama că nu punea mare preț pe frumusețe, că pentru el virtutea era singurul lucru important. Știa că adevărata iubire se naște numai după ce un om primește binecuvîntarea căsătoriei, nu înainte. În același timp, voia să se asigure că piatra din care dorea să dăltuiască o statuie era într-adevăr piatră. Cînd o văzu pe Malti în mijlocul femeilor din sat se simți pentru întîia oară identificîndu-se cu ea.

Îndată ce se întoarse din raita pe care o dăduse prin sat, Mehta îi propuse să facă amîndoi o mică plimbare pe malul rîului. Inima ei zvîcni. I se păru că vede o sclipire stranie pe fața lui, îmbinată cu o vagă dorință.

Malul rîului era scăldat în lumina lunii. Apa curgea încet la vale, unduind ușor. Ramurile toropite de somn ale copacilor se plecau în fața lunii și a stelelor, în ritm cu clipocitul undelor. Mehta simțea o bucurie adîncă — parcă era din nou copil. Deodată avu chef să facă o tumbă pe nisip și intră în apa care i se ridica pînă la genunchi.

— Ieși din apă, îi spuse Malti. Ai să răcești.

Mehta împroșcă apa jucăuș.

— Mai că aș trece înot pe malul celălalt.

— Nu, te rog, nu. Nu-ți dau voie. Ieși numaidecît!

— Ba vino și dumneata numaidecît! Hai spre minunata țară a visurilor, strigă el.

— Nu știu să înot.

— Foarte bine. Am să-ți fac o plută.

Ieși pe mal. Aproape de ei începea o pădure de *tamarin*-i, care se întindea pînă departe, în întuneric. Mehta își scoase briceagul și reteză cîteva ramuri. Pe un dîmb creștea un pîlc de rogoz. Tăie un mănunchi și împleti o funie. Se rănise la degete. Malti îl certă. Dar Mehta se simțea transportat. Curînd pluta fu gata. Era o noapte de vis.

Mehta trase pluta pe apă, o luă pe Malti de mînă şi-o invită să se urce pe ea.

— O să ne ţină pe amîndoi? întrebă ea precaută.

Mehta zîmbi enigmatic.

— E mai sigură decît pluta cu care întregim voiajul vieţii noastre.

— Cînd eşti dumneata cu mine nu mi-e frică.

— Într-adevăr, Malti?

— Pînă acum am întîmpinat toate obstacolele de una singură. Acum sîntem însă amîndoi.

Se suiră pe plută. Mehta o împinse cu o prăjină lungă. Pluta se clătină şi apa o purtă încet la vale.

Ca să-şi distragă atenţia de la apă, Malti întrebă:

— Unde ai învăţat să faci plute? Doar ai trăit întotdeauna la oraş.

— Poate că într-o viaţă anterioară.

Mehta o privi tandru.

— Cînd mă aflu în mijlocul naturii şi vibrez în ritm cu ea, simt că fiecare pasăre, fiecare vieţuitoare mă cheamă să împartă bucuria cu mine. În nimic altceva nu găsesc o astfel de plăcere. Nici chiar în notele languroase ale muzicii, nici chiar în avînturile filozofiei. Cînd sînt în mijlocul naturii, mă simt în elementul meu, ca o pasăre în cuibul ei.

— Eu nu pătrund niciodată în gîndurile dumitale? întrebă Malti cu glas tremurător.

El îi luă mîinile în ale sale.

— Pătrunzi în gîndurile mele nu o dată, ci mereu, mereu, ca o mireasmă pe aripile vîntului, ca imaginaţia în plin zbor. Alerg după dumneata, dar niciodată nu te pot prinde.

— Ai încercat vreodată să înţelegi de ce?

— Da, m-am gîndit la asta, m-am gîndit de multe, multe ori.

Malti îşi ţinea răsuflarea.

— De ce? Fiindcă temelia pe care vreau să-mi clădesc casa e aşezată pe nisip.

— Mă jigneşti, spuse ea, trăgîndu-şi mîna. Te-ai uitat totdeauna la mine cu ochii unui cinic şi niciodată

cu aceia ai unui îndrăgostit. Nu știi nici măcar acest lucru elementar : o femeie vrea să fie iubită, nu scrutată. Un critic găsește pete chiar și în virtuți, făcînd ca un lucru frumos să arate urît. Un îndrăgostit poate vedea virtutea în viciu, și frumusețea în urîțenie. Te iubeam: niciodată nu m-am gîndit că ai putea da dovadă de vreo slăbiciune. Dumneata ai crezut însă despre mine că sînt prefăcută, frivolă, meschină, abjectă. Mă țineai în mod prudent la distanță ! Nu, nu, ascultă-mă. De ce sînt frivolă ? Și prefăcută ? Fiindcă n-am întîlnit acea dragoste care să mă facă statornică și serioasă. O, măcar de m-ai fi iubit și dumneata cît te-am iubit eu !

— Dumneata n-ai încercat niciodată să mă scrutezi, Malti ? Fii sinceră.

— Nu.

— Atunci ai făcut o greșeală.

— Nu-mi pasă.

— Hai să nu fim sentimentali. Înainte de a ne închina inima cuiva, ne scrutăm întotdeauna partenerul. Și dumneata ai făcut acest lucru, deși inconștient. Îți spun sincer că la început m-am uitat la dumneata ca la atîtea alte femei : doar cu gîndul de a mă amuza. Dacă nu mă înșel, și eu am fost la început doar un obiect de distracție pentru dumneata.

— Nu. Nu te-am privit niciodată ca pe un obiect de distracție. Am făcut din dumneata de la început idolul meu.

— Acum ești iar sentimentală. Nu-mi place să fiu sentimental în lucruri serioase. Spui că m-ai socotit demn de dragostea dumitale din clipa în care m-ai văzut. O explicație a acestui lucru ar fi faptul că eu știu să pozez mult mai bine decît dumneata. Dacă le-am înțeles bine pe femei, sînt extrem de pretențioase în materie de dragoste. Știi că în antichitate femeile obișnuiau să-și supună pretendenții la probe de putere ? Tendința aceasta există și acum, deși sub altă formă. Am încercat să mă arăt în fața dumitale în lumina cea mai favorabilă și în același timp să-ți sondez profunzimile inimii. Cu cît căutam mai adînc, cu atît găseam

mai multe perle. Am venit la dumneata pentru a-mi mai trece vremea, dar am rămas ca un adorator. Ce ai găsit dumneata la mine, ei bine, mi-e foarte greu s-o spun!

Ajunseră la malul celălalt. Coborîră de pe plută şi se aşezară pe nisip.

— Enigma aceasta voiam s-o dezleg astăzi, spuse Mehta.

— Mai e nevoie să-mi pui o asemenea întrebare? întrebă Malti cu glas tremurător.

— Da, fiindcă azi am să-ţi dezvălui acea parte a vieţii mele pe care n-ai văzut-o niciodată pînă acum. Presupune că am să mă căsătoresc cu dumneata şi după aceea n-am să-ţi fiu credincios. Cum ai să mă pedepseşti?

Malti îl privi încurcată.

— De ce mă întrebi lucrul acesta?

— Are o mare importanţă pentru mine.

— Nu cred că ar putea să se întîmple aşa ceva.

— Nimic nu e imposibil. Chiar şi un *mahatma* poate să-şi renege idealurile.

— Aş încerca să te înţeleg şi să fac în aşa fel încît să nu repeţi o asemenea faptă.

— Presupune că sînt incorijibil.

— Ce să spun? Poate că m-aş sinucide.

— Dacă mi-ai fi pus dumneata această întrebare, răspunsul meu ar fi fost cu totul altul.

— Ce spui!

— În primul rînd te-aş omorî şi pe urmă m-aş sinucide.

Malti izbucni în rîs.

— Ce te face să rîzi? o întrebă Mehta.

— Niciodată nu mi-am închipuit că poţi fi atît de violent.

— Malti, în asemenea chestiuni sînt mai rău decît un animal şi nu văd nici un motiv să mă ruşinez de acest lucru. Iubirea platonică, iubirea altruistă, în care îndrăgostitul trăieşte numai pentru iubita lui şi sacrifică totul pentru ea, e o mistificare. Am citit poveşti în care

îndrăgostitul își răpune viața pentru că visul dragostei sale are alți adoratori. Eu atribui acest gest pasiunii, nu dragostei. Dragostea nu e o vacă docilă, e un leu falnic. Și leul nu lasă pe nimeni să se atingă de prada lui.

Malti îl privi în ochi.

— Dacă dragostea e un leu, prefer să nu mă apropii de ea. Credeam că dragostea e blîndă și dulce ca o mieluță. Eu socotesc că dragostea este întotdeauna mai presus de orice bănuială, căci bănuiala duce întotdeauna la violență. Dragostea cere dăruirea deplină. În templul dragostei, cel care crede primește ofranda, nu cel care scrutează.

Ea se ridică și se îndreptă încet spre rîu ca și cînd și-ar fi descoperit cărarea pierdută. Niciodată pînă atunci nu-și descoperise atîta energie. Deși era o fire independentă, simțea un anumit gol în viața ei, lucru care o făcea să nu cunoască liniștea. Era permanent în căutarea unui țel care ar fi putut s-o susțină în grelele încercări ale vieții. Simțea însă că-i lipsea forța necesară pentru a concretiza acel țel. Era ca apa: lua forme felurite, după recipientul respectiv, nu avea o formă proprie.

Mentalitatea ei era aceea a unui student care citește ca să-și ia examenele, nu ca să pătrundă tainele științei, învață numai acele capitole din care se așteaptă să-i fie puse întrebări. Orice făcea, făcea ca să-i placă lui Mehta, ca să-i cîștige încrederea și dragostea.

Dar, tratînd-o cu dispreț, Mehta deșteptase în ea o nouă conștiință. Se îndrăgostise de el în prima clipă în care îl văzuse. Îl găsea cel mai capabil dintre toți bărbații pe care-i cunoscuse, cel mai distins, datorită maturității gîndirii și fermității convingerilor sale. El nu-și făcea un scop din a cîștiga bani sau din a duce o viață veselă. Deși nu putea să sufere urîțenia, nu avea o slăbiciune anume pentru frumos. Malti își dăduse seama că numai exercitînd o atracție asupra inteligenței lui superioare putea să spere că-l va cîștiga vreodată. Inteligența lui, bărbăția lui neînfricată îi făcuseră o adîncă

impresie. Malti încercase atunci să se modeleze în așa fel, încît să tindă spre noile idealuri, să fie trup și suflet una cu Mehta. Acum, însă, cînd credea că aproape își atinsese ținta, Mehta expunea o concepție de dragoste total lipsită de elementul blîndeței și spiritualității, o concepție dominată de gelozie, bănuială, animalitate. Respectul ei pentru Mehta suferise un șoc dur.

Mehta, cam rușinat, propuse:

— Hai să ne așezăm.

— Nu, să ne întoarcem, răspunse Malti. E foarte tîrziu.

CAPITOLUL XXXI

Steaua *Rai Sahib*-ului era în ascensiune. Cele trei obiective principale ale lui se realizaseră: căsătoria fiicei sale fusese celebrată cu mare strălucire, procesul îl cîştigase şi nu numai că fusese reales în consiliu, dar ajunsese de asemeni şi membru al cabinetului. Ploua cu telegrame de felicitări. Prin cîştigarea procesului, *Rai Sahib*-ul păşea în primele rînduri ale *zamindar*-ilor. Nu se poate spune că înainte de aceasta nu s-ar fi bucurat de consideraţie ; acum însă poziţia lui era mai puternică decît oricînd. Fotografii şi biografii sumare ale sale apăreau în toate publicaţiile. Datoriile lui crescuseră, dar acest lucru nu-l mai deranja. Putea să le plătească uşor vînzînd o bucată de pămînt din noul domeniu care intrase recent în patrimoniul lui. Visurile sale se înfăptuiseră mai presus de aşteptări. Pînă atunci avusese un *bungalow* la Lucknow. Acum însă era necesar să achiziţioneze de asemenea *bungalow*-uri la Nainital, Mussorie şi Simla : ajunsese o personalitate prea „sus pusă" ca să mai stea în hoteluri sau la prieteni. *Raja* Surya Pratap Singh avea *bungalow*-uri în toate aceste staţiuni de munte ; i-ar fi fost ruşine să se lase mai prejos. Din fericire, nu trebuia să-şi bată capul cu construcţia *bungalow*-urilor. Se găseau multe de vînzare, şi la preţ convenabil. Apogeul vieţii sale era faptul că fusese trecut pe lista aniversărilor de onoare, decernîndu-i-se titlul de *rajah*. La ceremonia pentru învestitură, cu prilejul căreia guvernatorul îi conferise formal acest rang, făptura lui fremăta pînă la ultima fibră de spiritul loialităţii. Asta era viaţa ! Greşise

profund amestecîndu-se în Mişcarea Naţională. Acest lucru nu făcuse decît să-l compromită, să-i şubrezească situaţia materială, să-l arunce în temniţă şi să-l pună rău cu oficialităţile. Substitutul superintendentului poliţiei, care îl arestase în timpul mişcării de nesupunere civilă, stătea acum umil în faţa lui. Cel mai mare triumf al vieţii lui fu însă ziua cînd vechiul rival învins, *Raja* Surya Pratap Singh, îi oferi mîna iubitei lui fiice pentru fiul său, Rudrapal Singh. *Rai Sahib*-ul nu fusese atît de fericit nici atunci cînd cîştigase procesul sau cînd intrase în cabinet. Nici nu visase vreodată că aşa ceva ar fi posibil. *Raja* Surya Pratap Singh — care nu avea pentru *Rai Sahib*-ul mai multă consideraţie decît pentru cîinele lui — să-i facă o asemenea ofertă! Acest lucru părea prea frumos pentru a fi adevărat. Rudrapal Singh îşi făcea studiile pentru a-şi lua diploma M.A.[1]. Era un tînăr voinic, plin de idealuri şi de încredere în sine, mîndru, dar indolent.

Rai Sahib-ul se afla la Nainital, cînd primi mesajul *Raja Sahib*-ului. Deşi nu-i plăcea să impieteze asupra conştiinţei fiului său în materie de căsătorie, spera că acesta va fi de acord. Acceptă imediat oferta şi-l chemă la telefon pe Rudrapal.

Acesta îi spuse însă că el nu putea să accepte propunerea *Raja Sahib*-ului. *Rai Sahib*-ul nu fusese niciodată atît de contrariat, atît de furios.

— Pot să ştiu pentru ce? şuieră el în aparat.

— Vei afla totul la timpul oportun.

— Vreau să ştiu acum şi aici.

— Nu pot să-ţi spun.

— Sînt tatăl tău. Trebuie să mă asculţi.

— Cînd conştiinţa mea intră în conflict cu poruncile dumitale, nu pot să te ascult.

— Ascultă, băiatule, spuse încet *Rai Sahib*-ul, cu glas îmblînzit. Îţi sacrifici interesele pentru nişte idealuri nesăbuite. Te-ai gîndit la poziţia socială pe care ţi-o va asigura această căsătorie? Respingi însuşi da-

[1] *Master of Arts* — maestru al artelor, în limba engleză.

rul lui dumnezeu. Dacă ne-ar fi oferit o fată fără un ban din această familie şi tot m-aş fi socotit fericit. Gîndeşte-te: ne-o oferă chiar pe fiica lui. Fiica lui *Raja* Surya Pratap Singh! Mai poţi spune ceva? Face parte din ordinul princiar! Văd fata în fiece zi. O ştii şi tu. Ca fizic, educaţie, caracter, cine o întrece? Eu nu voi mai trăi mult, dar tu ai o viaţă întreagă înaintea ta. Nu vreau să-ţi impun voinţa mea în ceea ce priveşte problemele căsătoriei. După cum ştii, sînt foarte liberal în concepţii, dar, ca tată, e totuşi de datoria mea să te previn cînd faci o greşeală.

— M-am hotărît de mult în privinţa asta, răspunse Rudrapal. Regret, dar nu mai pot să-mi schimb hotărîrea.

— Ţi-ai pierdut minţile? se răsti tatăl lui în telefon. Vino să stăm de vorbă imediat! Mi-am şi dat cuvîntul *Raja Sahib*-ului.

— Regret. Acum sînt foarte ocupat, stărui Rudrapal.

În ziua următoare *Rai Sahib*-ul sosi el însuşi la Lucknow. Amîndoi erau gata de luptă — se înfruntau experienţa şi încăpăţînarea.

Rai Sahib-ul merse de-a dreptul la ţintă.

— Cine-i fata? întrebă el.

— Dacă ţii neapărat să afli: e Saroj, sora domnişoarei Malti.

— Saroj! exclamă *Rai Sahib*-ul uluit.

— Probabil o cunoşti.

— Dacă o cunosc?! Fireşte. Şi tu trebuie s-o cunoşti pe fiica *Raja Sahib*-ului.

— Desigur.

— Şi totuşi...

— Nu mă interesează frumuseţea.

— Mă îngrijorează nivelul inteligenţei tale. O cunoşti pe Malti, desigur. Sora ei să fie oare altfel decît ea?

— Regret, dar nu pot discuta acest lucru, tată. Dacă e să mă căsătoresc, mă voi căsători cu Saroj şi cu nimeni alta.

— Atîta vreme cît trăiesc eu asta nu se va întîmpla!
— Atunci se va întîmpla după ce nu vei mai trăi.

Fiul său era atît de tînăr şi atît de lipsit de inimă! *Rai Sahib*-ului i se părea că viaţa i se năruise pe neaşteptate. Portofoliul ministerial, rangul, averea deveniseră flori veştede. Cînd murise soţia lui, avea treizeci şi şase de ani. Dacă ar fi dorit, se putea căsători din nou, putea să ducă o viaţă plăcută. Cînd îşi privea însă copiii, hotăra să rămînă singur. Pentru binele lor renunţase la toate bucuriile. Dacă fiul lui nu avea pentru el nici o consideraţie, ce altceva l-ar mai putea interesa!? Nu avea să trăiască o veşnicie pe lumea asta, putea să ia lucrurile uşor. Uitase însă pentru o clipă că tot ceea ce făcuse nu făcuse pentru copiii lui, pentru un nume, ori pentru a-şi ridica prestigiul, ci fiindcă era un om de acţiune şi nu putea să trăiască fără a acţiona.

Reacţia lui fu iute şi aspră.

— După ce nu voi mai fi eu eşti liber să te căsătoreşti, spuse el tăios. Pînă atunci mai e însă mult.

— M-am şi căsătorit, spuse Rudrapal.

— E o minciună sfruntată!

— Nu. E adevărul adevărat.

Rai Sahib-ul se prăbuşi jos, pe parchet, cu faţa schimonosită de furie. Un duşman ar fi putut cel mult să-i submineze interesele, să-l rănească fizic sau să-l compromită. Fiul lui îl lovise de-a dreptul în inimă. Rudrapal era major. Saroj de asemeni. El era moştenitorul legitim al domeniului *Rai Sahib*-ului. Iată deci că nu-i putea impune voinţa sa. Dacă ar fi ştiut că propriu-i fiu se va răzvrăti împotriva lui n-ar fi zvîrlit cei doi *lakh* pentru a pune mîna pe noul domeniu. Acum singura posibilitate de a-şi salva prestigiul era să facă pe voia fiului. O mică constrîngere din partea lui şi totul ar fi fost pierdut.

Se gîndi să se sfătuiască cu Mehta şi porunci să tragă maşina la scară. Mehta putea s-o determine pe Malti să intervină, s-o strunească pe Saroj. Dacă ar fi fost

nevoie să scoată din buzunar cîteva mii de rupii pentru a împiedica această mezalianță, era gata s-o facă.

După ce *Rai Sahib*-ul își spuse toată povestea, Mehta se gîndi să-și bată puțin joc de el.

— Firește, e în joc prestigiul dumitale, spuse el.

Rai Sahib-ul sări în sus:

— Desigur! Doar știi cine e *Raja* Surya Pratap Singh!

— O cunosc pe fiica lui, spuse Mehta. Saroj nici nu se compară cu ea.

— Băiatul ăsta al meu și-a ieșit din minți.

— Lasă-l în pace. Ce-ți bați capul cu el? Într-o zi va regreta.

— Ah, *Mehtaji,* tocmai asta n-o pot suporta. Cum să renunț cînd mi se oferă un asemenea prilej de a-mi ridica poziția? Dacă-i explici domnișoarei Malti cum stau lucrurile, situația mai poate fi salvată. Dacă ar vrea, Saroj ar putea bate în retragere. Te asigur că la mijloc nu e dragoste, ci numai patimă.

— Nu cred că am putea-o convinge pe Malti fără...

— Îi dau tot ceea ce vei crede de cuviință. Dacă dorește, îi procur un post la spitalul patronat de *lady* Dufferin.

— *Rai Sahibji,* ia spune, ai fi de acord să te căsătorești cu ea dacă — cum să spun — dacă s-ar îndrăgosti de dumneata? E foarte probabil că și-a revizuit opinia în privința dumitale după ce ai devenit ministru în cabinet.

Rai Sahib-ul avu impresia că observă un zîmbet imperceptibil pe fața lui Mehta.

— E momentul să glumim? răspunse el. Am venit să-ți cer un sfat și dumneata îți bați joc de mine. Firește, doar cel care poartă pantofii știe unde-l supără.

— Scuză-mă, spuse Mehta grav. Problema dumitale e de așa natură, încît nu poate fi luată în serios. Dumneata poți decide numai în privința căsătoriei dumitale. De ce să-ți iei responsabilitatea în ceea ce-l privește pe fiul dumitale, mai cu seamă că e major și poate să-și hotărască singur soarta? Eu nu acord o prea mare importanță prestigiului în materie matrimonială. Dacă bo-

găţia este criteriul prestigiului, ei bine, de ce să fi stat atunci *Raja Sahib*-ul smirnă ore întregi înaintea acelui *baba*[1] despuiat? Am auzit chiar că se ploconeşte în faţa inspectorului de poliţie din circumscripţia sa. Prestigiu e acesta? Întreabă pe orice prăvăliaş, pe orice funcţionar, ba chiar pe orice trecător din Lucknow, şi ai să vezi că nimeni nu are un cuvînt bun pentru *Raja Sahib*-ul. Prestigiu e acesta? N-ai să găseşti nicăieri o noră mai bună ca Saroj.

— Uiţi însă că este sora domnişoarei Malti! protestă *Rai Sahib*-ul.

— Ei şi, e o ruşine să fii sora domnişoarei Malti? Dumneata n-ai înţeles-o pe Malti, nici nu te-ai îngrijit vreodată de soarta ei. Şi eu mi-am format păreri greşite despre ea. Acum îmi dau seama că e ca aurul care devine mai pur cînd e topit la foc. Ştii în ce situaţie s-a aflat Khanna în ultima vreme?

— Da, am auzit ce i s-a întîmplat, răspunse *Rai Sahib*-ul. Am vrut să-i fac o vizită, dar n-am avut timp. Incendiul acela de la fabrică l-a ruinat.

— Da. Trăieşte aproape din mila prietenilor. Govindi e bolnavă de luni de zile. S-a sacrificat pentru Khanna, pentru bruta asta. Acum e pe patul de moarte şi o îngrijeşte zi şi noapte Malti, aceeaşi Malti care nu înţelegea să consulte un bolnav în timpul nopţii — să-i fi dat şi cinci sute de rupii. Tot ea vede şi de copiii lui Khanna. Abia acum îmi dau seama cît de multilaterală, cît de capabilă e această făptură umană! Hai la ea, dacă vrei să staţi de vorbă. Va fi şi pentru mine un bun pretext pentru a o vedea.

— Din moment ce dumneata nu înţelegi impasul în care mă aflu, cum o să înţeleagă Malti? O să mă pun, de prisos, într-o postură penibilă. Dar de ce ai nevoie de un pretext pentru a o vedea? Credeam că dumneata şi ea...

— Zilele acelea au fost un vis, spuse Mehta. Acum o văd anevoie. M-am dus la ea o dată sau de două ori,

[1] Ascet.

dar am avut impresia că n-a încîntat-o prezența mea. Atunci nu m-am mai dus. Mi se pare că azi sînt ore de curs la sala de gimnastică pentru doamne. Vrei să mergem acolo?

— Nu cred că voi avea timp, spuse *Rai Sahib*-ul rece. Mă frămînt ce să-i spun *Raja Sahib*-ului. Din păcate i-am și dat cuvîntul.

Se îndreptă încet spre ușă. Problema pentru care căuta o soluție devenise și mai complicată.

Se întoarse în *bungalow*-ul lui. Tocmai luase ziarul în mînă cînd i se aduse cartea de vizită a domnului Tankha. Nu putea să-l sufere pe acest Tankha. Era însă necăjit, tînjea după o vorbă bună.

Tankha intră în vîrful degetelor. Părea prăpădit de tot. Făcu o plecăciune adîncă în fața *Rai Sahib*-ului, aproape atingînd pămîntul.

— Tocmai voiam să plec la Nainital după excelența-voastră, cînd am aflat că v-ați întors, spuse el umil. Cum se simte excelența-voastră?

Începu să-l tămîieze într-un limbaj presărat cu hiperbole: *Rai Sahib*-ul era cel mai capabil ministru pe care-l avuseseră vreodată; toată lumea vorbea despre el; era făcut pentru demnitatea de ministru. Și așa mai departe.

„Ce șnapan, gîndi *Rai Sahib*-ul. Pentru a-și atinge scopul, e gata să se înjosească, să comită orice mîrșăvie."

— Ce-ai mai făcut în ultima vreme? îl întrebă el.

— Nimic, excelență. N-am nici o ocupație, răspunse Tankha. De aceea m-am gîndit să-mi prezint omagiile excelenței-voastre ca să nu vă uitați vechii servitori. În ultima vreme am trecut prin mari greutăți. Excelența-voastră îl cunoașteți pe Surya Pratap Singh. E foarte înfumurat. Se crede grozav. Într-o zi a început să vă bîrfească. Eu n-am putut firește să suport așa ceva. Domnul meu, i-am spus *Raja Sahib*-ului, *Rai Sahib*-ul e binefăcătorul meu și nu sînt cîtuși de puțin dispus să ascult asemenea vorbe la adresa lui. *Raja Sahib*-ul s-a supărat. I-am retezat-o și am plecat. I-am

spus de la obraz că, oricîtă paradă ar face, nu va avea niciodată prestigiul excelenței-voastre. Prestigiul nu e legat de bogăție, i-am spus eu. El e datorat capacității și toată lumea știe ce capabil e *Rai Sahib*-ul.

— Ia te uită, aproape că l-ai pălmuit! observă *Rai Sahib*-ul cu o seriozitate sarcastică.

— Mi-am pus toate cărțile pe masă, excelența-voastră. De ce m-aș teme de cineva cînd mă bucur de protecția excelenței-voastre? *Raja Sahib*-ul este extrem de gelos pe excelența-voastră. Nu vă vorbește niciodată de bine. De cînd ați devenit ministru e distrus. Nu m-a plătit niciodată pentru munca mea, firește. Nu obișnuiește să se achite de obligații. Și ce cîine e cu dijmașii! Pe domeniul lui nimeni nu e sigur de ziua de mîine. Cît despre femei...

Se apropie o limuzină. Venise *Raja* Surya Pratap Singh. *Rai Sahib*-ul ieși să-l primească.

— Tocmai voiam să vin la domnia-voastră, îl întîmpină *Rai Sahib*-ul cu deferență.

Era pentru prima oară că *Raja* Surya Pratap Singh onora *bungalow*-ul *Rai Sahib*-ului cu prezența sa.

Domnul Tankha se perpelea ca peștele pe uscat. Ia te uită, *Raja Sahib*-ul venise în vizită la *Rai Sahib*-ul! Nu cumva deveniseră prieteni?

Raja Sahib-ul își aprinse o țigară și se uită încruntat la Tankha.

— Ei, Tankha, ce se aude cu cele o sută de rupii pe care le-ai luat de la mine? Nu le-ai împînat încă administratorului de la hotel. Individul acela îmi tot bate capul. Vrei să te dau pe mîna poliției? N-am văzut de cînd sînt un om mai lipsit de onestitate, urmă el întorcîndu-se spre *Rai Sahib*-ul. Crede-mă, niciodată nu te-aș fi înfruntat în alegeri. Șarlatanul acesta m-a tot îmboldit să-mi pun candidatura. Am cheltuit peste un *lakh*. Acum canalia are un *bungalow*, o mașină și întreține o cocotă. Firește, trebuie să faci ceva ca să te îmbogățești! Iar dumnealui bagă intrigi între prieteni!

Rai Sahib-ul se uită disprețuitor la domnul Tankha.

— Ei, ce ai de spus, domnule Tankha? Îndeletnicirea asta nu necesită nici o investiție de capital. În schimb, faci afaceri strălucite!

Tankha își lăsă capul în jos și se strecură pe ușă ca un cîine cu coada între picioare.

— A trăncănit despre mine, nu? întrebă *Raja Sahib*-ul.

— Și a primit răspunsul cuvenit, răspunse *Rai Sahib*-ul, rîzînd.

Raja Sahib-ul aduse vorba despre căsătoria lui Rudrapal. *Rai Sahib*-ul voi să-l pună la curent cu ultimele desfășurări ale situației, dar se părea că *Raja Sahib*-ul știe ceva.

— Cum ați aflat? întrebă el puțin mai ușurat.

— Rudrapal a trimis recent o scrisoare fiicei mele, pe care ea mi-a înmînat-o.

— Nu văd vreo însușire deosebită la tinerii de astăzi, cu excepția unei obsesii pentru independență.

— E adevărat. Am eu însă un remediu pentru această obsesie. Am să aranjez astfel ca fata să fie răpită! N-o s-o mai găsească niciodată. În cîteva zile e lecuit. Persuasiunea nu e de nici un folos în asemenea împrejurări.

Rai Sahib-ul se alarmă. Și lui îi trecuse prin minte o asemenea idee, dar o alungase fără a sta pe gînduri.

— Sîntem în secolul al douăzecilea, nu în al doisprezecelea, se împotrivi el. N-aș putea spune cum ar reacționa Rudrapal la așa ceva. Din punct de vedere uman însă...

— Ce să amestecăm aici puncte de vedere umane? îl întrerupse *Raja Sahib*-ul. Nu vezi că și astăzi oamenii sînt dominați de instincte? Altfel ar mai exista războaie? Atîta vreme cît trăiește, omul nu e în stare să înfrîngă animalul din el.

Fiecare rămase la punctul lui de vedere. Pînă la urmă, *Raja Sahib*-ul se enervă și plecă. Dimineața *Rai Sahib*-ul se duse la Nainital și în ziua următoare Rudrapal și Saroj luară vaporul spre Anglia. *Rai Sahib*-ul

şi Rudrapal nu mai erau tată şi fiu. Domnul Tankha, care devenise consilierul lui Rudrapal, intentă prin procură o acţiune împotriva *Rai Sahib*-ului, prin care cerea efectuarea unei verificări de conturi; obţinu o sentinţă prin care *Rai Sahib*-ul era obligat să plătească fiului său zece *lakh*. Dar *Rai Sahib*-ul nu era atît de mîhnit din pricina sentinţei, cît din pricina subminării prestigiului său şi, mai mult decît atît, de faptul că propriul său fiu îl tratase cu atîta perfidie.

Îl aşteptau şi alte necazuri. Aflase că fiica lui, Menak, şi soţul acesteia, Digvijaya Singh, nu erau în raporturi prea bune. Digvijaya Singh era un destrăbălat şi un beţiv. Ca orice fată hindusă, Menak suferea în tăcere şi-şi petrecea timpul citind cărţi. Digvijaya Singh, un tînăr educat, dar sterp sufleteşte, fără inimă, închis în sine, umbla după femei de rînd, din sat, şi se complăcea într-o companie respingătoare. Cum putea Menak să respecte un astfel de om? Citea adeseori în ziare despre drepturile femeilor, şi se înscrisese la Clubul femeilor, pe care-l frecventau doamne din cele mai nobile familii. Aci se discuta adesea despre redeşteptarea femeilor, despre emanciparea şi libertatea lor, de parcă s-ar fi urzit un complot împotriva bărbaţilor. Multe dintre membrele clubului primiseră o educaţie aleasă şi, socotind căsătoria înjositoare pentru demnitatea lor, doreau să-şi facă drum într-o profesie oarecare. Una dintre ele, domnişoara Sultana, se întorsese recent din Anglia, unde îşi luase diploma de avocat. Ocupaţia ei principală în prezent era aceea de a da consultaţii juridice femeilor căsătorite. Ascultîndu-i sfatul, Menakşi intentă împotriva soţului ei o acţiune pentru pensie alimentară. Nu avea nevoie de bani, putînd trăi larg în *bungalow*-ul tatălui ei, dar dorea ca înainte de a se despărţi de el să-l compromită. Digvijaya ripostă printr-o cerere reconvenţională, în care o acuza de adulter. *Rai Sahib*-ul se strădui din răsputeri să aplaneze lucrurile. Menakşi nici nu voia să audă de aşa ceva, şi pînă la urmă cîştigă procesul împotriva lui Digvijaya.

Într-o zi, scoasă din sărite, dădu buzna cu cravaşa în mînă, în *bungalow*-ul lui Digvijaya. Haimanalele cu care acesta se înhăitase erau de faţă ; tocmai încinseseră o orgie. Năvăli peste ei ca o furtună şi începu să croiască cu cravaşa în stînga şi-n dreapta. Petrecăreţii o luară la fugă care încotro. Îl biciui pe Digvijaya aproape pînă la pierderea simţurilor. Fata pe care o aduseseră pentru orgie se pitulase într-un colţ. Cînd Menakşi se îndreptă spre ea, fata i se aruncă la picioare.

— Ştii cine sînt eu ? îi strigă Menakşi, fulgerînd-o cu privirile. Hai, pleacă ! Să nu-ţi mai calce piciorul pe aici !

De atunci, soţul şi soţia se duşmăneau de moarte. Digvijaya umbla înarmat cu un revolver. Ea angajase doi vlăjgani păroşi care o însoţeau pretutindeni. Lumea de vis pe care şi-o făurise *Raja Sahib*-ul se năruia în faţa ochilor săi. Noul domeniu, mulţumită căruia făcuse împrumuturi, îi alunecase printre degete, dar împrumuturile rămăseseră intacte. E drept, ca ministru, avea un venit fabulos, dar cheltuia toţi banii pentru a duce o viaţă corespunzătoare rangului său. Pînă la urmă începu să stoarcă bani de la dijmaşi. Nu dorea să-i asuprească, dar era legat de mîini şi de picioare — n-avea ce face — trebuia să-şi menţină poziţia cu orice preţ.

CAPITOLUL XXXII

Mirza Kărşed nu avea obiceiul să stea inactiv. De îndată ce ieşi din spital, puse bazele unei noi afaceri: adună cîteva prostituate din oraş şi formă cu ele o trupă de teatru. În zilele lui bune de altădată îşi risipise timpul într-o viaţă veselă. În izolarea rezervei din spital, spiritul lui se trezise, părînd că începe să aibă remuşcări. Dacă ar fi avut o inimă mai simţitoare, ar fi putut să-şi întrebuinţeze banii mai cu folos, făcînd bine oamenilor, uşurîndu-le suferinţele şi sărăcia. În spital, încolţise în el şi gîndul dureros că în toată lumea asta nu avea pe nimeni apropiat, nici o fiinţă care să verse lacrimi în clipa morţii sale. Întîmplări răzleţe din viaţă i se perindau cu repeziciune prin minte. O dată zăcuse de malarie virulentă într-o tabără de lîngă Basra. Acolo îl îngrijise o ţărăncuţă pînă îl pusese pe picioare. Cînd voise să-i dea bani şi bijuterii pentru bunătatea pe care o arătase faţă de el, fata lăsase capul în jos, şi, cu ochii plini de lacrimi, refuzase darurile. Infirmierele din spital erau îndemînatice, blajine, binevoitoare, dar le lipsea devotamentul, dăruirea de care dăduse dovadă acea fată naivă. O uitase curînd şi, în ciuda faptului că-i făgăduise s-o mai vadă, n-o făcuse. Acum chipul ei liniştit, fraged înviase înaintea ochilor săi. Ar fi trebuit să se însoare cu ea, să trăiască fericit alături de ea toată viaţa. Cînd rîul vieţii se revărsa, cînd dădea peste maluri, razele de lumină nu puteau să pătrundă prin apele sale năvalnice, tulburi. Acum însă tulbureala căzuse la fund, şi razele de lumină străbăteau apa de sus pînă jos. Vedea limpede cum îşi risipise

cei mai frumoși ani ai vieții, cum dăduse cu piciorul norocului.

Într-o seară rece de primăvară, domnul Mirza stătea cu două fete în căsuța lui, cînd sosi pe neașteptate doctorul Mehta. Mirza îi strînse mîna cu căldură și spuse:

— Te-am așteptat cu toată trupa, gata de reprezentație.

Fetele zîmbeau. Mehta se înroși.

Mirza făcu semn fetelor să iasă.

— Ia loc, doctore Mehta, îl pofti el. Tocmai voiam să trec pe la dumneata. Noua acțiune pe care o întreprind nu poate fi tradusă în fapt fără ajutorul dumitale. Nu-ți cer decît sprijinul moral.

Mehta zîmbi.

— Ce ajutor poate să-ți dea un șoarece de bibliotecă așa cum sînt eu? Ești mai în vîrstă decît mine, ai văzut mai multe în viață.

Mirza își schiță proiectul la repezeală. Era de părere că o apucau pe căi greșite numai femeile care fie că nu erau tratate cum se cuvine în căminurile lor, fie că se aflau într-o situație materială dificilă. Dacă ambele probleme erau rezolvate, foarte puține femei luau calea prostituției.

Mehta susținu că hedonismul și anumite tendințe înrădăcinate erau cauzele principale care împingeau femeile spre această îndeletnicire. Se combătură cu aprindere.

Mehta își vîntura în aer pumnul încleștat:

— N-ai gîndit la rece asupra acestei probleme. Există multe alte căi pentru cîștigarea existenței. Pînă nu vom da la rebut, pînă nu vom întoarce cu susul în jos societatea în care trăim, o trupă de teatru în felul aceleia pe care o dorești dumneata nu va fi decît un expedient, nu va putea să rezolve problema.

Mirza își răsuci furios mustața.

— Mă menținlapunctul meu de vedere. Aici e vorba numai de o problemă economică. Firește, problema nu se pune în același fel pentru toate persoanele în cauză. Un muncitor se mulțumește cu o hrană simplă și o co-

cioabă acoperită cu stuf. Un avocat nu va fi satisfăcut decît dacă va avea un *bungalow*, o mașină și servitori care să-l slugărească. În genere, omul vrea cît mai mult. Dacă aceeași problemă se pune și femeilor, în forme diferite, desigur că nu numai ele trebuie să fie condamnate pentru asta.

— Să am iertare, Mirza, replică Mehta aprins. Atîta vreme cît există în lume bogătași, prostituția va dăinui. Chiar dacă proiectul dumitale va avea succes — și mă îndoiesc de asta — nu vei fi în stare să atragi mai mult de cinci sau zece femei pentru realizarea lui, și asta pentru scurt timp. Nu toate femeile vor putea să joace teatru, așa cum nu toți bărbații sînt poeți. Și în afară de asta, chiar dacă aceste prostituate vor rămîne alături de dumneata, locurile lor din cartierul felinarelor roșii vor fi luate imediat de altele. Nu e suficient să tai ramurile copacului uscat, trebuie să lovești la rădăcină!

Mirza era mîhnit de obiecțiile doctorului Mehta. Un asemenea om învățat și să vorbească astfel! Poate cineva să schimbe cu una, cu două ordinea socială? Pentru asta sînt necesare secole! Și, în tot acest timp, poți să stai cu brațele încrucișate și să privești cum sînt exploatate aceste femei neputincioase? Poți să bagi leul în cușcă spre a-i tăia ghearele? Sau poți să aștepți pînă ce leul va făgădui blajin să se lepede de ferocitatea lui? Bogătașii n-au decît să-și risipească banii așa cum le place. Să-și cumpere cîte limuzine poftesc, să-și clădească oricîte palate vor, să ridice temple și moschee, dacă asta le e dorința. Exploatarea acestor femei neajutorate era un lucru pe care Mirza nu-l putea suporta. Ar fi vrut să vadă cartierul felinarelor roșii desființat o dată pentru totdeauna. Nimeni nu-și va da osteneala nici măcar să scuipe pe banii de aur pe care desfrînații bogați îi aruncă prostituatelor.

Mehta izbucni în rîs.

— Ai să spui că în anumite țări europene nu există prostituție. Ei, amice, sînt și alte căi pentru satisfacerea poftelor trupești!

Mirza rîse și el.

— India nu este Europa.

— Din păcate, natura umană este mult prea asemănătoare pretutindeni în lume.

— Fiecare naţiune îşi are însă trăsăturile sale caracteristice — *sufletul* său. Trăsătura specifică a culturii Indiei este înaltul său spirit de moralitate.

— Lauda de sine...

— Dumneata priveşti bogăţia ca pe un rău şi totuşi îl sprijini pe Khanna. Cum le împaci pe amîndouă?

Cînd auzi numele lui Khanna, domnul Mehta se calmă deodată.

— L-am ajutat pe Khanna numai după ce a sărăcit. Dacă ai vedea în ce situaţie a ajuns, ţi-ar fi şi dumitale milă de el. Dar, la urma urmei, ce ajutor pot eu să-i dau? Cea mai mare parte a timpului mi-o iau cărţile şi universitatea. Nu pot decît să-mi arăt compasiunea faţă de el. Dacă e cineva care l-a ajutat realmente, aceasta e domnişoara Malti. I-a salvat viaţa. N-am crezut vreodată că poate fi atîta dăruire în inima unui om. Treci pe la el într-una din zilele astea. O să se bucure cînd te va vedea. Acum are nevoie mai mult ca oricînd de sprijin moral.

— De vreme ce mă rogi dumneata, am să mă duc, răspunse Mirza. Ei, fiindcă a venit vorba, ce se aude? Te căsătoreşti cu domnişoara Malti?

— Vom trăi şi vom vedea, răspunse Mehta.

— Aşteaptă doar să-i ceri mîna!

— Aşa gîndeam şi eu. În ultima vreme m-a uitat însă de tot.

Mehta rîse forţat şi se ridică.

— Şi cînd ne mai vedem? întrebă Mirza.

— E rîndul dumitale să-mi faci o vizită. Du-te şi-l vezi pe Khanna.

Mirza se uită pe fereastră după Mehta, care păşea încet, cu capul în jos, gînditor.

CAPITOLUL XXXIII

Doctorul Mehta se simţea ca un candidat la examen. Văzînd că Malti îl ţine la distanţă, începu să se teamă că o va pierde cu adevărat. Luni de zile nu-l căutase, şi cînd el, nemaiputînd suporta, se dusese la ea, n-o putu găsi. Cînd Rudrapal şi Saroj se încurcaseră, Malti obişnuia să treacă pe la el pentru a-i cere sfatul. După ce plecaseră în Anglia, vizitele ei încetaseră brusc. Mehta îşi dădea seama că ea căuta cu tot dinadinsul să-l evite. Nu se putea concentra de loc la cartea pe care o scria. Nu izbutea să se gospodărească cum trebuie, şi din salariul lui de o mie de rupii pe lună nu putea să pună deoparte un *pais*. Singurul lux pe care şi-l permitea era maşina, pe care o conducea personal. Cea mai mare parte a banilor se ducea pe cărţi, pe ajutoare pentru studenţi şi la întreţinerea grădinii, pentru care avea o slăbiciune. Umbla după specii rare de plante exotice, pe care le plătea la preţuri exorbitante şi le cultiva în răsadniţa lui. De cîteva luni îşi neglija însă chiar şi grădina. Casa se afla şi ea într-o mare neorînduială. *Achkan*-ul lui era ponosit, dar îl purtase aşa şi în iarna aceea. Nu avea bani să-şi facă altul.

Într-o zi, după ce o căutase zadarnic de trei ori pe Malti, cînd reuşi în sfîrşit s-o vadă ea îl privi surprinsă.

— Nu ţi-e ruşine să umbli cu *achkan*-ul ăsta ? îl întrebă.

Observaţia ieşise de pe buzele ei spontan, ca şi cînd ar fi adresat-o unui om apropiat.

— Ce să fac ? răspunse el. N-am bani să-mi iau altul.

Asta era o noutate pentru Malti.

— Cîştigi peste o mie de rupii pe lună şi n-ai bani să te îmbraci? ! Eu cîştig patru sute şi ţin cu ei toată casa, ba mai şi economisesc ceva. Ce faci cu banii?

— Nu pot să pun deoparte nici măcar un *pais*.

— Îţi dau eu bani să-ţi faci două *achkan*-e.

— O să-mi comand unul iarna viitoare.

Doctorul Mehta nu avea bani şi nu îndrăznea să ceară postav pe credit de la vreun negustor. După întîlnirea aceea nu mai cuteza să apară în faţa domnişoarei Malti în vechiul lui *achkan*. Se afla într-un impas.

Pe deasupra îl aştepta un alt necaz. Nu plătise chiria casei de cîteva luni. Chiria, în sumă de şaptezeci şi cinci de rupii pe lună, se ridicase acum la o sumă măricică. Proprietarul îi trimisese o notificare. Doctorul Mehta uitase de ea şi proprietarul se văzuse nevoit să-i intenteze o acţiune de evacuare. Nu se apărase în faţa instanţei şi proprietarul obţinuse o hotărîre împotriva lui. Portărelul, al cărui fiu studia la universitate şi era unul dintre stipendiaţii doctorului Mehta, venise la el ca să-l informeze în privinţa sentinţei. Din întîmplare, era şi Malti acolo.

— Ce înseamnă asta? întrebă ea uluită.

— S-a dat o sentinţă împotriva domnului doctor Mehta pentru a fi evacuat din *bungalow*-ul său, răspunse portărelul. M-am gîndit să-l înştiinţez. E vorba de patru sute de rupii. Dacă domnul doctor depune banii în termen de zece zile, totul e în ordine. Pînă atunci aş putea să amîn executarea sentinţei.

Portărelul plecă.

— Aici au ajuns lucrurile!? exclamă Malti privindu-l pe Mehta cu dispreţ. Cum poţi să scrii cărţi atît de profunde şi să uiţi să-ţi plăteşti chiria?

— Nu e vorba că am uitat, răspunse Mehta, nespus de ruşinat. Adevărul este că n-am avut bani. Nu sînt un risipitor, dar nu ştiu cum se face că banii îmi lunecă printre degete.

— Ţii vreo socoteală?

— Da. Îmi notez într-un carnet tot ce încasez, pînă la un *pais*. Altfel nu mi-ar da pace cei de la fisc.

— Şi ce cheltuieşti ?

— Nu ţin socoteala cheltuielilor.

— De ce ?

— Oh, e o plictiseală teribilă să ţii toată evidenţa asta.

— Să scrii cărţi nu e plictisitor ?

— Altceva e să scrii cărţi. Iei tocul, hîrtia, şi scrii. Nu poţi să ţii condica de socoteli înaintea ta douăzeci şi patru de ore în şir.

— Şi ce-ţi propui să faci în legătură cu chiria ?

— O să împrumut nişte bani de undeva. Poate de la dumneata.

— Te împrumut cu dragă inimă, dar pun o condiţie : dă-mi mie în mînă salariul dumitale şi-ţi ţin eu gestiunea.

— Cu plăcere, acceptă Mehta bucuros. Pentru mine treaba asta e o adevărată povară.

A doua zi, Mehta se mută din *bungalow,* ocupînd două camere spaţioase la domnişoara Malti. Aranjară astfel ca să ia masa tot acolo. Nu avea bagaj mult. Aduse însă cîteva căruţe de cărţi, înţesînd cu ele camerele. Se despărţise greu de grădină, dar Malti i-o puse la dispoziţie pe a ei.

Mehta se simţea uşurat, dar pentru Malti se puse o nouă problemă. Era adevărat că venitul lui Mehta depăşea o mie de rupii, dar această sumă se ducea aproape în întregime pe opere de caritate. Stipendia o mulţime de studenţi şi tot atîtea văduve primeau din partea lui mici ajutoare. Malti ştia că dacă va reduce aceste cheltuieli îşi va atrage blamul tuturor. Ceea ce o supăra mai mult era faptul că mulţi dintre beneficiari nu meritau să fie ajutaţi.

Vorbi cu Mehta despre acest lucru.

— Îţi dau mînă liberă, spuse el bucuros. Procedează cum crezi că e mai bine. Însemnează numele celor care merită şi şterge-i pe ceilalţi. Dar pe răspunderea dumitale.

— Desigur, răspunse Malti. Îţi rezervi florile şi-mi laşi mie sarcinile cele mai ingrate. Nu înţeleg pe ce

bază îți justifici dumneata caritatea! Caritatea a făcut din oameni niște leneși, niște trîntori. Soiul acesta de binefacere e mult mai dăunător pentru societate decît tirania. Tirania, cel puțin, dă naștere la spiritul de revoltă în om, îl face conștient de drepturile sale.

— Sînt de acord.

— Nu. Nu ești.

— Crede-mă, Malti. Sînt de acord cu tot ce spui.

Trei luni după aceea, Malti redusese considerabil numărul celor care beneficiau de ajutorul lui Mehta. Acest lucru îi pusese în ordine bugetul. Pe el însă nu-l încînta prea mult. După alte trei luni, cînd Malti îi arătă din nou o economie de trei sute de rupii în bugetul lui, primi vestea tăcut. Malti știa că scăzuse oarecum în stima lui. El socotea că o femeie trebuie să se întreacă pe sine în bunăvoință și caritate. Aceasta era trăsătura esențială a femeii, pe temelia căreia se sprijinea întreaga societate. În ochii lui meschinăria în chestiuni de bani nu era cîtuși de puțin o virtute. În ziua cînd i se aduse noul *achkan* și ceasul de mînă, ezită să iasă în oraș.

Destul de bizar însă: în timp ce Malti dorea să pună în ordine bugetul lui Mehta, ea însăși era foarte darnică cu timpul și cu banii ei în slujba celor săraci. Nu-i vizita niciodată pe pacienții bogați fără a-și încasa onorariul — care era destul de ridicat — dar îi trata gratuit pe bolnavii săraci, ba chiar plătea din buzunarul ei costul medicamentelor necesare. Singura deosebire între Mehta și ea era faptul că, în timp ce Mehta se gîndea numai la cei din afară, ea era atentă și la lumea din afară, dar și la căminul ei. Pentru Mehta căminul era o abstracțiune ale cărui implicații și stabilitate le ignora totul. Observîndu-l de aproape, Malti își dădea seama că un om obișnuit să trăiască liber de rigidele conveniențe sociale nu va putea fi niciodată închis într-o cușcă.

Mehta privea lumea din afară, și era împins să creadă că ea consta în cea mai mare parte din ipocrizie și viclenie. Atunci cînd căuta însă sub suprafața lucrurilor constata că sub crusta groasă a relelor se ascundeau de

multe ori virtuți — mărinimia, iubirea, curajul și toleranța. În același timp își dădea seama că nu era ușor să ajungi la aceste virtuți. Cînd vedea înălțîndu-se dintr-un nor de îndoială și suspiciuni figura domnișoarei Malti, care-l inspira, dorea din tot sufletul s-o păstreze pentru el. Își dădea seama prea puțin că un asemenea simțămînt gingaș, diafan, ca dragostea, nu poate fi ținut în cătușe, că dragostea era ceva dinamic, ce cuprinde în sine forța inerentă a propriei ei exuberanțe. Dragostea are nevoie de libertate pentru a se dezvolta și înflori. Acum o vedea adesea pe Malti, și prietenii socoteau că era preludiul căsătoriei lor. Speranțele lui reînviaseră: dacă Malti ar fi decis categoric să-l respingă, nu s-ar fi îngrijit atît de el. Îi dădea ea oare un răgaz ca să reflecteze? Gîndindu-se adînc asupra acestei probleme, Mehta ajunse la concluzia că, fără ea, viața lui era neîmplinită. Acum însă, rolurile se schimbaseră. Mai înainte, *ea* ardea de nerăbdare să se căsătorească cu el. Mehta nu avea nici o îndoială asupra intențiilor ei, dar fiindcă fusese întîmpinat o dată cu un *refuz*, nu mai îndrăznea să repete propunerea. Totuși, apropierea îl făcea să simtă o atracție cu atît mai irezistibilă. Era întocmai ca literele estompate ale unei cărți, care capătă un înțeles numai atunci cînd sînt văzute mai de aproape.

Într-o seară, întorcîndu-se acasă după vizita pe care o făcuse la un pacient, mașina ei rămase fără benzină. În întunericul serii de iarnă nu se vedea țipenie de om. Din fericire, Gobar tocmai trecea pe acolo și împinse mașina pînă la stația de benzină. Bucuroasă, Malti îl întrebă dacă ar vrea să lucreze la ea. Gobar primi slujba care-i fu oferită. Muncă de grădinar: cincisprezece rupii pe lună. Gobar știa să îngrijească o grădină, iar leafa îi convenea — și-apoi era mai bine decît să muncești la fabrică!

Malti îi dădu o odaie de serviciu și, a doua zi, Gobar se mută acolo împreună cu Giunia. Într-o zi, Malti îl întîlni pe băiețelul lui Gobar și-i dădu o acadea. De atunci, copilul o îndrăgi — se tot ținea după ea ca să-i

dea acadele. O dată ieşi în grădină, dar nu-l găsi acolo. Zăcea bolnav, arzînd de febră, în odaia umedă şi întunecoasă în care şi iarna mişunau ţînţarii. Termometrul indica patruzeci de grade. Copilul era suspect de variolă. Nu fusese vaccinat. Malti se temea că dacă va rămîne în odaia aceea întunecoasă şi umedă starea lui se va înrăutăţi. Intră la el.

Copilul deschise ochii şi, văzînd-o lîngă pătucul lui, întinse mînuţele. Malti îl luă în braţe. Copilul se juca cu mărgelele ei, trăgînd de şnur cu degeţelele lui fierbinţi. Malti anină şiragul de gîtul lui. Acum copilul socoti că nu mai avea de ce să rămînă în braţele ei şi începu să se zbată, vrînd să se ducă la maică-sa.

— Isteţ băieţaş, rîse Malti.

— Dă mărgelele înapoi, fiule. Sînt ale *memsahib* [1]-ei, spuse Giunia băieţelului.

Copilul strîngea însă în mînuţă şiragul de mărgele.

— Lasă-i-le, zîmbi Malti. Ţine-le, micuţule.

O instală pe Giunia în salonul ei.

Mangal, aşa se numea băieţaşul, privea uimit paradisul din jurul lui: ventilatorul din plafon, lămpile colorate, fotografiile de pe pereţi. Se uita fix la toate minunăţiile acelea.

— Mangal!

Copilul zîmbi stins la chemarea domnişoarei Malti. „Îmi pare rău, *memsahibji*, părea el să spună. Nu pot nici măcar să zîmbesc".

Malti o sfătui pe Giunia să cheme o rudă ca să vază pentru cîtva timp de copil.

— E departe satul vostru? o întrebă ea.

În zborul păsării era la douăzeci de mile de Lucknow. Numele Belari i se păru cunoscut domnişoarei Malti.

— E satul acela care se află la o jumătate de milă spre apus de rîu?

— Da, *memsahibji*.

— Dar noi am fost acolo o dată. Am stat la, cum îi spunea... da, Hori. Îl ştii pe Hori?

[1] *Memsahiba* — doamnă

— E socrul meu, *memsahibji.* Ați vorbit cu soacra mea?

— Da. Ce femeie inteligentă! Am stat mult de vorbă cu ea. Ai face bine să-i spui lui Gobar s-o aducă încoace.

— N-o să vrea.

— De ce? întrebă Malti intrigată.

— Oh, e o pricină, răspunse Giunia.

Seara, în timp ce Giunia gătea, Malti ședea lîngă patul bolnavului. Giunia o rugase să nu se ostenească, dar Malti nici nu voise să audă de așa ceva. Noaptea, temperatura copilului crescu. Malti îl luă în brațe și, ore întregi, se plimbă cu el prin cameră, încoace și încolo. Gobar și Giunia aveau mai multă încredere în magia neagră și în vindecarea prin credință decît în medicamente. Acum nu mai era însă momentul să facă încercări. Deși era mamă a doi copii, Giunia nu știa să-i crească. Cînd copilul scîncea de suferință, ea se răstea la el, încercînd să-l facă să tacă, sau, fără a preveni pe cineva, se culca jos, pe parchet, dormind adînc, pînă dimineața. Gobar se temea să stea de veghe prea mult în camera bolnavului. Din pricina rănilor cu care se alesese în încăierarea de la fabrică, obosea la cea mai mică sforțare. În timp ce se afla în convalescență, pe cînd Giunia se ducea la cîmp să cosească, se mai înviorase. După ce părăsise însă patul suferinței, trebuise să lucreze ca hamal, *culi,* și apoi ca zidar. Această muncă îi zdruncinase complet sănătatea. Îndeletnicirea lui de grădinar i se părea acum istovitoare. Deși Mehta trebăluia cot la cot cu el, în grădină, ceasuri întregi, Gobar găsea cu greu o clipă de răgaz să mai răsufle. Rezultatul fu că pe măsură ce grădina înflorea, sănătatea lui se șubrezea.

Și Mehta îndrăgise copilul. Într-o zi, îndemnat de Malti, copilul îl trase atît de tare de mustață, încît îi dădură lacrimile.

— De ce nu-ți razi mustața? îl întrebă Malti.

— Mustața mea? răspunse Mehta. Dragă domnișoară Malti, mustața mea îmi este mai scumpă decît viața.

— Bine. Data viitoare o să am grijă să ţi-o smulgă.

— Ce-o să-l mai trag de urechi pe mormolocul ăsta!

Părea că Mehta simţea o mare plăcere cînd era tras de mustaţă, fiindcă niciodată nu scăpa prilejul de a-l lăsa pe Mangal să se joace cu ea.

Boala copilului îl mîhnea nespus. Oh, dacă i-ar fi stat în putere... O privea uimit pe Malti cum îl îngrijea, cum îl alinta şi îl mîngîia, îndemnîndu-l cu blîndeţe să bea lapte.

Într-o dimineaţă, copilul începu să plîngă. Mehta se trezi. Malti se culcase tîrziu. Se gîndi că era bine s-o lase să doarmă şi să vadă el de copil. Dar Malti se şi afla acolo, cu copilul în braţe. În ciuda sforţărilor ei, copilul plîngea mereu. Era a opta zi de cînd apăruse erupţia şi se vedea limpede că micuţul suferea din greu.

— Rămîn eu cu el cîtva timp, spuse Mehta. Eşti obosită.

— N-o să-l poţi face să tacă, zîmbi Malti. Las' că stau eu.

— Oh, sînt destul de răbdător cînd vreu să fiu, stărui Mehta.

Luă copilul în braţe. Acesta îşi dădu seama că se afla în braţele unui bărbat şi că era mai prudent să fie cuminte, căci bărbaţii sînt fiinţe nerăbdătoare şi aspre. Tăcu imediat.

— Vezi? A tăcut! exclamă Mehta triumfător.

— De unde ai învăţat şiretlicul acesta? îl întrebă Malti zîmbind.

— De la dumneata.

— Dar eu sînt femeie. Ce, bărbaţii au de învăţat ceva de la femei?

— Malti, o rugă Mehta, te implor, uită totul. Te conjur! Ştiu că am spus atunci nişte lucruri pe care nu trebuia să le spun. Nici nu-ţi poţi închipui cît m-am căit.

— Am uitat de mult.

El tăcea.

— Dacă n-aş fi uitat, nu locuiai azi aici.

— Dă-mi voie, spuse Mehta, te rog, dă-mi voie să te întreb ceva.

Puse copilul în pat şi micuţul adormi numaidecît. Mehta se uita la Malti cu ochi rugători, de parcă întreaga lui viaţă ar fi depins de un singur cuvînt al ei.

— Nu mă întreba nimic, îl opri ea repede. Nu există nimeni pe lume care să-mi fie mai apropiat ca dumneata. Urmă cu pasiune: De multă vreme m-am dedicat eu însămi dumitale. Dumneata eşti mentorul meu, eşti prietenul meu. Dumneata n-ar trebui să-mi ceri. Dumneata trebuie să-mi porunceşti. Înainte de a intra în viaţa mea, eram ispitită de plăceri. Dumneata m-ai învăţat că în viaţă există lucruri mai profunde, mai nobile. Ai dat un înţeles mai adînc vieţii mele. Îţi sînt recunoscătoare pentru toate acestea. N-am uitat ce ai spus pe malul rîului în noaptea aceea. N-am uitat pe deplin. Ce m-a făcut să sufăr — şi acest lucru nu-l aşteptam niciodată de la dumneata — a fost faptul că încercai să vezi în mine aceleaşi lucruri pe care le-au văzut şi alţii, întotdeauna. Ştiu că eu sînt vinovată de asta. Nu era însă onest să crezi că dragostea dumitale n-a produs nici o schimbare în mine. Eram *mîndră* de dragostea dumitale. Nimic nu-mi era mai scump în lumea asta decît dragostea şi încrederea dumitale. Ele înseamnă împlinirea vieţii mele.

Mehta o privea amuţit.

Nu mai putu s-o vadă două săptămîni după aceea, dar cuvintele ei îi răsunau mereu în urechi. Ce pline de balsam şi de vrajă erau!

Între timp, Mangal se însănătoşi. Malti împărţea dulciuri copiilor din vecinătate. Trecuse de stadiul acela cînd oamenii privesc plăcerile trecătoare ca adevăruri supreme ale vieţii. Îşi dădea seama că asemenea plăceri erau superficiale şi înjositoare pentru suflet. Ce plăcere era să huzureşti într-un *bungalow* cînd oamenii asudau de jur împrejur în cocioabe infecte, şi sufereau, sufereau din greu! Mangal îi deschisese uşile spre o nouă viziune a vieţii.

Într-o zi, Mehta şedea culcat în pat. Îi plesnea capul de durere. Malti intră încet şi-i puse palma pe frunte. Atingerea ei era magică: parcă-i lua durerea cu mîna.

— Nu m-a durut niciodată capul atît de îngrozitor, spuse el. O atingere a mîinii dumitale m-a uşurat însă numaidecît. Eşti o tămăduitoare miraculoasă.

Malti îi aduse nişte pilule. O rugă să mai stea lîngă el cîteva clipe.

Ea îl privi peste umăr, din uşă.

— Ar fi de preferat să te odihneşti cîtva timp, îl sfătui. În ultima vreme n-ai mai scos nasul din cărţi. Părerea mea e că ar trebui să faci o pauză.

— Nu vrei să mai stai o clipă?

— Trebuie să mă duc la un pacient.

— Înţeleg.

El se posomorî. Malti se întoarse.

— Ce s-a întîmplat? întrebă ea.

— Nimic deosebit, răspunse Mehta repede. Doar că voiam să ştiu ce pacient vizitezi seara, atît de tîrziu.

— E vorba de fiica *Rai Sahib*-ului. E grav bolnavă. Tocmai a trecut criza.

Ea plecă. Mehta se lăsă înapoi pe pat. De ce i-o fi încetat durerea la atingerea mîinii ei? Nu care cumva are într-adevăr puteri miraculoase — răsplata pentru nenumăratele ei sacrificii? Acum nu numai c-o iubea, o venera. Devenea tot mai inaccesibilă, un miraj, o făptură spre care năzuia zadarnic, care putea doar să te inspire.

În ziua cînd primi din Anglia exemplarele cărţii la care lucra de trei ani — dreptul său de autor — îi dărui un exemplar. Malti fu adînc emoţionată cînd văzu că Mehta îi dedicase ei cartea.

— Nu cred că merit această onoare, murmură ea.

— Eu cred. Eşti o zeiţă.

— O zeiţă de piatră, spuse ea. Precizarea e necesară.

— Nu, nu de piatră, o zeiţă vie — a dăruirii şi a multor îndurări.

— Oh, dumneata nu m-ai înţeles pe deplin. Eu şi dăruire! Dăruire, sacrificiu? Aşa ceva nu mi-a trecut

niciodată prin minte. Tot ce am făcut, conştient sau inconştient, am făcut exclusiv din egoism. Dacă mă auzi cîntînd, n-o fac pentru că muzica mîngîie inimile triste, ci fiindcă îmi place mie să cînt. Cînd dau săracilor medicamente fără bani, acest lucru îmi face mare plăcere, probabil că-mi gîdilă vanitatea. Nu, nu sînt zeiţă. Pentru ca farsa să fie deplină, ar trebui să-mi dai ocol cu tămîie şi lampioane.

— Malti, de ce nu înţelegi? De ani de zile îţi dau ocol cu tămîie şi lampioane, şi aşa am să fac pînă îmi voi primi răsplata.

— După ce-ţi vei primi răsplata, e mai mult decît probabil că-ţi vei zvîrli zeiţa din templu.

— Atunci nu voi mai avea o identitate deosebită de a zeiţei: credinciosul şi zeiţa vor fi una.

— Nu, Mehta. Expresia ei deveni gravă. M-am gîndit mereu şi mereu la lucrul acesta, şi am ajuns necontenit la aceeaşi concluzie: vom fi cu mult mai fericiţi ca prieteni. Ştiu că mă iubeşti şi crezi în mine, că ţi-ai jertfi viaţa pentru mine. În dumneata mi-am găsit nu numai un mentor, dar şi un protector. Şi eu te iubesc. Nici un sacrificiu n-ar fi prea mare pentru mine cînd e vorba de binele dumitale. Să ne rugăm lui dumnezeu să ne ţină statornici în dragostea noastră. Dacă ne-am înfiripa însă un cămin propriu, ne-am zăvori sufletele într-o cuşcă, am trăi numai pentru noi. Cum am mai putea să sperăm atunci că vom atinge ceea ce amîndoi dorim realmente să atingem: infinitul? Prea puţine suflete reuşesc să ajungă la acest lucru, în ciuda căsniciei şi a atîtor altor oprelişti. Noi nu. Nu spun că viaţa conjugală nu are nici o valoare. Apropierea duce însă la dorinţă, iar dorinţa la egoism. În ziua cînd ne-am cufunda în dorinţă, sfera umanităţii noastre s-ar îngusta. Nu doresc să văd un om de valoarea şi viziunea dumitale condamnat la închisoare pe viaţă. Ai dus o existenţă de sacrificiu şi de chin nespus în care egoismul şi-a găsit prea puţin loc sau nici n-a existat. Eu n-am să te dobor acum. Sînt necesari reformatori de tipul dumitale, a căror universa-

litate de gîndire cuprinde întreaga lume în sfera lor de activitate. Cîtă nedreptate, teamă, tiranie domnesc pretutindeni! Dacă un om bine intenționat ca dumneata n-ar răspunde la chemarea datoriei, cine altul ar putea s-o facă? Învățătura, dragostea dumitale pentru umanitate sînt deschizătoare de drumuri. Eu te voi urma! Te implor să faci acest lucru! Dacă spiritul dumitale va tinde spre nimicuri lumești, voi încerca să te abat de pe această cale. Dacă nu voi reuși, cel puțin îmi voi da seama cît de mare este eșecul. Care-mi va fi atunci destinul, spre ce liman mi se va mai îndrepta barca? De un lucru însă sînt sigură: nu voi mai cădea pradă ispitelor.

Mehta o asculta în tăcere. Aceste năzuințe, care pînă atunci fuseseră doar un miraj, acum se întruchipau, fremătau în fața ochilor săi. În momentele critice ale vieții, amintirile din copilăria de odinioară reînvie în sufletul nostru. Mehta își aminti de zilele cînd simțea o fericire nespusă în brațele mamei sale văduve.

— Voi face așa cum spui, Malti, acceptă el cu glas tremurător.

Simțindu-se una, inimile lor se îmbrățișară. Ochii lor erau plini de lacrimi.

CAPITOLUL XXXIV

Băieţelul Seliei avea acum doi ani şi toată lumea era a lui. Vorbea o limbă anume, nu prea înţeleasă, de care se folosea din plin. În această limbă erau o mulţime de ţ şi z; s şi r lipseau cu desăvîrşire. În loc de rău zicea lău, în loc de dud, tut.

Gungurea, făcînd ca toate vieţuitoarele pămîntului, şi ascultătorii se prăpădeau de rîs. Putea să latre, ba chiar să muşte ca un cîine, să miorlăie, ba chiar să înhaţe cu ghearele; vioi foc — era un fofoloc nebunatic. Clipele de neuitat ale vieţii sale le trăia atunci cînd se rostogolea prin praful gros la umbra unui *neem;* îşi turna praf în cap şi clădea căsuţe. Rareori se împrietenea cu copii de vîrsta lui — se credea prea mare pentru ei.

— Cum te cheamă?

— *Lamu.*

— Cum îl cheamă pe tatăl tău?

— Matadin.

— Da pe mama ta?

— Selia.

— Da cine-i Datadin?

— Datadin? Oh, e cumnatu meu.

Ramu şi Rupa se aveau bine. Ramu era o jucărie pentru ea. Îl scălda, îl pieptăna, îi punea *kajal* în jurul ochilor, îi dădea să mănînce. Uneori adormea cu el strîns la piept.

În dosul casei lui Hori, unde fusese cîndva ocolul vacii, Selia îşi făcuse o colibă acoperită cu stuf. Nu putea să locuiască toată viaţa în casa lui Hori.

După ce dăduse cîteva sute de rupii *pandit*-ilor de la Benares, Matadin fusese din nou recunoscut ca brahmin şi primit iar în tagmă. În ziua aceea dăduse un mare praznic, la care petrecuseră o mulţime de brahmini şi se rostiseră multe rugăciuni şi incantaţii. Ritualul ceremoniei de purificare cerea ca Matadin să guste balegă şi ud de vacă — balega îi purifica inima, iar udul ucidea bacteriile răufăcătoare ale pîngăririi, care se încuibaseră în sufletul lui.

Ei bine, penitenţa aceasta îl purificase într-adevăr! Din ziua aceea se născuse în el o scîrbă nespusă pentru *dharma;* aruncase şiragul sfînt şi-şi zvîrlise în Gange gluga de preot. Vedea că deşi enoriaşii lui tot îi mai cereau să-i lămurească asupra zilelor prielnice şi-i cereau sfatul în legătură cu căsătoriile şi naşterile, nu beau apă din mîna lui şi nu-i îngăduiau să le atingă uneltele, în ciuda faptului că *pandit*-ii din Benares îl recunoscuseră ca brahmin. Dezgustat de toate, se apucă de munca cîmpului.

În ziua cînd se născuse copilul Seliei băuse de două ori mai mult *bhang* şi-şi lustruise mustaţa cu ceară. Cu cine semăna copilul? Cu el? Cum ar putea să arunce o privire spre noul-născut? O întrebă pe Rupa:

— Ai văzut copilul?

— Da, l-am văzut, răspunse Rupa cu mîndrie. Are o piele roşie-roşie şi ochi mari-mari, şi părul creţ, şi se uită, se uită, se uită.

Matadin o luă în braţe şi o sărută pe obraz.

— Vino, am să ţi-l arăt de departe, îl îndemnă Rupa. Doarme în tindă. Nu ştiu de ce plînge Selia mereu. Hai să ţi-l arăt.

Matadin întoarse capul. Se simţea foarte nefericit.

Noaptea, cînd se culcase toată lumea şi pomii erau cufundaţi în beznă, se strecură pînă la uşa Seliei şi auzi copilul plîngînd. În urechea lui, plînsetul răsună ca o muzică veselă, duioasă.

Ziua, cînd Selia pleca la muncă, intra repede în casa lui Hori, spunînd că venise pentru o pricină oarecare şi se uita drăgăstos la copil.

— Ia-l în braţe, îi spuse Dhania zîmbind. De ce te sfieşti? E al dumitale. Hai! Hai, ia-l! Îţi seamănă leit.

Într-o zi, în vreme ce Selia se dusese la tîrg ca să vîndă nişte fîn, asupra satului se dezlănţui o furtună cu grindină. Ograda era totuna de piatră. Crezînd că erau acadele, Ramu luă de jos cîteva şi se jucă cu ele pînă ce se ţopiră în mîinile lui, ca prin farmec. În seara aceea se îmbolnăvi, avea călduri. A doua zi dădu în aprindere de plămîni. A treia zi muri în braţele mamei sale.

Matadin nu-şi tăinui durerea. Aduse trupul copilului la locul unde trebuia să fie ars, pe malul rîului, la o milă depărtare. Opt zile stătu încremenit, ca o stană de piatră.

Trecu o lună. Selia muncea din nou la cîmp. Într-o seară cu lună plină, pusese cîteva spice de orz în coş şi tocmai voia să plece acasă cînd, ridicînd ochii spre lună, îşi aminti de fiul ei. Începu să suspine.

Auzi nişte paşi. Era Matadin.

— Cît ai să mai suferi după el, Selia, căută el s-o aline. Lacrimile tale n-au să-l mai învie.

Spunînd aceste cuvinte, începu şi el să suspine.

Pe buzele Seliei săteau cuvinte de mustrare, dar ea şi le înfrînă.

— Ce te-a adus aici? îl întrebă ea.

— Am trecut pe aproape şi te-am văzut.

— Nu te-ai jucat măcar o dată cu copilul.

— Ba da, Selia. M-am jucat cu el într-o zi.

Femeia îl privi neîncrezătoare.

— Erai plecată la tîrg.

— A plîns cînd l-ai luat în braţe?

— Nu, era atît de bucuros!

Selia se uită la el.

— Da, Selia.

— Te-ai jucat cu el? Numai o singură dată?

— Da. Dar veneam şi-l vedeam în fiecare zi. Oh, ce drag mi-era să-l iau în braţe!

— Semăna cu tine.

— Mă căiesc că am pus mîna pe el. Moartea lui a fost o pedeapsă pentru păcatele mele.

În ochii Seliei se citea iertarea. Înălță capul și porni spre casă. Matadin o însoți.

— Acum dorm în tinda Dhaniei. În colibă mă apucă jalea, spuse Selia.

Cînd se apropiară de sat, îl sfătui:

— Tu du-te pe drumul ăsta ca să nu te vadă tatăl tău.

Matadin înălță capul cu semeție.

— Nu mi-e teamă de nimeni.

— Dacă te dă afară din casă, unde te duci?

— Am și eu o casă.

Selia se uită la el.

— Da, crede-mă. Am casa mea.

— Nu mi-ai arătat-o niciodată.

— Vino cu mine. Am să ți-o arăt.

Matadin iuți pasul, iar cînd ajunseră la casa lui Hori îi dădu ocol și se opri în fața colibei pe care și-o făcuse Selia.

— Asta-i casa noastră, spuse el, arătînd spre colibă.

— Da asta-i casa Seliei, a unei femei sărmane, spuse ea.

Matadin deschise ușa de stuf.

— Asta-i casa noastră; e templul meu.

Ochii Seliei străluceau.

— Dacă e un templu, ai să pleci din el după ce ai să aduci drept închinare un ulcior de apă.

Matadin puse o mînă pe coșul Seliei.

— Nu, Selia, spuse el cu glas tremurător. Cîte zile oi avea, am să trăiesc cu tine și-am să mă închin ție.

Selia aprinse opaițul. Într-un colț era un ulcior de pămînt, în altul o vatră, lîngă care se vedeau cîteva unelte de alamă și de oțel. În mijlocul odăiței se afla un braț de paie — așternutul Seliei — iar lîngă el o lăvicioară grosolană de lemn, pătuțul lui Ramu. În jurul lui erau împrăștiate cîteva jucării de lut.

Matadin ședea pe paie ca o imagine a remușcării. Selia puse ușor mîna pe umărul lui.

— Te-ai gîndit vreodată la mine? îl întrebă ea.

Matadin îi luă mîna şi o puse pe inima lui.

— Icoana ta mi-a fluturat mereu pe dinaintea ochilor. Tu te-ai gîndit vreodată la mine?

— Gîndul la tine mă scotea întotdeauna din sărite.

— Nu ţi-a fost niciodată milă de mine?

— Nu, niciodată.

— Atunci, Bhuneswari, flăcăul ăla...

— Taci, mi-e şi ruşine... Da, ia spune, ce-o să zică lumea? O să te lase în pace?

— Cei mai omenoşi au să privească cu ochi buni fapta mea şi-au să spună că am făcut ceea ce aştepta *dharma* mea de la mine. Cei haini n-au decît să spună ce-or vrea! Nu-mi mai pasă.

— Cine o să-ţi gătească?

— Tu, firește.

— Atunci, cum ai să rămîi brahmin?

— Vreau să fiu ţăran, nu brahmin. Toţi cei care-şi cinstesc *dharma* sînt brahmini, toţi cei care şi-o pîngăresc sînt oameni de nimic.

Selia îi cuprinse gîtul cu braţele.

CAPITOLUL XXXV

Lui Hori îi mergea din rău în mai rău. Avusese multe necazuri în viață, dar niciodată nu se dăduse bătut. Fiecare înfrîngere îl întărea oarecum împotriva soartei. Acum însă începuse să-și piardă încrederea în sine. Gîndea: să fi rămas neclintit în *dharma* lui, tot ar mai fi fost o mîngîiere. Dar de cîte ori nu încălcase canoanele *dharmei*, de cîte ori nu păşise pe căi necinstite, sau se lăsase învins de cea mai mică ispită! Totuşi nici o dorință a vieții nu i se împlinise: bunăstarea şi fericirea rămăseseră pentru el un vis. Asemenea unei oştiri împresurate, soarta lui era zăgăzuită fără ieşire de trei *bigha* de pămînt! Flămînzea, muncea toată ziua, îndura o înjosire după alta, totuşi izbutea oarecum să-şi păstreze pămîntul. Acum însă părea că n-o să mai poată face față multă vreme greutăților. De trei ani nu putuse plăti dările, şi Pandit Nokhey Ram făcuse cerere să i se ia pămîntul. Nu mai avea nici o nădejde că va putea găsi undeva bani. Se temea că după ce o să i se ia pămîntul are să muncească cu ziua pînă la sfîrşitul zilelor sale. De ce l-ar osîndi pe *Rai Sahib*-ul pentru asta? Şi el avea nevoie de bani ca să trăiască. Nu, asta era voia lui dumnezeu. Ce putea să facă? Trebuia să îndure totul. Într-un fel sau altul, mai bine de jumătate din țărani erau amenințați să-şi piardă pămîntul. De ce ar fi el scutit? Dacă soarta ar fi vrut altfel, fiul lui nu l-ar fi părăsit.

În seara aceea, Hori cugeta la toate acestea, cînd se pomeni cu Datadin.

— Ce s-a întîmplat, Hori? îl întrebă el. Nu vorbesc cu Nokhey Ram, aşa că nu ştiu ce a mai fost. Am auzit însă că portăreii au să vină la tine din nou după cincisprezece zile.

Hori îi aduse o lăvicioară.

— De Nokhey Ram atîrnă totul, răspunse el. Dacă aş fi avut bani, n-aş fi ajuns la aman. Ce-am cîştigat şi eu în viaţă n-am risipit pe zburdăciuni. N-am huzurit. Da dacă pămîntu nu dă roade îndeajuns, ce pot să fac?

— Trebuie să te gîndeşti la o cale de scăpare, îl îmbărbătă Datadin. Dacă pierzi pămîntul, cum ai să mai trăieşti? Pămîntul e tot ce ţi-a mai rămas din moştenirea strămoşească. Nu te poţi despărţi de el.

— Facă-se voia domnului. Aştept totul de la milostivirea lui.

— Ar fi o cale de scăpare.

— Eşti atît de bun, *maharadj!* îi mulţumi Hori. Cine altul e aici ca să mă sfătuiască? Am pierdut toată nădejdea.

— Nu-i dracu aşa de negru cum îl arată lumea, spuse Datadin. Cel mai bun lucru ar fi să facem şi noi o plîngere. Cînd stă bine, omul dă bani de pomană, iar cînd a scăpătat cerşeşte. Aici în sat facem deosebire între mari şi mici, da cînd ne ducem în pelerinaj la Jaggannath Puri, şi mari, şi mici mănîncă laolaltă. Ţi-aduci aminte că însuşi *Maharadja* Ram Ciander a primit o dată boabe din mîna unei femei din casta cea mai de jos? Hotărîrile, chiar şi ale celor mai mari oameni, se năruie cînd au de înfruntat greutăţi copleşitoare: ce sîntem noi sărmanii pe lîngă ei? Îl ştii pe *mehto* Ram Sewak?

— Da, îl ştiu, îl ştiu foarte bine.

— E unul dintre enoriaşii mei. Om cu dare de mînă. Are pămînturi. Se îndeletniceşte şi cu camăta. Nu e un încurcă-lume. Nevasta lui a murit acu cîteva luni. N-are copii. Dacă ai vrea într-o zi s-o măriţi pe Rupa cu el, cred că l-aş putea face s-o ia... Mie n-o să-mi spună nu. Fata ta a crescut. Vezi ce vremuri grele

trăim. Dacă s-o petrece rușinea care te paște, s-a isprăvit cu tine. Nu scăpa un asemenea prilej. Ți-ai mărita fata foarte bine și totodată ai rămîne cu pămîntul. Cît privește cheltuielile de nuntă, n-ai duce nici o grijă.

Ram Sewak era doar cu cîțiva ani mai tînăr decît Hori. Numai gîndul de a o mărita pe Rupa cu omul acela era o ocară: un șontorog, un răpciugos vîrstnic, să se însoare cu o floare? Hori îndurase multe umiliri în viață, dar asta le punea capac la toate. Acum îndrăzneau să-l îndemne să-și vîndă fata! Ce rușine, ce rușine nemaipomenită!

— Ei, Hori, întrebă Datadin. Ce ai de spus?

— Lasă-mă să mă gîndesc, răspunse Hori.

— Ce-i aici de gîndit?

— Trebuie să mă sfătuiesc cu Dhania.

— Las-o pe Dhania. Tu ai cădea la învoială?

— Dă-mi un răgaz, *maharadj*, îl rugă Hori încet. Așa ceva nu s-a mai întîmplat pînă acu în neamul meu. Trebuie să mă gîndesc și la cinstea noastră, de bună seamă.

— Bine, dă-mi răspunsul într-o săptămînă. Fii cu luare-aminte, nu te culca pe-o ureche, să nu te trezești pe neașteptate fără pămînt.

Dar nu Hori îl neliniștea atît pe Datadin, cît Dhania. Ea ținea la preț cinstea. Dacă Hori ar fi căzut la învoială, i-ar fi luat și ei apa de la moară. Cît privea cinstea, n-ar mai fi fost de ales prea mult între o căsătorie nepotrivită și luarea pămîntului.

— Ce-a vrut Datadin? întrebă Dhania.

— Nici mai mult, nici mai puțin decît că mi-a pețit-o pe Rupa.

— Pentru cine?

— Îl știi pe Ram Sewak?

— Ram Sewak? Babalîcul ăla?

— Ei, e un bărbat între două vîrste, se încumetă Hori.

— Ce batjocură! Tii, să-mi fi spus cînd era aici! I-aș fi arătat eu *pandit*-ului cu cine are de-a face!

— Fără vorbă că m-am împotrivit. Zicea că așa am fi scutiți de cheltuielile nunții și nu ne-ar mai lua nici pămîntul.

— Așadar voia să-ți vinzi fata! Neobrăzatu, nerușinatu, căzătura!

Dar, pe măsură ce se gîndea mai mult, Hori era mai puțin potrivnic. Firește, nu trebuia cîtuși de puțin să-i spună lui Datadin că-și dă încuviințarea. În sinea lui însă mai că se obișnuia cu gîndul acesta. La drept vorbind, vîrsta nu era o opreliște vrednică de luat în seamă. Viața și moartea atîrnau de soartă. Uneori oamenii bătrîni trăiesc mai mult decît tinerii. Dacă Rupei îi e scris să aibă o viață fericită, o s-o aibă, fie cu un bărbat bătrîn, fie cu unul tînăr. Dacă însă i-ar fi dat să pătimească, o să pătimească. Nu era vorba să-și vîndă fiica. Oricîți bani ar fi luat de la mirele ursit de soartă, o să-i socotească întocmai ca un împrumut și-o să-i plătească la soroc, pînă la un *pais*. Cît despre el, dacă i-ar fi stat în putință, firește că ar fi vrut să-și mărite fata cu un flăcău. Dacă ar fi avut de unde, ar fi fost bucuros să-i dea o zestre acătării; dacă ar fi putut, i-ar fi făcut plăcere ca oaspeții mirelui să petreacă la toartă. Dacă dumnezeu nu-i hărăzise și lui mai multă îndestulare ce să facă? Dhania, însă, încăpățînată cum e, nici pomeneală să cadă vreodată la învoială cu așa ceva. Tot vechea poveste era de vină: cinstea. Acu era însă în joc chiar viața lor. Dacă se arăta atît de grijulie cu cinstea casei, de ce nu scotea din pămînt, din iarbă verde vreo cinci sute de rupii?

Vorbeau despre treaba asta de două zile.

Dhania o ținea morțiș:

— O căsnicie e fericită numai atunci cînd băiatu și fata sînt cît de cît potriviți ca vîrstă.

— Ei, știi că ai haz și tu! Căsnicia nu-i singurul drum care duce la fericire, răspunse Hori. Mai bine ai spune că e o viață de chin.

— Cine zice că-i o viață de chin?

— Eu zic. Oare nu-i o viață de chin să te mulțumești cu soarta care ți-a fost dată?

În ziua următoare, Dhania privi lucrurile sub alt unghi.

— Mireasa nu e fericită decît atunci cînd în casa socrului e înconjurată de rude.

— Fericită? Adevărat chin! răspunse Hori.

— Ce ciudat vorbeşti! spuse Dhania stîrnită. Fără rude s-ar simţi părăsită. I-ar părea casa pustie.

— Cînd ai venit în casa mea, aveam doi fraţi, mamă, tată şi surori: Spune-mi, ce bucurie te-a aşteptat?

— Nu-s toţi oamenii aşa greu de împăcat ca rudele tale.

— Ia te uită! Crezi că alţii sînt sfinţi? În orice casă, cum a venit o mireasă, cum încep toţi să-i dea porunci. Parcă tu n-ai şti! Cum să-i intri în voie fiecăruia? Dacă l-a supărat doar pe unu, sar toţi ciopor pe ea. Cel mai bine e să fii singur.

N-au luat nici o hotărîre. Dhania îşi dădea seama însă că ducea o luptă pierdută dinainte.

A patra zi, Ram Sewak *mehto* veni el însuşi la Hori. Sosi călare, însoţit de un bărbier şi o slugă, ca un *zamindar* cu dare de mînă. Avea peste patruzeci de ani. Părul lui începuse să încărunţească. Obrajii îi erau însă rumeni. Hori părea bătrîn pe lîngă făptura îndesată a lui Ram Sewak. Era în drum spre tribunalul ţinutului şi se gîndise să se oprească la Hori pentru după-amiază. Hori cumpără repede făină de grîu şi unt topit de la Dulari şi-şi ospătă musafirii cu turte. Datadin pică şi el la ţanc, ca din întîmplare, ca să-şi binecuvînteze enoriaşul.

— Ce pricină ai acolo, *mehto*? întrebă Datadin.

— Cînd o daraveră, cînd alta, *maharadj*, răspunse Ram Sewak cu lăudăroşenie. Nu poţi răzbi în viaţă dacă stai cu mîinile în sîn. Cu cît îţi pleci capu, cu atît te încalecă toţi, care mai de care. Se zice că poliţaii şi judecătorii sînt puşi să apere dreptatea, dar nu fac niciodată dreptate. Peste tot e jecmăneală. Săracu şi neajutoratu trag întotdeauna ponoasele. Dumnezeu să păzească pe fiecare de necinste. Necinstea e

o mare fărădelege, dar se pare că astăzi, dacă lupți pentru dreptate și pentru drepturile tale, asta-i o și mai mare nelegiuire. Țăranu sărac e măcinat de toate morile. Dacă nu unge palma perceptorului, pătimește. Dacă nu face pe voia trepăduşilor *zamindar*-ului, o pățește. Cît despre polițai, de la cel mai mare pînă la cel mai mic, toți se cred ginerii țăranului! Ori de cîte ori se ivesc în sat, tot țăranu trebuie să-i cinstească, altcum cade peste el brațul greu al legii. Da, ia gîndiți-vă cîți slujbași se perindă prin sat — *tehsildar* [1]-ul, delegatu-încasator, colectoru, împuternicitu... Țăranu le duce ouă, lapte, unt, sau alte celea! Cred că tot așa se întîmplă și aici, *maharadj*. Dacă-i ceva nou e că numărul slujbașilor sporește. Azi inspectoru sanitar vrea să cureţe puturile, mîine veterinaru vrea să vadă vitele, apoi inspectoru școlar, picheru și dumnezeu mai știe cîți alții... guardu silvic, agentu agricol, inspectoru accizelor — poți să mai ții socoteală de toți? Da au făcut ei vreodată ceva pentru țăran? Da de unde! Dacă m-ați întreba... da, ce să mai spun... știți și dumneavoastră destul de bine.

Nu mai departe decît deunăzi, *zamindar*-u a dat un ospăț unei înalte fețe și pentru asta a pus o dajdie de două rupii de plug. Sătenii n-au vrut să dea banii, da el tot i-a stors — a sporit dijma. Chiar și oamenii stăpînirii iau partea *zamindar*-ului. Văzînd una ca asta, eu am strigat în sat ca nimeni să nu plătească sporu și să nu îngăduie cu nici un preț să i se ia pămîntu. *Zamindar*-u a dat înapoi. Ca să vezi! Dacă nu te ridici împotrivă, ți-au și supt sîngele!

Ram Sewak plecă după-amiază. Hori și Dhania rămaseră adînc tulburați de dîrzenia lui. Șiretlicurile lui Datadin își atinseseră ținta.

— Ce zici? îl întrebă el pe Hori.

— Să spună ea, arătă Hori spre Dhania.

— Răspundeți amîndoi, stărui Datadin.

[1] Șeful unei unități teritoriale administrative similare cu raionul.

— E cam prea vîrstnic pentru ea, spuse încet Dhania. Da-i om bun. Dacă tu crezi de cuviinţă, eu nu mă împotrivesc.

Hotărîră ziua nunţii. Trimiseră o scrisoare lui Gobar. Dacă venea sau nu, treaba lui. Ei erau datori să-l înştiinţeze. Îi dădură de veste şi Sonei.

— Fiul meu o să vină, fără îndoială, spuse Dhania. Nu ştiu de ce ne-a uitat. N-a mai dat nici un semn de viaţă.

O podidiră lacrimile.

Cînd primi scrisoarea, Gobar hotărî să se ducă la nuntă. Giunia nu era de părere să se ducă. Dar cum putea un frate să nu fie de faţă la nunta surorii lui? Destul de urît că nu fusese la nunta Sonei.

— Nu poţi să ţii supărare toată viaţa cu părinţii tăi, spuse Gobar cu glas adînc. Acu stăm pe picioarele noastre, da la urma urmei ei ne-au crescut. M-am gîndit de multe ori la mama. Nu ştiu cum de m-am purtat aşa de urît în ziua aia. Mi-am părăsit părinţii pentru tine.

— Atunci du-te înapoi la ei! i-o întoarse Giunia. Nu arunca vina pe mine. Tu ai vrut să te certi cu mama ta! Am trăit cu ea atîta vreme, dar o dată nu i-am trecut pe dinainte.

— Tu ai fost pricina certei.

— Poate să fi fost eu pricina certei — dacă trebuie neapărat să mă osîndeşti pe mine. Da să nu uiţi că şi eu mi-am părăsit casa pentru tine.

— Nimeni nu te iubea în casa aceea. Fraţii tăi te bruftuluiau totdeauna şi cumnatele îţi făceau zile fripte. Taică-tu a vrut chiar să-ţi ia viaţa, spuse Gobar mînios.

— Şi toate din pricina ta.

— De data asta nu-i mai supăr pe ai mei, zise Gobar apăsat. Tata e aşa de bun: nu m-a bătut o dată, de cînd mă ştiu. Mama mă mai lua la rost, dar după ce mă bătea îmi dădea întotdeauna dulciuri.

Vorbiră cu Malti despre nuntă. Ea nu numai că le dădu drumul, dar cumpără o vîrtelniţă şi brăţări drept

daruri de nuntă pentru mireasă. Ar fi dorit mult să meargă cu ei, dar avea cîteva cazuri grave sub supraveghere şi nu putea lipsi de lîngă bolnavi nici o zi. Făgădui să vină la cununie. Îl încărcă pe Mangal cu jucării şi-l sărută o dată şi încă o dată, dar copilul ardea de nerăbdare să meargă acasă — acasă, unde nu fusese niciodată.

Întoarcerea a fost tristă pentru Gobar. Privea cu inima îndurerată în ce hal ajunsese casa. O parte din ea era gata să se năruie. Lîngă uşă, numai un bou, şi acesta prăpădit de tot. Altminteri, Dhania şi Hori erau bucuroşi, dar Gobar se simţea nefericit. Nu prea mai părea cu putinţă să aducă dărăpănătura aceea în starea în care fusese mai înainte. Gobar era simbriaş, dar muncea la un singur stăpîn, şi cîştiga destul ca s-o scoată la capăt. În sat, însă, ţăranul era la cheremul atîtor stăpîni, încît nu-şi putea încropi traiul nici măcar de azi pe mîine: era un rob flămînd, deşi trudea din greu. Şi năpasta asta nu căzuse doar pe capul lui Hori. Toţi pătimeau la fel. Ţăranul dădea din colţ în colţ, se spetea muncind, plîngea şi îndura asuprirea fără murmur, ca şi cînd suferinţa era o parte a soartei sale. Nu avea nici nădejdi, nici bucurii deosebite, de parcă izvoarele vieţii sale ar fi secat pentru totdeauna. Nu întrezărea nici un viitor înaintea lui. Simţirea i se tocise fără leac. Lîngă uşa lui zăceau grămezi de gunoi, răspîndind o duhoare respingătoare. El nu le mai vedea, nu-l mai supărau. Mînca fără poftă, ca o maşină care înghite cărbuni. Totul era să-şi umple burta cu ceva. Îşi păta obrazul pentru o nimica toată şi se încăiera pentru o mînă de grăunţe. Decăderea lui era atît de îngrozitoare, atît de adîncă, încît adesea nu mai făcea nici o deosebire între cinste şi necinste.

Gobar se născuse în aceleaşi împrejurări şi ele făceau parte din însăşi fiinţa sa. Anii cît stătuse la oraş îi dezvăluiseră însă un nou fel de viaţă. Noua lume în care intrase îi lărgise orizontul: cele auzite la întrunirile politice îl răscoliseră. Îşi dădea seama că omul trebuia să-şi făurească el însuşi soarta, cu îndrăzneală şi înţe-

lepciune, că nici o putere tainică nu vine vreodată în ajutorul omului dacă nu știe el însuși să se apere. Nu mai părea nesăbuit și colțos ca altădată, acum era un tînăr blajin și harnic. Încercările vieții îi înmulțiseră strunele simțămintelor. Se gîndea: „Dacă-l mai văd pe taică-meu că muncește, am să-l opresc. O să muncesc eu în locul lui ca să-mi ispășesc purtarea rea de pînă acum."

— *Dada,* de-acu înainte n-o să mai ai necazuri. O să-ți trimit bani în fiecare lună. Te-ai zbătut destul toată viața. Acu e vremea să mai răsufli. Ar fi rușinos pentru mine să mai muncești.

Tatăl lui îl îmbrățișa și simțea că întinerește.

Își zicea: „De ce să întunec tinerețea fiului meu, amintindu-i de datorii? Lasă-l să se bucure de viață. Viața mea a fost sortită sapei și lopatei, nu mătăniilor."

Într-o zi, Gobar spuse:

— *Dada,* dacă ai vrea, aș fi bucuros să plătesc încet-încet toate datoriile. Aș da în fiecare lună cîte ceva. Cîți bani datorezi?

— Nu, fiule, răspunse Hori. Cu cît cîștigi tu abia dacă-ți poți împlini nevoile tale. O să mă descurc și singur. Rupa o să se ducă curînd la casa ei. O dată ce-o să scap de grija asta, viu eu repede de hac și datoriilor. Nu te îngriji — mănîncă și trăiește bine. Ești tînăr. Acu vezi-ți de sănătate ca să nu-ți pară rău mai tîrziu. Eu sînt hîrșit cu viața asta grea. N-o să te robesc acu la munca cîmpului. Norocu tău c-ai găsit o stăpînă bună. O cunosc. E o cucoană cumsecade.

— A făgăduit c-o să vină la nuntă.

— O să fie mai mult decît binevenită. În slujba unor asemenea oameni, chiar dacă n-ai cine știe ce simbrie, ești plătit altcum: înveți multe lucruri noi și bune.

Hori se simțea fericit.

În clipa aceea se ivi Pandit Datadin și-l chemă deoparte.

Scoase din cutele *dhoti*-ului său două hîrtii de cîte o sută de rupii.

— Ai făcut bine că mi-ai ascultat sfatu, spuse el întinzîndu-i banii lui Hori. Ai dat două lovituri dintr-o dată. Ai găsit un mire pentru fata ta şi ai rămas cu pămîntu — tot ce-ţi mai rămăsese din moştenirea strămoşească. Am făcut pentru tine tot ce-am putut. Acu e rîndul tău să vezi ce trebuie mai departe.

Mîna lui Hori tremura. Îşi lăsă capul în piept. Nu scoase nici o vorbă. După o luptă cruntă, care ţinuse treizeci de ani, acum era înfrînt, doborît, fără nădejdea c-o să se mai ridice vreodată. Parcă ar fi fost pus la zid şi mulţimea trecătorilor l-ar fi scuipat în obraz. „Aveţi milă de mine ! ar fi vrut să strige. Viaţa mi-a fost o trudă grea, nesfîrşită ! M-am schingiuit în arşiţa verii, în ploile iernii. Spintecaţi-mi inima şi vedeţi dacă a mai rămas vreo scînteie de viaţă în ea ! Nu mă scuipaţi, rogu-vă, nu mă scuipaţi ! Întrebaţi-mă dacă am avut o clipă de răgaz în viaţa mea, întrebaţi-mă dacă m-am odihnit vreodată la umbră. De ce am parte totdeauna de ocară ! ?“ Şi iată că totuşi trăia. Se minuna cum de mai putea să trăiască. Era un om josnic, un mişel, o făptură apucătoare, mîrşavă.

— Ar trebui să vorbeşti numaidecît cu Nokhey Ram, îl povăţui Datadin.

— Da, *maharadj*, răspunse Hori. Acu cinstea mea e în mîinile dumneavoastră.

CAPITOLUL XXXVI

Două zile, satul petrecu şi se veseli: muzici, cîntări de nuntă, zaiafeturi. Rupa plînsese şi plecase spre noul ei cămin. Nimeni nu-l văzuse însă pe Hori ieşind din casă. Se ascundea înăuntru de parcă faţa i-ar fi fost mînjită cu catran. O dată cu sosirea domnişoarei Malti, totul zumzăi de viaţă. Femei din satele vecine se îngrămădeau s-o vadă.

Pe Gobar îl îndrăgise tot satul pentru blîndeţea lui. Nu era casă în care să nu lase o amintire plăcută. Bhola merse pînă acolo încît căzu la picioarele lui, iar nevasta acestuia îi dădu frunze de *betel şi* darul obişnuit la despărţire: o rupie. Îl întrebă chiar unde stătea la Lucknow şi-i făgădui să treacă pe la el dacă avea să vină cîndva la oraş. Nu-i spusese nimic de banii pe care-i împrumutase tatălui său.

A treia zi, cînd Gobar era gata de plecare, Hori, de faţă cu Dhania, mărturisi fărădelegea care-i rodea inima de atîtea zile:

— Fiule, spuse el, aproape izbucnind în plîns, din dragoste pentru pămînt am săvîrşit altă nelegiuire. Nu ştiu ce pedeapsă mi s-ar cuveni pentru asta.

— Nu văd nici o nelegiuire, *dada,* spuse Gobar liniştit. Ce puteai să faci? Eu nu-ţi sînt de prea mare ajutor. Adevăru e că pămîntul nu ne poate hrăni. Bucatele care au rămas nu ajung mai mult de o lună. Aveai altă cale? Dacă n-ai fi scăpat pămîntu, cum ai mai fi putut să trăieşti? Cînd n-ai ce mînca, obrazul şi cinstea sînt vorbe goale. Asta-i pedeapsa pentru că eşti un om cinstit. Dacă aş fi fost eu în locul dumitale, aş fi sfîrşit

în temniță sau în ștreang. N-aș fi putut să îndur atît cît ai îndurat dumneata. De ce să se îngrașe alții din munca mea, în vreme ce eu și copiii mei flămînzesc? Totuși, trebuie să-i dăm banii înapoi lui Ram Sewak.

Dhania nu voia s-o lase pe Giunia să plece la Lucknow cu Gobar. O îmbia să mai rămînă în sat cîtva timp. Gobar se învoi.

În zori plecă singur. Hori îl petrecu pînă la marginea satului ca să-l vadă pînă o ajunge departe. Niciodată nu-l iubise atît. Cînd Gobar îi atinse piciorul, nu-și putu stăpîni lacrimile, ca un tată care-și vede fiul pentru ultima oară.

Rupa era fericită în noul ei cămin. Faptul că-și petrecuse copilăria în sărăcie o făcuse să cunoască prețul banului. Ca fetiță, în inima ei se strîseseră multe dorințe neîmplinite. Acum acestea își găseau deplină revărsare. Ram Sewak parcă întinerise. Pentru Rupa nu avea însă nici o însemnătate dacă era tînăr, vîrstnic sau bătrîn. Dragostea ei nu avea nici o legătură cu vîrsta sau culoarea pielii. Rădăcinile erau mai adînci: puteau fi clătinate doar de o zguduire sufletească. Era cufundată în tinerețea ei, împodobindu-se doar pentru propria-i fericire. Lui Ram Sewak îi arăta însă o față deosebită a vieții ei. Pentru el era o gospodină grijulie cu treburile zilnice ale casei. Nu voia să-l stînjenească prin dezvăluirea farmecelor ei tinerești.

Dorea nespus să-și vadă părinții fericiți. Amintirea vacii, care sosise la ei ca un oaspete și plecase ca un blestem, stăruia încă vie în mintea ei. După atîta amar de vreme, această amintire era tot mai întunecată. Nu izbutea să se obișnuiască în totul cu noul ei cămin. Încă socotea casa părinților ca adevăratul ei cămin și pe cei de acolo ca pe „ai ei". Nu se simțea atît de fericită la vederea cirezii de vaci din ogradă pe cît s-ar fi simțit văzînd o singură vacă la ușa părinților. Vai, vaca aceea avea să ajungă prea tîrziu acolo! Ce fericiți fuseseră în ziua cînd Gobar adusese vaca — li se părea că pogorîse din cer o zeiță! După moartea celei dintîi vaci nu mai avuseseră niciodată mijloace să cum-

pere alta, deşi doreau arzător acest lucru. Cînd o să se ducă acasă, hotărî ea, o să ia o vacă şi s-o ducă tatălui ei. Da de ce să mai zăbovească? De ce să nu i-o trimită chiar acum? Vorbi cu bărbatul. A doua zi un cioban plecă spre satul lui Hori cu o vacă.

— Spune tatei că am trimis vaca pentru Mangal, îi porunci ea ciobanului.

Hori se gîndea şi el la o vacă, îndeosebi pentru Mangal, care avea atîta nevoie de lapte. Nu numai că Mangal era nepotul lui şi fiul lui Gobar, dar Malti *devi* îl iubea atît de mult, încît trebuia crescut cu mare grijă.

Hori se perpelea: cum ar face să cumpere o vacă? De unde să ia bani? Din fericire, chiar în ziua aceea sosise un antreprenor care începuse să sape la cariera de pietriş de lîngă sat în vederea construcţiei unor drumuri. Hori alergă la el şi se tocmi să sape la pietriş cu opt *anna* pe zi. Dacă ar avea de lucru măcar două luni, socotea el, o să poată strînge bani pentru vacă.

Munci în arşiţă toată ziua şi se întoarse acasă mai mult mort decît viu. Fără să ia aminte la oboseală, a doua zi plecă la lucru fără zăbavă. Seara, pe deasupra, se apucă să toarcă şi nu se culcă pînă la miezul nopţii. Chiar şi Dhania, în loc să-l îndemne să se odihnească, toarse împreună cu el pînă tîrziu. Îi îmboldea dorinţa de a cumpăra vaca şi grija de a da înapoi banii lui Ram Sewak.

Trecuse de miezul nopţii şi ei încă torceau.

— Hai, dacă te simţi ostenit, du-te şi te culcă, spuse Dhania. Dimineaţa trebuie să pleci la lucru.

Hori se uită la cer.

— Nu-i tîrziu; abia dac-o fi trecut de zece. Tu culcă-te.

— Nu mi-e somn. Am închis ochii puţin, după masă.

— După ce-am prînzit am tras şi eu un pui de somn.

— Trebuie c-a fost o arşiţă cumplită.

— Nu prea. Am dormit sub un copac.

— Mi-e teamă. Mi-e teamă c-o să te picnească vreo boală.

— Îi picnește numai pe cei care au răgaz să bolească. Cînd mai vine Gobar pe aici trebuie să am ceva bani ca să-i dau lui Ram Sewak. Trebuie să muncesc. O să aducă și Gobar ceva bani. Dacă scap anul ăsta de datorie, o să mi se pară că m-am născut din nou.

— Mereu mă gîndesc la Gobar. Ai văzut ce blînd e acu?

— Cînd a plecat, mi-a căzut la picioare.

— Cînd Mangal a venit de la Lucknow ce dolofan era! A slăbit de tot.

— Acolo avea lapte și unt. Aici mănîncă numai turte. Cînd iau simbria mă duc glonț să cumpăr vaca.

— Am fi cumpărat-o de mult dacă m-ai fi ascultat. Nu trebuia să-ți iei pe cap și pămîntul Puniei cînd abia prididești cu al tău.

— Ce puteam să fac? În lipsa lui Hiira, trebuia să se îngrijească cineva de ai lui. Îți dai seama unde ar fi ajuns Punia dacă nu i-aș fi dat o mînă de ajutor? Ba, cu toate că m-am zbătut atît, Mangru tot a dat-o în judecată.

— Așa-i trebuie! Pune banii la ciorap.

— De unde să pună, toanto? Pămîntul ei nu-i dă nici atît cît să-și încropească nevoile.

— Ce s-o fi întîmplat cu Hiira? Cred că a murit.

— Eu am o presimțire că trăiește, c-o să se întoarcă.

Cînd Hori se sculă de dimineață, dădu cu ochii de Hiira. Lățos, neţesălat, zdrențăros, zbîrcit, numai pielea și oasele.

— Ce pirpiriu arăți, se miră Hori, îmbrățișîndu-l. Cînd ai venit? Azi-noapte m-am gîndit la tine. Ești bolnav?

Uitase că Hiira era fratele netrebnic care-i amărîse viața: vedea în el copilul orfan care păștea copăcel în jurul lui cu treizeci de ani mai înainte.

Hiira tăcea, vlăguit,

— De ce plîngi, frate? Hori îi luă mîna în a lui. Nu-i om să nu greşească. Unde ai fost toată vremea asta?

— Ce să mai spun, *dada*? răspunse Hiira cu glas stins. Trăiesc pesemne fiindcă mi-a fost sortit să te mai văd o dată. M-am aflat mereu în pragul morţii. Vaca mă urmărea în fiece clipă, şi treaz, şi adormit. Mi-am pierdut minţile, am stat la balamuc cinci ani. Mi-au dat drumu acu şase luni. N-am cutezat să mă înfăţişez dinaintea ta. Am rătăcit din loc în loc, cerşind. Tu ai avut grijă de...

Hori îl întrerupse:

— Rău ai făcut c-ai plecat. Cocoloşeam noi totul, îi mînjeam pe poliţai şi bună pace.

— *Dada*, o să-ţi rămîn dator toată viaţa.

— Nu-ţi sînt un străin, frate.

Hori era fericit. Cine zicea că fusese înfrînt în viaţă? Mîndria asta, bucuria asta, voioşia asta erau oare semnele înfrîngerii? Înfrîngerile lui erau izbînzi, armele sfărîmate — steaguri! Pe faţă îi strălucea o lumină nouă. Recunoştinţa lui Hiira era încununarea biruinţei sale. Dacă în hambarul lui ar fi fost cîteva sute de *maund*-i de grîne şi în punga lui cîteva sute de rupii, n-ar fi simţit o bucurie mai mare decît aceea pe care o simţise la vederea lui Hiira.

— Şi tu ai slăbit, *dada*, spuse Hiira.

Hori rîse.

— Cine se îngraşă la anii mei? Numai oamenii fără obraz sau cei pe care grija datoriilor îi îngraşă în loc să-i slăbească. În vremurile astea vitrege e o nelegiuire să te îngraşi. Ca să-l îngraşe pe unu trebuie să slăbească sute. L-ai văzut pe Sobha?

— Am fost la el azi-noapte. Am aflat cît te-ai zbătut pentru casa ta şi pentru casa duşmanilor tăi şi că, pe deasupra, n-ai îngăduit să-ţi fie atinsă nici cinstea. Sobha şi-a şi vîndut pămîntu. Acu nici n-o să mai aibă cu ce trăi. Dumnezeu ştie cum o să se mai descurce.

Cînd Hori plecă la lucru simţi o greutate ciudată în tot trupul. Nu putea de loc să se scuture de oboseala nopţii. Totuşi păşea repede, cu o vioiciune silită.

În ziua aceea arşiţa se stîrni la zece: la prînz arşiţa scînteia orbitor. Hori căra coşurile de pietriş şi le deşerta în căruţă. Cînd se dădu răgaz de odihnă, simţea că nu mai poate să-şi tragă sufletul. Niciodată nu avusese răsuflarea atît de scurtă. Nici nu mai putea să-şi mişte picioarele, iar pe dinăuntru îl mistuia o dogoare. Nu se mai spălă şi nu mai mîncă boabele coapte pe care şi le luase pentru prînz. Îşi întinse şalul pe pămînt şi se culcă la umbra unui copac. Simţea un jeregai cumplit pe gît. Cînd nu mai putu să rabde, ceru găleata de la un muncitor care şedea ceva mai încolo şi ronţăia boabe coapte. Bău un ulcior plin cu apă şi se trînti din nou sub copac. După o jumătate de oră începu să verse. Era alb ca varul.

— Ţi-e rău, Hori, frate? îl întrebă vecinul lui.

Hori simţea că se învîrteşte pămîntul cu el.

— Mi-a trecut, răspunse el. Acu mi-e mai bine.

Vărsă din nou. Mădularele i se răceau. În faţa lui juca o negură. Ochii i se închiseră. Una cîte una, vechile amintiri înviară, dănţuind învălmăşite pe dinaintea-i, ca o nălucire. Se făcea că e copil, că se alintă în braţele maică-si, că se joacă cu mingea. Apoi părea că Gobar îi cade la picioare. Dhania, mireasă, într-un *sari* roşu aprins, îi dădea să mănînce. Se vedea mulgînd o vacă cerească şi dîndu-i laptele lui Mangal. Deodată, vaca se preschimbă într-o zeiţă...

— Hori, ia coşu, îi strigă omul de lîngă el.

Hori nu răspunse. Ardea tot pe dinăuntru. I se răcise tot trupul. Îl pălise insolaţia.

Trimiseră repede un om acasă la el. Dhania sosi peste un ceas într-o goană nebună. Sobha şi Hiira veneau după ea cu o targă înjghebată la repezeală.

Cînd pipăi pulsul lui Hori, Dhania se îngălbeni.

— Cum te simţi? îl întrebă ea cu glas tremurător.

Privirea lui Hori rătăcea de colo-colo.

— Bine c-ai venit, Gobar. Am cumpărat o vacă pentru Mangal. Uite-o! Uite-o! O vezi?

Dhania privise faţa morţii. O cunoştea. O văzuse pîndind ca un hoţ. O văzuse cum se năpustise năpras-

nic, ca o vijelie. Fusese de faţă la moartea soacrei, a socrului, a doi dintre copiii ei şi a altor oameni din sat. Viaţa ei, nădejdea ei era în pragul morţii, înaintea ochilor. Nu! Poate că se înşela! Poate că doar aiura din pricina insolaţiei.

— Uită-te la mine. Sînt Dhania. Nu mă cunoşti?

Hori se dezmetici. Focul dinlăuntrul lui părea că se preschimbă într-o vîlvătaie. Negura din faţa ochilor pierise. Se uita la Dhania. Din colţul ochilor i se rostogoliră două lacrimi. Şopti abia auzit:

— Iartă-mă, Dhania, dacă te-am supărat cu ceva. Mi-a sunat ceasul. N-am vacă. Nu plînge, Dhania. Urgia a trecut. Lasă-mă să mor.

Ochii lui se închiseră din nou. Hiira şi Sobha îl puseră pe targă şi porniră cu el spre sat.

Vestea se şi răspîndise. Sătenii se adunară la uşa lui Hori, care zăcea pe laviţă. Vedea şi înţelegea totul. Limba lui era însă ţeapănă. Şiroaiele de lacrimi de pe faţa sa arătau însă ce greu îi era să-şi rupă iţele dragostei, ale dăruirii.

Dăruirea este un alt nume al durerii pe care o încercăm pentru tot ceea ce n-am putut duce la capăt în lumea aceasta. Datoriile îndeplinite, ţelul adus la înfăptuire pier în negură, se uită, nelăsînd după ele nici un alean, nici o strîngere de inimă. Durerea pentru cei lăsaţi în urmă sau pentru ţelurile noastre, care n-au ajuns să dea roade, stăruie.

Dhania ştia ce-o aşteaptă, totuşi fugea după umbra tot mai stinsă a nădejdii. Alerga de colo-colo, făcînd fierturi pentru Hori. Nu aveau o rupie în casă. Ar fi trebuit să trimită după doctor.

— Cumnată, spuse Hiira plîngînd, fii tare, dă o vacă de pomană[1]. *Dada* e gata să ne părăsească pentru totdeauna.

[1] În original: *Godan* — „dăruirea vacii", ritual săvîrşit la moartea unui hindus, care constă în a aduce brahminului în dar o vacă. După credinţa hindusă, această vacă va ajuta sufletul mortului să treacă peste rîul Vaitarini în împărăţia zeului morţii.

— Așa-i, dă o vacă de pomană, răsunară în cor mai multe glasuri. Dă o vacă de pomană ! Nu mai e vreme de pierdut.

Dhania se ridică cu gîndurile rătăcite, intră în casă și aduse douăzeci de *anna* pe care le strînsese din vînzarea firelor toarse. Punînd banii în palma rece ca gheața a bărbatului ei, se uită la Datadin.

— *Maharadj*, n-am nici vacă, nici viței, nici alți bani în casă. Asta-i tot ce am. Asta-i tot ce pot să dau. Primește în locul vacii !

Și Dhania se prăvăli leșinată.

SFIRȘIT

GLOSAR

A

Achkan : haină lungă.

Alha : sărbătoare veselă, rurală, în cinstea zeului legendar Alha, care a trăit în secolul al X-lea al erei noastre.

Anna : monedă divizionară reprezentînd a şaisprezecea parte dintr-o rupie.

Arti : ritualul aprinderii unei candele cu ulei şi mirodenii în faţa zeităţii ; denumirea acestei candele ; imnuri de laudă care se cîntă în timpul ritualului.

B

Baba : ascet.

Babu : apelativ reverenţios pentru micii funcţionari.

Baijii : doamnă.

Banian : ficus bengalensis sau *Ficus religiosa* — arbore cu rădăcini aeriene.

Benares : oraşul sfînt al hinduşilor.

Betel : frunzele plantei betel, cu adaos de condimente.

Bhang : băutură narcotică ; infuzie din frunze de cînepă indiană.

Bhavani : una dintre denumirile zeiţei Kali în mitologia indiană, zeiţa sîngeroasă a răzbunării.

Bigha : unitate de măsură a suprafeţelor, egală cu aproximativ $^1/_4$ ha.

Brahma : zeitate supremă, în mitologia indiană.

Brindaban : mic orăşel din raionul Mathura, între Delhi şi Agra, în care, după cum spune legenda, a trăit zeul Krishna.

Bungalow : vilă aşezată în afară de oraş.

C

Causeur : persoană care posedă darul conversaţiei (în limba franceză).

Celum : lulea.

Ciamar : casta pielarilor, una dintre cele mai asuprite caste din India.

Ciaddar : un gen de şal.

Ciapali : un fel de sandale.

Culi : muncitor necalificat.

Culli — danda : joc asemănător cu baba-oarba.

D

Dada : termen de politeţe, cu care te adresezi persoanelor mai în vîrstă.

Devi : termen de reverenţă.

Deviji : „zeiţă venerată".

Dharma : convingeri morale şi religioase.

Dhobi : casta spălătorilor ; în India, cu spălatul rufelor se ocupă mai mult bărbaţii.

Dhoti : îmbrăcăminte bărbătească ; o fîşie lungă de pînză, înfăşurată în jurul şoldurilor şi care coboară pînă mai jos de genunchi.

Didi : soră mai mare ; termen respectuos la adresa persoanelor mai vîrstnice.

Divali : sărbătoare în cinstea zeiţei Lakşmi, care are loc pe lună nouă în luna katik (a şaptea din calendarul indian, corespunzătoare la noi cu octombrie — noiembrie).

Sărbătoarea este însoţită de iluminaţii şi focuri de artificii.

Divan : adunarea sfetnicilor unui şef de stat.

Durga : înţelept, cărturar.

Dussehra : sărbătoare în cinstea lui Rama, erou legendar şi zeu din mitologia hindusă, ale cărui peripeţii sînt descrise în străvechiul poem epic *Ramayana.*

E

Ekka : şaretă cu două locuri.

Ekadaşi : ritual hindus, care se oficiază în a unsprezecea zi a lunii, după calendarul mahomedan.

Ekka — wala : vizitiul unei şarete cu două locuri.

G

„Gandhi Asram" : „Azilul lui Gandhi", instituţie de binefacere pentru văduve, întemeiată de Gandhi.

Godan : „dăruirea vacii", ritual săvîrşit la moartea unui hindus, care constă în a aduce brahminului în dar o vacă. După credinţa hindusă, această vacă va ajuta sufletul mortului să treacă peste rîul Vaitarini, în împărăţia zeului morţii.

Guava : denumirea unei plante şi a unui fruct tropical.

Gur : zahăr din trestie, făcut în casă.

H

Hakim : medic care tratează bolnavii după tradiţiile medicinei musulmane.

Hindu — Muslin : ciocniri între hinduşi şi musulmani.

Holi : sărbătoare în cinstea zeului Krishna şi a iubitei sale, păstoriţa Radha, care are loc atunci cînd e luna plină în luna *phalgun* (a douăsprezecea lună din calendarul indian, corespunzătoare la noi cu februarie — martie). Oamenii întîmpină cu bucurie venirea primăverii, stropindu-se între ei cu apă vopsită şi presărîndu-se cu pulbere colorată.

Hom : ritual în timpul căruia hinduşii, populaţia de bază a Indiei, aparţinînd religiei brahmane, aprind un foc, citesc rugăciuni şi aruncă în foc *ghi*.

J

Janak : împăratul ţării Videha (azi Bihara) în mitologia indiană ; a măritat-o pe fiica lui, Sita, cu Rama, eroul din *Ramayana*.

Ji : stimat, stimată. Particula *ji* la sfîrşitul unui nume indică respectul pentru persoana desemnată.

K

Kabbadi: joc de copii în India.

Kajal: funingine amestecată cu ulei, cu care se încondeiază sprîncenele.

Kajri: dansuri şi cîntece populare care se organizează toamna în anotimpul ploilor.

Karanphuli: cercei de aur, în formă de flori.

Kaşmir: membru al celei mai numeroase populaţii din statul indian Kaşmir.

Kayastha: casta scribilor în India de Nord şi cea Orientală (ca rang, cea mai apropiată de brahmini).

Keora: plantă cu flori foarte parfumate, întrebuinţată la fabricarea parfumului şi a unei băuturi înmiresmate.

Khaddar: pînză grosolană de bumbac, ţesută în casă.

Koel: pasăre din India, asemănătoare cucului.

Kohar: văduvă dintr-o castă de jos.

L

Lakh: 100.000 rupii.

Lakşmi: zeiţa frumuseţii şi a bogăţiei în mitologia indiană.

M

M. A.: master of arts — maestru al artelor, în limba engleză.

Mahabharata: veche epopee eroică indiană, creată în limba populară şi tradusă în sanscrită. Începînd din secolele VI şi V î.e.n., capitole separate ale acestui poem au fost prelucrate de preoţii brahmini.

Maharadjah: „marele împărat"; se foloseşte de asemeni ca termen de respect la adresa brahminilor.

Maharadj: prescurtare de la *maharadjah.*

Maharani: „marea împărătească", soţia *maharadjah*-ului, termen respectuos.

Mahatma: sfînt, prooroc, profet, epitetul suprem pentru sfinţi şi preoţi.

Maluvi: preot, învăţat musulman.

Mango: pom fructifer cu fructe mari, dulci şi aromate, care poartă acelaşi nume.
Mansarovar: lac în Himalaia, vestit prin frumuseţea lui.
Maund: unitate de măsură egală cu aproximativ 38 kg.
Mehto: preacinstite.
Memsahiba: doamnă.

N

Namaz: sau *Salat:* unul dintre principalele ritualuri islamice, alcătuit din rugăciuni însoţite de mişcări ale corpului şi de spălare rituală.
Neem: copac răspîndit în India, ale cărui frunze au proprietăţi curative.

O

O, Ram: O, doamne !

P

Pais: cea mai măruntă monedă indiană.
Pajana: pantaloni strîmţi.
Panciaiat: membru în consiliul celor mai bătrîni.
Panci: prescurtare de la *panciaiat*-i.
Pandit: preot slujitor al cultului, cunoscător al vechilor cărţi sacre; formă respectuoasă de a se adresa persoanelor din casta brahmină; nume propriu.
Penny: monedă divizionară engleză echivalentă cu a douăsutepatruzecea parte dintr-o liră.
Phagh: sărbătoare de primăvară în timpul căreia hinduşii cîntă un imn de slavă zeului Krishna.
Puja: citirea rugăciunilor în cinstea unei zeităţi, însoţită de stropirea statuii zeităţii cu apă şi punerea florilor în faţa ei.
Purana: cărţi religioase ale hinduşilor; cuprind numeroase legende şi comentează teoriile din *Vede* — cărţi sacre. Citirea *Puranului* intră în obligaţiile fiecărui hindus din casta superioară — casta brahminilor.

R

Radha: numele unei păstorițe celebre din mitologia indiană, iubita zeului Krishna.

Rai Sahib: titlu atribuit de obicei unui mare proprietar de pămînt. (*Sahib* — domn; se întrebuințează mai ales la adresa europenilor sau a indienilor musulmani).

Rajah: în vechea Indie conducătorul statului sclavagist. În India medievală și contemporană — titlu nobiliar.

Ram — ram: exclamație cu care se salută hindușii cînd se întîlnesc.

Rania: soția *rajah*-ului.

Rupa: argint.

Rupia: unitate monetară principală în India.

S
Ş

Sadhu: ascet, sfînt, călugăr evlavios.

Saraswati: în mitologia indiană; zeița elocvenței, protectoarea științelor și artelor.

Sari: îmbrăcămintea femeilor indiene, care constă dintr-o fîșie lungă de pînză de bumbac înfășurată într-un anumit mod în jurul trupului.

Satu: făină de orz prăjită, amestecată cu zahăr.

Satyagraha: campania de rezistență pasivă sau *Satyagraha* („rezistență întru adevăr"), organizată de Gandhi, care consta în nerespectarea de către cetățeni a dispozițiilor administrației engleze, fără a se recurge însă la acte de violență.

Satya Narain: legenda lui Narain, care în mitologia indiană este una din încarnările zeului Vishna.

Sindur: praf de culoare roșie, făcut din chinovar; în India, femeile măritate își fac cu acest praf un semn pe frunte și își vopsesc cărarea din păr.

Siir: unitate de măsură a greutății egală cu aproximativ 900 g.

Sita: fiica regelui Janak.

Sitar: instrument muzical cu șapte coarde.

Sona: aur.

T

Tamarin : *Tamarinus indica,* arbore care ajunge pînă la înălțimea de 25 m.

Tehsildar : șeful unei unități teritoriale administrative similare cu raionul.

Thakur : staroste sătesc, proprietar de pămînt.

Tonga : trăsură ușoară, acoperită, cu două roți.

Tulsi : plantă exotică pe care hindușii o consideră sacră.

V

Vaid : medic care tratează bolnavii după tradițiile medicinii hinduse.

Vishna sau *Vishnu :* unul dintre principalii zei ai hindușilor, întruchipează natura veșnic vie ; este venerat mai ales sub forma încarnațiilor lui pămînteşti, Krishna și Rama.

Z

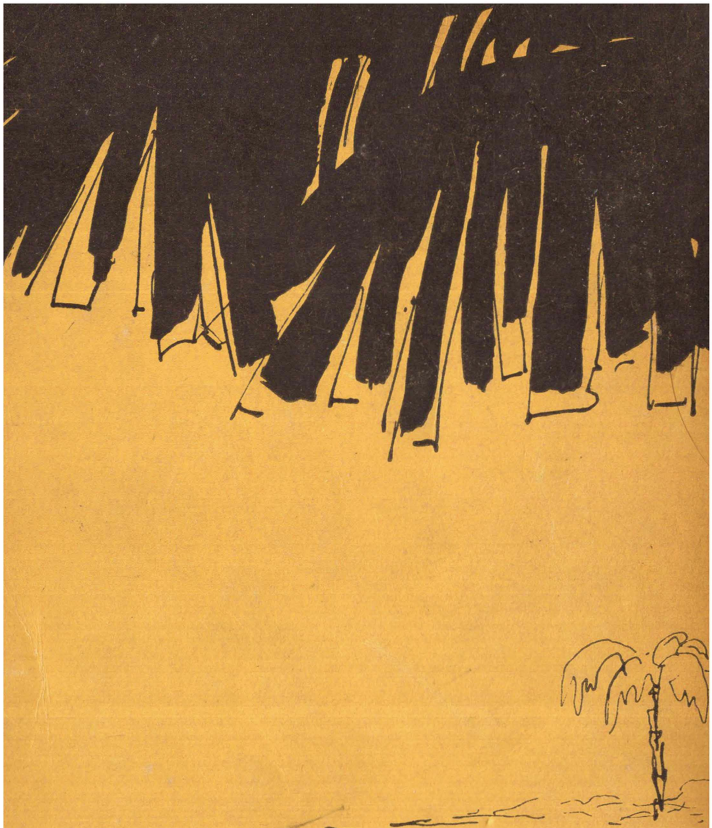
Zamindar : moșier indian.

Zwadeshi : mișcare pentru boicotarea mărfurilor străine și sprijinirea industriei naționale.

Responsabil de carte : B. Schächter.
Tehnoredactor : S. Malcaș.

Dat la cules 22.09.60. Bun de tipar 03.12.60. Tiraj 10.145 ex. Hîrtie semivelină mată de 65 gr.m². Fi. 540×840/16. Coli ed. 21,84. Coli de tipar 26,5. Ediția I. Comanda 5005. A. nr. 0751. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A — 31 = R.

Tiparul executat sub com. Nr. 1643 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", București — R.P.R.

Lei 9,55